

Non habenti aufertur,

quod videbatur habere.

BELLARMINUS
ENERVATUS

a

GVIL. AMESIO
S.S. Theologiæ
Doctore,

*In quatuor Tomos
divisus.*

EDITIO

*Ab Auctore novissimè ante
obitum recognita & aucta.*

Moles absq; nervis.

AMSTELODAMI
Apud Ioannem Ianſonium
A° cId. Idc. xxxviii

Cum

privilegio

Typographus

LECTORI.

Quamvis soli mihi Clarissimi Amesij nostri scripta in lucem edendi provincia commissa fuerit: alii tamen emulatione & invidiâ ducti, eidem se officio fraudulenter inferre & a nobis excusa suis typis refundere haud dubitarunt. Id quia Author incorrectius & præter mentem suam factum videret, aliquoties mihi re visa & aucta exemplaria de novo recudenda misit: illa nempe nova accessione & errorum expunctione supposititias & alienas illas Editiones oblitteratas & exauctoratas volens. Quod idem quoque in eximio hoc opere, **BELLARMINO ENERVATO**, præstitum: paulo enim ante obitum, tanquam ultimam mapam huic Disputationi additurus, non solum limâ politiore eam exornavit, sed & novis testimoniis, rationibus & allegatis auctam, posteritati in æternum consecravit. Tu itaque, mi Lector, eo utere & gaude. Vale.

1993.2

Illustriſſimis & Præpotentibus Dominis,
D. D. ORDINIBUS GENE-
RALIBVS PROVINCiarVM
Fœderatarum Belgii.

Dominis meis ſumme honorandis.

ILLVSTRISSIMI ORDINES,

EST adeo famoſus Bellarmi-
nus, ut nomine ejus audito, cogitare
ſtatim ſoleant omnes de Philisthæo-
rum duellatore Goliath, qui lorica,
galea, cæterisque armis terrificis mu-
nitus probro affecit acies Iſraelitarum,
exercitus Dei viventis. Nullam ta-
men unquam conſternationem aut tre-
pidationem ſenſimus propter ipſum in caſtris noſtris. Certa-
tim contra quam primum egreſſi ſunt fortiſſimi viri, & re-
gis armis induti VVhitakerus, Reimoldus, Iunius, &c. qui
palam facientes duellatorem iſtum facile vinci poſſe, oppro-
brium omne ſtatim amoliti ſunt ab Iſraele. Quia tamen ſic
uſu venire ſolet in diſputantium præliis, ut à multis victus,
poſtea tamen aliis minus paratis poſſit eſſe gravis; & multi
reperiuntur inter noſtros, quibus arma graviora minus con-
veniunt, quoniam (ut David olim ſeſe apud Saulen excuſa-
bat) non ſunt experti: tentare viſum eſt, an non inſtitui poſ-
ſint etiam tyrones noſtri gregarii (quorum nonnulli hoc ipſum
flagitabant) ut ſolis lapidibus ex rivulis Dei collectis inſtru-
mento paſtorali impoſitis, & funda paſtorali in ortis, iſtius-
modi vincerent hoſtes, ad exemplum Davidis. Quæ etenim
teſta hiſce lapidibus adjiciuntur, ex ratione, Scholaſticis, &
ipſo Bellarmino accepta, nihil aliud ſunt quam gladius Goliæ

DEDICATIO.

in caput ejus retortus. Tentamentum hoc placuit multis, quæ etiam gravissimis istis temporibus, quibus Apostasia Papi-
fica novum diluvium multis regionibus minatur, utile fu-
turum judicabant auxilium, iis qui in copiosioribus quibus-
dam scriptis ut in alto pelago absque Cynosura versantes, vi-
am vix inveniunt quæ ducit ad portum: iis etiam qui à bi-
bliothecis, tam mutis quam loquentibus, abesse coguntur, &
tamen non absunt à periculo seductionis, nisi enchyridio ali-
quo succurratur ipsis: nec non ii ad quos majora volumina,
quæ latiore portam requirunt, aditum habent obstructum:
& iis insuper omnibus, quorum vel occupationes, vel prope-
rationes, nihil prolixum in isto genere ferunt: Hæc hominum
judicia opellam istam in lucem publicam elicuerunt. Quod
porro ad vestram usque præsentiam (Illust. D D.) grassetur,
hoc inde fit, quod eadem causa, ex parte (si fas sit parva com-
ponere magnis) hic tenui calamo agatur, quam vos gladio pro-
pugnatis; quod sub vestro patrocinio, & beneficio vestro, pote-
stas fiat hæc libere scribendi; quod denique hujus generis
qualemqualem conatum benignè olim acceptastis; ut atque
adeo non ingratum vobis futurum hoc officium ut sperarem
effecistis. Deum O. M. in Chr. I. ex animo veneror, ut ve-
stra consilia dirigere vestramque potestatem confirmare us-
que & usque dignetur, ad Ecclesiam suam in istis Provinciis,
tanquam hospitio selecto, confirmandam, & hinc etiam in
aliis terris erigendam, ac propagandam.

V. I. A.

Addictissimus,

GVILIELMVS AMESIUS.

INDEX

I N D E X

Controversiarum quæ hoc opere tractantur.

De Verbo Dei.

<i>Tomo I.</i>	<i>Libro I.</i>	<i>Cap.</i>	<i>Pag.</i>
D	E Confessione Bellarmini circa Sa- cram Scripturam.	1	1
	De libris Canonicis, & Apocryphis.	2	6
	De Editionibus Sacræ Scripturæ.	3	17
	De Scripturæ perspicuitate.	4	39
	De Iudice Controversiarum.	5	44
	De sufficientia Scripturæ.	6	59

De Christo.

Libro II.

De Scientia Animæ Christi.	1	82
De descensu Christi ad Inferos.	2	87
De Christo Mediatore.	3	116

De Pontifice Romano.

Libro III.

De Regimine Ecclesiæ.	1	126
De Monarchia Petri.	2	141
De Monarchia Pontificis Romani.	3	161
De Antichristo.	4	175
Contra Antichristū Argum. Protestantium.	5	190
De Infallibilitate Papæ.	6	211
De Coactiva Papæ potestate.	7	226
De Iurisdictione, à Papa derivanda.	8	239
De temporali Papæ Potestate.	9	247

De Conciliis.

<i>Tomo II.</i>	<i>Libro I.</i>	<i>Cap.</i>	<i>Pag.</i>
De Concilii Convocatione.		1	1
De suffragatoribus in Concilio Generali.		2	10
	* 3,		<i>Tomo</i>

I N D E X

<i>Tomo II.</i>	<i>Lib. I</i>	<i>Cap.</i>	<i>Pag.</i>
De Iudicio Concilii, Quale sit.		3	15
De Præsede Concilii.		4	18
De Certitudine Sententiæ à Concilio pronunciata.		5	21
De Comparatione Conciliorum cum sa- cris Scripturis.		6	32
De Comparatione authoritatis Papæ, & Concilii Generalis.		7	37

Libro II.

De Ecclesia.

De Ecclesiæ definitione.	I	43
De Ecclesiæ visibilitate.	2	48
De Ecclesiæ Notis.	3	53

Libro III

De Clericis.

De Nomine Clericorum.	I	71
De Vocatione Ministrorum.	2	75
De Ordinibus Ministrorum.	3	99
De Distinctione Episcopi & Presbyteri.	4	106
De Cælibatu.	5	122
ubi de digamia.		131
De exemptione Clericorum à iugo pote- statis secularis.	6	134

Libro IV.

De Monachis.

De vita Monastica.	I	141
ubi de origine Monachorum.		145
De Consiliis.	2	147
De Votis Monasticis.	3	164

Libro V.

De Purgatorio.

Argumenta Bellarmini.	I	182
Argumenta Protestantium.	2	191

Tomo

I N D E X

<i>Tomo II.</i>	<i>Libro VI.</i>	<i>Cap.</i>	<i>Pag.</i>
<i>De cultu Sanctorum.</i>			
De Canonizatione.		1	198
De Adoratione Sanctorum.		2	201
De Invocatione Sanctorum.		3	207
De Reliquiis Sanctorum.		4	219
De Imaginibus.		5	224
De Cruce.		6	248
De Templis.		7	254
De Peregrinationibus.		8	265

<i>Tomo III.</i>	<i>Libro I.</i>	<i>Cap.</i>	<i>Pag.</i>
<i>De Sacramentis.</i>			
De Sacramenti Natura & definitione.		1	277
De Causis Sacramenti.		2	286
De Effectu Sacramentorum.		3	294
De Sacramentorum Comparatione.		4	311
De Characteribus.		5	318
De Numero Sacramentorum		6	321
De Comparatione Sacramentorum Novi Testamenti inter se.		7	324
De Ceremoniis.		8	327

Libro II.

De Baptismo.

De Necessitate Baptismi.	1	335
De Ministro Baptismi.	2	340
De fide quæ requiritur in Baptismo.	3	343
De Effectu Baptismi.	4	344
De Baptismo Iohannis.	5	347

Libro III.

De Confirmatione.

An sit Verum Sacramentum.	1	352
De materia & forma Sacramenti.	2	356
De Effectu Sacramenti Confirmationis.	3	358
De ministro huius Sacramenti.	4	360
De Ceremoniis Confirmationis.	5	361

I N D E X.

Tomo III., Libro IV. Cap. Pag.

De Sacramento Eucharistiæ.

De Præsentia Corporis, & Sanguinis Domini in hoc Sacramento.	I	362
De Possibilitate Corporis, & Sanguinis Domini sub specie panis & vini.	2	396
De Transubstantiatione, quid sit?	3	412
De Natura Sacramenti Eucharistiæ.	4	424
Quid propriè sit Sacramentum Eucharistiæ?	5	429
De materiâ, formâ, ministro, & effectu Sacramenti Eucharistiæ.	6	431
De Integritate Sacramenti Eucharistiæ, sive de Communione sub una vel utraque specie.	7	433
De Veneratione Eucharistiæ.	8	442
De Sacrificio Missæ.	9	444

Lib. V.

De Pœnitentiâ.

An Pœnitentiâ sit Sacramentum.	I	467
An vis Baptismi ad omnia peccata totius vitæ se extendat.	2	473
De partibus pœnitentiæ.	3	478
De satisfactione, quid sit.	4	490

Lib. VI.

De Indulgentiis.	I	512
De Sacramento Extremæ Vnctionis.	2	524

Libro VII.

De Sacramento Ordinis.	I	529
De Matrimonio.	2	533
De Impedimentis Matrimonii.	3	554

Tomo IV.	Libro I.	Cap.	Pag.
De gratia primi hominis.		I	563
Argumenta Bellarmini.		2	565
Argumenta Protestantum.		ibidem.	569
			De

I N D E X.

De Peccato.

<i>Tomo IV.</i>	<i>Lib. II.</i>	<i>Cap.</i>	<i>Pag.</i>
De Peccato Veniali.		1	571
De Causa Peccati.		2	582
De Peccato Originali.		3	594

De Gratia.

Lib. III.

De Gratia significatione, & distributione.	1	606
De Gratia sufficiente.	2	609
De Gratia Efficace.	3	614
De Communicatione Gratia.	4	622
Argumenta quædam Protestantium contra propositiones Bellarmini quibus docuit, neminem esse qui non habeat auxilium sufficiens loco & tempore ad Conversionem à peccatis commissis.		

De Libero Arbitrio.

Libro IV.

De Natura liberi arbitrii.	1	636
De Concordia providentiæ vel Cooperationis divinæ cum libero Arbitrio.	2	639
De Viribus liberi arbitrii.	3	641

Libro V.

De fide Iustificante.	1	652
Argumenta Bellarmini.	2	654
Argumenta nostra.	3	665
An sola fides Iustificet.	4	669

I N D E X.

Tomo IV.

Libro VI.

Cap.

Pag.

De Iustificatione.

De Iustificationis formali Causa.	I	686
De Certitudine Iustitiæ.	2	710
De Certitudine Electionis.	3	730
De certitudine perseverantiæ sanctorum.	4	732
De discrimine legis, & Euangelii.	5	739
De necessitate operum ad salutem.	6	743
De observatione Legis.	7	746
De Operum bonorum imperfectione.	8	752
De Operum Iustificatione.	9	757

Libro VII.

De Meritis.

An Opera Iustorum rectè vocentur merita.	I	760
An Opera bona Iustorum sunt verè ac propriè merita vitæ æternæ.	2	762
Quatenus Fiducia in Meritis collocari possit.	3	772
De non Ente.	4	775

F I N I S.

I N D E X

I N D E X

Locorum Scripturæ , quæ in hoc
opere à Bellarmini objectionibus vindican-
tur & fusius explicantur.

Nota quod cifra paginarum quæ inter-
rumpitur à primo Tomo in secun-
dum, continuatur postea à secun-
do in tertium & quartum.

Genesis.			cap.	vers.	Pag.
cap.	vers.	Pag.			
Tomo primo.			Tomo tertio.		
27	35	98	22	17	555
			4	25	343
Tomo secundo.			Leviticus.		
4	26	146	4.5.6		504
48	16	209	5	18	505
Tomo tertio.			6	6	505
9	17	285	20	10	550
14	18	444	18	16	556
17	7	337			557
27	2	554	Numeri.		
28	2	554	Tomo primo.		
Tomo quarto.			11	71	244
8	19	565	19	33	99
45	1	58	Tomo tertio		
Exodus.			30	5	556
cap.	vers.	Pag.	Deuteronomium.		
Tomo primo.			Tomo primo.		
2	22	18			
18	16	46	4	2	71
Tomo secundo.			12	33	231
20	23	230	17	8	47
32	13	210		12	227
			* 6		Tomo

Cap.	Vers.	pag.
30	11	41
<i>Tomo secundo.</i>		

4	2	162
6	13	206
10	20	206
15	4	180
16	16	265

Tomo tertio.

22	3	555
25	5	557

1. Schemuelis.

Tomo primo.

27	9	110
28	13	103
	14	ibid.

Tomo quarto.

9	2	734
16	10	589
24	1	589

2. Schemuelis.

Tomo primo.

8	2	110
---	---	-----

1. Regum.

Tomo quarto.

11	37	589
12	15	ibid.
22	20	ibid.

2. Regum.

Cap.	Vers.	pag.
------	-------	------

Tomo secundo.

18	4	242
----	---	-----

Tomo quarto.

10	30	589
----	----	-----

Iob.

Tomo secundo.

5	1	209
---	---	-----

Tomo quarto.

1	21	589
	22	752
23	20	752
31	14	713

Psalmorum.

Tomo primo.

19	5	17
107	16	104
119	6	42

Tomo secundo.

99	5	201
----	---	-----

Tomo quarto.

6	7	170
18	21	752
		19

I N D E X.

Cap.	Vers.	pag.	Cap.	Vers.	pag.
19	7	625	33	22	232
	11	714	53	14	91
25	10	625		10	
37	40	671	54	13	51
51	12	651	63	5	92
91	14	671			
119	121	753			
143	2	755			

Proverbia.

Tomo quarto.

1	20	625
14	27	671
20	8	712
28	25	671

Ecclesiastes.

Tomo quarto.

1	21	671
	27	670
2	1	712
7	21	756

Iscaias.

Tomo primo.

9	6	17
11	2	83
14	15	99
29	13	233

Tomo secundo.

40	18	229
43	12	191
56	45	149

Tomo tertio.

1	10	502
1	18	511

Tomo quarto.

5	4	611
10	5.15	589
13	17	589
53	11	699
55	1	768

Ieremias.

Tomo quarto.

51	1	589
----	---	-----

Ezechiel.

Tomo secundo.

18	22	191
----	----	-----

Tomo Tertio.

33		505
* 7		Tomo

INDEX.

Cap.	Vers.	pag.	Cap.	Vers.	pag.
<i>Tomo quarto.</i>			Malachias.		
12	13	589	<i>Tomo primo.</i>		
18	24	732	5 181		
	27	673			
33	11	625	Matthæus.		
36	26	650	<i>Tomo primo.</i>		
Daniel.					
<i>Tomo tertio.</i>			6	13	20
4	27	501	11	23	97
<i>Tomo quarto.</i>			12	40	104
4	24	715	15	9	233
9	18	768	16	18	141
12	5	699	20	19	48
Joel.			26	26	256
<i>Tomo quarto.</i>			22	25	256
2	12	715	24	26	132
Jonas.			26	14	180
<i>Tomo quarto.</i>			28	45	112
3	9	715	26	46	94
Habacuc.			20	20	230
<i>Tomo secundo.</i>			<i>Tomo secundo.</i>		
2	18	225	4	10	206
Zacharias.			5	3	165
<i>Tomo primo.</i>			22	22	187
9	11	103	25	25	187
			6	6	257
			12	32	184
			13	23	150
			17	26	136
			18	17	39
			19	11	129
				12	172
			21		

I N D E X.

Cap.	Vers.	pag.	Cap.	Vers.	pag.
	21	156		37	612
	24	150	24	12	733
	27	128		13	ibid.
22	37	157	25	34. 745. & 764	
24	27	253			
	45	112			
25	34	191			
	41	192			

Marcus.

Tomo primo.

13	32	87
----	----	----

Tomo secundo.

10	21	151
----	----	-----

Tomo tertio.

14	25	387
16	16	296

Tomo quarto.

I	40	658
II	24	665

Lucas.

Tomo primo.

2	40	86
12	14	257
16	26	102
22	32	218

Tomo secundo.

I	34	17
12	58	186
16	9	187
17	10	161
		23

Tomo tertio.

3	11	296
3	7	507
	8	
	10	
5	12	502
5	32	552
15	17	393
18	18	496
19	24	410
	26	396
20	29	387
23	26	504
26	27	437
28	6	400
	19	342

Tomo quarto.

5	7	767
	22	571
6	22	753
9	2	671
	28	658
11	29	746
16	16	659
19	17	766
	29	ibid.

I N D E X.

Cap.	Vers.	pag.	20	23	ibid.
			21	17	152
23	42	187			
	43	192			
<i>Tomo tertio.</i>			4	21	258
			15	3	58
2	37	500	16	13	22
3	8	303	20	21	86
11	4	ibid.			
<i>Tomo quarto.</i>					
			3	5	297
7	47	671	6	51	364
8	13	732		53	436
	48	683	14	15	353
11	14	753		16	ibid.
12	59	573	15	2	507
13	4	676	20	19	411
17	10	767		23	322
18	14	706			
<i>Iohannis.</i>					
<i>Tomo primo.</i>			1	1	751
				9	625
				12	669
5	34	52	3	5	676
6	62	147		14	672
7	17	52	4	14	737
	49	28	6	44	631
10	3	52		45	632
	17	120	11	16	658
	18	ibid.		27	658
20	3	72	14	17	157
	21	139		23	747
	22	151			759
					<i>Actorum.</i>

Actorum.

Tomo primo.

Cap.	Vers.	pag.	Cap.	Vers.	Pag.
				8	ibid.
				38	298
				42	435
2	24	94		18	299
	27	105	19	4	296
6	2	257		5	ibid.
7	19	110	22	16	298
17	11	53			

Tomo quarto.

Tomo secundo.

			2	23	587
2	24	188	4	28	ibid.
4	32	166	7	51	612
5	2	ibid.	11	18	673
8	38	104	13	38	705
10	26	206		39	705
14	23	95	14	16	630
15	2	12	15	10	749
	4	ibid.	17	31	630
	6	ibid.			
	22	ibid.			
	23	ibid.			
	28	23			
20	17	117	10	15	137
	21	113		7	107
	28	117	12	6	53
	30	27		11	20
	35	180	16	3	167
25	11	138			

Ad Romanos.

Tomo primo.

10	15	137
	7	107
12	6	53
	11	20
16	3	167

Tomo secundo.

Tomo tertio.

			1	23	239
			8	1	192
2	4	348	10	14	217

Tomo

Cap.	Vers.	pag.	Cap.	Vers.	pag.
<i>Tomo tertio.</i>			7	18	757
				24	603
1	17	303		23	ibid.
4	11	303	8	35	737
6	5	476		15	722
7	3	547		16	722
13	7	507		26	646

Tomo quarto.

2	4	612		30	700
3	24	685		32	677
		689		35	737
	17	681		36	723
	27	770		38	737
4	5	700	10	10	744
	6	701		13	669
	7	701		14	640
	16	668	15	17	687
	18	665		18	ibid.
	19	657		19	ibid.
	20	ibid.	<i>I. Ad Corinthios.</i>		
	21	ibid.			
	25	691	<i>Tomo primo.</i>		
	5	689			
5	18	700	2	15	54
	19	702	7	23	236
	21	691		33	20
6	13	692	10	11	45
	19	759	11	2	66
7	7	601	12	10	49
	14	ibid.		11	54
	17	602		28	137
	16	596	14	2	31
	18	597		4	32

I N D E X.

Cap.	Vers.	pag.			
	6	32	II	21	430
	7	32		23	439
	8	32		24	371
	9	32		34	327
	15	32	12	13	299
	16	32			439
	22	32			
15	42	19			

Tomo secundo.

3	12	189
7	5	124
		129
	23	171
	25	153
	35	173
	36	176
	40	153
8	4	225
9	5	128

Tomo tertio.

13	3	503
7	14	337
9	7	547
7	39	547
6	2	520
9	11	442
10	3	316
	4	ibid.
	17	299

Tomo quarto.

I	30	702
2	12	723
3	12	753
4	4	714
6	11	689
9	24	765
	27	733
11	28	724

2. Ad Corinthios.

Tomo primo.

4	4	42
5	19	121
11	5	156
12	11	157

Tomo secundo.

5	1	192
	6	222
	10	193
8	15	181

Tomo

Tomo tertio.

Ad Ephesios.

<i>Cap.</i>	<i>Vers.</i>	<i>pag.</i>
1	22	319
7	11	504
9	7	498

Tomo quarto.

1	12	724
4	17	744
5	19	703
	21	704
7	1	759
	10	673
		744
9	10	759
13	5	725

Ad Galatas.

Tomo primo.

1	8	72
2	7	157
	9	ibid.

Tomo quarto.

3	10	750
	21	692
5	4	733
	6	673
	14	747

Tomo primo.

<i>Cap.</i>	<i>Vers.</i>	<i>pag.</i>
1	22	135
2	20	55
4	4	135
	9	107
	11	135
	15	136.137

Tomo tertio.

1	13	319
4	30	319
5	16	502
5	26	305
		476
	31	322

Tomo quarto.

1	6	705
2	8	770
3	12	658
		725
4	23	692

Ad Philippenses.

Tomo secundo.

1	1	115
2	10	188
4	8	162
	9	162
		<i>Tomo</i>

Tomo tertio.

Cap.	Vers.	pag.
I	17	504

Tomo quarto.

2	12	744
---	----	-----

Ad Colloſſenſes.

Tomo primo.

I	18	135
4	11	168

Tomo ſecundo.

2	18	213
---	----	-----

Tomo tertio.

I	10	504
2	11	317
	12	317
4	5	502

*I. Ad Theſſaloni-
cenſes.*

Tomo primo.

5	21	54
---	----	----

Tomo Tertio.

Cap.	Vers.	pag.
I	12	504

*2. Ad Theſſalo-
nicenſes.*

Tomo primo.

2	4	190
	5	ibid.
	6	ibid.

Tomo quarto.

I	4	765
	5	766
	6	765

I. Ad Timotheum.

Tomo primo.

2	5	118
6	20	66

Tomo ſecundo.

I	3	116
2	5	212
2	8	250
	15	50
		Cap.

Cap.	Vers.	pag.	Cap.	Vers.	pag.
4	13	126			
5	9	131			
	12	172	3	5	299
	19	113			

Tomo quarto.

1	19	733
2	14	744
	15	744

2. Ad Timoth.

Tomo primo.

2	4	258
3	15	73
	16	ibid.
	17	ibid.
4	13	173

Tomo secundo.

2	4	123
---	---	-----

Tomo quarto.

1	12	765
4	8	765
		778

Ad Titum.

Tomo secundo.

1	7	115
---	---	-----

Tomo tertio.

Tomo quarto.

3	5	690
	7	108

Ad Hebræos.

Tomo primo.

4	14	122
	15	85
5	7	95
8	5	128

Tomo tertio.

5	11	446
6	6	474

Tomo quarto.

6	4	734
	18	765
10	36	744
11	1	665
	6	669
	3	665
	7	665
		665
13	16	761

Iacobi

I N D E X.

Iacobi.

Tomo primo.

Cap.	Vers.	pag.
4	12	232

Tomo secundo.

1	15	189
---	----	-----

Tomo quarto.

1	6	667
	12	766
	14	574
2	13	767
	21	757
	22	757
3	2	754

1. Petri.

Tomo primo.

3	19	103
		108
4	6	112

Tomo secundo.

5	2	117
5	3	73

Tomo tertio.

3	21	300
		474

Cap.

Vers.

pag.

Tomo quarto.

5	9	669
---	---	-----

2. Petri.

Tomo secundo.

2	1	27
---	---	----

Tomo quarto.

2	21	733
	22	ibid.

1. Iohannis.

Tomo primo.

2	18	177
	27	55
4	1	50

Tomo tertio.

1	9	473
	4	488

Tomo quarto.

3	5	725
3	9	738. & 749
4	16	725
5	3	746
5	13	725

2. Iohan-

I N D E X.

2. Iohannis.			Cap.	Vers.	pag.
Tomo tertio.			5	3	188
Cap.	Vers.	pag.	14	13	250
I	13	341		I	156
				4	193
				13	
Apocalypsis.					
Tomo primo.			9	4	552
5	13	101			
12	7	128			
13	3	188	2	10	765
	13	ibid.	3	4	766
	15	ibid.	7	14	764
17	16	187	22	11	700
22	18	72	I		762
			Tomo secundo.		
			Tomo tertio.		
			Tomo quarto.		

FINIS.

BELLARMINVS

ENERVATVS.

Liber primus,

DE VERBO DEI.

CAPVT I.

*De Confessione Bellarmini circa Scrip-
pturam Sacram.*

THESIS I.

Instituentibus nobis compendiarium quod-
dam examen eorum quæ ex Scripturis, aut
ratione Bellarminus opposuit Protestantium
confessioni, occurrit primò confessio illa
Bellarmini diligenter expendenda, per mo-
dum ingressus: *Prophetici & Apostolici libri, sunt verum
verbum Dei, & certa ac stabilis regula fidei, lib. 1. cap. 1.*
quæ & per se, & in ejus probationibus cap. 2. annexis,
Pontificiorum causæ variis rationibus plurimum aduer-
satur.

2. Illud enim (cum tota Scriptura hic distribitur in
lib. Proph. & Apostol.) imprimis assumimus: libri
illi, qui vulgo apud nos Apocryphi dicuntur, neque sunt
Prophetici, neque Apostolici: ergo non sunt partes Scri-
pturæ sacrae, vel verbi Dei scripti.

3. Apostolicos esse nemo affirmabit. Propheticos au-
tem non esse probatur. 1. Ex eo quod Iudæis non fuerunt
traditi, quibus omnia eloquia Dei per Prophetas propo-
posita fuerunt credita. *Rom. 3. 2.* neque enim Hebræis tra-
diti fuerunt libri alii quam Hebræicè scripti, quod de istis

libris non potest ostendi: neque unquam fuerunt in canone Hebræo, cuius fidelissima depositaria fuit Ecclesia Iudaica. 2. Quod non fuerunt inter libros illos Propheticos, quos Christus suo testimonio comprobavit, ut solos, veros, & genuinos. *Luc. 24. 44. Mat. 13. 35. & 24. 15. & 27. 34.* hi enim non alii fuerunt quam illi ex quibus Iudæi putabant se vitam æternam habere, quod de istis libris nunquam putabant.

4. Sua etiam sponte sequitur, si isti libri sint verbum Dei quia sunt *Prophetici & Apostolici*, hoc idcirco ita se habet, quia verbum à Deo revelatum est iis per Spiritum, *Ephes. 3. 5.* qui etiam loquuti sunt, & scripserunt aucti ab eodem Spiritu Sancto, *2. Pet. 1. 21. & 3. 2.* Verbum igitur Pontificis Romani, aut hominum quorumcunque, qui simili modo à Spiritu Dei non aguntur, pro verbo Dei non est habendum: Si autem simili modo agerentur Pontifices Romani à Spiritu Dei cum Prophetis, & Apostolis, tum nulla causa dici potest, cur non rescripta Pontificum, & epistolæ eorum decretales sint pars Canonis, & Scripturæ Sacræ. Si etiam esset verbum Dei non scriptum, penes Pontificem Romanum depositum, tum ab eodem Spiritu ageretur ad idem verbum scriptum mandandum, Ecclesiæ bono, ad Prophetarum & Apostolorum exemplum.

5. Assumimus secundo in loco de *regula 1.* Quod regula, vel mensura rei debet esse *nota, & facilis*, *Suar. metaph. p. 2. d. 11. s. 3.* quia accommodari debet ad rei notificationem: quum igitur Scriptura sit regula, non est obscura, & difficilis, ut Pontificii volunt. 2. Regula proportionis paritatem habet cum illa re cuius est regula: si igitur Scriptura sit regula fidei, fides non extenditur ultra Scripturam: atque adeo traditiones nō scriptæ nihil pertinent ad fidem. 4. Regula quæ sua natura talis est, habet in sese rationem causæ exemplaris, atque adeo prior est natura suo regulato. Si igitur Scriptura sit regula fidei, est etiam prior fide: si fide prior sit, tum & fidelibus: si autem fidelibus, tum Ecclesia quæ coetus est fidelium, atque ita Ecclesia Romana excidet superiore illo loco, in quo sese nefaria

nefaria quadam præsumptione collocare solet, quasi esset ante, & supra Scripturam. 4. Regula consistit in indivisibili, id est, ita constituta est, ut nec minimum augeatur, aut minuatur. Scripturas igitur violant, qui traditiones suas ipsis adjiciunt, aut tollunt quidquam ab iis præscriptum: Cujus utriusque sceleris Pontifices Romani manifesto tenentur. 5. Si Scriptura sit regula fidei, tum qui in Scripturæ expositione possunt errare, possunt etiā errare in fide, & falsam regulam fidei aliis commendare. Pontificem autem, & Ecclesiam Romanam insulsè & impiè multas partes Scripturæ interpretari, manifestius est quā ut egeat probatione. Pontifex igitur Romanus in suis decretis, etiam ad fidem, & mores spectantibus, turpiter potest errare. 6. Quum talis sit natura hujus regulæ, ut sit præceptio. quicquid admittitur absque hujus regulæ directione, quamcunque aliās habeat speciem, anomalia est, & aberratio: Atque adeo, tam supererogationes omnes Pontificiorum, quam pleraque eorum dogmata (de imaginum & creaturarum cultu, de Purgatorio, de Missa ipsa, & Pontifice Romano) errata saltem necessario debent agnosci, 7. Quum etiam Scriptura non sit unum præceptum, sed systema præceptorum eodem spectantium (ut scil. Deo bene vivamus) necesse est ut contineat in sese totam doctrinam Theologiæ: Quicquid igitur à Pontifice Romano absque Scriptura obtruditur, à Theologia vera alienum sit oportet. 8. Quum denique sit regula fidei, fidelium debent esse hostes, qui regulam istam e manibus eorum extorquent.

6. Qualitates etiam illas assumimus à Bell. Scripturæ concessas, quod sit *certa ac stabilis regula fidei*. Nam. 1. Si sit in sese certa regula, tum certos nos reddere potest de voluntate Dei, sine definitionibus Ecclesiæ. 2. Tum incerta omnia mendacium hominum decreta sunt ad istā regulam examinanda. 3. Tum varios, & incertos sensus non admittit. 4. Tum omnium controversiarum quæ circa fidem excitantur certa determinatio ex Scripturis est petenda. 5. Si etiam sit stabilis regula, tum nihil nobis est creditu necessarium, aut utile quod Apostolorum ævo

fuit ignotum. Tum dispensationes Pontificiæ sunt pernicioſæ impoſturæ. 7. Tum denique ſtabilitas Eccleſiæ ex eo tota pendet, ſi huic regulæ conſtanter adhæreat.

7. In plerisque rationum quibus illa confeſſio firmatur, Bell. cauſam expreſſè magis jugulari ex brevi hac collatione ſtatim apparebit. Bell. Moſes, Prophetæ, Chriſtus ipſe, Iohannes, Apoſtoli, vel diuina dogmata ex Scripturis ipſi confirmabant, vel certè ad Scripturas legendas alios hortabantur. P. Sed Pontificii ſuam Sanctorum cœlitum invocationem, ſacrarum imaginum cultum, incruenti ſacrificii pro vivis & mortuis oblationem, & ſimilia dogmata, factaque ſua, nulla Scriptura ſe poſſe confirmare fatentur. Azor. inſt. mor. q. 2. l. 4. c. 18. Neque hortantur alios ad Scripturas legendas, ſed potius arcent, atque deterrent.

8. Bell. Sanctus Moſes controverſias exortas in populo Dei, ex lege Domini dijudicandas docet ſatis apertè. Deut. 17. P. Apertè igitur Pontificios noſtros condemnat, qui ex Scripturis controverſias finire nolunt, & fieri id poſſe negant.

9. Bell. Chriſtus Phariſæos non ad ſpiritum aliquem internum, ſed ad Scripturas divinas rejicit, Ioh: 5. Tr. Non igitur Chriſtum ſequuntur qui vel ad Pontificem Romanum, vel ad Patres, vel ad Concilia, aut aliud quidquam præter Scripturas rejiciunt dubitantes.

10. Bell. Iohannes Baptiſta teſtem legationis ſuæ non ſpiritus interni iudicium ſed Iſaiam Prophetam adhibuit. Ioh. 1. Prot. Proferant igitur Pontifices Romani Prophetam, aut Apoſtolum aliquem transcendentis illius poteſtatis quàm ſibi met arrogat teſtem, ſed ſine fraude, ac fallaciis, & ſine joco ſuo, & auditorum riſu.

11. Bell. De Beroenſibus non ſine laude commemoratur, quod cum Paulum Apoſtolum audi viſſent, ſcrutabantur quotidie Scripturas ſi hæc ita ſe haberent. Act. 17. Prot. Sine maximo igitur pudore non poteſt commemorari, quod Pontificii pauciſſimis permittunt Scripturæ lectionem, ſidera implicitam, obedientiam cæcam, & ignorantiam devotam tantopere commendant, neque Scripturæ examen ullo modo ſuſtinere poſſunt.

12. Bell.

12. Bell. *Apostoli Scripturarum auctoritatem univēse predicant. Pr. Uli igitur Pontificii sunt nihil minus quam Apostolici, qui Scripturam blasphemant, tanquam mutam magistrā, literam mortuam & occidentem, mortuum atramentum, Theologiam atramentariam, nasum cereum, aut nauticas braccas.*

13. Bell. *Quis mihi fidem faciet non mentiri Anabaptistam, cum se à Spiritu afflatum dicit? Prot. Quis etiam nobis fidem faciet non mentiri Pontificem Romanum cū suis Pontificiis, quando dicunt se viva voce à Domino accepisse grandem illum doctrinarum, ac rituum acervum cum omni Scripturæ testimonio nudi sunt prorsus ac destituti?*

14. Bell. *Scripturas certissimas, atque verissimas esse, testis est veritas vaticiniorum: incredibilis earum conspiratio: Deus ipse: ipsa Scriptura: miracula infinita. Prot. Sunt aliæ igitur rationes quibus fides in nobis excitatur, & Scripturæ certitudo firmatur, præter Ecclesiæ auctoritatem, imo in ipsis Scripturis multa sunt judicia sapientiæ, veritatis, & perfectionis Divinæ, Ecclesia prorsus tacente.*

15. Bell. *Cum Sacra Scriptura regula certissima tutissimaque sit, sanus profecto non erit, qui ea neglecta spiritus interni, sæpe fallaci & semper incerti judicio se commiserit. P. Si sit tutissima regula, tum graviter & perniciosè mentiuntur Pontificii, cum hæreses omnes, & malos multos mores à plebe disci clamitant ex lectione Scripturæ: Si etiam ista regula sit tutissima, cui bono obtrudunt nobis alias? nunquid ludere amant in re tam seria, & cum periculo tanto? Si denique insania sit si quis committat sese fallaci, & incerto judicio, quis potest eos ab insania excusare, qui fidem suam à Pontificis Romani arbitrio suspendunt?*

16. Conclusio igitur illa quam Bellarminus Libertinos dirigit, æquè etiam ad Pontificios videtur spectare. *Cum Mose pugnant, cum Prophetis, cum Apostolis, cum Christo ipso, ac Deo Patre, qui sacras literas contemnant. Cui etiam alteram addimus:*

Pontificiorum scil. religionem nullam certam, & stabilem habere regulam.

Nam primo, Universalem regulam fidei statuunt, *illa omnia quæ proponuntur credenda ab Ecclesia, tanquam à Deo revelata: incertum relinquentes, quænam fuit Ecclesia vera, & quænam proposuit antea, & posthac est propositura.* Secundo, propositionum credendarum septem constituunt gradus: 1. *Quæ aperte in Scripturis continentur.* 2. *Quæ aperte ex illis deducuntur.* 3. *Quæ habentur Apostolica traditione.* 4. *Quæ à Conciliis legitimis, à Papa confirmatis definita sunt.* 5. *Quæ tanquam de fide proponuntur ab Apostolica sede.* 6. *Quæ unanimi consensu Patrum, tanquam de fide proponuntur & asseruntur.* 7. *Quæ evidenter deducuntur ex tribus postremis gradibus.* Vincentius Filicius, ex *Turrecrem Castro, Cano, de cas. conscient. tr. 22. c. 1.* Scriptura autem, una cum eis quæ ex illa deducuntur, incerta redditur per incertam Latinæ versionis canonizationem; & interpretationem Ecclesiæ incertam. Traditiones divinæ, Apostolicæ, Ecclesiasticæ, tantam fidem habent quantam proximi traditores. Quomodo constaret idiotæ certitudo, quænam sint Concilia legitima? quis legitimus Papa? & auctoritatem ejus tantam esse? De unanimi consensu Patrum, quis faciet nos certiores, in quibus rebus habetur? & quomodo in eis fidem producat divinam?

Istiusmodi considerationibus inducti, fatentur ipsimet Pontificii, *falsi aliquid posse ita proponi, ut (secundum principia ipsorum) obligetur quis ad credendum illi falso, fide divina: ut si rustico proponatur à 20. Episcopis, qui habeantur Catholici, hæresis, tanquam veritas Catholica, & in Concilio definita, esset illi evidenter credibilis, & teneretur illam credere, alioquin peccaret.* Alexander Pesantius, in 2. 2. q. 1. a. 1. disp. 4.

C A P V T II.

De Libris Canonicis & Apocryphis

T H E S I S I.

Protest. Scriptura Sacra continetur illis libris, qui scripti fuerunt à Sanctis Dei hominibus, infallibiliter actis à Sp. Sancto.

Sp. Sanct. tam quoad materiam, quam quoad formam
 fcriptionis, 2. *Pet.* 1. 21. Et Ecclesiæ traditi, ut sint ipsi re-
 gula fidei, & morum: unde etiam per excellentiam *Canoni-*
ci vocantur, *Sacri*, & *Divini*. Hi autem libri sunt vel Te-
 stamenti veteris, qui à Prophetis traditi fuerunt Ecclesiæ
 veteri, vel novi Testamenti, qui ab Apostolis traditi fue-
 runt Ecclesiæ Christianæ. De libris Canonicis N. Test.
 cum Bellarmino nullam controversiam habemus. Neque
 de vetere Testamento dubitatur, an illi libri sint verè Ca-
 nonici, quos Iudæi olim, & in præsentia Ecclesiæ Refor-
 matorum recipiunt. Sed quia alii quidam libri, in Græcis Bi-
 bliorum versionibus primo, & postea in Latinis post tē-
 pora Prophetarum cum istis temerè conjuncti fuerunt
 ab imperitis, & incautis hominibus, & in aliquo honore
 habiti, idcirco à Pontificiis nuper fuerunt canonizati: id-
 que jure merito factum esse Bellarminus (reclamantibus
 non paucis inter ipsos Papistas doctiores) affirmat. A
 nobis rejiciuntur, quia non sunt scripti à Prophetis neque
 ab iis probati, non Hebraicè, non Ecclesiæ Iudaicæ tra-
 diti, aut ab iis recepti, non à Christo aut Apostolis ulla
 ratione approbati, sed à Canone approbato tacitè seclusi,
 quia non referunt majestatem Scripturæ Sacræ: quia deniq;
 in plerisq; eorum varia continentur, quæ cū libris Prophe-
 ticis, cum semetipsis, & cum veritate manifestè pugnant.

2. Bell. *Veteres Patres ex istis libris testimonia petunt.*

Prot. Quartus etiam Esdræ citatur non semel ab Am-
 brofio, & tamen sine dubio non est Canonicus, & tertius
 à multis Patribus (sunt verba Bell. c. 20.) ab aliis etiam
 Patribus eundem, & alios libros (Bellarmini confessione
 Apocryphos) citari ostendit Genebrardus acerrimus Pa-
 pista, in Chronolog. An. 3742.

3. Bell. *Ex quibusdam istorum librorum citantur testi-*
monia Patres, tanquam ex Scripturis Sacris, Divinis, & Ca-
nonicis.

Protest. 1. Multi veterum ut Melito, Epiphani. Hilar.
 Hieron. Ruffin. in Canone exponendo Testamento ve-
 teris, aperte secuti sunt Hebræos, apud quos hi libri non
 sunt in Canone. Confessio est Bell. cap. 20. & 10. Hi tamen

sunt inter illos qui sub istis titulis aliquando citantur quosdam ex libris controversis. 2. Idem isti tituli tribuntur etiam à veteribus quibusdam inter citandum, aliquando scriptis Patrum, Pontificum, & Conciliorum, *Affirmat & probat hic Bellarminus c. 4. & lib. 2. c. 12, Vbi etiam Gratianum epistolas Pontificum Scripturas sacras vocare dicit, ut distinguantur à prophanis, & Canonicas, alio sensu quæ sunt Evangelia & Psalmi: quidni igitur Patres etiam hos libros sacros, Divinos, & Canonicos vocarint, ut distinguantur à prophanis, alio sensu quam sunt Evangelia & Psalmi. Bell. ipsius hæc sunt verba etiam, in libello de Scriptoribus Ecclesiæ. liber qui inscribitur Pastor, quamvis nomine Scriptura à sancto Irenæo lib. 4. c. 37. citetur, & ab aliis antiquissimis scriptoribus, ut Clemente Alexandrino, & Origene, in testimonium adducatur, tamen nunquam fuit in Canone sanctorum & divinorum librorum, 3. Fide divina nō potuerunt credere hos libros esse verè Canonicos; quia non habuerunt hoc sibi propositum ab Ecclesia, quod (ex Pontificiorum sententia) absolute necessarium est ad fidei objectum constituendum. Sed quia cum Canonicis conjungebantur, & à rudioribus quibusdam tales habebantur, idcirco, vel cum vulgo populariter loquentes Canonicos aliquando vocabant, ut & alios libros Apocryph. Esdræ, Hermetis, Pastoris, vel Secundario, improprie, & proportionem quadam Canonicos esse volebant.*

4. Bell. *Apostolica traditione confirmatur autoritas horum librorum, cap. 10. & 20.*

Protest. Mirum est Apostolos sub novo Testamento, alium Canonem veteris Testamenti tradidisse, quam fuit unquam illi Ecclesiæ traditus. 2. In scriptis Apostolorum nihil tale apparet; Sed contrarium potius, dum Scripturas probant tanquam perfectas, prout ab Ecclesia Iudæorum erant receptæ. 3. Nemo Patrum tradit hos libros Canonicos habitos fuisse ex traditione Apost. 4. Si talis traditio fuisset in Ecclesia recepta, ut Apostolica, tum multi Patres in Canone veteris Testamenti exponendo, nō secuti fuissent Hebræos, qui huic traditioni adversatur: quod tamen fecisse illos Bell. audivimus antea confitentē,

s. Bell.

5. Bell. *Conciliorum decreta declararunt*, hos libros esse Canonicos.

Protest. Hieronymo vivente nondum generale Concilium statuerat aliquid de libris Tobiae, Sapientiae, Ecclesiastici & Machabæorum: Hieronymus igitur asserit illos non esse Canonicos. *Sunt verba Bellarm. cap. 10.* Augustinus etiam sciebat rem non fuisse adhuc à generali Concilio definitam. *Bell. ibid.*

6. Bell. *Concil. Carthagin. tertium hosce libros in Canone ponit.*

Protest. 1. Concil. hoc Carthag. fuit tantum Provinciale. 2. Canon ejus 26. (*prima sedis Episcopus non appellatur princeps Sacerdotum, aut Summus Sacerdos, aut aliquid hujusmodi*) à Pontificiis non probatur. 3. unica ratio, quam reddit Concilium illud hujus sententiæ est, quod istos libros à Patribus acceperint in Ecclesia legendos; Æquivocè igitur Canonicos dicunt, quatenus recipi volunt cum Canonicis, ut in Ecclesiis legantur. 4. Si verè Canonicos intellexit, tum Concilio Laodiceo contradixit, tum tertium & quartum Esdræ posuit etiam in Canone, quos Apocryp. esse Bellarm. fateatur: quia in editione illa Græca & Latina, quæ tunc fuit recepta, partes fuerunt librorum veri Ezræ; tum denique temerè admodum fecit, quod sine ulla singulari ratione, libros illos retulit in Canonem, quingentis aut sexcentis annis postquam editi fuerunt, quos & Ecclesia Veteris Testamenti, & Apostoli, & Concilia omnia antecedentia extra Canonem reliquerunt.

7. Bell. *Ecclesia potest declarare quis liber sit Canonicus*, 1. *Ex veterum testimoniis*: 2. *Ex similitudine cum Canonicis aliis*. 3. *Ex communi sensu, & quasi gustu Populi Christiani*. Iam hæc tria in his libris declarandis Canonicis Ecclesia observavit, Concilium scilicet Tridentinum.

Protest. Hæc tria æquè nota fuerunt Melitoni, Hilario, Epiphanio, Hieronymo, Ruffino, Concilio Laodiceno cū multis aliis qui istos libros extra Canonem reliquerunt,

atque concilio Tridentino. 2. Nullum testimonium proferri potest, vel unius authoris qui illo sæculo vixit quo isti libri editi fuerunt, & quemquam horum librorum Canonicum esse testatur. 3. Veterum Patrum de istis libris testimonia varia, esse fatetur Bell. quomodo igitur potuit Concilium ex eorum testimoniis magis declarare hos libros esse, quam non esse Canonicos? praesertim quum illi, qui negant esse Canonicos (ut Hieronymus) expresse loquuntur, id ipsum sibi proponentes tractandum, & firmas rationes reddunt sententiae suae. 6. Non major est similitudo quorundam istorum librorum cum Prophetis, quam est tenebrarum cum luce: & illa similitudo quae aliqua ex parte in cæteris habetur, non sufficit ad eorum Canonizationem. 5. Si gustus Populi Christiani tantum valeat in libris Canonicis discernendis; nimis petulantibus, & profani sunt Pontificii, qui illum gustum toties irridunt, sub nomine *spiritus privati*. 6. Populus Christi non habet alium Christian. gustum nunc, quam habuit olim in Concilio Laodicensi, & antea cum istos libros extra Canonem reliquit. 7. Quum omnia ista declarandi media sint incerta, declaratio Ecclesiae Romanae, quae iis submittitur non potest habere certitudinem fidei divinae.

8. Bell. *Concilia & Patres librum Estherae qualem ipsi legere consueverunt, in sacrum Canonem retulerunt: Sed eorum exemplaria, septem capita controversa continebant: ergo & septem ista capita in Canonem retulerunt.*

Protest. 1. Duo libri Esdrae, quos Pontificii Apocryphos esse agnoscunt, in iisdem exemplaribus continebantur, cum veris libris Esdrae coniuncti, ut Bell. ipse fatetur cap. 20. non tamen sequitur (ait ipsemet ibidem) Concilia antiqua, & Veteres Patres, qui in Canone posuerunt duos libros Esdrae, intelligere nomine duorum nostros tres. Quia spuria ista capita cum veris coniuncta fuerunt, hinc factum est (ut observat Sixtus Senensis) quod gravissimi scriptores, totum librum Estherae extra Canonem posuerint. Quod Bell. etiam notat capite septimo: vel hoc igitur nomine rejicienda sunt adjectiones ex Canonicorum librorum

exempla-

est. 113

est. 113

est. 113

est. 113

est. 113

est.

est.

est.

est.

exemplaribus, quia talem suspensionem libro Canonico asperferunt. 3. Qui librum aliquem simpliciter in Canonem referunt, non ideo omnes lacinijs illi assutas habent pro divinis. 4. Si qui partem spuriam præter veram admitterint, eodem id fecerunt errore, quo alij veram partem propter spuriam rejecerunt.

9. Bell. *Probabile etiam est, ista capita fuisse aliquando in textu Hebraico, deinde casu aliquo excidisse.*

Protest. 1. Non est Probabile, quod nullis conjecturis confirmatur, & multis rationibus improbatur. 1. Quare ista capita exciderent de Canone Hebraico magis quam alia? 2. De Hebraico Canone quibus potius fides habenda quam Hebrais? at illi negant, & Hieronymus cum illis. 3. Non potuerunt excidere sine gravissima Ecclesiæ culpa. Iudaicæ autem Ecclesiæ talis incuriæ nota sine atroci injuria non potest inuri; Christianæ, Catholicæ, Romanæ præcipue Bellarm. tale crimen non impinget.

10. Bell. *Objicitur capita ista postrema non coherere cum prioribus, & cum illis etiam pugnare.*

Protest. Objiciuntur in istam sententiam varia quæ Bellar. diluere nunquam tentavit. 1. Quæ semel narrata sunt in primis capitibus, ea denuo sine causa narrari in additamentis. 2. Qui Assuerus perpetuo vocatur in Esther, Artaxerxem semper appellari in additamentis. 3. In additamentis insidias adversus Regem structas, & detectas dici, post somnium quoddam Mardochei habitum anno secundo. *cap. 11. v. 2. 10. cum 12. 1.* Sed in Esther accidisse dicuntur anno septimo. *cap. 2. 16.* Quod vero Bell. huic tertiæ objectioni respondet, somnum fuisse anno secundo, & insidias anno septimo, hoc merum insomnium esse cuilibet locum inspicienti statim apparebit. 4. Virum magnū fuisse Mardocheum in aula Regis (secundum adjectiones *cap. 11. 2.*) etiam antequam somniavit de insidijs Regis, id est triennio antequam factæ erant, cum contrarium planè appareat, ex libro Esther. 5. Ptolomæi & Cleopatræ mentionem fieri. *cap. 11. 1.* quod nulla ratione convenit tempori Mardochei, aut Prophetarum. 6. Mardocheum in additamentis donaria propter insidias indicatas accepisse.

uisse dici statim post indicium factum, & antequam in odium Hamanis inciderat. *cap. 12. 5. 6.* Quod planè repugnat Historiæ authenticæ. 7. In adjectionibus Hamanem infensum fuisse Mardocheo propter Eunuchos *cap. 12. 6.* Cum in vera historia alia causa narretur. 8. In adjectionibus Hamanem dici Macedonem, *c. 16. 10.* in authentica Agagæum, *cap. 8. 3.* Neque denique illud quod dicitur de ira Regis adversus Estherem *cap. 15. 7.* consentire cum historia vera, *cap. 5. 2.* Neque argumentum literarum quod habetur, *cap. 8.* cum epistola illa quæ exprimitur, *capite 16.*

Quod dictum est de conjunctione septem illorum capitum in iisdem exemplaribus cum libro Esther, accommodari debet, ad librum Baruch, Jeremiæ additum, & adjectiones ad Danielelem, quas Hieronymus in præfatione ad Danielelem, *fabulas* appellat.

11. Bell. Hieronymus narrationes istis capitibus comprehensas *fabulas* appellat, quia historia fuerunt à Iudæis fabula vocata.

Protest. 1. Negat expresse apud Hebræos extare. 2. Imperitos appellat, qui partem Danielis esse putant. 3. Dicit se maluisse ista in Scripturis vertendis prætermittere. 4. Noluit edere nisi anteposito veni jugulante. 5. Refert etiam de Origene, Apollinari, aliisque Ecclesiasticis viris, & Doctoribus Græciæ, quod negarint se debere Porphyrio respondere pro his, quæ nullam Scripturæ Sacræ auctoritatem habent. Cum igitur fabulas appellet, & congruenter sibi ipse loquitur, narrationes fictas, aut comedias Iudaicas esse affirmat. 6. Non à Iudæis (qui vocem talem non habent ad historiam denotandam) sed ab ipso Porphyrio hanc appellationem accepit, & una cum aliis approbavit. Verba Hieronymi sunt ista: nosse debemus, inter cetera, Porphyrium objicere, in Susanna fabula contineri, δὲ τὸ τῆς ἱστορίας ὅτι καὶ δὲ τὸ πρὸς τὴν ἱστορίαν, quam etymologiam magis Græco sermoni convenire quam Hebræo. Cui & Eusebius, & Apollinaris pari sententia responderunt, Susanna, Belisæ, & draconis fabulas non contineri in Hebræo, &c. Has visiones nos obelo prænotavimus. Origenes, Eusebius, & Apollinaris, aliquos Ecclesiastici viri & Doctores Græciæ, *has*

has (ut dixi) visiones non haberi apud Hebraeos fatentur: nec se debere respondere Porphyrio pro his quæ nullam Scripturæ sanctæ authoritatem præbeant. Quod autem attinet ad mitigationem hujus censuræ, ad invidiam imperitorum placandam, quæ ex Apologia 2. cont. Ruffinum à Bel. citatur, recte observat Erasmus in eandem Apol. Hic Hieronymus rursus respondet: Siquidem ex ipsa præfatione plane apparet eum ita sensisse.

12. Bell. *Objiciunt quod in historia Susanna Daniel introducitur tanquam puer.*

Protest. Neque hoc solum contra historiam illam objicitur, Sed 1. Quod Iudæis tribuit conventus juridicos, cū potestate vitæ, & necis, tempore captivitatis. 2. Puerulo tribuit illam authoritatem in terra Babyloniam, quam nemo privatus unquam exercuit in Iudæa, revocandi scilicet damnatum in judicium, & novam causæ cognitionem instituendi. 3. Quod Danielelem puerulum istum faciunt, qui dum adhuc puer fuit, educabatur in palatio Regis, seorsim à Iudæis. 4. Quod seniores adeo pueros facit in causæ cognitione, & in subita totius causæ delatione ad judicium pueruli junioris.

13. Bell. *Non pugnant narrationes illæ de Daniele in lacu leonum una tantum nocte manente, c. 6. Et sex diebus ibi manente, cap. 14. quia primo Daniel bis fuit missus in lacum, semel à Dario Medo, & iterum à Cyro. 2. Non est improbabile duos fuisse Danieles, & hunc Danielē qui Susannam liberavit, Bel destruxit, & draconem interfecit, ac sex diebus in lacu leonum fuit, non esse eundē cū eo, de quo agitur superioribus capitulis.*

Trot. Bis fuisse Danielelem in lacu leonum non est verisimile, cum primā vice, tā malè cessit illa machinatio suis authoribus, & edictum etiam promulgatum fuit à Dario de reverendo Deo, qui liberaverat Danielelem à Leonibus cap. 5. non est ullo modo probabile, vel inimicos Danielis, hoc rursus tentaturos vel Regem ipsum permissurum. 2. Non convenit fabulæ persona Cyri, qui neque Babyloniam mansit, & Danieli magnopere favebat. 3. Mirū etiam est, quod cum Darius proximo mane, summa aurora quassaverit Danielē, Cyrus non nisi post sex dies quid Danieli

factum esset quærebat, aut ab aliis intelligebat. 4. Si Daniel iste, de quo agitur in adjectionibus, alius fuit à Daniele Propheta, tum adjectiones ipsæ sunt alius etiam liber à Canonico libro Danielis Prophetae, atque adeo Apocryphus. 5. Fieri non potuit, ut novus iste Daniel viveret tempore Cyri, & prandium acciperet à Propheta Habakuk, ut *cap. 14.* narratur.

14. Bell. *Adversus Tobiam* objicitur, quod *cap. 5.* Sara dicitur habitasse in Rages civitate Medorum, postea tamen *cap. 9.* cum Tobias venisset ad locum ubi erat Sara, inde dicitur misisse Angelum ad Gabelem in Rages: sed respondetur, vel duas fuisse Rages in Media, vel Rages vocari non ipsam civitatem, sed locum vicinum.

Protest. Duas fuisse Rages dum fingit Bell. sine ulla probabili ratione, idem facit ad incitas redactus, quod antea quum duos finxit Danieles: Neque patitur textus, ut per Rages intelligatur locus aliquis vicinus civitati Ragis. Expressè enim dicitur in Rages civitate Media. Objicitur 2. Quod Tobias mendacium tribuit Angelo Dei, dum affirmare eum facit se esse ex filiis Israel Azariam filium Ananiae ex tribu Nephtalim ex captivitate Ninives. *c. 5. 7.* Objicitur. 3. Quod Tobias Angelo eidem tribuit & approbat ipse commentum illud magicum, fumum cordis cujusdam piscis extricare omne genus Dæmoniorum, si ve à viro, si ve à muliere, ita ut ultra non accedat ad eos *cap. 6.* Objicitur 4. Falso affirmari *cap. 14.* incensam fuisse domum Dei vivente Tobia: sicut liquido apparet. *Tob. 1. 2. Reg. 17. 18.* inter se comparatis. Ad hæc & similia consultissimum visum est Bell. nihil omnino respondere.

15. Bell. *Liber Iudith* egregium testimonium habet à Synodo Nycena teste Hieronymo.

Protest. 1. Hieron. dicit tantum tale quid legi, fidem relinquit penes authorem. 2. Hieron. ipse qui approbavit decreta hujus Synodi, librum Iudith improbavit, ut Bell. fatetur. *cap. 10.* 3. Si hoc ita fuisset, Synodus Laodicensis non reliquisset hunc librum extra Canonem. 4. Si approbavit hunc librum, talem approbavit, qualis tum extabat in editione Græca; sed in editione Græca continebat mendacium.

cium, de templo tum temporis everso, vel igitur non approbavit, vel mendacium approbavit. Propositio est *Bell. cap. 7.* Assumptio est ejusdem. *cap. 12.* Conclusionem igitur non potest repudiare.

16. Bellarm. *Difficillima est obiectio adversus hunc librum, de tempore, cui hac historia possit convenire, sed dicendum videtur, historiam Iudith incidisse in tempora Manasse postquam reversus fuerat ille ex captivitate.*

Protest. Repugnat primo quod *cap. 5.* Holofernes de Iudæis quarit tanquam de gente ignota. 2. Quod in tota historia Iudith nulla fit mentio Manassis. Neque in historia Manassis fit ulla mentio vel Iudith, vel Holofernæ, aut hujusmodi invasionis.

17. Bell. *Ecclesiasticus tribuitur Salomoni.*

Protest. Salomonem non fuisse authorem illius libri certum est. 1. Quia liber ipse alium authorem fuisse testatur, *cap. 1. & 50. 28.* 2. Quia Græcè scriptus fuit. 3. Quia mentionem facit Ieremiæ, Ezekielis, & Zerubabelis, *cap. 49.*

18. Bellar. *Macchabæorum libri honorificè producuntur à multis.*

Protest. Non negamus, sed primo Græcè scripti fuerunt. Secundo, Iosephum habuerunt authorem, Hieronymi iudicio. Tertio, Quisquis author fuit, fatetur se in epitomen redegisse quinque volumina Iasonis Cyrenæi, hominis profani, *lib. 2. cap. 2.* 4. Quæsit lectorem delectationem, & suam laudem ex historiae ornatu. *ibid. 5.* Concludit denique cum excusatione, & veniæ deprecatione, de modo scriptionis, hæc autem (ut nihil dicatur de aliis rebus cum Scriptura pugnantibus) satis ostendunt provenisse Scriptum hoc à spiritu humano.

19. Bell. *Apocryphus censendus est liber Hermetis qui inscribitur Pastor, tametsi divinitus inspiratum esse putaverit Origenes, & ex eodem testimonia proferant Tertullian. Irenæus, Clemens Alexand. Athanas. Cassianus, sic etiam tertius, & quartus Macchabæorum, nec non tertius, & quartus Esdra, quamvis quartus Esdra citetur ab Ambros. & tertius ab Athanasio, August. Clemente Alexandr. authore operis imperfecti, & à Cypriano.*

Protest.

Protest. Ludebat nos igitur Bellarm. hactenus, cum libros alios controversos, ex eo probare voluit Canonicos, quia ex ipsis Patres aliquando testimonia citarunt. Neque est ulla ratio firma adversus libros confessione Papiſtarū Apocryphos, quæ non valeat etiā adversus reliquos.

20. Bell. *Non habentur neque Hebraicè, neque Gracè.*

Protest. Neque cæteri libri controversi scripti fuerunt Hebraicè, Græca autem lingua non magis pertinet ad Vetus Testamentum quàm Latina.

21. Bell. *A nullo Concilio referuntur in Canonem.*

Protest. Neque cæteri ab ullo antiquo Concilio generali fuerunt unquam in Canonem relati, sicut Bell. fatetur expressè. verum esse de Conciliis, quæ Augustino sunt antiquiora: & facilè concedit de reliquis, dum nullum generale Concilium urget in horum librorum omnium approbationem, præter miserum suum Tridentinum: quod perinde est, ac si nationem Iesuiticam proferret istos libros approbantem.

22. Bell. *Quartus liber Esdræ continet, cap. 6. quadam fabulosa, de pisce Henoch, & Leviathan, quos maria capere non poterant.*

Prot. 1. Fabulas etiam ex Hieronymo ostendimus antea, quæ in adjectionibus ad Danielelem habentur, de Susanna, Bele, & Dracone. 2. Fabula etiā est manifesta, quod Machab. l. 2. c. 2. narratur: Ieremiam scil. jussisse tabernaculum & arcam, & altare suffitus secum iter facere in montem Nebuatis, qui est in terra Moabitarum, & ibi abscondisse in spelunca quadam, quem locum incognitū futurū pronuntiavit, donec Deus iterū congregaret populum suum, tunc autem Dominum eum demonstraturum. Ut concedamus enim hæc à Ieremia fieri potuisse, quod nullo modo convenit historiæ, quomodo excusabitur à mendacio, quod Ieremias promississe dicitur arcam cum cæteris denuo inveniendam esse quando iterum congregaretur populus? Respondet Bell. *Non intelligendum esse de illa congregatione quæ fuit tempore Cyri, sed vel de tempore novissimò paulo ante diem judicii: vel mysticè, ut per arcam intelligatur Christus.* At vero, prima interpretatio infert, Iudæos

Iudæos congregandos esse ante diem iudicii, ad cultum illū cæremonialem qui pendebat ex tabernaculo, arca, & altari suffitus, quod est alienum à fide Christiana. Mystica autem interpretatione, defendi etiam potest fabula illa de Henoch & Leviathan, Gregor. enim in moralibus glossa ordinaria, Thomas Aquinas in summa. p. 1. q. 64. a. 3. ad 2. & p. 3. q. 8. a. 7. Et omnes Pontificii, in suis allegoriis, per Behemoth & Leviathan, Job. 40. & 41. Diabolos intelligi volunt. Quam facile est autem adjicere, Diabolos omnes non potuisse mari contineri; vel propter tumultus quod ibi excitarent vel quia terra fuit iis peragrandā ad homines seducendos.

CAPVT III.

De Editionibus Sacre Scripturae, lib. 2.

I. De Hebraica. cap. 2.

T H E S I S I.

Bell. Heretici huius temporis, odio editionis vulgatae, nimium tribuunt editioni Hebraicae. Volunt enim omnia examinari, & emendari ad Hebraeum textum.

Prot. 1. Ex odio editionis vulgatae hoc nos non facere, apparet ex eo, quod alias omnes editiones veteris Testamenti ad Hebraeum textum æquè emendandas, esse contendimus, atq; vulgatam. 2. Nemo unquam sanæ mentis nimium esse duxit exemplum exscriptum ἐκ τῶν ἐξαμινῶν examinare ad exemplar primum τῷ πρώτῳ τῶν ἐξαμινῶν. 3. Vel ad Hebraeum textū examinanda est editio vulgata, vel ad aliam aliquam editionem, vel ad nullam: aliam non dabunt Pontificii: nullam autem statuere, est Latinam facere primam, & sine ulla ratione insanire.

2. Bell. Hebraica editio est corrupta Isaia 9. 6. ubi legitur vocabit, pro vocabitur: Ierem. etiam 23. 6. vocabit pro vocabunt, Psal. 22. 17. sicut leo, pro foderunt, Psal. 19. 5. delineatio, pro sono. Vt Rom. 10. citatur. Exod. 2. post vers. 22. deest versiculus.

Prot.

Prot. Isai. 9. Sensus idem est, siue *vocabit*, siue *vocabitur* legatur. Nihil etiam usitatius est apud Hebræos, quàm tertiam personam verbi impersonaliter usurpare, ita ut aliquando active, aliquando passive possit reddi. Similis est ratio. *Ier. 23. Ps. 22. 17.* Nulla est corruptio, sed varia lectio, in quibusdam exemplaribus errore scribarum, ut Bell. postea fatetur. de *Ps. 19.* Respondet Genebrardus in illum locum Apostolum sensum potius verbi, quam significatum genuinum ac proprium expressisse. *Versiculus ille Exod. 2.* in Latinis editionibus errore aliquo infartus est, ex *Exod. 18. 4.* Cum igitur in istis quinque locis quæ Bell. elegit ad corruptionem Hebraici textus demonstrandam, nihil tale reperiatur, pro confesso habendum est Hebraicum fontem manere purum & incorruptum.

3. Bell. *Alii sunt, qui Zelo quidem bono, sed nescio an secundum scientiam, contendunt Iudæos studiosè corrupisse multa loca Scripturae.*

Protest. Quam perversus hic est Bell.: textus Hebraici puritatem defendi antea dicebat ex odio malo: eandem autem temere impugnari vult ex Zelo bono, Hebraicum textum authenticum Dei verbum esse, aut fuisse saltem nemo negat Christianus. Zelus autem bonus, qui potest esse qui adversus honorem verbi Dei contendit? legimus in Scripturis de hominibus accensis Zelo bono erga Legem Dei, sed zelus bonus contra Legem, hic proprius est Pontificiorum.

4. Bellarm. *Scripturae Hebraicae non sunt in unumversum depravatae opera vel malitia Iudæorum: sed habent suos quosdam errores, qui partim irrepservunt negligentia, vel ignorantia librariorum: & potest etiam fieri, ut ex pravo affectu & odio in Christum, ea lectio interdum ipsis magis probata sit, quæ minus Christianis favebat. In iis tamen, quæ ad fidem & bonos mores pertinent, sunt integrae.*

Prot. 1. Non syncerè agit Bell. cum illud tantummodo negat, Scripturas non esse in unumversum corruptas: hac enim ratione tradit totam causam adversariis, qui non in unumversum, sed in multis locis corruptas eas volunt. 2. *Errores, qui in quædam exemplaria irrepservunt, non reddunt editionem*

editionem omnium exemplarium corruptam: præsertim cum illi ipsi errores à peritis possint discerni: 3. Ecclesiæ demandata est cura Scripturæ: qui fit quod Romana Ecclesiæ non conservavit eam puram ab omni errore? quare etiam non restituendi curam suscipit, cum in eo non potest errare? 4. Quod fieri posse dicit, ut ex odio in Christum sint alicubi à Iudæis corruptæ, hoc ipsemet in secunda sententia satis refutabit, aliis argumentis, & præcipuè illo, *ab incredibili religione Iudæorum erga sacros libros. De veteribus scribit Philo, quod per spatium duorum millium annorum, ne verbum quidem fuit unquam in lege immutatum: & quemlibet Iudæorum centies potius moriturum, quam ut pateretur legem in aliquo mutari: recentes autem Iudæi legem ferè ut numen adorant.* Refutat etiam hoc ipso in loco, dum integram esse Scripturam Hebraicam concedit in iis, quæ pertinent ad fidem. Si enim quidquam corruerunt Iudæi ex odio in Christum, pertinebat illud proculdubio ad Christum, atque adeo ad fidem. Hoc ipsum est Bell. arg. antea: *Si Iudæi falsare voluissent divinas Scripturas, in odium Christianorum: sine dubio præcipua vaticinia sustulissent: id autem minimè fecerunt, imò saepe codices Hebræi magis Iudæos vexant, quam Græci aut Latini.*

2. De versione 70. Interpretum C. 6.

5. Bellarm. *Certissimum est 70. Interp. optimè transtulisse, & peculiari modo Spiritum Sanctum habuisse assistentem, ne qua in re errarent.*

Protest. Qualis olim fuerit perfectio & autoritas huius versionis, nostra non multum interest, cum Bell. ipse fatetur, eam jam non haberi, nisi adeo corruptam & vitiatam, ut omnino alia esse videatur.

3. De Editione Græca Testamenti Novi.

6. Bell. *Græci codices non sunt fontes purissimi, ut necessario quicquid ab eis dissentit corrigendum sit, ut falso existimat Calvinus, &c.*

Protest. 1. Si neque Hebraici veteris, neque Græci N. Testam. Codices sint fontes puri, tum nulla est pura Scriptura in Ecclesia Dei. 2. Cum magna infamia Ecclesiæ Romanæ

Romanæ hoc affirmatur, quæ depositariam se dicit unicâ hujus thesauri, & eam tamen in puritate sua non conseruavit. 3. Si nunc aliquid in hac editione desideretur, quod olim exstabat, annumerari saltem debet traditionibus Apostolicis, quas Ecclesia Romana habet in numero, atque adeo restituere nobis facile potest ac debet. *Sacra enim Scriptura præcipue est in corde Ecclesia, secundario vero in Libris, Barnes in p. 1. Thom. q. 1. a. 8.*

7. Bellarm. 1. Cor. 15. 47. *Græcè legitur, secundus homo Dominus de Cælo, ex corruptione Marcionis, ut patet ex Tertulliano aduersus Marcionem. l. 5. Cum legi debet secundus homo ex cælo cælestis.*

Protest. 1. Idem est sensus, siue Dominus siue cælestis legatur: quia Dominus designatur cælestis ὁ κύριος. 2. Vehementior est antithesis & efficacior sensus si Dominus legatur. 3. Hæc lectio est approbata & ab antiquissimis Patribus aliis, & ab ipso Tertulliano, quem falso citat Bell. in contrarium, eodem ipso lib. 5. cap. 10. Primus (inquit) homo de humo terrenus, secundus Dominus de cælo. Nunquid & primus Dominus, si & secundus? Vbi ex hac lectione Marcionem revincit.

8. Bellar. 1. Cor. 7. 33. *ἡ ἀνδρὶς ὁ ἑαυτὸν ὡς τὸν κυρίον* quod Latina versione legitur *diuisus est, Græce coniungitur cum sequentibus, discreta sunt uxor & uirgo.*

Protest. 1. Eadem lectio est Syra & Arabica. 2. Sensus per hanc lectionem est concinnior: & redundantia vitatur, quæ per alteram lectionem necessario admittitur, vel innuptæ, vel virginis.

9. Bell. Rom. 12. 11. *Græci non habent κυρίῳ Domino seruietes, sed καί ποτε temporari.*

Protest. Hoc aperte falsum est, si de omnibus Græcis exemplaribus affirmetur, si de quibusdam tantum, vanum.

10. Bell. *In plurimis Græcis Codicibus desunt multa veræ Scripturæ partes: ut historia adulteræ Iohan. 8. Marci caput ultimum: 1. Ioh. 5. versus septimus.*

Prot. 1. Si concedatur hæc in plurimis Codicibus deesse, nō inde sequitur omnia Græca exemplaria esse corrupta. 2. Non desunt in illis Græcis Codicibus, quos nos pro authenticis habemus.

11. Bell.

11. Bellar. *Matth. 6. 13. Illa verba, quia tuum est regnum & potentia, & gloria, in secula, non sunt de textu sed addita a Græcis. 1. Quia varii Patres Latini Græcè intelligentes, in expositione Orationis Dominica, nullam eorum faciunt mentionem. 2. Quia in liturgia Græca non continuantur hac verba cum oratione Dominica.*

Protest. 1. Hac verba non sunt adjecta Græco textui, sed detracta versioni Latinæ, ut observat Valla. 2. Sine istis verbis, nullum est exemplar Deum laudandi in Oratione Dominica. 3. Tam sanctè conveniunt ipsi Orationi, ut humano ingenio majus aliquid sapiant. 4. Græcorum loquentium authoritas præsertim de textu Græco major est quam Latinorum nihil dicentium. De liturgia autem Græca viderint Græci recentiores.

4. De Latina Editione vulgata.

12. Bell. *Editio vulgata, quamvis maxima ex parte Hieronymi sit, tamen non est illa pura, quam ipse ex Hebræo convertit, sed est aliquo modo mixta, additis non paucis ex versione 70. quæ in Hebræo non inveniuntur, cap. 9.*

Protest. Quanta ex parte sit Hieronymi, non multum refert. Accipimus quod Bell. dat, & inde inferimus. 1. Si tota non sit Hieronymi, tum Hieronymi authoritate non debent Pontificii abuti (ut solent) ad totius hujus editionis authoritatem firmandam. 2. Si non sit tota Hieronymi, tum illæ partes quæ sunt aliorum, vel accuratius versæ sunt, quam Hieronymus eas vertit, vel magis depravatè: Si accuratius, tum Hieronymus non optimè vertebat: si magis depravatè, tū tota hæc editio non est optimæ notæ inter versiones Latinas. 3. Quum nos contendimus multas in Ecclesiam paulatim irrepsisse mixtiones & corruptiones doctrinæ & rituum, urgent Pontificii, ut demonstremus accuratè, quando, à quo, quibus contradicentibus, hæc facta sint: dicant igitur ipsi, quando hæc mixtura versionis Latinæ fuit introducta? à quibus, quo repugnante?

13. Bellarm. *Editionem vulgatam Latinam habendam esse pro authentica, secundum decretum Concilii Tridentini, his argumentis comprobamus, cap. 10.*

Protest. Sed ratio postulat, ut prius explicaretur nobis quid

quid sibi velint Pontificii per *authenticam* editionem, & quousque illud tribuant Latinæ vulgatæ. Instrumentum *authenticum*, in jure civili, illud ipsum est propriè quod vulgo dicitur *originale*, unde *authentica tabula* in l. 4. de *famil.* Hoc autem neutiquam sustinebunt affirmare de editione Latina. Dicent tamen esse exemplum authenticum, quia ex originali, sine errore transumptum fuit. Vbi videndum primo an Tridentini illi homines fuerint Notarii publici, à Deo constituti, ut exemplis vel copiis (ut appellant) fidem certam facere possint, præsertim versionibus exemplorum. Deinde an fecerint hoc ex certa cognitione, examine idoneo instituto, & collatione facta cum authentico & originali exemplari, quod ne ipsi quidem Pontificii affirmabunt. Hoc etiam explicatione indiget, utrum nullum omnino errorem in illa admissum volunt interpretis ignorantia, aut vitio, an vero nullum contra fidem & bonos mores? de istis enim variant Pontificii, & inter sese digladiantur. Bellar. autem non explicans quo sensu authenticam editionem capit, authenticam tamen vulgatam esse satis inepte aggreditur probare. Videamus quales sint probationes quas adfert.

14. 1. Bellarm. *Longo sæculorum usu fuit hac editio probata.*

Protest. 1. Usus rei nihil aliud probat, quam eam utilem esse aut videri; quod de isthac editione non negatur. 2. Vsa est Ecclesia, per aliquot secula aliis editionibus Latinis, quas tamē depravatas fuisse Hieronymus ostendit, & Pontificii non negant. Sed usus, utilitas, & consuetudo coeca, primarium locum habuit in decretis Tridentinis dirigendis. Libri igitur Canonici probantur, prout in *Ecclesia Catholica legi consueverunt*: & editio illa authentica pronuntiatur, *quæ longo tot sæculorum usu in Ecclesia probata est. Concil. Trident. sess. 4. 3.* Quod non nisi post longum usum habita fuit authentica, vel inde evincitur eam jam nō esse authenticam, quia si tantæ perfectionis & authoritatis fuisset, antiquior Ecclesia, Damasus Episcopus Romanus, qui Hieronymi conatibus favebat, & proximi ejus successores talem eam jam, cum syncerior fuit, declarassent,

sunt, quod tamen non factum esse constat.

15. 2. Bellar. *Testimonium habet veterum.*

Protest. Non vetustissimorum omnino, neque veterum, quod sit æquè authentica ac Hebraica & Græca.

16. 3. Bell. *Hebraei habuerunt sua lingua authenticam Scripturam, & Græci Græcè: ergo etiam Latini suam Latine.*

Protest. 1. Hac ratione sequetur, Germanos, Gallos, Anglos, suis etiam linguis authenticam habere Scripturam. 2. Græca versio veteris Testamenti nunquam fuit adeo authentica, quin emendanda fuerit ad Hebraicum textum. Hieronymi sunt hæc: *danda 70. Interpretibus venia ut hominibus, juxta Iacobi sententiam, dicentis, multa peccamus omnes. Ad Tammach. Longum est evolvere quanta septuaginta de suo addiderint, quanta dimiserint.* 3. Hinc etiam sequeretur authenticas fuisse alias editiones omnes Latinas, quibus usa est Ecclesia Latina ante Hieronymi ætatem.

17. 4. Bell. *Male provisum esset Ecclesia, si in rebus gravibus non possit fidere Latinae editioni: quia in Conciliis generalibus, aut paucissimis, aut interdum nulli inveniuntur lingua Hebraica periti.*

Prot. 1. Si sic se res habeat, non est idcirco providentia Dei accusanda, sed hominum fœcordia. 2. Sic tamen provisum est Ecclesiæ, ut semper habuerit versiones, quæ in rebus gravioribus sanæ fuerunt, quibus suo modo & gradu fides potuit haberi: diligentia etiam adhibita, potuit semper Ecclesia aliqua ratione consulere fontes. 3. Si talia sint Concilia, tum non sunt idonea ad authenticas editiones discernendas & definiendas.

18. 5. Bell. *Hæretici adeo diversas & inter se dissentientes editiones cudunt, ut nihil fere certi ex eorum editionibus haberi possit.*

Protest. 1. Ergone sequitur vulgatam editionem esse authenticam? 2. Nihil hac in re novi accidit. Propè innumerabiles fuisse editiones Latinas ante tempora Hieronymi testatur Augustinus l. 2. de doctr. Christiana c. 11. citantur verba ejus à Bell. c. 8. non inde tamen concludebat Augustinus, ut Bell. nihil certi posse haberi, nedum vulgatam

vulgatam fuisse authenticam, sed hisce verbis, *qua quidem res plus adjuvit intelligentiam, quam impedit.*

Misera videmus argumenta esse quibus editio vulgata authentica probatur. Germana planè sunt responsa quibus ab argumentis oppositis vindicatur.

19. *Protest.* Hieronymus ipse multa reprehendit quæ sunt in editione vulgata.

Bell. c. 9. *Quatuor sunt cause, quod quadam in nostro textu sint, quæ Hieronymus reprehendit. Error librarium: varia significatio vocabulorum: quod Hieronymus in quibusdam sententiam mutavit: quod Ecclesia quadam iudicavit non esse mutanda, quæ Hieronymus voluit mutari.*

Protest. 1. Conceditur igitur totum illud quod fuit obiectum, Hieronymum scilicet reprehendere multa quæ sunt in editione vulgata. 1. Ostendant nobis Pontificii quænam fuit Ecclesia quæ contra Hieronymum pronuntiavit? in quo Concilio? non satis est dicere cum Bell. *Certè non videtur casu factum, sed iudicio posteritatis, vel potius ipsius Ecclesiæ, cum nullum tale iudicium possit ostendi.*

20. *Protest.* Latina editio est variorum interpretum, qui errare potuerunt.

Bell. *Interpretes potuerunt errare, Hieronymus enim agnoscit se errasse: & Theodotion cui pars hujus editionis debetur, fuit hæreticus, sed non errarunt in illa versione quam Ecclesia approbavit, cap. 11.*

Prot. 1. Mira hic narrat Bell. Hieronymus potuit errare, agnoscit se errasse, sed tamen non erravit. Theodotion fuit hæreticus: sed Ecclesia ejus versionem approbavit, idcirco in illa versione non erravit. 2. Concilii Tridentini approbatio non potuit efficere, ut illi Interpretes, qui mille annis vixerunt ante istud Concilium habitum, non errarent. Si tantum declararint eos non errasse, tum tamen per singularem aliquam directionem & instinctum Dei, correctâ imbecillitate humana, hoc opus perfecisse debent interpretes ipsi, & hoc ipsū notū fuisse Tridentinis, quævis ipsis interpretibus fuerit ignotum: Grande certè paradoxum. Sed mitigatur aliquo modo à Bell. dum ostendit quousq; Tridentini hæc versionem approbarunt.

21. Bell.

21. Bell. *Non authores istos canonizavit Ecclesia, sed tantum hanc versionem approbavit: nec ita tamen approbavit, ut asseruerit nullos in ea librariorum errores reperiri: sed certos nos reddere voluit, in iis præsertim quæ ad fidem & mores pertinent, nulla esse in hac versione interpretum errata.*

Protest. 1. De canonizandis authoribus istis in eorum personis, non agitur hoc in loco: sed an eorum versio nō sit canonizata, hoc quaritur, quod Bell. neque negare audet, neque affirmare. 2. De librariorum erroribus nulla est quæstio, sed interpretum erratis. 3. Quod Bell. dicit Ecclesiam statuisse eos non errasse; præsertim in iis quæ ad fidem & mores pertinent, ambigue nimis loquitur. Distrahuntur enim Pontificii in duas partes, circa mentem decreti Tridentini, (quæ etiam dissensio fuit inter ipsos decernentes) quidam sic decreti verba intelligunt, ut editionem vulgatam, per omnia, etiam minima, accuratam & authenticam pronunciatam fuisse putent. Alii vero talem eam decretam fuisse contendunt, tantum in rebus ad fidem & mores pertinentibus. Bannes in Tho. p. 1. q. 1. a. 8. Priori sententiæ adherent simpliciores & qui erga Ecclesiæ placita sunt maximè superstitiosi: posteriori favent plerique doctiores: tanto autem ardore & motu animorū, odioque partium implacabili agitata fuit ista quæstio, in Hispania præsertim, ut à probris & contumeliis quibus se mutuò foedabant ad tribunalia ventum sit, coactique sunt multi eorum qui liberius sentiebant è vinculis causā dicere, ac tandem in aliorum castra transire. Mariana præ editione vulgata, cap. 1. Bell. igitur cautè magis quam castè agit, dum innuit quidem quarum sit partium, sed sibimet interim de effugio prospexit, in illa voce præsertim. Sic enim possunt ejus verba accipi, quasi interpretes isti immunes quidem fuissent ab errore in omnibus partibus & particulis suæ versionis, sed extra periculum erroris magis adhuc positos fuisse in iis quæ spectant ad fidem & mores. 4. Tridentini homines sine ulla limitatione loquuntur, (in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus pro authentica habeatur, ita ut nemo eam quovis prætextu rejicere audeat, vel præsumat) cū tamen

hujusmodi limitationem per *praesertim* facile potuissent adjicere, non est distinguendum, ubi lex non distinguit. 5. Quanam sint illa omnia quæ ad fidem & mores pertinent, quis judicabit? 6. Si nihil aliud velit, quam nullam hæresin in hac versione doceri, tum alias etiam versiones, Latinas & vernaculas, *praesertim* eas quas Pontificii homines ediderunt, authenticas esse *Bell.* ipse nō negabit.

22. *Protest.* Patres passim docent editiones Latinas emendandas esse ad fontes Hebræos & Græcos.

Bell. Quatuor sunt tempora ad fontes illos recurrendi. 1. Si sit error librariorum. 2. Quando variant codices Latini. 3. Quando verba aut sententia in Latino est anceps: 4. Ad energiam & proprietatem vocabulorum intelligendam.

Protest. 1. Hac eadem sunt tempora ex Pontificiorum sententia ab Hebræis & Græcis codicibus ad Latinos recurrendi: nihil igitur continent quod proprium est fontium. 2. De istis occasionibus fontes Criticè consulendi, agitur, sed cum aliquid dicitur aut significatur in versione, quod in fonte non dicitur: & cum in fonte aliquid reperitur, quod in versione non habetur, quanam editio tum præferenda? Patres hic pro fontibus pronunciant, sicut omnis ratio suadet.

23. In singularibus locis immorari ut editio hæc Latina ostendatur multa Scripturæ loca depravasse, hoc esset in re non dubia probationes accumulare non necessarias. Doctiores Pontificii quibus aliquid est frontis, hoc nequaquā diffitentur. Cajetanus, Isidorus Clarius, Mariana, Ioannes Benedictus, Levonienses, Arias Montanus, &c. quibus addi potest ipse Clemens VIII. Pont. Rom. qui ex editione Lovaniensi, mille locis vulgatam versionē correxit ad fontes, etiam contra lectionem à Sixto V. confirmatam. Communis etiā experientia docet, Græcos omnes authores qui Græcè extant, Homerum, Platonē, Aristotelem, Hippocratem, Galenum, (ut nihil dicamus de Patribus Græcis,) purius multo & accuratius in editionibus Græcis conservatos esse quam in versionibus Latinis. Num Boves cura sunt Deo? certè valde insensatus sit oportet, qui non eundem saltem locum & gradum tribuet

Scripturæ

Scripturæ textui originali, supra omnes versiones, quæ habent hominum monumenta prophana.

De editionibus vulgaribus.

24. Bell. *Catholica Ecclesia non prohibet omnino vulgares translationes: sicut patet ex indice librorum prohibitorum à Pio IV. edito, Reg. 4. prohibetur tamen ne passim omnibus sine discrimine concedatur hujusmodi lectio, & ne in publico & communi usu Ecclesiæ, Scriptura legantur, vel canantur vulgaribus linguis.*

Protest. 1. Ingratas esse Ecclesiæ Romanæ editiones vernaculas inde apparet, quod in illis locis ubi maximè obtinent ejus placita, ut in Hispania, non procurant Pontificii homines tales editiones, & ab aliis procuratas ferro & flammis persequuntur. 2. De indice Pii IV. & de merite Ecclesiæ Romanæ circa hoc negotium, luculentum testimonium habemus apud Azorium Iesuitam, institut. moral. lib. 8. cap. 26. In indice recens edito, jussu Clementis VIII. addita est hæc observatio: Animadvertendum est circa superscriptam quartam regulam Pii IV. nullam per hanc impressionem & editionem, de novo tribui facultatem Episcopis aut aliis concedendi licentiam emendi, legendi, aut retinendi Biblia vulgari lingua edita, cum hætenus mandato & usu sanctæ Romanæ, & universalis Inquisitionis, sublata eis fuerit facultas concedendi hujusmodi licentias. Addit postea Azorius: Primo aspectu, in prædicta quarta regula solum prohibetur, ne sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine concedantur (sub hujus primi aspectus fallacia. Bell. imponere voluit lectori incauto) In Hispania tamen prohibentur Biblia vulgari lingua cum omnibus suis partibus: & in indice Clementis VIII. & deinde: Evangelia & Epistolæ, quæ per totum anni cursum inter Missarum solemnia publice leguntur & decantantur in indice Hispaniensi non permittuntur vulgari lingua separatim & seorsim typis mandari. Prohibentur etiam libelli precationum horariorum vulgari lingua conscripti, in quibus continentur Psalmi & Cantica ex Bibliis excerpta: & insuper summaria & compendia etiam historica eorundem Bibliorum seu librorum Sacræ Scripturæ quocunque vulgari idiomate conscripta.

25. Bell. Contenti sumus illis tribus linguis quas Dominus titulo crucis suæ honoravit. Ioh. 19. quæ omnibus aliis præstant. Quibus ipsi libri Divini ab auctoribus suis initio scripti fuerunt, Hebræa, Græca, Latina.

Protest. 1. Dominus non honoravit istas linguas titulo crucis, sed Pilatus eas hoc abusu potius contaminavit. 2. Idcirco hæ linguæ adhibitæ fuerunt in titulo crucis, ut omnes præsentēs intelligerent mentem Pilati; hac igitur ratione illæ omnes linguæ, quæ maximè ab hominibus intelliguntur, debent præ aliis adhiberi. 3. Præstantiam nullam talem habent istæ linguæ, quin ab aliis vulgaribus linguis superentur in aptitudine ad intelligētiam, & usum eorum, qui alias linguas intelligunt, & non has; alias præstantias Grammaticis relinquimus considerādas. Gladius aureus præstantior est ferreo: sed in acie ferreum poscit miles. 4. Neque libri Divini ab authoribus suis scripti fuerunt lingua Latina, & ab eisdem authoribus aliæ etiam linguæ fuerunt sanctificatæ ad sacros usus. Act. 26.

26. Bell. A tempore Esdræ, Hebraica lingua desiit esse vulgaris. Populus enim nihil ex Lege intelligebat sine interpretatione, Nehem. 8. Tempore etiam Christi loquebantur Iudæi Syriace, ut ex Evangelio apparet, & tamen Hebraicè tantum Script. in templis ac Synagogis publicè legebant aut canebant, sicut hodie etiam Iudæi faciunt in Synagogis. huc etiam pertinet Ioh. 7. 49.

Protest. 1. Apertè falsum est, quod dicitur de tempore Hezræ populum tunc non locutum aut intellexisse Hebraicè. Haggæus enim, Zacharias, & Malachias Hebraicè ipsis concionabantur post reditum ex captivitate, sicut libri ipsorum testantur; Nehemias de eo conqueritur, quod liberi quidam Iudæorum ex foeminis Astodæis nati nesciebant loqui Iudaicè, id est Hebraicè, cap. 13. vers. 24. Interpretatio autem illa, cuius mentio fit, cap. 8. non fuit translatio, sed expositio concionalis. 2. Ad posteriora sæcula quod attinet, quamvis purè Hebraicè non loquebantur Iudæi, sed idiomate utebantur mixto, quod etiam tantum ex parte fuit Hebraicum, ut eo nomine simpliciter designetur, Ioh. 19. 20. Act. 21. 40. & 22. 1. & 26. 14. Scripti

tamen

tamen Hebraicè scriptas intelligebant: sicut hodie Scoti, quamvis purè Anglicè non loquantur, Scripturæ tamen versionem Anglicam solam habent, eamque intelligunt. 3. In loco illo, *Ioh. 7. 49.* Sophistam agit *Bell.* nimis apertè. Plebs ibi dicitur non novisse legem, non quia literas & syllabas ejus ignoravit, sed quia sensum ejus ipsos latere Pharisei ex arrogantia pronunciabant. Comparatio enim instituitur ibi inter Phariseos, & turbam populi: hæc autem non fuit laus Phariseorum in qua gloriabantur, quod verba legis potuerint legere, sed quod sciebant mentem legis: neque igitur illud obicitur, aut exprobratur ab iis plebi, quod nescierint legere Hebraicè, sed quod sensum legis nescierint, quem potuissent etiam sine lectione ex Phariseorum institutione, (eorum saltem iudicio) perspectum habere.

27. *Bell.* *Apostoli per totum orbem Evangelium prædicarunt, & tamen non scripserunt in linguis earum gentium quibus prædicabant.*

Protest. 1. Non potest certo demonstrari Apostolos nihil scripsisse in linguis vulgaribus, Barbaris debitores fuerunt æquè atque Græcis. 2. Si illud ipsi non fecerint, non sequitur noluisse eos, ut alii id facerent. Imo hoc aliquo modo mandarunt, cum omnia dona Christianorum ad maximam ædificationem Ecclesiæ voluerunt applicari. 3. Si ad aliquod tempus caruerunt Ecclesiæ quædam vernaculis versionibus, non igitur semper debent carere, tunc admodum dispar esset conditio Ecclesiarum Dei, in iis quæ faciunt ad salutem. 4. Proxima saltem post Apostolos ætate transfusa fuit Scriptura in varias linguas vulgares, Syriacam, Arabicam, Æthiopicam, &c. quod cum factum sit à viris sanctis, illi certè Apostolorum mentem se ea in re secutos esse putabant. 5. Summa Dei providentia factum est ne Apostolorum ipsorum scripta propria alia lingua quam una extarent, sicut & V. T. libri Prophetici, in una lingua extant, quia contentiones alias exortæ fuissent inter variarum gentium Ecclesias de authoritate suorum exemplarium.

28. *Bell.* *Universa Ecclesia semper Hebræa, Græca, & La-*

nina lingua usa est, in communi & publico usu Scripturarū.

Protest. Hoc certissime falsum esse, vel ex eo apparet, quod in tot linguas Script. fuerunt conversæ. Quorsum enim converterent publicè, si illis versionibus publicè non uterentur? neque alio fucō species aliqua probabilitatis contrariæ sententiæ potest induci, nisi ex eo, quod nobilissimæ Ecclesiæ inter primitivas, vel Græcæ fuerunt, vel Latinæ, & reliquarum pauca extant monumenta. Quæ tamen non adeo sunt pauca, quin falsitatem illius opinionis arguant ac testentur.

29. Bell. *Convenit omnino ad Ecclesiæ unitatem conservandam, ut publicus usus Scripturar. sit in aliqua lingua communissima: nisi ita sit, tolletur communicatio Ecclesiarum: nemo frequentabit Ecclesias, nisi in sua patria: non poterunt fieri generalia Concilia. Cum igitur nunc nulla lingua sit communis toti Occidenti, nisi Latina, certè in ea Scripturæ divinæ legenda sunt.*

Protest. 1. Unitas Ecclesiæ conservata fuit, cum Iudæi conversi sua lingua in Sacris publicis utebantur, Græci autem Græcâ, & Latini Latinâ. 2. Communicatio Ecclesiarum in variis linguis à quibusdam intellectis, majori cum ædificatione potest exerceri, quam communicatio omnium membrorum unius Ecclesiæ, in una lingua omnibus ignota. 3. Si nemo frequentaret Ecclesiam, nisi in sua patria propter varietatem linguarum, nullam certè causam habent Pontificii plebei Missam frequentandi in propria sua patria, propter peregrinitatem linguæ quæ ibi usurpatur. 4. Concilia generalia pleraque omnia habita fuerunt non obstante varietate linguarum, etiam in sacris publicis, inter Græcos & Latinos.

30. Bell. *Si Scripturæ legerentur in lingua vulgari populus tamen non intelligeret.*

Protest. 1. Si nihil populum intelligere velit ex Script. lectione in lingua vulgari, tum experientiæ communi contradicit, fidelium praxin pientissimam, & antiquissimam damnat, Dei etiam ipsius mandatum futilitatis arguit, illud sc. Deut. 31. 11. *Legito hanc legem coram toto Israele, ut audiant, & discant, timeantque Iehovam.* Si vero
omnia

omnia neget à populo intelligi, tum verum est quod dicit, sed pro ipso nihil facit. Bell. *Imo populus detrimentum magis, quam fructum caperet ex Scripturis, quia facillimè acciperet occasionem errandi. Prot. 1. Accepit etiam populus occasionem errandi, & blasphemandi ex humiliatione Christi. 2. Hac ratione ne Latina quidem Biblia publicè vendi permetterentur: quia multi Latinè intelligentes ex eorum lectione capiunt occasionem errandi. 3. Major habenda est ratio electorum Dei, qui ex Script. lectione edificantur, quam eorum, qui eas detorquent. 4. Petrus hac ratione excitat fideles ad majori cum religione legendam Scripturam. 2. Pet. 3. 14. 15. 16. 17. 5. Hæc ratio æquè valet adversus linguam Hebraicam, Græcam, & Latinam, ubi sunt aut fuerint populares: nisi illos populos negarit posse accipere occasionem errandi.*

31. Bellar. *Linguae vulgares singulis seculis magna ex parte mutantur: & sic mutandæ essent translationes.*

Protest. Non ita mutari solent linguæ, quin illa scripta quæ in publico, & perpetuo usu habentur (si sine interruptione personent in auribus populi) facillè intelligantur. 2. Nullum est periculum, aut incommodum, si vocabula quædam obsoleta in familiaria commutentur.

32. Bellar. *Videtur majestas divinorum officiorum requirere linguam magis gravem quam sunt vulgares, præsertim cum in sacris mysteriis multa secreta esse debeant. Latina autem lingua est gravior & magis reverenda, quia non est vulgaris.*

Protest. 1. Simili ratione concludere quis possit, Biblia & liturgias, non debere excudi typis vulgaribus, aut in charta vulgari. 2. Tanta est majestas rerum sacrarum, ut quamlibet linguam afficiant gravitate quadam reverenda. 3. Quamvis multa sint pudenda, (& eo nomine secreta habenda) in Missali Romano, in sacris tamen officiis Scripturæ consentaneis, nihil tale reperitur. 4. Si Latina lingua ideo sit gravior & magis reverenda, quia non est vulgaris, tum Anglica ling. in Italia gravior erit, quam Italica.

Argumenta nostra.

33. *Protest. 1. Ex 1. Cor. 14. hæc argumenta offerunt*

fese Lectori: 1. Sacra publica non debent celebrari illa lingua, quam nullus audit. Sed linguam ignotam nullus audit, *vers.* 2. 2. Debent etiam celebrari illa lingua, qua possint auditoribus prodesse, & eos ædificare, *v.* 26. sed in lingua ignota non ædificant auditores, *vers.* 4. neque iis profunt *vers.* 6. 3. Non debent ita celebrari, ut incertū sonum dent, & à nemine cognoscantur, sed in aerem spargantur: atqui in lingua ignota sic se res habet, *vers.* 7. 8. 9. 4. Non debent ita celebrari, ut ille qui celebrat sit Barbarus auditoribus, & auditores sint illi etiam Barbari: Sed in lingua ignota ita est, *vers.* 11. 5. Non debent ita celebrari, ut infidelitatis notā Christianis auditoribus inurant sed lingua ignota hoc facit, *vers.* 22. 6. Preces publicæ non sunt ita proferendæ, ut ad illas populus non possit dicere *Amen*, sed in lingua ignota, non potest, *vers.* 16. 7. Sine illa quidem lingua ignota quæ à miraculoso Spiritus dono proficiscebatur, atque adeò singularem honorem Dei pariebat, licebat in Ecclesia uti sine interpretatione, multo certè minus licet uti lingua ignota, hominum industria formata.

Bellarm. 1. *In magna parte huius capituli, non agitur de lectione Scripturarum, nec de officiis divinis, sed de exhortatione spirituali, siue collatione.*

Protest. Rationes Apostoli sunt generales, & ad omnem sermonem publicum qui in Ecclesia habetur spectant ex æquo.

Bell. 2. *Apostolus vers.* 14. 15. 16. *agit de canticis spiritualibus, factis ad laudandum Deum, & simul ad consolationem & ædificationem. Vult igitur ut fiant lingua, quæ intelligatur.*

Protest. 1. Apostolus expressè dicit *v.* 15. se non tantum de canticibus agere, sed etiam de orationibus. 2. Si velit Apostolus cantiones haberi lingua nota, quia faciunt ad consolationem & ædificationem, tum vult etiam, ut omnia, quæ publicè fiunt ad consolationem & ædificationem, lingua nota fiant, (alioqui nulla esset consequentia illius rationis) Sed omnia officia publica fiunt ad consolationem & ædificationem, *vers.* 26.

Bell.

Bell. 3. *Officia divina tum temporis fiebant lingua Græca, quam multi de populo intelligebant, & hoc satis erat, non enim volebat Apostolus, ut omnes possint respondere, Amen.*

Protest. 1. *Apostolus vult expresse quemlibet idiotam intelligere, vers. 16. secundum illud legis, totus populus dicent Amen, Deut. 27. 2. Apud Pontificios illa lingua fiunt sacra, ut sæpe nemo ex populo possit cum intelligentia dicere, Amen.*

Bellar. 4. *Tum quia pauci fuerunt, omnes psallebant & respondebant: postea divisa sunt officia.*

Protest. 1. *Si omnes tum respondebant, tum falsum est quod modo affirmavit Bell. Apostolum non voluisse, ut omnes responderent. 2. Paucitas Christianorum non fuit hujus rei causa. Nam longè ante hoc tempus animæ ter mille additæ fuerunt Ecclesiæ uno die, Act. 2. 41. & Deum ita laudabant, vers. 47. 3. Divisionem illam factam esse postea nemo ignorat: sed quo jure sublata sit praxis Apostolica & institutio divina, nemo adhuc ostendit.*

Bell. 5. *Finis præcipuus illorum canticorum fuit instructio & consolatio populi, qui finis periisset, nisi lingua nota facta fuissent, vel cum interpretatione: at divinorum officiorum finis præcipuus non est instructio vel consolatio populi, sed cultus Dei, & quæ populum scire oportet ex divinis officiis à Pastoribus explicantur.*

Protest. 1. *Bell. ipse antea dixit, cantica ista spiritualia facta fuisse ad laudandum Deum, & gratias ei agendas, & simul ad consolationem, &c. Finis igitur eorum præcipuus fuit cultus Dei, æquè ac reliquorum. 2. Absurde disjungit istos fines, cultum Dei, & consolationem populi, quos Deus conjunxit. 3. Non debet in Ecclesia committi, ut sacrorum officiorum vel minus præcipuus finis periret. 4. Pastores Pontificii in celebratione Missæ nihil solent populo explicare: neque possunt plerique eorum quidquam explicare, nedum quæ populum scire oportet.*

Bellar. 6. *Prodest oratio iis, à quibus non intelligitur: etiam à quibus non auditur: imo iis qui nolent pro se orari: Deus enim intelligit.*

Protest. 1. *Oratio publica duplici ratione prodest auditoribus:*

ditoribus: primò, ut medium directionis & excitationis, quo ipsi juvantur ut & simul in præsentia precentur, & alias etiam similia concipiant vota: & hic fructus est omnis orationis illius, quæ cum aliis habetur: Secundo, ut medium impetrationis, quo benedictiones Dei obtinentur: & hic fructus est petitionis tantum, neque illam respicit propriè quæ cum aliis habent, sed convenit etiam petitioni solitariae. Iam verò nos cum Apostolo, 1. Cor. 14 priorem utilitatem perire affirmamus: Bellar. secundam negat excludi. Sophistam igitur agit non Theologum. 2. Hac ratione, non magis prodest præsentibus, quam absentibus.

Bellar. 7. *Iudæi non frustra colebant Deum caeremoniis, quas non intelligebant.*

Protest. 1. Intelligebant omnes pii inter Iudæos illas caeremonias esse à Deo imperatas. 2. Intelligebant etiam, quomodo pleræque earum, signa fuerunt vel confessionis peccatorum, vel gratiarum actionis. 3. Intelligebant aliquo modo: respicere eas ad Messiam venturum. 4. Major intelligentia requiritur jam in Christianorum cultu, quàm olim inter Iudæos. 5. Major etiam Iudæis ipsis fuit intelligentia verborum, quàm caeremoniarum.

Bellar. 8. *Multa occurrunt dum psallimus, quæ non intelligimus.*

Protest. 1. Verba omnia intelligimus. 2. Per verba contendimus ad cognitionem rerum. 3. Res ipsas ex parte intelligimus. 4. Meditando inter psallendum ampliorem intelligentiam quærimus.

Bellar. 9. *In loco illo ad Corinth. 14. non reprehenditur oratio, quæ non intelligitur, sed ei anteponitur illa, quæ intelligitur.*

Protest. 1. Apertè reprehendi antea probavimus. Expresse etiam prohiberi apparet, vers. 28. 2. Si anteponatur oratio quæ intelligitur, tum deteriori parti adhærent Pontificii, cum magno damno populi Christiani.

Bellar. 10. *Qui non intelligunt proficiunt affectu, etsi non mente.*

Protest. 1. Proficere possunt affectu coeco, confuso, incerto,

certo, quod sapere est deficere: sed affectus illos non possunt induere, quos occasio postulat, nisi rem propositam aliquo modo intelligant. 2. Per spiritum & mentem, *vers.* 14. & 15. non intelligitur affectus & mens loquentis, ut Bellar. vult, sed interna operatio spiritus in homine per se, & ejusdem etiam communicatio cum aliis, ad eorum intelligentiam inter se comparandam.

Bellar. 11. *Fructus mentis qui deest idiotis, compensatur utilitatibus multis linguae Latinae.*

Protest. Fructus mentis qui deest, est ædificatio, consolatio, exhortatio, glorificatio Dei, salus denique, & vita æterna: si linguae Latinae usus possit compensare horum fructuum defectum, plus certe potest quam linguae Angelorum, 1. *Cor.* 13. 1.

Bellar. 12. *Instructio, consolatio, & ædificatio non sunt præcipui fines: sed cultus Dei.*

Protest. 1. Disjunguntur illa quæ Deus conjunxit. 2. Finis præcipuus lectionis Scripturæ in istis consistit: Scriptura enim hominibus legitur, non Deo.

Bellar. 13. *Qui non sunt imperitissimi, si Latine sciunt, & instruuntur; cæteri non instruerentur, etiam si vulgari lingua omnia agerentur; non enim in verbis, sed in sensu instructio est.*

Protest. 1. Numquid omnes igitur qui non sunt stupidi Latine sciunt? 2. Num omnes qui Latine sciunt, percipiunt sensum Scripturæ? 3. Annon multi sunt Latinae linguae ignari, qui in lingua vulgari æquè intelligerent Scripturam, ac multi Latine scientes intelligunt in lingua Latina?

Bellar. 14. *Scripturæ sunt consolationi indoctis, dum à concionatoribus explicantur.*

Protest. Cum Paulus epistolas suas ad Ecclesias mittebat, ut coram omnibus legerentur, intendebat consolationem omnium, etiam ex ipsa lectione percipiendam. 1. *Thess.* 4. 18. & mirum esset si Apostolus, qui factus est omnia omnibus, & rudioribus scribebat ut infantibus, 1. *Cor.* 3. 1. nihil potuit ad indoctos scribere, ex cujus lectione perciperent aliquam consolationem.

34. *Protest.* Qua lingua prædicatur verbum Dei, scri-

ptum quoque extare eâdem opus est, sed prædicatur linguis vernaculis. Ergo.

Bellarm. Negatur consequentia. 1. Quia Apostoli non scribebant iisdem linguis quibus prædicabant. 2. Quia prædicatio explicationem continet, quam omnes facile capiunt: sed in scriptione verbum est nudum; ibi est panis dissectus & præmansus, hic integer & solidus.

Protest. De Apostolis antea dictum est. Quoad rem ipsam. 1. Sequitur indè Majestatem verbi Dei consistere posse cum linguis vulgaribus. Sequitur magnalia Dei linguis vulgaribus populo esse exponenda. Actor. 2. 11. Sequitur ipsam Scripturam cum ejusmodi explicationibus, quales in prædicatione sua Apostoli usurpabant, utiliter proponi in lingua vulgari. Quid autem mali est in scriptione, magis quam in sermone? 2. Falsum est verbum Dei totum in Scripturis nudum esse sine ulla explicatione. 3. In Scripturis non tantum cibus solidus, sed lac etiam proponitur. 4. Quare non æquè possint simplices homines proficere ex lectione Scripturæ in aliis linguis, atque olim Iudæi in Hebraica, & Græci in Græca?

35. *Protest. Tempore Ecclesiæ Veteris, Scriptura S. in multas linguas vulgares fuit transfusa.*

Bellarm. 1. Non negamus posse Scripturas verti in linguas vulgares: sed negamus debere eas publicè legi lingua vulgari, aut passim omnibus permitti legendas.

Protest. 1. Contrarium ostendimus antea ex Azorio. 2. Si non debeant passim legi à vulgo, tum offendiculū ponunt ante coecos qui vertunt in linguas vulgares, ita ut possint passim legi. 3. Ex Script. nusquam apparet, editionem unam Scripturæ destinatam fuisse publico usui, & aliam privato.

Bellarm. 2. Si Hieronymus & alii verterunt Scripturam in linguas vulgares, fecerunt hoc ad consolationem eorum hominum qui illis versionibus sine periculo uti poterant, quemadmodum & apud nos hoc tempore, certis quibusdā conceditur.

Protest. 1. Hieronymus dicit expresse se translationem dedisse lingua sua hominibus, ad Sophroniam: Scripturas lectas fuisse à populis omnibus, ut omnes intelligant. In Psalm.

Pſalm. 86. Theodoretus affirmat in linguas omnes converſas fuiſſe Scripturas, & nationes illis uti, de *Græcorum affectibus*, lib. 5. Divina plane ſunt illa verba Baſilii, in ἀσκητ: quaest. 5. τὸ πρὸς τὴν χρεῖαν ἐκείνην, ἐκαστον ἐκμανθάνειν ἐκ τῆς θεοπνεύστῃ γραφῆς ἀκόλυθον ἐ ἀναγκαῖον, εἰς τὴν πληροφροσίαν τῆς θεοσεβείας, ἐ ὑπὲρ τῆς, μὴ πρὸς σεβασμῶν ἀνθρωπίνων παραδόσεων. *Necessariū est* *nicuique, ex Scripturis discere qua ipsi sunt usui ad plenam fidei persuasionem, & ultra non assuefieri humanis traditionibus.* 2. Deus vult & imperat, ut omnes qui possunt legant Scripturas, aut audiant lectas: Pontificii concedunt & permittunt hoc quibusdam. Annon benè de Deo merentur, qui permittunt quibusdam mandatum ejus observare? 3. Quid sibi volunt ista, *permittere, & concedere?* Sic sonant istæ voces quasi res mala esset legere Scripturas, sed quibusdam tamen certas ob causas permissa. Ostendant nobis Pontificii vel rem, vel phrasim hujusmodi apud ullum Scriptorem antiquum, quod scilicet ex permissione, & indulgentia hominum Christiani quidam præ cæteris legebant Scripturas.

Bellarmin. 3. *Chaldaica editio non tam versio quàm Paraphrasis est.*

Protest. Si Paraphrasis talis in lingua vulgari sit admitenda, quid ni & versio? sed versiones etiam fuerunt Syriacæ & Arabicæ.

Bellarmin. 4. *In Græcam & Latinam linguam versa fuerunt Scripturæ, non quia hæ lingue fuerunt vulgares, sed quia communissimæ fuerunt.*

Protest. Si communissimæ linguæ quarantur in editionibus & versionibus Scripturæ, hoc fit propter communem usum: talis autem usus nulla ratione facilius introducitur, quàm per linguas vulgares. Prætereà, si editio Græca & ejus lectio concessa fuit Ptolemæo, homini Ethnico, sceleratè injuriosi sunt in Christianos, qui non patiuntur eos eadem uti libertate.

35. *Protest.* Chrysost. sapissimè hortatur plebem ad lectionem Scripturarum.

Bellarmin. 1. *Perpetuo hortabatur omnes ad lectionem Script.*

quoniam eo tempore dediti erant homines theatris, spectaculis, aliisque nugis.

Protest. 1. Annon jam etiam Romæ, & alibi dediti sunt homines iisdem nugis, & lupanaribus etiam (quæ publicè permittuntur à Pontifice Romano, ubi Script. usus in lingua nota non permittitur) æquè ac olim? cur igitur nunc non perpetuò excitantur homines ad lectionem Script.? *2.* Hic igitur est magnus ille honor quem Pontificii tribuunt Script. ut in earum lectione potius occupent sese homines, ad tempus fallendum, quam in theatris, spectaculis, & aliis nugis; sicut lupanaria permittunt potius quam foediores libidines. *3.* Impudentissimum est commentum istud, quo pias Chrysost. exhortationes eludit: Ille enim non à theatrorum ludicris, sed ab utilitatibus gravissimis argumenta sua ducit. In Epist. ad Coloss. hom. 9. *Si acciderit mæstitia, si ve damnum, si ve mors, si ve amissio domesticorum, hinc tibi sume solamen mali.* De Lazaro hom. 3. *Mentem vestram instructiorem reddetis ad audienda ea quæ post differentur: armaturam hinc sumite adversus omnia mala.* Cum autem objicit sibi metipsi impedimenta illa, quibus auditores ejus à lectione Script. detinebantur, nihil dicit de theatris, sed graviora profert, quæ tamen frigida verba appellat: *ego forensibus causis affixus sum, publica gero negotia, artificium exerceo, uxorem habeo, alo liberos, familia curam gero, &c.* Bellarm. *2.* Non voluit Chrysost. ut omnes omnino etiam rudissimi legerent Script. sed ut ii saltem id facerent, qui cum fructu poterant.

Protest. Respondet ipse Chrysost. hom. 3. de Lazaro. *Sp. Sanct.* sic dispensavit illas temperavitque, ut Publicani, Piscatores, tabernaculorum opifices, Pastores, & Apostoli, idiotæ, illiterati, per hos libros salvi fierent: ne quis idiotarum ad hanc difficultatis confugere possit excusationem: ut omnibus facilis conspectu essent ea quæ dicuntur: ut & opifex, & famulus, & vidua mulier, & omnium hominum indoctissimus ex audita lectione aliquid lucri utilitatisque reportaret.

C A P V T IV.

*De Scripturæ perspicuitate, lib. 3.**cap. I. & 2.*

T H E S I S I.

Bellarm. *Scriptura non est tam aperta per se, ut sine explicatione sufficiat ad controversias fidei terminandas.*

Protest. Neque hac est nostra sententia, si omnes controversiæ circa fidem intelligantur. Scriptura enim nihil omnino loquitur de variis controversiis, nisi implicite, atque adeò non potest eas terminare sine aliqua explicatione: Sed Prætoriam & judicalem explicationem, necessariam esse negamus. Bell. *Quæstio est, sintne Scripturæ Sacræ per se facillimæ, atque apertissimæ, an vero interpretatione indigeant.*

Protest. Indiget etiam ista quæstio sua interpretatione. Nemo enim nostrorum unquam cogitavit, omnes partes Scripturæ æquè esse faciles & apertas: aut ullam partem æquè omnibus esse facilem: aut interpretationem illam quam Deus ministris Ecclesiæ mandavit, esse supervacaneam. Sed ab Hieronymo in Hof. 2. moniti, *obscuritatem tribus modis nasci: aut rerum difficultate; aut magistri imperitia; aut discentis nimia tarditate;* concedimus 1. res quasdam in Scripturis contineri difficiles, vel propter majestatem suam ut mysterium S. Trinitatis, vel quia sunt illa ratione à nostro sensu remotæ, ut prædictiones rerum futurarum: 2. Carnalibus hominibus spiritu Dei destitutis res omnes spirituales esse difficiles & obscuras, atque adeò ex parte etiam regenitis, quia sunt ex parte adhuc carnales. 3. Iis etiam qui sensus non habent in Scripturis exercitatos, varias phrasas esse subobscuras. 4. Spiritus Sanctus quædam minus necessaria scitu, minus clarè explicasse: contendimus tamen. 1. Omnia illa quæ sunt intellectu necessaria ad salutem, apertissime in

mè in Scripturis proponi. 2. Nullam talem obscuritatem esse in Scripturis, ut propter illam simplices abstineant ab earum lectione, quasi nullum fructum inde percipere possint. 3. Plerisque omnibus difficilibus Script. locis lucem adferri ab aliis apertioribus. 4. Nullam interpretationem Scripturæ esse admittendam, quæ quoad sententiam saltem non potest clarè probari Scripturæ ipsi consentire.

2. Bell. 1. *David Psalm. 119. Orat pro intellectu, & revelatione oculorum suorum, &c. Protest. 1. Nihil opus fuit hac oratione ex sententia Pontificiorum, cum præsto fuit Pontifex Maximus, à quo potuisset facile David eorum omnium interpretationem habere, quorum fuit ignarus. 2. Quia David ex parte tantum fuit illuminatus, idcirco majorem lucem menti suæ petit indi, ut penitus adhuc voluntatem Dei ex verbo ejus perciperet. Quid hoc ad rem?* Bell. 2. *Lucæ ultimo, Dominus interpretabatur Scripturas discipulis suis. Protest. 1. Nemo negat Scripturas esse interpretandas. 2. Illæ ipsæ Scripturæ quæ tum discipulis fuerunt difficiles, fidelibus nunc per eosdem illos discipulos redditæ sunt apertæ. Bell. 3. Eunuchus, Act. 8. negat se posse intelligere Scripturam, nisi aliquis ostenderit ipsi. Protest. Illum locum accuratè non potuit intelligere sine auxilio: non tamen abstinere à lectione, neque Prætorium interpretem ullum quærebat. Bell. 4. Petrus Epist. 2. cap. ult. dicit, in epistolis Pauli quadam esse difficilia intellectu. Protest. Idem tamen Petrus sermonem Propheticum lucernam splendentem appellat, quam omnes fideles debent attendere, 2. Pet. 1. 19. tantum abest, ut propter quarundam rerum difficultatem absterruerit homines à Scripturis legendis. Neque quisquam patrum (quorum sententias Bell. subjungit) talem obscuritatem Scripturis affingit, ut earum lectionem propterea inutilem esse plebi dicat.*

3. Bell. *Scriptura agit de rebus longe altissimis. Protest. 1. Si necessarium hoc sit, ut ubicunque agitur de rebus altis ibi sit obscuritas, tum Conciliorum decreta, & Pontificum rescripta sunt maximè obscura: agunt enim de rebus altissimis. 2. Facile potest res alta explicari, quatenus*
necessaria

necessaria est ad fidem, quæ difficile explicatur ad scientiam. 3. Non requiritur ut omnia illa quæ in Scripturis traduntur accurate intelligamus, sed ut credamus. Illud rhetoris Victorini (cum Hieronymo proœm. in 12. lib. comment. in Ezech.) breviter admonemus: *obscuritatem voluminum ex tribus rebus fieri: vel rei magnitudine, vel Doctoris imperitia (supponitur voluntas perspicue docendi) vel audientis duritia: quorum primum, & ult. liquidò de Script. confitemur: secundum authoritas Dei facile renuit.*

4. Bell. *Sunt in Scripturis plurima quæ prima fronte videntur contraria. Sunt quadam ambigua. Sunt orationes imperfectæ. Sunt orationes præpostera. Sunt phrasæ propriae Hebræorum. Sunt denique orationes figuratæ plurimæ. Prot. 1. Nihil horum est quod non in scriptis humanis, in conciliis, in Pontificum rescriptis, in commentariis Patrum reperitur. Nullam igitur singularem obscuritatem in Scripturis ostendunt, propter quam à plebe non legerentur. 2. Si in istiusmodi rebus obscuritas Script. consistat, tum non opus habent alio interprete, quam qui in istis est exercitatus. Quorsum igitur Pontificis Romani judicialis potestas? 3. Figuræ illæ quæ in Scripturis adhibentur, non obscuritatem semper pariunt, sed eo sæpè spectant, ut facilius intelligatur quod docetur, secundum illud Christi, Iohan. 3. Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo si dixerò vobis celestia credetis?*

Argumenta nostra.

5. Protest. 1. Præceptum non est occultum à te, &c. Deut. 30. 11. Bellar. *Quidam hunc locum intelligunt de facilitate implendi mandata, non intelligendi Scripturas. Alii tamen intelligunt de facilitate cognitionis præceptorum Decalogi, quæ facillime intelliguntur. Protest. 1. Si facile sit implere mandata, tum facile est intelligere: conjunguntur ista in textu, vers. 12. Quis enunciet nobis ut faciamus? neque potest quis ex obedientia implere quod ignorat. 2. De præceptis Decalogi per se non loquitur Moyses, sed de toto libro Legis, vers. 10. 3. Si Decalogus facile intelligatur, tum tota Scriptura non est obscura: tum neque tropi, neque phrasæ Hebræicæ pariunt obscuritatem: tum denique contro-*

controverſiæ poſſunt eſſe circa res facillimas, ut de imaginibus quæ prohibentur in 2. præcepto.

6. *Proteſt.* Scriptura eſt lucida, lucerna, lux, &c. *Pſal.* 119. & 119. *verſ.* 6. Bellarm. 1. *Non agitur in iſtis locis de uni-verſis Scripturis, ſed de præceptis Dominicis.* *Proteſt.* 1. Apoſtoli Petrus expreſſe hoc affirmat de libris Prophetiſis, 2. *Pet.* 1. 19. 2. Agitur *Pſal.* 119. de tota doctrina illa quæ convertit animam. v. 8. Bell. Ipſe in commentariis, in *verſ.* 9. ſub Lege etiam caeremonias comprehendit: & de *Pſalm.* 119. in hoc ipſo capite paulo ante, hæc ſunt verba Bellar. *David nomine Legis non intelligit decem illa præcepta ſolū, ſed omnes divinas Scripturas.* Bell. 2. *Scriptura dicitur lux & lucerna, non quia facile intelligitur, ſed quia, intellecta cum fuerit, mentem illuſtrat.* *Proteſt.* 1. Hæc duo inter ſeſe non pugnant, ſed maximè conſentiunt. 2. Apoſtolus expreſſe dicit, Euangelium eſſe illuſtrationem in ſeſe, quamvis non intelligatur, 1. *Cor.* 4. 4. & *Pſalmiſta* affirmat talem eſſe lucem Scripturæ, ut aditus ejus illuminet ſimplices, id eſt faciat ut intelligant, *Pſal.* 119. 130.

7. *Proteſt.* Apoſtoli ſunt lux mundi, *Matt.* 5. 14. Ergo & eorum doctrina, id eſt, Scriptura. Bell. 1. *Agitur ibi de luce vitæ & morum.* *Proteſt.* 1. Vita ſine doctrina non eſt lux. 2. Doctrinæ lux magis propria Apoſtolorum quam vitæ. 3. Paulus interpretatur de doctrina, 2. *Cor.* 4. 6. 4. Chriſtus ipſe conjungit iſta, *verſ.* 19. *Quiſquis fecerit & docuerit.* Bell. 2. *Doctrina Apoſtolorum intellecta illuſtrat.* *Proteſt.* Sed ad Apoſtolorum munus pertinebat etiam omnem operam navare ut eorum doctrina intelligatur: 1. *Cor.* 3. 2. & in illa parte ſui muneris, fuerunt etiam lux.

8. *Proteſt.* Sermo Propheticus eſt lucerna lucens, 2. *Pet.* 1. 19. Bell. *Quia intellectus illuminat.* *Proteſt.* Sed Apoſtolus dicit attendendum eſſe illi ſermoni tanquam lucernæ: ita ut illuſtratio intellectus ex illo ſit quærenda.

9. *Proteſt.* Si opertum eſt Euangelium noſtrum, iis qui pereunt opertum eſt, &c. 2. *Cor.* 4. 4. Bell. *Apoſtolus non loquitur de intelligentia Scripturarum, ſed de cognitione & fide in Chriſtum.* *Proteſt.* 1. Apoſtolus diſertè loquitur de ſua doctrina & prædicatione, qua declaraverat veritatem
apud

apud omnem conscientiam hominum. v. 2. 2. Sine intelligentia doctrinae Scripturarum, nulla est cognitio aut fides in Christum. Apostolus ista conjungit, Bell. disjungit.

10. *Protest.* Summa totius Scripturae, Decalogus, Symbolum, Oratio Dominica, & Sacramenta, apertissima testimonia habent in Scripturis. Bellar. 1. *Non sequitur igitur totam Scripturam esse apertam. Protest.* Neque nos hoc inferimus, sed sequitur necessaria ad salutem in Scripturis aperte explicari. Bellar. 2. *Si tam clara testimonia extarent de omnibus istis, tum omnes controversiae essent finitae. Protest.* Quasi perversi homines non possint controversias movere de rebus clavis? dixit antea Bell. Praecepta Decalogi facillime intelligi. Pro imaginum tamen cultu disputat postea, contra expressa verba secundi praeccepti.

11. *Protest.* In Novo Testamento Scriptura est apert. Bellarm. *In Novo Testamento, & si multi non intelligant sententias Scripturarum, intelligunt tamen ipsa mysteria redemptionis etiam Rustici & Mulieres. Protest.* Hoc est, intelligunt res ipsas quae dicuntur in Scripturis, sed non sententiam Scripturae. Quasi fieri ullo modo possit, ut qui intelligit res ipsas, non intelligat sententias illas res declarantes in lingua nota enunciatas.

12. *Protest.* Patres primae Ecclesiae sine commentariis Scripturas legerunt. Bellarm. *Primi Patres adierunt commentaria viva, id est, Apostolos & eorum discipulos: postea coeperunt commentaria scribere. Protest.* 1, Apostolis & Apostolicis viris non vacabat singulis adeuntibus commentaria tradere in integros libros: neque omnibus Pastoribus vacabat ipsos adire. 2. Origenes primus glaciem scidit (ut Beatus Rhenanus loquitur) in enarrandis Scripturis, qui circa finem secundi seculi vixit: is autem suis commentariis ita tractavit magnam partem Scripturae, ut illi non tam lucem attulisse, quam tenebras offudisse videatur. *Liberis enim allegoriae spaciis evagatur, & ingenium suum Ecclesiae facit Sacramenta. Hieron. in 5. com. Isaia.* Ex ipso tamen hauserunt qui proximè sequebantur: qui ut Hieron. in proem. in Ionam observat, non tam aperuerunt quam obscurarunt Scripturae sententias: ut ipsa interpretatio eorum
opus

opus habeat interpretatione, & multo incertior lector recedat, quam fuerit antequam legeret. Ita ut certissimum sit, fuisse tempus quando Scripturæ legebantur sine commentariis; & fuisse etiam tempus quando difficilius intelligebantur propter commentaria.

CAPVT V.

*De Indice controversiarum, lib. 3.**cap. 3. &c.*

T H E S I S I.

Bellarm. *Quaestio est, num Scriptura interpretatio ab uno aliquo visibili & communi iudice petenda sit, an uniuscuiusque arbitrio relinquenda?*

Protest. Statum quaestionis ista verba involvunt, non declarant: Nam 1. Nemo quisquam nostrorum scripsit, dixit aut cogitavit unquam, interpretationem Scripturæ uniuscuiusque arbitrio esse relinquendam. 2. Iudicium distinguimus in publicum & privatum. 3. Publicum etiam iudicium dicimus esse vel simpliciter & absolute authenticum, ac definitivum, conscientias hominum ad fidem habendam astringens; vel limitatum ex ministeriali vocatione, declarans quid per debitam inquisitionem reperit esse definitum, non ulterius ad fidem astringens, quam possit ostendere Dei verbum esse, quod proponit. 4. Privatum iudicium dicimus esse singulorum hominum pro semetipsis discernentium & probantium quod proponitur, non aliis quidquam ex singulari aliqua vocatione declarantium. Tota autem controversia in istis duobus versatur. 1. An sit inter homines visibilis iudex controversiarum illarum, quæ sunt de religione, in cuius sententia omnium conscientia acquiescere debent. 2. An non singuli privati homines debeant cum iudicio discernere illa, quæ publicè ipsis proponuntur, utrum sint à Deo necne?

2. Bell. *Prænotandum est de sensibus Scripturæ. 1. Hoc proprium esse Scripturæ, quod sæpenumero contineat duos sensus, literalem,*

literalem & spirituaalem, secundum illud, 1. Cor. 10. 11. Omnia acciderunt iis in figura. 2. Spirituaalem sensum esse triplicem, allegoricum, cum aliquid significatur in Nov. Test. ad Christum & Ecclesiam spectans: tropologicum, cum aliquid significatur quod pertinet ad mores: anagogicum cum vita aeterna significatur. 3. Non esse improbabile interdum plures literales sensus in eadē sententia reperiri. 4. Convenire inter nos, & adversarios ex solo literati sensu peti debere argumenta efficacia, quia ille ex verbis immediatē colligitur, & certum est eum esse sensum Spiritus Sancti: sed sensus mystici varii sunt: & non semper constat, an sint à Spiritu Sancto intenti.

Protest. 1. Significatio illa quorundam locorum Scripturae, qua respiciuntur typi, & res typis adumbratae, non continet duplicem sensum verborum, sed unum sensum verborum, & alium typorum; qui cum ad res alias significandas accommodantur, secum ferunt verba quibus explicantur. Pontificii contendunt unum & eundem cultum in imagine & exemplari terminari, quidni igitur & unus ac idem sensus verborum ad typum possit referri, & ad rem typo adumbratam? 2. Quamvis proprium sit Dei, res gerendas ordinare ad alias res certō futuras praesignificandas, ut ipsa tamen significatio quorundam verborum, & ad rem repraesentantem, & repraesentatam simul referatur, tam vulgare est, ut etiam in ludis scenicis quotidie fiat. 3. Apostolus, 1. Cor. 10. 11 nihil agit de typicis repraesentationibus: sed ut Bannes in Thom. p. 1. q. 1. a. 13. recte explicat, dicit in figura ipsis contigisse supplicia, id est, in exemplum nostrum. Si tamen concedatur, Apostolum ibi de typica ratione rerum gestarum loqui, quid hoc ad typicum, spirituaalem, ac mysticum sensum verborum, praecipue illorum quae habent alium sensum literalem? Sed quia ut Abulensis observat in 2. Matt. q. 57. & in 13. Matth. 9. 38. mystici sensus isti sunt fictiones concionatorum, idcirco fictae etiam conveniunt ipsis probationes. 4. Absurdum plane est triplicem facere sensum mysticum, quia tria mysteria significantur, sic enim centuplex erit sensus literalis, quia centum res variae per literam significantur.

gnificantur. 5. Si varii sint sensus literales, unus & ejusdem loci Scripturæ, tum æquivocatio in Scriptura invenitur; quod quamvis non possit à blasphemia excusari, à Pontificiis tamen quibusdam affirmatur, Bannes *ibidem*. 6. Nimis familiariter nobiscum agit Bellarm. cum dicit nos cum ipsis in eo convenire, quod ex solo literali sensu peti debent argumenta efficacia. Quamvis enim nullam vim tribuimus sensibus mysticis ab hominibus fictis, si tamen certo appareat, Spiritum Sanctum mysticum aliquid intendisse, firmissima argumenta inde ducuntur: Nulla enim est vera sententia, ex qua aliæ veræ non sequantur. Bene igitur Vasquez in 1. q. 1. disp. 16. *Cū mysticus sensus sit etiam ex intentione Spiritus Sancti, cum de eo nobis constat, absque dubio ita efficaciter nobis deservire potest (ad probationem) atque literalis.* Sensum autem Scripturæ vocare, quod Spiritus Sanctus non sentit aut intendit, hoc alienum est ab omni sensu.

3. Bellar. *Nos dicimus Spiritum Sanctum Scripturas interpretantem, certo inveniri in Ecclesia, id est, in Concilio Episcoporum confirmato à summo Ecclesiæ totius pastore: sive in summo pastore, cum Concilio aliorum Pastorum.*

Protest. Vos igitur nihil omnino dicitis certi. Nam. 1. Summus aliquis Ecclesiæ totius pastor præter Christum, nullus est. 2. Concil. non dicitis quale vultis, generale, an provinciale? 3. Nec cujus generis Pastores & Episcopos intelligitis, declaratis. 4. Nec quo fugiendum sit indicatis, si Concilium & summus vester Pastor dissentiant. 5. Neque certiores nos facitis utrum hæc interpretatio proficiscatur ab extraordinaria revelatione, an pendeat à mediis ordinariis.

4. Bellarm. *Hæretici docent Spiritum Sanctum Scripturæ interpretem non esse alligatum Episcopis, vel ulli hominum generi, & ideo unumquemque judicem esse debere, sive ipse donum interpretationis habeat: sive alicui altero adhaerendo, quem eodem dono præditum viderit.*

Protest. 1. Non adeo grave crimen est, affirmare, Spiritum Sanctum libere sua dona distribuere, quibus vult. 1. Cor: 12. 1. & non alligari Papæ cum suis Conciliis. 2. Cum unum-

unumquemque judicem esse dicimus, intelligimus judicium discretionis: quo sensu, Pontificii ipsi inquisitores tantundem tribuunt hominibus privatis. Sic enim Silvestrina summa, in voce *Scrupulus*: *Sexta regula observanda à scrupulosis, est uti virtute epiechia, interpretando discrete precepta non solum humana, sed etiam divina maxime affirmativa: quæ interpretatio, licet in foro contentioso, ad eum spectet, ad quem est editio legis, tamen secundum Archiepiscopum, in foro conscientia, pertinet ad quemlibet, pro facto suo.*

Argumenta Bellarmini.

5. Bellarm. *Exod. 18. Moses ad omnia dubia circa legem Domini exerta respondebat.*

Protest. 1. Ad Scripturæ interpretationem hic locus nihil omnino spectat. Nam Script. nullæ tum temporis existabant, teste Bel. c. 2. hujus libri. 2. Moses tum extraordinario munere fungebatur: immediatè enim referebat multas causas ad Deum, *vers. 19.* quod Pontifex Romanus non solet facere. 3. Apparet ex consilio Iethronis, judicium illud quod exercuit Moses, magna ex parte, potuisse ab aliis exerceri, & aliis etiam fuisse postea delegatum constat ex *v. 25.*

6. Bellarm. *Deut. 17. Remittuntur dubitantes ad Sacerdotem.*

Protest. 1. Non agitur ibi de interpretatione Scripturæ, sed de judicio inter eadem & eadem, litem aut litem, aut inter plagam & plagam, id est, de questionibus facti, aut accommodatione juris ad facta, non simpliciter de jure. Sic Cajetanus in illum locum, *personales percussiones dubia insinuantur, &c.* 2. Non agitur de Sacerdotibus tantum, sed & de judice civili, *vers. 9. & 12.* 3. Agitur de judicio ex loco tabernaculi, ubi fuit Deus consulendus, ut rectè observat Cajetanus. 4. Ibi habetur Lex expressa de consulendis Sacerdotibus, & judiciis summis in certo loco: sed de Romano Pontifice consulendo nullam legem habemus.

7. Bellarm. *Eccles. 12. Verba sapientum, &c. data à Pastore uno, his amplius fili mi, ne requiras: acquiescendum est igitur in sententia summi Pastoris.*

Protest.

Protest. 1. Hoc est Christi, vel Dei, ut Hieronymus interpretatur. 2. *His amplius ne requiras* non est in textu. 3. De verbis fidelibus sapientum hominum, qualis fuit Salomō disertè agitur. Quis autem tam excors est, ut credat Salomonem in suis scriptis consuluisse summum Sacerdotem Iudaicum, aut ex ejus ore locutum fuisse?

8. Bellar. *Aggai 2. Malach. 2. Apparet ad Sacerdotes pertinere ex officio explicare sententiam Dei. Prot.* Quis negat?

9. Bellarm. 2. *Paral. 19. Iosaphat distinguit officium Pontificis ab officio regis. Protest.* Neque debent confundi, quid hoc ad interpretationem Scripturæ?

10. Bellarm. *Matth. 16. Dicitur Petro, tibi dabo claves regni cœlorum.*

Protest. 1. Nihil hic dicitur de Concilio Episcoporum. 2. Nihil de singulari aliquo successore Petri, aut summo Pastore ordinario, 3. Nihil propriè de Scripturis, sed de peccatis, ut explicatur, *Matt. 28. 18. 19. Iohan. 20. 21. 22.* 4. Si per *quicquid solveris*, intelligatur interpretatio Scripturæ, tum per *quicquid ligaveris*, necessario etiam debet intelligi Scripturæ obscuratio, ita ut hæc etiam ad officiū Petri spectaret: quam sanè partem sibi met elegisse videntur, qui successores ejus audire volunt.

11. Bellarm. *Matth. 18. Hæretici sunt ad Ecclesiam deferendi.*

Protest. Neque per Ecclesiam ibi intelligitur Pontifex Romanus cum concilio: neque necesse est ut omnes illi ad quos Hæretici deferuntur, infallibilem habeant potestatem Scripturas interpretandi.

12. Bellar. *Matth. 23. Super Cathedram Moſis ſedent Scribæ, & Pharifæi, &c.*

Protest. 1. Dicent igitur Pontificii, Scribas, & Pharifæos habuisse infallibilem potestatem Scripturas interpretandi? consulant *Matt. 16. 12. & 23. 16. 17. 18. 19. &c.* 2. Si ipsi Sacerdotes agniti fuissent iudices controversiarum, Pharifæorum & Saducæorum sectæ inter Iudæos non durassent. 3. Errarunt saltem in sententia, quam tulerunt adversus Christum: quamvis sint inter Pontificios, qui contrariam blasphemiam defendunt. Quod autem annotari vult Bellarm.

Bellarmin. nunquam Dominum, neq; Apostolos, reprehendisse Pontifices & Sacerdotes nominatim, ne viderentur reprehendere cathedram & Sacerdotium, non est notatu dignum. Nam. 1. Prophetæ Domini in V. Testam. ubique condemnant Sacerdotes sub nomine Sacerdotum. 2. Scribæ & Pharisei nomina fuerunt maximæ perfectionis, & in maximo honore apud populum tempore Christi. 3. Sacerdotes ipsi maxima ex parte fuerunt Pharisei: nisi quod aliquando magis impiæ sectæ Saducæorum favebant, *Act. 15. 17.*

13. Bellarminus. *Iohan. ultim. Christus dicit: Petre pascere oves.*

Prot. Omnes igitur, quorum officium est pascere oves (hac ratione) sunt infallibiles Iudices controversiarum: & eorum etiam successores.

14. Bellarminus. *Luc. 22. Rogavi ut non deficiat fides tua.*

Protest. Cujus fides non planè deficit igitur in tentatione, is est infallibilis Scripturæ interpret. Sic tot iudices controversiarum habebimus, quot sunt fideles perseverantes.

15. Bellarm. *Actor. 15. Quæstio de fide defertur ad Concilium Hierosolymitanum.*

Prot. In Apostolis fuisse Spiritum sanctum Scripturas interpretantem absque errore, fatemur. Sed ab extraordinariis interpretibus ad ordinarios nulla est consequentia, in iis quæ spectant ad certitudinem directionis.

16. Bell. *Gal. 2. Paulus ascendit ad Apostolos, ne forte in vanum curreret.*

Prot. Non ut controversiam aliquam ad Petrum deferret, tanquam ad summum Pastorem: neque ut confirmationem suæ doctrinæ quæreret à Petro, tanquam à iudice: sed ut omnibus ostenderet se consensum colere cum reliquis Apostolis Christi.

17. Bellar. *1. Cor. 12. Interpretatio sermonum quibusdam tantum dicitur dari.*

Prot. 1. Agitur ibi de interpretatione linguarum, quod donum Pontifici Romano & Conciliis convenire negavit

vit antea Bell. 2. Quomodo hoc sequitur: Non datur omnibus, ergo Pontifici Romano? 3. Sequitur in textu, *Spiritus distribuit privatim singulis sicut vult*, non igitur alligatur Cathedræ Romanæ.

18. Bell. 1. *Ioh. 4. Iubemur Spiritus probare.*

Prot. 1. Si omnes fideles debent Spiritus probare, tum non permittitur tantum iis, sed imperatur etiam iudicium discernens, quæ doctrina sit à Deo, & quæ non. 2. Cum etiam regula probationis hujus singulis fidelibus traditur quasi in manus. v. 2. & 3. 3. Iudicium hoc à singulis pro semetipsis ferendum esse, & non à Pontifice cum ejus Conciliis, exspectandum esse, manifesto indicatur.

19. Bell. *Idem proponatur ex Ecclesiæ praxi, & testimoniis Pontificum, Imperatorum, ac Patrum, c. 6. 7. 8.*

Prot. Ostendunt hæc 1. Iudicia publica de rebus Ecclesiasticis, ab Ecclesiasticis hominibus, ex vocatione publica in Synodis esse tractanda. 2. In istis magnam olim fuisse auctoritatem Episcoporum Romæ, propter eorum, & urbis cui præfuerunt, dignitatem. 3. Quosdam inter Episcopos Romanos, plus nimio sibi met arrogasse, & paulatim obtinuisse: quæ omnia à nobis conceduntur. Aliud nihil probant quod ad rem spectat. Neq; revera quidquā possunt de jure probare in Theologia absque Scriptura.

20. Bell. *Probatur ratione: nam non ignorabat Deus multas exorituras difficultates circa fidem: debuit igitur judicem aliquem Ecclesiæ providere: hic autem non potest esse alius, quam princeps Ecclesiasticus, vel solus, vel certè cum Concilio. Scriptura varios sensus recipit: est lex, quæ in omni bene instituta Rep. à judice distinguitur: iste ipsam interpretari non potest.*

Prot. 1. Neque etiam ignorabat Deus multas exorituras difficultates circa principem ipsum, & judicem Ecclesiasticum, debuit igitur judicem hujus judicis providere. 2. Princeps iste Ecclesiasticus, Pontifex Romanus, non tollit omnes difficultates, quæ circa fidem oriuntur, ne quidem inter suos subditos. Fervent enim hodie controversiæ inter Iesuitas & Dominicanos, de decretis divinis, prædestinatione, gratia, ac libero arbitrio: & inter totas fere

fere gentes, de potestate Pontificis Romani tam in temporalibus supra principes, quàm in spiritualibus supra Concilia generalia, atque adeò de ipso iudice controversiarum. 3. Providit Deus per Scripturas, & Doctores ac Pastores, quos Ecclesiæ dedit, quantum satis est ad fidelium ac piorum salutem, aliorum curiositati ac perversitati non debuit providere. 4. In rebusp. mundanis, ubi agitur de rebus externis, quæ vi coactiva ordinantur, opus est iudice externo tali vi armato, sed fides non cogitur, atque adeo principatus iudicis externi in rebus fidei nullum habet locum. 5. Etiam in rebus humanis bene observat Aristot. Rhet. l. 1. c. 3. *Leges debere, quantum fieri potest, omnia disertè declarare, & quam paucissima iudicum potestati relinquere.* Et pol. l. 3. cap. 7. *Leges Reip. dominas esse oportere: Principes autem vel iudices eorum tantum moderatores esse, de quibus leges cavere non possunt.* Et ejusdem libr. c. 12. *quæ lex explicare non poterit, ne homo quidem explicare poterit. Qui legem dominari jubet, is Deum & leges dominari jubet, qui vero hominem jubet esse principem, is hominem & belluam principes esse jubet.* Non est igitur cogitandum in perfectissima Lege Dei, tantam potestatem relinqui Pontificibus, aut ut Aristotelis phrasi utamur, belluis Romanis. Quantum detrahitur Scripturæ, quæ est lex Dei, tantum detrahitur ipsi Deo legislatori.

Argumenta nostra à Bell. memorata.

21. Prot. Isai. 54. Dabo omnes filios tuos doctos à Deo.

Bellarmin. Sensus est, tales futuros Christianos, ut non solum audiant magistrum exterius explicantem verbum Dei, sed etiam audiant intus Deum suadentem, ut faciant, quod audiunt per gratiam Spiritus Sancti.

Prot. Quæstio est de intelligentia veritatis: doctrinæ institutio propriè & immediatè pertinet ad intelligentiam: agitur autem in hoc loco de institutione in doctrina: Hæc igitur intelligentia æquè pendet à gratia Spiritus Sancti, ac praxis.

22. Prot. Hierem. 31. Dabo legem meam in cordibus eorum, &c.

Bellar. 1. *Id est, ut non solum sciamus, sed etiam impleamus. Protest.* Dabit igitur Deus ut sciamus: nihil amplius hoc in loco postulamus.

Bellar. 2. *Illis verbis; Non docebit ultra vir proximum suum, significatur vita futura. Protest.* Apost. ad Heb. 8. disertè explicat de correctione Veteris Testamenti, quæ in isthac vita habetur. Bellarm. 3. *Intelligitur de cognitione unius Dei, quam Iudæi & Turcæ habent. Protest.* Iudæi igitur & Turcæ cognoscunt Deum. condonare iniquitatem eorum, & peccata ipsorum non recordari amplius: hæc enim sunt verba textus.

23. *Prot.* Matth. 23. Vos autem nolite vocari Rabbi.

Bellar. *Affectatio tantum huius honoris prohibetur.*

Protest. Nulla ratione potest hic honor magis affectari, quàm à Pontificibus Romanis fit, dum contendunt se solos iudices esse omnium controversiarum.

24. *Protest.* Ioh. 5. Testimonium ab homine non accipio: nec igitur verbum Dei eget hominum testimonio. Bell. *Scriptura pro se non eget hominum testimonio, sed propter nos. Protest.* Si Scriptura erga nos nullam habere possit efficaciam, nisi per testimonium hominum, tum ipsa Scriptura, pro se, id est, pro suo fine, eget hominum testimonio. Sed prius est Pontificiorum. ergo & posterius.

25. *Protest.* Ioh. 7. Si quis voluerit voluntatem ejus facere, qui misit me, agnoscet de doctrina mea, &c. Bellar. *Id est carebunt impedimentis quibusdam, propter quæ alii quidem fidei veritatem intelligere non possunt. Protest.* 1. Si hoc totum sit quod ibi illis verbis continetur, tum nullam habent promissionem, sed nudam tantum assertionem rei futuræ, quod est manifesto falsum. 2. Hæc impedimenta non removentur à multis Pontificibus, quos improbos homines fuisse constat: sed removentur à multis privatis: ergo multi privati facilius intelligere possunt Scripturas quam Pontifices ipsi.

26. *Protest.* Ioh. 10. Oves meæ vocem meam audiunt. Bell. 1. *Loquitur Dominus de prædestinatis. Protest.* Prædestinati igitur vocem Domini norunt vers. 4. Bellarm. 2. *Christus loquitur suis ovis per Scripturam, per inspirationem,*

nem, & per os vicariorum suorum apertissime. Prot. Quasi vicariorum os magis aperte mentem Domini possit explicare, quam os ipsius Domini! certum est Christum tum temporis locutum esse Iudais per semetipsum sine vicariis, & verba ejus in Scripturis exstare: sicut igitur oves ejus, qui tum adfuerunt intelligebant ipsius vocem sine interprete, sic etiam & hodie possunt ex Scripturis.

27. Protest. Act. 17. Beroenses scrutabantur Scripturas an ita se haberent, quæ Paulus prædicabat. Bellarm. 1. Beroensibus non constabat Apostolum non potuisse errare, & ideo merito scrutabantur Scripturas. Sed Christiani quibus constat, Ecclesiam non posse errare in doctrina fidei prædicando, tenentur eam recipere, & non dubitare an hæc ita se habeant. Protest. 1. Beroenses igitur, quamvis Laici, legebant Scripturam sine speciali aliqua concessione. 2. Potuerunt etiam legendo intelligere: alias non potuissent judicare, an hæc ita se haberent, sed frustra legissent. Hoc autem illud est quod hoc in loco quæritur, non quatenus homines credere tenentur, aut non tenentur. 3. Hac ratione illis quibus nondum constat, quænam sit Ecclesiæ prærogativa non errandi, licitum & utile est legere Scripturas, & illas etiam intelligere datur, sed non aliis: quod nemo sanæ mentis affirmabit. Bellar. 2. Hæreticus dum dubitat de autoritate Ecclesiæ, non malefacit, scrutando & examinando, an loca Scripturæ à Concilio Tridentino probata ita se habeant, modo id faciat intentione inveniendi veritatem. Protest. 1. Dum dubitat quis igitur de Concilio Tridentino, potest veritatem invenire per lectionem Scripturæ: cum fidem illi habet, non potest. Nihil verius, 2. Sunt tamen variæ dubitationes circa fidem; etiam inter eos, qui credunt Ecclesiam Romanam non posse errare, an illi malè facerent, si scrutarentur Scripturas?

*28. Protest. Rom. 12. Sive prophetiam, secundum rationem vel mensuram, vel ἀναλογίαν fidei. Bellarm. Nihil hinc colligitur ad versus nos. Prot. Non solemus istum locum urgere in causa præsentis. Sed hoc tamen colligitur, fidelibus à Deo distribui secundum varias mensuras, donum Scripturas intelligendi & interpretandi, atque
adeo*

adeo posse illos cum fructu in lectione Scripturæ versari, quamvis cum Pontifice Romano nihil habeant commune.

29. Prot. 1. Cor. 2. Spiritualis iudicat omnia. Bell. *Non tamen ad spirituales & perfectos pertinet iudicium definitivum controversiarum. 1. Quia non sumus certi ex fide quinam sint tales, sicut certi sumus Papam regi à Spiritu Sancto. 2. Quia quædam ignorant. 2. Reg. 4. 27. Prot. 1. Non agitur in textu de spiritualiter perfectis, sed de omnibus qui habent Spiritum: sicut apparet ex oppositis animalibus vel sensualibus. 2. Non dicimus iudicium definitivum ad istos pertinere, sed iudicium discretivum. 3. Impudentia sola certat Bellarm. cum certiores nos esse vult Papas omnes regi à Spiritu Sancto, quam Prophetas esse Prophetas. 4. In eo etiam Papæ iudicium planè evertit, quod Elizeum idoneum iudicem controversiarum esse negat, quia dicit in materia facti, Dominus celavit hoc à me, 2. Reg. 4. 17. Papam enim non decet omnia facta, aut res gestas habere perspectas.*

30. Prot. 1. Cor. 12. Unus & idem Spiritus dividit singulis prout vult. Non est igitur alligatum hoc donum Concilio vel Papæ: sicut experientia etiam docet. Bell. 1. *Loquitur Apost. de particularibus hominibus: sed alia ratio Concilii & Pontificis. Prot. Pontifex est particularis homo, & Concilia constant ex particularibus hominibus. Bell. 2. Non sequitur hoc donum dari omnibus, quia datum est quibusdam. Protest. Neque hæc est nostra consequentia, sed quoniam variis datum fuit non Pontificibus, idcirco non alligari Cathedræ Pontificum, sed voluntati Dei. Bell. 3. Revelationes novæ datæ fuerunt Prophetis: sed explicatio doctrinæ acceptæ, & iudicium de dogmatibus semper spectavit ad Pontifices. Prot. Quasi Prophetæ non explicaverint doctrinam traditam à Mose aut non iudicarint etiam de dogmatis! Iudicabant ipsos sacerdotes, qui dicebant sapientes sumus, & lex Iehovæ penes nos est: Ier. 8. 8, 9. quæ eadem sunt verba Papæ Romani.*

31. Prot. 1. Thes. 5. Omnia probate. 1. Iohan. 4. probate Spiritus, si ex Deo sint.

Bell.

Bell. Paulus & Iohannes non volunt ut omnes de Ecclesia hæc faciant, sed ii ad quos pertinet. Prot. Pertinet autem ad omnes illa probare quæ ad suas conscientias spectant, æquè ac retinere quod bonum est, & ab omni specie mali abstinere, quæ in text. 1. Thet. 3. priori mandato subjunguntur, tanquam fines probationis imperatæ. Pertinet etiam ad omnes illos probare spiritus, qui non debent credere cuivis spiritui, & qui regulam spiritus probandi habent sibi in manus traditam: sed hæc conveniunt omnibus fidelibus, 1. Ioha 1.4. 1.2.3.

Bell. 2. Agitur in utroque loco de doctrina dubia, sed doctrina Conciliorum non est dubia.

Prot. 1. Dubium est de quo dubitatur, per se enim nulla una doctrina magis dubia est quam alia: sed de doctrina Papæ & Conciliorum multi dubitant. Vnde etiam nobis constabit Papæ & Conciliorum doctrinam non esse dubiam, nisi per aliquod examen? 2. Si dubiæ doctrinæ sint à dubitantibus examinandæ ad Scripturæ amussim, tum certè debent illi dubitantes aliquam intelligentiam habere Scripturarum, & per illas iudicium aliquod de controversiis ferre, quod totum illud est quod ex istis locis à nobis infertur.

32. Prot. 1. Ioh. 2. Vnctio docet vos de omnibus. Bell. Loquitur de iis tantum dogmatibus quæ jam acceperant ab Apostolis. Prot. Nihil amplius postulamus: Vnctio Spiritus sancti docet fideles intelligere illa quæ ab Apostolis acceperunt: ergo intelligere Scripturas in iis quæ sunt ad salutem necessaria: illa enim acceperant isti fideles ab Apostolis.

23. Prot. Ephes. 2. Ædificati estis supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum: Papa & Concilia non sunt fidei fundamentum.

Bell. Verbum Dei per Prophetas & Apostolos administratum, est primū fundamentum fidei: sed secundariū fundamentū de illo verbo testificans, est Ecclesia, Petrus, Pontifex Romanus.

Prot. 1. Fundamentum hoc secundarium non ædificatur supra fundamentum Prophetarum & Apostolorum: quia

nihil de eo docuerunt. 2. Non omne illud quod certò nos scire facit quid Deus revelavit, est fidei fundamentum. Ipsi Iudæi hodie certos nos aliquo modo reddunt de magna parte revelationis divinæ, qui tamen non sunt fidei fundamentum. 3. Ecclesiæ testimonium neque unicum, neque primarium est medium quo certi reddimur de revelatione Dei. 4. Ecclesia, Petrus, Pontifex, non possunt constituere unum fundamentum secundarium; Ecclesia ædificatur super illud quod est fundamentum, sive sit primarium, sive secundarium. Petrus fuit Apostolus, atq; adeò doctrina ejus est pars fundamenti primarii. Pontifex sæpè incertus est ipse de multis. Sacerdotes certè tempore Jeremiæ non certos reddebant homines de revelatione Dei per Jeremiam, sed eidem sese opponebant. Jerem. 26. Neque à Lino & Clemente expectabant homines certitudinem illius doctrinæ quam Iohannes Apostolus ipsis prædicabat.

34. *Prot.* Si Pontifex judicat de Scripturis, sequitur Pontificem esse supra Scripturam: *Bell.* *Vera esset consequentia, si Pontifex judicaret verumne sit, an falsum, quod Scriptura docet: sed judicat tantum quæ sit vera Scriptura interpretatio.* *Prot.* Sed 1. Si Scriptura apertè dicat aliquid, puta coenam dominicam communicantibus administrandam esse in utraque specie, & Pontifex judicet contrarium, nonne ita judicat de Scripturis, ut sibimet illas subiciat? 2. Si interpretatio Pontificis absolutè sit recipienda, quia ab illo proficiscitur, sine ulla alia causa: tum sensus Scripturæ, qui est ipsa Scriptura, saltem quoad nos, subicitur Pontificis authoritati. 3. Non desunt inter Pontificios, qui & consequentiam, & consequens ipsum defendunt. *Pighius hierar. lib. 1. cap. 2. 3. 4. Cardinalis Cusanus ad Bohemos epist. 7. Cocleus, Hosias, & alii ejusdem farinae.*

35. *Prot.* Si à judicio Ecclesiæ pendet fides nostra, pendet igitur à verbo hominum.

Bell. *Verbum Concilii, vel Pontificis docentis ex Cathedra, non est omnino verbum hominis, sed aliquo modo verbum Dei.* *Prot.* Aliquo modo est verbum Dei, quod cum ver-

bo

bo Dei consentit, quamvis ab uno aliquo privato proponatur: à tali autem verbo, qua est tale, non pendet fides. Si verò absolute sit verbum Dei, quod vel Pontifex pronunciat ex Cathedra, vel Concilia decernunt, tum tot volumina habemus verbi Dei, quot sunt Tomi Conciliorum, Decretorum, ac Decretalium Epistolarum, eaque omnia paris authoritatis cum Vetere & Novo Testamento.

36. *Prot.* Patres in Scripturis exponendis, non usurpant pratoriam judicandi potestatem. *Bell.* Fungebantur officio doctorum, non iudicum. *Prot.* 1. Munus doctorum & pastorum, summum est, inter ordinaria munera, quæ Christum Ecclesiæ dedisse Scriptura testatur. *Eph.* 4. 11. 2. Si in docendo potuerint Patres & Pontifices errare, tum non gubernantur à Spiritu Sancto, sicut Apostoli gubernabantur.

Quæst. Vtrum fides nostra, an Pontificia certiore nitatur fundamento?

Bellarmin. Libr. 3. cap. 10. Sciendum est, propositionem fidei concludi tali syllogismo: Quicquid Deus revelavit in Scripturis, est verum: hoc Deus revelavit in Scripturis: ergo hoc est verum. Ex propositionibus huius syllogismi, prima certa est apud omnes: secunda apud Catholicos est etiam firmissima: nititur enim testimonio Ecclesiæ, Concilii, vel Pontificis, de quibus habemus in Scripturis apertas promissiones, quod errare non possint. *Act.* 15. visum est Spiritui sancto & nobis. *Luc.* 22. rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. At apud Hæreticos, nititur solis conjecturis, vel iudicio proprii Spiritus.

Prot. 1. Pontificii hominis fides (secundum hanc analysisin) est huiusmodi. 1. Quicquid Deus revelavit in Scripturis, illud est verum: ubi traditiones omnes non scriptæ in primo principio fidei excluduntur. 2. Deus aperte revelavit in Scripturis, Ecclesiam, Concilium, Pontificem Romanum non posse errare. *Act.* 15. *Luc.* 22. ubi Ecclesiæ propter Scripturam credendum esse docetur, non propter Ecclesiam Scripturæ. 3. Ecclesia, Concilium Pontifex testatur, in Scripturis revelari, Christum esse mundi redemptorem. Ego igitur credo, Christum esse redemptorem mundi.

Nostra autem fides agnoscitur esse talis: *Quicquid Deus in Scripturis revelavit, illud est verum. Sed Deus in Scripturis aperte revelavit Christum esse mundi redemptorem. Ego igitur credo Christum esse mundi redemptorem.* Nos igitur eadem fidei certitudine, credimus Christum, & omnia quæ credimus ut necessaria, quæ Pontificii dicunt se credere principium ipsum credendorum, Ecclesiam scilicet, Concilium, Pontificem non posse errare. Illam enim fidem non reducit Bell. ad authoritatem Ecclesiæ, sed immediatè ad Scripturam. Sic autem nos credimus omnia credenda. Nostra igitur fides ex Bell. ipsius confessione est certissima. Non negabit enim quisquam opinor sanæ mentis, quin æquè saltem aperta sunt Scripturæ testimonia de Christo, ac de Pontifice Romano. Neque ullam aliam conjecturam aut Spiritum privatum sequimur, cum Christum redemptorem esse credimus immediatè propter testimonium Script. quam illos sequi necesse est cum primo credunt Ecclesiam, Concilium, Pontificem non posse errare. 2. Nostra fides nititur illo testimonio quod nunquam est falsum, sed fides Pontificiorum testimonio nititur pontificis, quem in multis errare & falli posse, ipsi fatentur: Nostra igitur est certior. 3. Nostra fides illo testimonio nititur, quo primi fideles, qui primam ecclesiam Christianam constituebant, adducebantur ad credendum, qui nullum Concilium, Pontificem, aut Ecclesiam ut fidei suæ rationem spectabant. Pontificii autem alio testimonio nituntur, quod illis defuit. Nostra igitur, non illorum, vero nititur fundamento. Lux aliqua considerationi huic adferri potest, ex ista confessione Alex. Pefantii in 2.2.q.1.a.1.disp.3. fides non resolvitur, tanquam in rationem formalem assentiendi, in auctoritatem Ecclesiæ, seu summi Pontificis, vel per se, vel una cum Concilio: quia fides Apostolorum, quæ est ejusdem rationis cum nostra, non nitebatur tali auctoritate: ergo nec nostra.

C A P V T VI.

De sufficientia Scripturæ, Lib. 4.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Controversia in duobus (tria tamen facit membra) consistit. 1. Nos asserimus in Scripturis non contineri expressè totam doctrinam necessariam, si ve de fide, si ve de moribus: & proinde præter verbum Dei scriptum, requiri etiam verbum Dei non scriptum, id est, divinas, & Apostolicas traditiones. At ipsi docent in Scriptura omnia contineri ad fidem & mores necessaria: & proinde non esse opus ullo verbo non scripto. 2. Illi existimant Apostolos quædam instituisse præter Scripturam, quæ ad ritus & ordinem Ecclesiæ pertinent, quæ tamen non sunt necessaria, nec præcepta, sed libera: nihil autem tradidisse præter Scripturam, ad fidem aut mores necessario pertinent. Nos autem agnoscimus traditiones Apostolicas omnium generum, id est, de fide, de moribus, perpetuas, temporales, universales, particulares, necessarias & liberas. 3. Illi putant traditiones Apostolicas, si quæ fuerunt, nunc non posse certo demonstrari: nos è contrario asserimus, non deesse certas vias & rationes, quibus Apostolica traditiones ostendantur.*

Prot. In isthoc statu quæstionis nihil ferè desideramus, tantum in primo membro vox expressè ambigue ponitur: quia non quæritur, an totidem verbis omnia necessaria in Scripturis continentur, sed vel sententia expressa, vel per necessariam consequentiam inde colligenda. In secundo etiam membro, qui negant quædam ab Apostolis instituta esse necessaria, intelligendi sunt de necessitate perpetua & universali: quicquid enim ab Apostolis institutum fuit, fuit etiam necessarium pro illo tempore, & pro illis Ecclesiis, pro quibus fuit institutum. Illud quoque quod in tertio membro dicitur de certitudine, intelligi debet de certitudine fidei divinæ, non alia.

Argumenta Pontificiorum.

2. Bellar. *Bi mille annis, ab Adamo usque ad Moysen, con-*

servata est Religio sola traditione. Non est igitur Scriptura simpliciter necessaria.

Prot. 1. Simili ratione argutari licet, diu conservatam fuisse religionem, non tantum sine Pontifice Romano, sed etiam sine Baptismo, & Coena Dominica, cum similibus institutis, ergo nō sunt simpliciter necessaria. 2. Falsum est, toto illo tempore conservatam fuisse religionem sola traditione ordinaria, ē manu quasi unius hominis in manum alterius: viva Dei vox perpetuo fere sonabat in Ecclesia, cui paulatim cessanti scriptio postea succedebat, & eandem jam habet necessitatem, quam antea habuit viva vox.

3. Bellarm. *Scriptura cum postea exstabant, erant sola Iudaorum, aliis interim ad Ecclesiam pertinentibus utentibus sola traditione, ut Iob & amicis ejus. Ipsi etiam Iudaei magis utebantur traditione quam Scriptura.*

Prot. 1. Si qui pii vivebant extra Ecclesiam visibilem, cum illis extra ordinem egit Deus. Quæritur autem de ordinaria necessitate Scripturæ in Ecclesia Dei. 2. Iob & amici ejus vixerunt ante Legem scriptam, & habuerunt vivam vocem Dei, sicut apparet ex libro Iob. 3. Alii qui post legem scriptam adjungebant sese Ecclesiæ Iudaicæ, habuerunt usum Scripturarum: sicut apparet ex historia Eunuchi, *Act. 8.4.* Illud autem est manifesto falsum, quod Iudaei magis utebantur traditione quam Scriptura, officium eorum fuit verba Legis perpetuo habere in oculis, in corde & in ore, *Deut. 6.6, 7, 8, 9.* Narrationes illæ quarum mentio frequens est in Scripturis, intimè pertinent ad usum Scripturæ, tantum abest ut eum excludant.

4. Bellar. *A Christi adventu per annos multos fuit Ecclesia sine Scripturis.*

Prot. 1. Sine omni Scriptura non fuit Ecclesia. 2. Quod sine scriptis Apostolicis aliquandiu fuit, hoc inde erat, quia viva voce debuerunt primo Evangelium prædicare, & postea scribere. 3. Quod sapientissimus Deus voluit Apostolos Evangelium viva voce prædicatum quam primum scriptis consignare, eo ipso ostenditur necessitas Scripturæ.

Hactenus

Haftenus conatus est Bell. ostendere Scripturas non esse necessarias, sed traditiones: jam probare vult Scripturas non esse sufficientes sine traditionibus, quamvis traditiones sufficientes fuerint sine Scripturis: sic duplici blasphemia traditiones extollit supra Scripturas.

5. Bellar. *Vel totus canon simul sumptus est sufficiens, vel singuli libri per se: non singuli, ut conceditur: neque totus canon, quia multi libri vere canonici perierunt.*

Prot. 1. Non est sufficiens enumeratio in disjunctione. Illi enim libri Scripturae qui existant conjunctim considerati, neque sunt unus liber singularis, neque (ut Bellarm. iudicat) totus canon: istos tamē sufficientes affirmamus. 2. Si etiam ex istis qui jam existant unus aut alter liber periisset, (ut Epistola 2. & 3. Iohannis) reliqui tamen essent sufficientes ad Ecclesiae salutem; Deus enim, in toto canone, non sufficienter tantum, sed abundanter salutem nostrae prospexit. 3. Negamus ullum librum canonis periisse, idque ob illas rationes, quibus Bell. ipse l. 2. c. 2. & 7. probavit codices Hebraicos & Gracos non esse in univ. & omnino corruptos. Neq; enim omnia illa quae Prophetæ aut Apostoli scripserunt sunt statim canonica, sed quae Deus in illum finem sanctificavit. 4. Si perierunt libri canonici, Pontificum hæc lata culpa facit, qui etiam possunt ac debent nobis, ex plenitudine scientiae infallibilis quam habere dicuntur, eosdem Ecclesiae restituere.

6. Bellarm. *Si Christo & Apostolis fuisset propositum verbum Dei restringendi ad Scripturam, tum appareret ex Scripturis, Apostolos ex Domini mandato scripsisse. Sed id nusquam legimus: imo ad scribendum non nisi necessitate quadam coacti animum applicuerunt.*

Prot. 1. Negatur consequentia, si de externo aperto mandato intelligatur. 2. Intenum mandatum habuisse Apostolos, sequitur ex eo quod Bellar. ipse fatetur cap. 3. Deo scil. volente, suggerente & inspirante eos scripsisse. 3. Iohanni duodecies in Apocalypsi mandatur, ut scribat. Quod autem de uno exprimitur, de coeteris intelligitur, sicut in Veteri Testamento: vide etiam Augustinus idem

de omnibus affirmat, de consensu Euangelist. lib. 1. c. 35.

Quicquid Christus de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperavit. 4. Nō magis coacti fuerunt Apostoli scribere quam prædicare. 5. Instantia Ecclesiarum quas Bell. dicit quosdam Apostolorum obtestatas esse ut scriberent, satis ostendit necessitatem Scripturæ fuisse tum temporis Ecclesiæ notam. 6. Neque propter mandatum Dei, neque propter intentionem scribentis, quæ in Mose non possunt negari, concedit Bellar. sufficientiam Scripturæ ab ipso exarata: hæc igitur tota ratio nihil spectat ad quæstionem.

7. Bellar. *Si doctrinam suam literis consignare voluissent, certè Catechismum aut similem librum confecissent, vel omnes simul communem aliquem librum edidissent.*

Prot. 1. Quis hoc sibi arrogabit, ut Spiritui Sancto sit à consilio, & modum agendi præscribat? 2. Moses doctrinam suam literis consignare voluit, & tamen historicè scripsit sicut Euangelistæ. 3. Tam absurdè hic loquitur Bell. ac si concludere vellet, Apostolos non voluisse doctrinam suam literis consignare. 4. Ineptè etiam si non blasphemè agit, dum innuit maiorem sufficientiam futuram fuisse in uno Catechismo, quam jam reperitur in omnibus scriptis Apostolorum.

8. Bellarm. *Multa sunt quæ ignorari non possunt, & tamen in Scripturis non continentur.*

Prot. Nihil tale Bell. 1. *Tempore Veteris Testamenti, fœmina remedium aliquod habebant quo à peccato originali purgarentur, sicut pro masculis instituta erat circumcisio secundum multorum opinionem: quid autem esset pro fœminis, nusquam habet Scriptura.* *Prot. 1.* Si fuit remedium aliquod omnibus fœminis necessarium ad salutem, tum in Scripturis habetur ex confessione Bellarm. cap. 11. ubi dicit. *Omnia scripta esse quæ sunt omnibus necessaria.* Remedium enim fœminis necessarium, æquè est omnibus necessarium, ac illud necessarium est masculis. 2. Si singulare fuit remedium Sacramentale proprium fœminarum nulla ratio ne fingi quidem potest quare non in Lege scripta poneretur, æquè à minutiora illa quæ perinent

ad

ad puerperæ purgationem, *Levit. 12. 3.* Ex sententia Bellarmini, de effectu Sacram. *lib. 2. cap. 13.* neque circumcisio, neque ullum sacramentum Vet. Test. purgabat à peccato, aut justificabat. Non est igitur ferenda Sophistica ejus impudentia, cum hoc in loco dicit *sine dubio* tale remedium purgans à peccato necessarium fuisse foeminis, & tamen viris circumcisionem in illum finem institutam affirmat solummodo *secundum multorum opinionem*: præsertim cum ipsemet fateatur multos veterum contra sentire, de sacr. Baptismi, *lib. 1. c. 4. 4.* Falsum est circumcisionem institutam fuisse tantum pro masculis: quamvis enim in masculis tantum fiebat, non tamen pro masculis tantum, sed pro toto semine Abraham, *Gen. 17. 9. 10. 5.* Non ignoravit Bellarm. Scholasticos cum Lombardo *lib. 4. dist. 1.* purgationem foeminarum à peccato, ad fidem solam præcipue & propriè referre: de fidei autem virtute purgante & justificante non silet Scriptura.

Bell. 2. *Non est ullo modo credibile non fuisse remedium ullum pro masculis morientibus antè diem octavam: & tamen nihil exstat de hac re in Scriptura. Prot. 1.* Aequè est credibile, nullum fuisse remedium pro infantibus Iudæorum antè octavum diem morientibus, ac illud quod à Pontificiis creditur, nullum esse remedium pro infantibus Christianorum morientibus antequam possint Baptizari. 2. Bellarm. Ipse alibi incertum esse dicit, quod hic nullo modo credibile esse affirmat. Hæc enim sunt ejus verba, de Sacram. Baptismi *lib. 1. cap. 4. ad arg. 4.* quod petitur ab istis infantibus: totum argumentum constat ex rebus incertis. *Non scimus an ante octavum diem haberent infantes Iudæorum aliquod remedium.* 3. Alexander Halensis, in summa, *part. 4. q. 4. art. 3.* parvulos ante octavum diem decedentes, salvatos asserit per fidem parentum, cum oblationibus & sacrificiis. Thomas etiam *part. 3. quest. 70. art. 4.* non dubitat affirmare, solam fidem in Christum tam illos parvulos, quam alios etiam adultos, tam ante quam post circumcisionem datam servasse.

Bellarm. 3. De Gentilium justificatione, tempore Veteris Testamenti, in Scripturis nihil habetur. Prot. Quasi
non

non diferte scriberetur, benedicendas omnes familias terræ in Abrahamo *Gen. 11. 35.* quod promissum accipiendum fuit per fidem, *Gal. 3. 14.* & accipientibus valebat ad justificationem, *Rom. 4. 16.* Bellar. 4. *Libros aliquos vere divinos exstare, necesse est nosse: sed nullo modo ex Scripturis haberi potest: Alcoranum enim idem de se affirmat, quod Scriptura de sese.*

Protest. 1. Benè est quod tandem, ex contentionis studio, Bellarm. concedit necessarium esse nosse Scripturas. 2. Sacras Scripturas verè & certè divinas esse multis argumentis probat ipse Bell. *lib. 1. cap. 2.* quæ ex ipsis Scripturis petit, nulla mentione facta traditionum, neque hic negat hanc doctrinam in Scriptur. contineri, nihil igitur hoc argumento continetur de doctrina non scripta. 3. Impia planè est comparatio Sacræ Scripturæ cum Alcorano, & homine Christiano indigna. Cum autem Mahumetanorum in eo planè similes sunt Pontifici, quod traditiones jactant, & Scripturas accusant, tanquam corruptas, & imperfectas, non mirum est, si talem fidem habeant de Scripturis, qualem illi de Alcorano. Bellarm. 5. *Oportet scire quæ sit Scriptura. Prot.* Iisdem argumentis quibus ostenditur aliquos libros esse Scripturam divinam, simul etiam ostenditur (maxima saltem ex parte) quinam sint illi. Neque est hæc doctrina non scripta, saltem de toto veteri testamento, & magna parte novi, Bellarm. 6. *Oportet scire istos libros qui sunt in manibus esse illos. Protest.* Hoc etiam iisdem argumentis confirmatur, accedente evidentia omnium veterum scriptorum communi. Bell. 7. *Necesse est Scripturas intelligere. Prot. 1.* Sensus Scripturæ est in Scriptura, & non est doctrina non scripta. 2. Non est necessarium ad salutem omnia quæ sunt in Scripturis intelligere. Pontificii cum suis traditionibus illud sibi non arrogabunt. Quæ sunt necessaria ex ipsis Scripturis intelligi possunt. *Obscurissimas autem quæstiones non habere testimonium traditionis in tota Ecclesia recepta, ut plurimum, fatetur Bellar. cap. 11. Bell. 8. Credendum est Beatam Mariam semper fuisse Virginem. Prot.* Credendum est ut Basilus credidit, *lib. de Human. Christi generat: Donec dispensabatur*

pensabatur Christi generatio, necessaria erat virginitas: quid vero postea sit factum, ad mysterii huius doctrinam non anxie coniungendum est. Bellarm. 9. Credendum est in Novo Testamento Pascha esse celebrandum die Dominico. Prot. De Paschatis necessitate in Novo Testamento, nihil omnino credendum est, humana instituta non sunt objecta fidei divinæ. Bellarm. 10. Oportet credere Baptismum parvulorum esse ratum. Prot. Ex Scripturis hoc probat ipse Bellar. de sacram. Bapt. lib. 1. cap. 8. fatetur etiam huius libri cap. 11. Omnia scripta esse ab Apostolis quæ sunt simpliciter omnibus necessaria: Baptismum autem statuit maximè necessarium.

9. Bellarm. Ex Scripturis demonstratur esse aliquas veras traditiones. Prot. Illas videlicet quæ in Scripturis ipsis traduntur: aliis testimonium nullum præbent Scripturæ.

Bellar. 1. Ioh. 16. Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Et Iohan. ult. Sunt alia multa quæ fecit Iesus, &c. Prot. 1. Locus ille prior fuit olim quasi communis locus Hæreticorum. Sic enim August. in Ioh. tractat. 97. Omnes insipientissimi Hæretici qui se Christianos vocari volunt, audacias figmentorum suorum quas maximè exhorret sensus humanus, hac occasione Evangelica sententia colorare conantur, ubi Dominus ait, adhuc multa. &c. 2. Nō magis facit pro Pontificiis, quam pro veteribus illis Hæreticis, quia non magis isti quam illi possunt ostendere illa quæ præter Scripturas tradunt, ea esse quæ tunc Dominus docere differebat. Neque possunt ullo modo probare illa eadem non esse ab Apostolis scripta. Nullam speciem consequentiæ habet ista ratio: ante resurrectionem Apostoli quadam non potuerunt portare, ergo postea illa non scripserunt. 3. Non dicit Christus, multa habeo vobis dicenda, quæ nullo modo dixi, dixerat enim omnia necessaria, Ioh. 15. 15. & 17. 8. Sed quæ vos nunc non potestis portare, id est, quorum intelligentiam non potestis capere cum fructu, antequam Spiritum acceperitis: pleniorē igitur institutionem à Spiritu expectandam esse docet, sed circa res illas quas ipse docuerat, v. 13. &c. 14. 26. 4. Si tamen concedatur, alia fuisse revelanda,

datum dicimus illa omnia in Scriptis Apostolorum ex-
stare. 5. Iohannes c. ult. vers. 30. disertè loquitur de factis,
non de dogmatis: & addit etiam v. 31. omnia illa facta
esse scripta quorum cognitio est necessaria ad vitam.

Bellarm. 2. 1. Cor. 11. 2. *Sicut tradidi vobis precepta mea
tenetis, & vers. 23. Accepi à Domino, quod & tradidi vo-
bis. Prot.* Nisi Pontificii possint demonstrare. 1. Omnia
quæ Apostolus præcepit Corinthiis esse universaliter ne-
cessaria ad salutem. 2. Illa quæ præcepit & tradidit nul-
quam esse scripta. 3. Se jam certo scire, quænam illa sint
quæ Apostolus tradidit, & non scripsit; nihil possunt ex
istis verbis extorquere, in patrocinium suarum traditio-
num.

Bellar. 3. *Tenete traditiones quas accepistis siue per sermo-
nem, siue per epistolam nostram. 2. Thess. 2. Prot.* Nulla spe-
cies consequentiæ est in hac ratione. Apostolus Thessalo-
nicenses quædam docuit per sermonem, & quædam per
epistolam: ergo quædam docuit necessario, quæ in nulla
parte Scripturæ continentur. Bell. 4. 1. Tim. ult. *O Timo-
thee depositum custodi. Vbi per depositum intelligitur sensus
Scripturarum, & aliorum dogmatum. Prot.* De sensu scri-
pturæ non negatur: alia autem dogmata adjicere est pe-
tere principium. Sensus verò Scripturæ conservatur. 1. In
ipsis Scripturis sine adiectione aut detractione conser-
vandis: qua in re Pontifices Romani agnoscunt se infi-
dos fuisse, dum Scripturas corruptas esse contendunt.
2. In retinenda earum fide. 1. Tim. 1. 18. 19. 3. In eadem
fide apud alios tuenda, promovenda, & propaganda. 2.
Tim. 2. 2. Hæc igitur verba non pertinent ad traditiones,
sed illa quæ proximè sequuntur: *aversari profanos de rebus
inanibus clamores, & appositiones falso nominatæ notitiæ.* Et
quæ alibi habet de fabulis vitandis. Bell. 5. Ioh. in epist. 2. &
3. *Multa habens scribere vobis, nolui per chartam & atra-
mentum. Prot.* Hac consequentiæ ratione concludere
licet, nullam doctrinam in tota Scriptura contine-
ri, quam Iohannes in duabus illis posterioribus episto-
lis non exaravit. Non Scripturæ tantum, sed & rationi
vim faciunt, qui hunc in modum argumentantur.

10. Bell. Idem ostenditur testimoniis Pontificum, Concilio-
rum, & Patrum. Prot. Illud idem quod fuit probandum,
est, doctrinam aliquam necessariam esse quæ in Scripturis
non continetur. Hoc autem istis testimoniis non probatur,
neq; potest probari. Veteres sæpè traditiones approbant
quæ in Scripturis continentur, secundum illud Cypriani
ad Pomp. Si aut in Euangelio precipitur, aut Apostolorum
Epistolis, aut Actibus continetur, observetur certè hæc sancta
traditio: præsertim si totidem verbis in Sacris literis non
exprimantur: Formulas quasdam verborum traditioni
tribuunt, quorum sensum ex Scripturis ipsimet osten-
dunt. Maxima tamen ex parte ritus & caeremonias sine
Scripturis receptas, de quibus non disputatur, per tradi-
tiones designant. In iis autem plus satis fuerunt faciles &
liberales: secundum illud Hieronymi ad Lucium: *Vna-*
quaque Provincia abundet in sensu suo, & præcepta majorum
Leges Apostolicas arbitretur. Cum tamen ex Scriptu-
ris iudicium ferunt, traditiones non scriptas planè dam-
nant: sicut idem Hieronymus in Hag. cap. 1. *Quæ abs-*
que authoritate & testimoniis Scriptura, quasi traditione
Apost. sponte reperiunt & confingunt, percutit gladius
Dei.

11. Bell. Idem probatur quatuor aliis argumentis. Pro-
test. Argumenta debent esse firma, quæ adversus Scriptu-
ras valerent. Bell. 1. *Hæretici omnium ætatem rejecerunt*
traditiones: ergo non sunt rejicienda. Prot. 1. Perpendatur
similis ratio, Hæretici omnium ætatum rejecerunt gen-
tium idololatriam: ergo non est rejicienda. 2. Manifesto
falsum est, omnes Hæreticos omnes traditiones rejecif-
se. Irenæus lib. 3. c. 2. *Cum arguuntur ex Scripturis in accu-*
sationem convertuntur ipsarum Scripturarum, &c. quia non
possit ex his inveniri veritas, ab his qui nesciunt traditio-
nem. Tertull. de resurrect. *Aufer Hæreticis quæ cum Æth-*
nicis sapiunt, ut de Script. solis quæstiones suas sistant,
stare non poterunt. Eusebius testatur Papiam quendam
errores varios proposuisse, tanquam ex traditione non
scripta lib. 3. cap. ult. Marcion etiam jactare solebat se
sua commenta non à sese, sed ab ipsis Apostolorum
discipulis

discipulis habuisse, iis nempe qui Matthiæ auditores fuerunt. *Clemens lib. 7. Stromat.* Viventibus adhuc Apostolis incipiebant impostores fingere sermones & Epistolas tanquam ab Apostolis provenissent. 2. *Thess. 2. 2.* Quantum traditionibus tribuerit Montanus, apparet ex Tertulliano de corona militis, qui tum deflexerat ad ejus hæresin, cum illum libellum scribebat. Bell. 2. *Mores omnium gentium, & rerum profanarum, approbant leges non scriptas. Prot. 1.* Antiquissimæ leges Romanorum fuerunt in tabulis scriptæ. 2. Communis est sententia interpretum juris civilis, Scripturam necessario requiri ad Legem humanam: quibus etiam suffragantur Albericus, Salicetus, Glossa, & Archidiaconus: teste Azorio Iesuita, *instit. mor. l. 5. c. 2.* imo definitio legis ex Iure Canonico, *c. lex. dist. 1.* ex Isidoro desumpta, est, *lex est constitutio scripta.* 3. Mores gentium & profanorum hominum non semper consonant viis Dei. Neque tantum est periculum in legum humanarum, ac in voluntatis Dei ignorantia. Bell. 3. *Si omnia essent apertè scripta, nullum esset privilegium Ecclesiæ supra Hæreticos, Paganos, & Iudæos. Cum tamen Ecclesiæ credita sunt eloquia Dei, Rom. 3.*

Protest. Obiectio ridicula simul & profana. Scriptura enim longe alia ratione est in Ecclesia, quam apud alios: Ecclesia est lex vitæ, & ipsa vita, *Deut. 32. 47.* Præterea, Moses expressè dicit, legem scriptam fuisse sapientiam, prudentiam, & dignitatem Ecclesiæ, supra omnes gentes, ante oculos populorum, qui audirent ejus statuta. *Deuteronomii, 4. 6.*

Bellarmin. 4. *Dignitas mysteriorum multorum silentium requirit, nec decet, ut in Scripturis explicentur: ut tremenda mysteria Missæ.*

Prot. 1. Hac ratione dignitas traditionum extollitur supra dignitatem Scripturæ, & doctrinæ non scriptæ magis divinæ pronunciantur, quam doctrinæ scriptæ. Arcana Missæ sunt magis reverenda, quam magna illa mysteria pietatis, *1. Tim. 3. 16.* 2. Omnia mysteria Vet. Test. etiā illa, quæ inspicere non licuit nisi Sacerdotibus, fuerunt tamen in lege scripta & descripta. 3. Christi mandatum est, in
Novo

Novo Testam. ut quæ discipuli ab ipso didicerant, in luce & in solariis, id est, propalam docerent, Matth. 10. 27. tremenda igitur & tegenda mysteria Missæ, neque sunt mysteria Veteris, neque Novi Testamenti, sed pars mysterii illius impietatis, cuius mentio fit, 2. Thess. 2. 7. & profunditatum Satanae, Apoc. 2. 24. Hæc ipsa tamen tremenda mysteria Missæ, in Missali Romano & similibus futilissimis libris reperiuntur explicata, quid igitur prohibet, quo minus in sacris literis exstarent, si fuissent ex Deo?

12. Bellarm. *Regula quibus in cognitionem verarum traditionum Apostolorum devenitur, sunt quinque. 1. Quando universa Ecclesia aliquid tanquam fidei dogma amplectitur, quod non invenitur in divinis literis. 2. Quando universa Ecclesia aliquid servat, quod nemo constituere potuit nisi Deus. 3. Quando aliquid in Ecclesia universa omnibus retro temporibus servatum est, etiam si illud tale sit, ut potuerit ab Ecclesia institui. 4. Cum omnes Doctores Ecclesie communi consensu docent aliquid ex Apostolica traditione descendere. 5. Cum aliquid pro traditione Apostolica habetur, in illis Ecclesiis, ubi est integra & continuata successio ab Apostolis, qualis successio nunc defecit in omnibus Ecclesiis, præterquam in Romana. Prot. 2. Omnium harum regularum basis est una, Ecclesiam scil. in traditionibus Apostolicis, definiendis, nullo modo labi aut decipi posse: ad quam nam quasi generalem regulam quinque istas speciales non immerito revocavit Azorius, institut. moral. lib. 8. cap. 5. Hoc autem nihil aliud est, quam incertum per incertius probare. 2. Illa autem est turpissima simul impudentissima petitio principii, Ecclesiam Romanam ut regulam traditionum obtrudere, quæ maximi sceleris postulatur propter suas factas & e mentitas traditiones. Sed sic est revera. Conciliorum, Patrum & Primitivæ Ecclesiæ nomina ad speciem & pompam à Pontificiis profertur, cum interim Ecclesiam Romanam præsentem omnium regulam esse volunt. Sic enim disertè Bellarm. de Sacr. lib. 2. c. 25. Omnium Conciliorum veterum, & omnium dogmatum firmitas, ab auctoritate præsentis Ecclesiæ dependet. 3. Nulla harum regularum potuit olim locum habere,*
cum

cum Ecclesiæ variæ contraria planè sibi ab Apostolis tradita fuisse contendebant, quod etiam verè fuisse ab iis affirmatum defendit Azorius, *instit. moral. lib. 8. cap. 4.* *Diversæ (inquit) traditiones ab Apostolis promanarunt. Per Orientem enim, traditione ab Apostolis derivata, sabbatum, sicut dies Dominica, piè & religiosè colebatur: & tamen per Occidentem sabbato jejunium servabatur, traditione (ut ego existimo) à Petro Apost. accepta. Vnde diversi ritus & mores per Orientem & Occidentem retenti & observati sunt. Nihil omnino est quod ab universa Ecclesià per omnia sæcula fuit receptum, ut necessarium creditu aut observatu, quod in sacris literis non continetur. §. Si traditiones eadem fide sint recipiendæ cum iis quæ in Scripturis continentur propter Ecclesiæ testimonium, & Patrum consensum, tum hæc testimonia Ecclesiæ & Patrum eandem certitudinem & auctoritatem habent cum sacra Scriptura: tum credendum est scriptis Patrum eadem fide qua scriptis Prophetis & Apostolicis credimus: tum si Patres loquantur ex Scriptura, si absque Scriptura, nulla est differentia, quo ad fidem ipsis habendam: quæ omnia sunt planè absurda, & à pietate prorsus aliena.*

Argumenta nostra.

13. Prot. Deut. 4. 2. Ne addite ad verbum illud quod ego præcipio vobis, neq; detrahite de eo. Bel. 1. Non agitur ibi de verbo scripto, sed tradito viva voce. Prot. 1. Nō agitur igitur de decalogo qui scriptus fuit à Deo ipso: Neq; de legibus illis, quas ex ore Domini acceptas Moses scripserat, & in libro foederis & populo audiente legerat. Exod. 24. 47. 2. Si agitur ibi de verbo tum temporis à Mose viva voce tradito, tum agitur de verbo scripto. Moses enim eadem verba legis quæ viva voce tradidit, absolvit scribere in libro, usque ad finem eorum. Deut. 31. 24. Bellarm. 2. Vera expositio ejus loci est, quod Deus non vult dicere, non servabitis aliud quam id quod nunc præcipio: sed in hoc quod præcipio, nihil mutabitis, addendo, vel minuendo. Alioqui peccassent Propheta & Apostoli, qui tam multa postea addiderunt.

Prot.

Prot. 1. Si singulis præceptis legis non licuit aliquid addere, certè toti legi nihil fuit addendum. 2. Nulla ratio reddi potest, quare additio in præcepto, non sit æquè licita, ac additio extra præceptum. 3. Moses ipse, 12, 30, 31. 22. Manifestè ostendit hanc legem pertinere ad additiones extra aut ultra legem: *Ne facito sic Iehova Deo tuo, sicut gentes fecerunt diis suis. Vnamquamque rem quam ego præcipio vobis, eam observantes facite, ne addito ei.* Hac etiã ratione istiusmodi additiones damnantur à Prophetis: *quod non præceperam, neque subierat in animum meum.* Ier. 7. 31. 4. Quod ad Apostolos attinet, quicquid addiderunt, id non tam illi quam Deus per illos fecit: idq; tum quum etiam per eosdem abrogationem multarum legum Mo-
 sis induxit. Prophetæ autem nullum omnino mandatum novū addiderunt legi: sed explicationes & accommoda-
 tiones tantum. Non autem ideo Prophetarum scripta di-
 cuntur interpretationes Mo-
 sis, quia Moses commendat
 auctoritatem Prophetarum sicut Bell. dicit traditiones in
 Scripturis laudari, & Ecclesiæ auctoritatē commendari,
 atque adeo istas etiam traditiones esse quodam modo ex-
 plicationes verbi scripti: sed quia sensum legis exposue-
 runt & accommodarunt ad usum populi in unaquaque
 generatione.

14. *Prot. Apoc. ult. Si quis apposuerit ad hæc, &c.* Bell. Certum est Iohannem ibi prohibere corruptionem libri illius. *Prot. 1.* Quamvis hoc non sit adeo certum, Iohannem tantum ad illum librum respexisse, imo verisimile ad-
 modum sit, eum totum canonem hac denunciatione gra-
 vissimè obsignasse, hoc tamen concessio, cum eadē sit ra-
 tio cæterorum canonicorum librorum, & illi qui tradunt
 doctrinas, quæ in istis libris non continentur, apponunt
 aliquid iis, comminatio illa pertinet etiam ad traditio-
 num authores. 2. Si Pontifices Romani prophetias quas-
 lam proferrent de statu Ecclesiæ, aut Antichristi myste-
 rio, & dicerent se illas accepisse à Iohanne, atque adeo
 ejusdem esse fidei cum illis prophetiis, quæ in Apocal.
 continentur, manifestò rei essent appositionis ad illum
 librum: non possunt igitur à simili crimine excusari, cum
 dogmata

dogmata quædam proferunt, tanquam Apostolica, quæ in scriptis Apostolorum non continentur.

15. *Prot. Gal. 1.* Si angelus de cœlo Euangelizet vobis, præterquam quod Euangelizavimus vobis, anathema sit. *Bell. 1.* *Apostolus loquitur de omni verbo, si ve scripto, si ve non scripto. Prot.* Loquitur Paulus de verbo à se prædicato, nihil autem prædicabat, quod in Script. non continebatur. *Act. 26. 22.* Neque Christianus quisquam negabit Euangelium illud totum, quod Paulus Galatis prædicaverat in Novo Testamento scriptum exstare. *Bell. 2.* *Per illud præter Apostolus intelligit contra. Apostolus enim ipse multa alia postea docuit, & Iohannes in Apocalypsi. Agit etiam his adversus contrariam doctrinam. Sic præter accipitur pro contra, Rom. ult. 17. Prot. 1.* In Theologia verum est, præter Scripturas, est contra Scripturas: quia Scriptura prohibet additiones, quamvis autem quod adjicitur sit contra præceptum illud generale, est tamen solummodo præter dogmata illa singularia, quibus adjicitur. 2. Apostoli alibi nihil quicquam in dogmatico genere scripserunt quod Paulus inter Galatas non prædicaverat. 3. Agit hic Apostolus adversus contrariam doctrinam, per argumentationem vel à minore ad majus, vel à genere ad speciem: præter enim strictè sumptum est minus, & latè acceptum est generalius quam contra. 4. Eadem ratione præter includit contra. *Rom. ult. 17.*

16. *Prot. Ioh. 20. 3.* Hæc scripta sunt ut credatis, & credentes vitam habeatis. *Bell. 1.* *Iohannes ibi loquitur de solis miraculis Christi, non de dogmatis fidei & præceptis morum. Prot.* Non sola miracula intelligi, inde apparet, quod miracula sine doctrina, non sufficiunt, ut credamus, & credendo vitam habeamus. Neque Iohannes de miraculis scripserat in Euangelio suo vel tantum, vel præcipuè. *Bell. 2.* *Si res à Iohanne scriptæ sufficiant, superflua erunt omnes alia Scriptura. Prot. 1.* Eadem ratione concludere possit, si cæteri Evangelistæ sufficienter scripserant de passione Christi, tum quicquid Iohannes de illa scripsit fuit superfluum. Sed sic visum est sapientiæ divinæ, non sufficienter tantum; Sed & abundanter consulere nostræ fidei ac salutis.

saluti. 2. Non excluduntur: Iohannes enim, ultimo scribens, ostendere voluit, ad finem usque mundi nullos alios libros canonicos esse expectandos: neque necessarium esse quidquam quod in suo Evangelio una cum reliquis libris ante à Prophetis & Apostolis conscriptis, non continebatur.

17. Prot. 2. Tim. 3. 15. 16. 17. Sacrae literae possunt te sapientem reddere ad salutem: tota Scriptura est utilis, & c. ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum, perfecte instructus.

Bell. 1. Scriptura sufficienter instruit, & perficit hominem Dei, quia multa expresse continet, & quae non continet, ostendit omnia unde sint petenda.

Prot. 1. Apostolus ostendit omnia peti posse, ac debere ex Scripturis, quia possunt hominem sapientem reddere ad salutem, & perfecte instructum ad omne opus bonum. Bell. invertit planè sensum, & dicit: Scripturam perficere hominem, quatenus ostendit illa, quae ipsa non habet, esse aliunde petenda, videlicet ab Ecclesia vel Pontifice Romano. 2. Hac ratione prima epistola ad Timotheum, vel uno illo tertio capite perfecte instrueret ad omne opus bonum: multa enim expresse continet, & quae non continet, ostendit (Bell. interprete) unde sint petenda: à columna scil. & stabilimento veritatis. 3. Si hoc sit perficere, ostendere unde perfectio sit petenda, tum Iohannes Baptista perfecit suos discipulos. Ioh. 3. imo lex perfecit Christianos, Gal. 3. 24. quod Apostolus expresse negat, Heb. 7. 19. Bell. 2. Paulus ne hanc quidem sufficientiam Scripturae tribuit: quia cum dicit omnis Scriptura, non solum toti corpori Scripturae tribuit eam laudem, sed etiam singulis libris. Prot. Rectissime hoc dicitur, laudem aliquam istis verbis tribui, & toti corpori Scripturae, & singulis ejus libris. Inde vero nihil minus sequitur, quam ne istam quidem sufficientiam tribui Scripturae, quam variis libris per se convenire modo ostendi. Imo sequitur potius, omnem sufficientiam toti Scripturae tribui, & secundum proportionem singulis libris suam. Si quis enim diceret, Logicā posse aliquem peritū reddere benè differendi, quia om-

nia ejus præcepta utilia sunt ad inveniendum & judican-
dum, ut qui in iis se exercet, perfectè instruatur ad bene
differendum, ille magnam sufficientiam tribueret illi ar-
ti & ejus partibus : sic est in eo quod Apostolus hic de
Scripturis affirmat. Sed aliud est quod Bell. vult, videlicet,
non totum corpus Scripturæ hic intelligi, sed quemlibet
librum: quod vanissimis rationibus probare conatur. 1.
*Judicio omnium Latine sciētium, quod dicitur de omni Scri-
ptura, dicitur de singulis libris.* Sed *judicio omnium Græcè
sciētium* vox *πᾶσα* quæ hic in vetere versione redditur
omnis, sæpe significat idem quod *ὅλη* tota, ut *Mat. 8. 32. 34.*
Eph. 4. 16. Act. 20. 27. *Judicio etiā omnium* qui attentè ver-
sati fuerunt in vulgari interpretatione, *omne* idem sæpe
notat quod *totum*, ut *Mat. 26. 54. Mar. 1. 33. & 14. 55. Act.*
*1. 47. & 7. 10. & 15. 32. Phil. 1. 3. Heb. 3. 2. Omnis plebs, om-
nis domus, civitas omnis, omnis Ecclesia, omne Concilium,
omne pratorium.* In hoc autem loco, per *τὰ ἱερὰ γράμ-
ματα*, *sacras literas*, necessario intelligitur corpus Scri-
pturæ Sacræ, & *judicio omnium Theologicè scien-
tium*, quilibet unus Scripturæ liber non intelligitur per
illam Scripturam, quæ *perfectè instruit hominem Dei ad
omne opus bonum.* 2. *Cum hac epistola scriberetur, aliquid
adhuc deerat ex corpore Scripturarum.* Sed tota Scriptura
quoad essentielles partes legis & Evangelii, veteris ac
novi Testamenti exstabat quamvis Apocalypsis & Euā-
gelium Ioannis, ut integrales partes adhuc deerant : &
illi ipsi libri tamen qui deerant per analogiā includuntur.
Sicut Paulus dicens *totum corpus Christi mysticum anima-
ri & ali sancto ejus Spiritu*, includit etiam illa membra
quæ neque tum temporis exstabant, neque adhuc exstāt.
3. *Apostolus ex eo quod tribuit omni Scriptura, concludit in
particulari de Scripturis Vet. Testam.* Saltem igitur in præ-
missis hujus ratiocinationis agit de alia etiam Scriptura
præter vetus Testamentum, quod etiam in conclusione
eum facere apparet ex illis verbis, *v. 15. per fidem quæ est
in Iesu Christo.* Si vero totū hoc demus, argumentum for-
tius stringit. Si enim Scripta veteris Testam. poterant
reddere homines sapientes ad salutem, & perfectè in-
structos

fructos ad omne opus bonum ; quanto id magis præstabit universa Scriptura Veteris ac Novi Testam. simul? Bell. 3. *Utilis est, non significat sufficiens est*, saltem non sola sufficiens est, sed hunc habet usum, ad hoc refertur & ordinatur, aut aliud simile. Sicut qui dicit, *cibus est utilis ad nutriendum hominem*, dicit quidem cibum ad hoc esse institutum, ut nutriat, sed non dicit sufficere solum cibum: nam si calor naturalis deficiat, aut aliquod instrumentum corporis ad nutritionem necessarium, cibus non nutriet. Prot. 1. Quamvis utilis est, non significet sufficiens est, tamen utilis est ad omnia necessaria, & perfecte instruit ad omnia bona, tantum saltem significat, quantum sufficiens est. Hæc autem utilitatis magnitudo quam Paulus in summo gradu tribuit Scripturæ, hæc (inquam) utilitas illud est quod à nobis urgetur. 2. Si Scriptura sit à Deo in illum finem ordinata, ut perfecte instruat ad omne opus bonum, & ut possit quemlibet sapientem reddere ad salutem, quod Bell. concedit, tum certe quilibet contentus esse potest Scriptura tanquam sufficienti regula fidei & morum. 3. Exemplum illud de cibo sophisticè & ridicule adhibetur. Sicut enim ille qui dicit cibum posse hominem nutrire, & utilem esse ad perfectam nutritionem, significat cibum esse sufficientem materiam nutritionis, quamvis calor naturalis & alia concurrant ut efficientes causæ: sic Paulus dicens, Scripturam posse hominem sapientem reddere ad salutem, & utilem esse ad perfecte instruendum, significat Scripturam esse sufficientem materiam nutritionis spiritualis, quamvis Spiritus S. & fides necessario debent concurrere, ut efficientes causa salutis. Bene est, quod Bell. cōcedit Scripturam ita esse sufficientem ad salutem, sicut cibus est ad nutriendum, nihil enim comedendum præter cibum: nihil igitur credendum præter Scripturam. Sed inter Pontificios, quum homines petunt Script. tanquam panem, dant illis traditionem tãquam lapidem aut serpentem, quod patres erga filios suos facturos negat Christus, Mat. 7. 9. 10.

18. *Protest.* Traditiones in Scripturis ubique damnantur. Is. 29. Mat. 15. Gal. 1. Coloss. 2. 1. Tim. 1. 1. Pet. 1. Bellarm. Christus & Apostoli non reprehendunt traditiones

quas acceperant Iudai à Mose & Prophetis: sed illas quas acceperant à quibusdam recentioribus, quarum aliqua inanes erant, aliqua pernicioſa, & contra Scripturas. Prot. 1. Nunquam quemquam in tota Scriptura eo nomine reprehensum legimus quod traditiones non scriptas negligebat. Imo vita promittitur facientibus quod scriptum est, Gal. 3. 10. tum. 12. 2. Damnantur illæ traditiones quas Scribæ & Pharifæi dicebant eſſe Moſis & Proph. Non eſt enim dubitandum quin à recentioribus illis, à quibus obſervationes illas acceperant, acceperant etiam aut illas à Moſe eſſe, vel in particulari, vel ſaltem in univerſali. 3. Moſes & Propheta, apud Chriſtum & Apoſtolos, idem ſonat quod Scriptura Veteris Testamenti. Non agnoſcebant igitur ullum verbum Dei ab ipsis Eccleſiæ traditum præter verbum ſcriptum: non mirum eſt igitur ſi eorum traditiones niſquam nominatim perſtringant. 4. Nulla ratio fingi poteſt, quare Iudæorum traditiones vel pernicioſæ fuerunt, vel inanes, ſi omnes aut pleræque Pontificiorum traditiones ſint probandæ.

19. Testimonia illa quæ ex Patribus adferri ſolent à noſtris, adeo ſunt luculenta, ut ad illa dum nonnihil Bell. coactus fuerit reſpondere, neceſſe habuerit totam cauſam nobis tradere. Nam præter multa turpiſſima ſubterfugia quibus utitur, hæc eſt ejus confeſſio cap. undecimo.

1. Illa quæ ſunt ſimpliciter omnibus neceſſaria Apoſtoli conſueverunt omnibus prædicare: & aliorum quæ ſunt omnibus utilia.

2. Omnia illa ſunt ſcripta ab Apoſtolis quæ ſunt omnibus neceſſaria, & quæ ipſi palam omnibus vulgo prædicaverant.

3. Non ſunt ut plurimum obſcuriſſimæ quæſtiones illæ, quæ testimonium habent traditionis in tota Eccleſia receptæ.

4. Exſtant in Scripturis testimonia eorum omnium quæ ad naturam Dei pertinent, vel unionem naturarum in Chriſto indicandam: & poſſumus nos, circa ea dogmata, planè & plenè inſtrui ex Scripturis, ſi eas rectè intelligamus.

5. Nullum eſt vitium ad quod ſanandum non invenitur in Scriptura aliquod remedium.

6. *Quæ habentur in Symbolo Apostolico, & Decalogo aperte posita sunt in Scriptura.*

7. *Professio viduitatis, quale bonum sit, satis exposuit Apostolus.*

8. *Clarissima Scripturarum testimonia, sine dubio, anteponenda sunt omnibus Conciliorum testimoniis.*

20. Ex prima & secunda confessione sic argumentamur:
1. Si illa omnia quæ Apostoli palam omnibus prædicaverant, sint scripta, tum *sermones* Apostoli, de quibus loquitur, 2. *Thess.* 2. 15. sunt scripti: fuerunt enim toti Ecclesiæ prædicati, sicut Epistola fuit ad omnes scripta. Nequiter igitur facit Bell. cum illam voculam toties urget ad traditiones non scriptas itabiliendas.

2. Si omnia omnibus vel necessaria, vel utilia sint scripta, tum tota Dei voluntas ad salutem hominum revelata est scripta: est enim tota omnibus utilis, quia facit ad omnium salutem.

3. Si illa quæ sunt omnibus utilia, sint scripta, tum illa etiam quæ sunt Episcopis & Presbyteris necessaria. Nam præterquam quod præcipua pars officii ministrorum est docere illa quæ sunt omnibus necessaria & utilia; norunt omnes Scripturam totam ubique, non minus inculcare eorum officia quam plebis: & Apostolum Paulum tres integras epistolas in illo argumento præcipuè collocasse. In Veteri etiam Testamento Sacerdotum & Levitarum officia magis accuratè describuntur, quam hominū privatorum.

4. Ex 2. & 3. sic: Si traditiones non sint de rebus generaliter necessariis, aut utilibus, neque de quæstionibus obscurissimis, tum certè nullæ sunt: Nulla enim excogitari potest ratio, quare & res illæ quæ sunt omnibus vel necessariae, vel utiles, & quæstiones obscurissimæ scripto ab Apostolis consignarentur, & aliæ nescio quales omitterentur. nisi forsitan cum blasphemia dicent Scripturam temere fuisse exaratam, & non summa Dei providentia.

5. Ex 4. sic: Si omnia quæ ad naturam Dei pertinent in Scripturis contineantur, tum falso antea *cap.* 8. pro fundamento

damento traditionum posuit, quædam esse mysteria quæ digniora sunt, quam ut in Scripturis explicentur: nō sunt enim maiora mysteria, quam in natura Dei, & unione naturarum in Christo.

6. Ex 5. sic: Si in Scripturis describantur remedia adversus omnia vitia, tum etiam media ibi habentur ad omnes virtutes comparanda. Nihil igitur deest quod spectat, vel ad fidem, vel ad mores: illa enim omnia ad alterutrum horum debent referri.

7. Ex 6. sic: Si omnia quæ sunt in Symbolo & Decalogo, aperte posita sunt in Scriptura, tum ibi habemus perfectam regulam fidei & morum.

8. Ex 7. sic: Si talia minuta, qualis est professio viduitatis in Scripturis exponatur, nihil certè necessariū omittitur.

9. Ex 8. sic: Si testimonia Scripturæ sine dubio sint anteponenda testimoniis Conciliorum, tū falsum est quod Bell. antea posuit, verbum Ecclesiæ esse semper verbum Dei. Nam omne verbum Dei est unius & ejusdem auctoritatis. Neque certè habent Concilia talem directionem Spiritus decernendo, qualem Prophetæ & Apostoli habuerunt in scribendo. Tum etiam certior est fides, quæ nititur clavis Scripturæ testimoniis, quam quæ nititur auctoritate Conciliorum.

21. Impossibile videtur potuisse tam diu conservari puras traditiones non scriptas: propter hominum oblivionem, imperitiam, negligentiam, & perversitatem. Bellarm. 1. *Cura ista non incumbit præcipue hominibus sed Deo, quia sua Providentia conservavit Ecclesiam, Scripturam, & etiam traditiones ab Adam usque ad Moysen. Prot. 1.* Deo nulla cura incumbit, quam ipse non suscepit. Sed traditionum non scriptarum cura nusquam in Scripturis revelavit à se susceptam: tunc enim quænam illæ traditiones essent, simul etiam revelasset, atque adeo traditiones non scriptæ essent scriptæ. 2. De conservatione Ecclesiæ, & Scripturæ, apertas habemus promissiones, de traditionibus, non sic, 3. Bell. contendit, cap. 4, Scripturam totam non esse conservatam, sed multas ejus partes perisse. 4. Ab Adam dum pura conservata fuit doctrina nō scri-

scri-

scripta, per vivam Dei vocem, & extraordinarios Prophetas fuit conservata, qualis dispensatio ab Apostolorum temporibus non exstat. Ad Mosem vero non fuit pura conservata, viva voce cessante, & idcirco à Mose fuit scripto consignata, & sic deinceps ut ab humanis illis corruptelis vindicaretur, quibus traditiones sunt obnoxiae. Bellar. 2. *Quatuor causa adjuvantes fuerunt traditionum conservandarum: 1. Libri Ecclesiastici, in quibus sunt scripta. 2. Usus earum continuus. 3. Monumenta externa, ut templa, & similia, 4. Hæreses, qua excitant doctos ad investigandas traditiones antiquas, & easdem aliis commendandas. Protest. 1. Ista omnia sunt obnoxia oblivioni, negligentia, impenitia, & perversitati illis quibus debent currere. 2. Si Dei voluntas fuisset, ut doctrinae istae non scriptae aequè sanctè conservarentur, ac illae quae sunt in Scripturis, à sanctis proculdubio Apostolis curasset illas conscribi, & non reliquisset eas ab hominibus mendacibus, pro suo arbitrio, scribendas. 3. Neque ulla traditio non scripta, in omnibus Ecclesiasticis libris exstat, neque omnes in ullo uno, neque omnes illae quae exstant in quibusdam, à Pontificiis approbantur. 4. Continuus usus ne linguam quidem vulgarem cuius usus est maximè frequens, potest puram conservare; lingua vulgares (inquit Bellarminus) lib. 2. cap. 15.) singulis seculis magna ex parte mutantur. Continuatius etiam usus harum traditionum, à tempore Apostolorum non magis potest ostendi, quam traditiones ipsae. 5. Neque usus, neque lapides, & parietes templorum conservare possunt dogmata aut doctrinas. 6. Hæreses excitare debent pios & doctos, ad scrutandas Scripturas, quae voluntatem Dei continent indubitatam.*

22. *Protest. Literae divinae scriptae sunt, ut habeamus regulam & normam perfectam fidei & morum, Bell. 1. Scriptura finis proprius & præcipuus non fuit, ut esset regula fidei: tum enim contineret omnia & sola illa quae ex se ad fidem pertinent: & esset unum opus continuum: sed ut esset commonitorium quoddam utile, ad conservandam & fovendam doctrinam ex prædicatione acceptam. Prot. 1. Regula,*

& commonitorium non sunt opposita: Scriptura est regula commonefaciens. 2. Proprius & præcipuus finis legis est ut sit regula. Scripturam autem esse legem Pontificii concedunt. 3. Voluntas Dei ideo fuit in Scripturis revelata, ut secundum illam vivamus, sicut Moyses qui inter scriptores ejus primus fuit ubique testatur. 4. Leges autem præscribere Deo, ut regulam istam nudè traderet, in uno opere continuo sine ullis appendicibus, applicationibus, aut declarationibus, quibus infirmitati nostræ consulere possit, hoc est hominis Deo ex adverso respondentis. 5. Si Scriptura sit commonitorium tantum prædicationi inserviens, quænam erit regula ipsius prædicationis? 6. Non potest ut sufficiens commonitorium, conservare doctrinam ex prædicatione Apostolorum acceptam, nisi totam doctrinam ab iis prædicatam contineant. Bellarm. 2. *Scriptura est regula, non totalis, sed partialis.* Protest. 1. Nulla omnino ratio, ne fingi quidem potest quare quædam doctrinæ necessariæ haberent regulam scriptam, & aliæ æquè necessariæ, non haberent. 2. Si sit partialis regula, tum non perfectè dirigit: & qui perfectè faceret voluntatem Dei Scripturis revelatam, nōdum esset perfectus. 2. Si Scriptura sit partialis regula, tum tenentur homines supra id quod scriptum est sapere, id est, supra Legem & Evangelium.

23. Protest. Si recipienda sint dogmata non scripta, dabitur occasio multis fingendi, & introducendi in Ecclesiam multa falsa, sub nomine traditionis. Bellarm. 1. *Hoc argumentum æquè valet adversus Scripturas, quia multi falsi libri ornati fuerunt olim titulo librorum Canonorum.* Protest. Non est eadem ratio: Scripturæ enim canonicæ aliis argumentis dignoscuntur, non inscriptione sola titulorum. Experientia ipsa docet, inter Iudæos, varias traditiones falsas introductas fuisse, nullam tamen Scripturam falsam fuisse in Canonem admissam. Neque postea in Ecclesia Christiana fuisset ullus Apocryphus liber pro Sacra Scriptura admissus, nisi traditionum autoritas viam illi fecisset. Communis etiam sensus ostendit, quod non tam facile sit librum falsum obtrudere Ecclesiæ pro cano-

canonico, ac falsam traditionem pro vera. Bellarm. 2. *Ec-
clesia & auctoritatem habet, & certam etiam viam discer-
nendi veras traditiones à falsis. Protest.* Nullam viam aut ra-
tionem habet veras traditiones non scriptas dogmaticas
discernendi, præter suam propriam auctoritatem: & au-
thoritatis illius nullum ostendere potest idoneum autho-
rem.

24. *Protest.* Proprium est Hæreticorum abscondere sua
dogmata, ac dicere Apostolos quædam palam omnibus
prædicasse, quædam occultè tantum quibusdam tradidisse.
Bell. *Hæretici mysteria sua abscondunt, quia sunt turpia:
sed nostra absconduntur à quibusdam, vel quia non est opus
ut sciantur ab omnibus, vel quia non sunt omnes capaces. Pro-
test.* Si quispiam Hæreticorum dixit sua mysteria fuisse
turpia, aut non dixerit omnes non esse eorum capaces,
tum hoc est respondere, non garrere.

D S

BEL-

BELLARMINVS

ENERVATVS.

Liber Secundus,

DE CHRISTO.

CAPVT I.

De Scientia animæ Christi.

T H E S I S I.

IN tribus primis libris controversiæ secundæ Bellarminianæ, nulla pars confessionis nostræ proponitur impugnanda, *nisi lib. 2. cap. 19.* ubi hæreseos arguitur, quod quidam nostrorum Christum *αὐτόθεον*, id est, Deum à se ipso existentem appellare solent. Sed & hac in re maligna potius Bellarmini vitiligatio, quam gravis aliqua controversia reperitur. Nam Bell. ipse primò dubitanter nostros accusat: *nescio* (inquit) *an hac hæresis sit in re, an solum in verbis.* Secundò, fatetur, & probat, Calvinî sententiam esse, *quod filius sit à se respectu essentia, non respectu persona.* Addit etiam tertio in loco, tam Patrem quam Filium posse dici *αὐτόθεον*, id est, *verissime Deum*, & sic ab Epiphanio appellari. Modum tantum loquendi reprehendit: cum tamen ipsemet ostendat, modum ipsum loquendi necessarium fuisse ad refutandum Valentinum Gentilem, qui perpetuò jactabat, solum Patrem esse *αὐτόθεον*. Huic igitur criminationi sufficiat opponere Calvinî brevem illam apologiam, *Epist. 35. 1.* *Cum de Christi divinitate sermo est, quæ Dei propria sunt, jure etiam illi deferuntur, quia tum in unius Dei essentiam respicitur, præteritâ distinctionis mentione quæ est inter Patrem & Filium, quæ ratione vere dicitur, Christum esse Deum.*

Deum unicum & æternum à seipso existentem. Neque huic sententiæ illud obstat, quod verè quoque ab Ecclesiasticis scriptoribus est traditum, verbum, seu Filium Dei à Patre esse, etiam secundum suam essentiam. Quin hac personarum notatio locum habet, ubi Patris & Filii distinctio commemoratur. Nomen autem Iehova est divinitatis elogium, quod non minus Patrem, Spiritum, quam Filium complectitur. Sic Cyrillus, qui sapius Patrem Filii principium vocare solet, pro ingenti tamen absurdo ducit, Dial, 3. de Trin. nisi Filius à seipso vitam & immortalitatem habere credatur. Idem docet, si ineffabili naturæ proprium est, ut ex se ipsa sit, in Filium id jure competere. Quinetiam, lib. Thesaur. 10. ratiocinatur, Patrem à seipso nihil habere, nisi Filius etiam à seipso habeat.

2. In libro quarto occurrit primò quæstio (non maxime necessaria) de scientia animæ Christi, breviter expedienda: an scilicet Christi anima ita repleta fuerit omni scientia ab ipsa sua creatione, ut nullo modo in scientia profecerit. Pontificii affirmant: nos negamus.

Bellarmini argumenta.

3. Bellarm. 1s. 11. *Requiescet super eum Spiritus sapientiæ. Psal. 44. Vnxit te Deus. Sicut & Is. 61. Act. 4. & 10. Protest. 1. Concedimus Christum fuisse unctum Spiritu sapientiæ ab ipsa conceptione, (frustra enim sophistice occupatur hujus temporis negatio à Bell. quasi esset nostra defensio.) Sed sicut divina natura in ipso comprimebat aliquo modo & occultavit suam majestatem in humiliatione Christi, ne exerceret illam dignitatem, quæ postea apparuit in exaltatione; sic etiam cohibebatur Spiritus ille sapientiæ, ne statim in perfectione, sed paulatim pro ratione status Christi exereretur. 2. Spiritus sapientiæ est ubi facultas adest omnia facile percipiendi quæ sunt necessaria scitu, prout occasio fert, quamvis omnia singularia actu non sciantur. 3. Sapientia illa quæ intensive & actu primo est perfecta, potest actu secundo augeri, per extensionem ad objecta nova.*

4. Bellarm. *Christus accepit gratiam sine mensura. Joh. 1. Ephes. 4. Joh. ult. Coloss. 2. Protest. 1. Respondet*

Bartholomeus Medina in *Thom. part. 3. q. 7. a. 12.* In Christo est infinita gratia, sed scientia creata in anima Christi non est infinita. Ratio hujus differentie est, quia dignitas personae infinita causat gratiam infinitam, sed dignitas personae parum aut nihil conducit ad rationem scientiae, mensuratur namque scientia cum lumine illustrante veritates scientiae, & quoniam lumen scientiae in anima Christi est creatum, & habet mensuram, hinc etiam provenit, quod ejus scientia non est infinita. 2. Illi ipsi qui aliquam scientiam ab initio plenam & perfectam Christo tribuunt, fatentur tamen de scientia acquisita, quod Christus in illa non tantum profecit secundum effectum, nec tantum secundum experientiam, sed etiam essentiam vel habitum ipsius scientiae, Thomas in *summa, p. 3. q. 12. a. 2.* ubi ad ob. 2. respondet etiam scientiam Christi semper fuisse perfectam secundum tempus (hoc est, pro ratione aetatis) sed non simpliciter & secundum naturam.

5. Bellar. Probatur nostra sententia ex doctrina Patrum. *Protest. 1.* Fatetur Medina, in *Tho. p. 3. q. 10. a. 2.* Ambrosium, Dionysium Carthusianum, Epiphanium, Euthimium, & Bedam aliter docuisse. 2. Plerique eorum quos Bell. citat, vel de persona Christi loquuntur, cujus operationes & perfectiones anima ejus suo modo participat, vel illa testantur quae nos non negamus.

6. Bell. Non est credibile, ut verbum personaliter factus sit homo, & non simul effuderit, in ipsa incarnatione, in illam humanitatem, omnia dona quorum capax erat. *Protest. 1.* Ista dona de quibus agitur non naturaliter & necessario sequebantur ex unione, sed ex libera communicatione. Credibile est igitur potuisse certo consilio paulatim communicari. Aequè credibile est quaedam dona, vel donorum gradus, non fuisse in ipsa incarnatione, effusos in animam Christi, ac in corpus non fuisse statim effusam gloriam illam quam à resurrectione accepit.

7. Bellarm. Sapientia & gratia Christo homini naturalis fuit. *Protest. 1.* Non quod fluebat ex principiis naturalibus humanae naturae, aut naturaliter & necessario communicabatur a divina: sed quia ratione personae in qua na-

tura illa subsistebat, & muneris suscepti, fuit ipsi quasi natura. 2. Naturalia dona non solent hominibus simul & semel in summo gradu adesse.

8. Bellar. *Christus fuit filius Dei, ab incarnatione, & haeres omnium bonorum paternorum, neque debuit expectare successionem ex morte Patris: ergo tunc debuit repleri omnibus donis. Protest. 1.* Debuit igitur ab initio incarnationis tam corpore quam anima glorificari. Hæc enim gloria pertinet ad bona paterna. 2. Ad omnia ista jus habuisse Christum ab initio fatemur: sed possessione quorundam ex voluntaria dispensatione ad tempus carebat.

9. Bellar. *In ipsa incarnatione factus est caput hominum & angelorum: caput autem non debet esse minus ornatum, aut minus sapiens quam sint membra. Protest. 1.* Hac eadem ratione concludere licet, corpus Christi fuisse ab initio glorificatum, quia angeli boni, quanti quanti sunt, sunt gloria ornati. 2. Caput fuit in utraque natura conjunctum, ut *θεοὶ ὅσοι* & sic autem sapientia excelluit omnes angelos.

10. *Adam creatus est sapientissimus: multo magis secundus Adam. Protest. 1.* Quidnam igitur & in perfecta statura viri nascebatur Christus, quia Adam ita fuit creatus? 2. Secundus Adam, ut erigeret nos ab illa ruina quæ per primum Adamum nos oppressit, descendere voluit in eundem statum (excepto peccato) in quo nos ille reliquit.

Argumenta nostra.

11. *Protest. Heb. 2. 17.* Debuit per omnia fratribus similis fieri. & 4. 15. Tentatus in omnibus similiter, absque peccato. Bell. *Cum excipitur peccatum, intelliguntur excepta non solum peccata, sed etiam omnes illi defectus qui non erant utiles redemptioni. Et cum dicitur per omnia assimilari, nomine omnium intelliguntur omnia quæ ad perfectionem naturæ pertinent, vel ad redemptionem conducunt. Protest. 1.* Ad redemptionem conducebant communi ratione, ut partes humiliationis Christi etiam illi defectus ab illo suscepti, quorum singularem utilitatem nō percepimus. 2. *Pro-*

2. Progressus in scientia æquè conducebat ad redemptionem, ac progressus in statura. 3. Sub redemptione cōprehenditur ejus applicatio, ad quā singulariter cōducit, scire Christum hujusmodi infirmitates nostras expertum esse.

12. *Protest. Luc, 2. 40. Crescebat, & corroborabatur Spiritu, implebaturque sapientia, & Dei gratia erat super eū, & vers. 52. proficiebat sapientia, & statura ac gratia apud Deum & homines. Bell. 1. Vox Græca πληρῆμεν & vers. 40. aliquando significat redundans. Protest. 1. Non est hæc germana aut propria hujus vocis significatio. 2. Non convenit huic loco propter interpretationem quæ sequitur, v. 52. 3. Continetur hæc redundantia in eo quod dicitur impletus aut repletus: sed aliud etiam significatur. Bell. 2. Tum sensus est, organa corporea magis repleta fuisse in dies sapientia, & aptata ad opera excellentiora. Protest. Hoc aliquid est, sed non totum, Evangelista enim affirmat eum corroboratum fuisse spiritu non corpore solo, quatenus implebatur sapientia, ἐκπατρίστο πνεύματι, πληρῆμενον σοφίας, Bell. 3. Replebatur sapientia acquisita, per experimentum proprium practicè, earum rerum quas non ignorabat theorice. Protest. 1. Neque in Scripturis, neque usquam alias, reperitur hæc phrasis, tali sensu, ut quis dicatur sapientia impleri, eo quod experitur illa quæ antea perfectè sciebat. 2. Hac ratione crescebat in sapientia etiam post resurrectionem non minus quam in pueritia: tunc enim primum expertus est, quid sit in cœlum ascendere, sedere ad dextram Patris, & alia similia. Bell. 4. Proficiebat Christus sapientia & gratia, opinione hominum, quibus in dies magis aperiebat sapientiam suam. Protest. 1. Verum hoc est de persona Christi: sed humana natura etiam humano more proficiebat. 2. Eodem sensu dicitur profecisse in sapientia, quo proficiebat in statura, conjunguntur enim à Luca: sed reipsa crescebat statura, non opinione solum. 3. Thomas ipse in sum. p. 2. q. 12. a. 2. affirmat & probat ex hoc loco ipsum habitum scientiæ acquisitæ suscepisse incrementa unà cum corporis ætate ac statura Cui etiam assentiuntur multi veterum, ut Medina in illum locum ostendit.*

13. *Protest. Marc. 13. 32.* De die illo & hora, neque ipse filius scit. Bellar. *Filius dicitur nescire quia non sciebat ad dicendum aliis, & quia eos nescientes faciebat.* *Protest. 1.* Hac ratione licebit etiam dicere Deum ipsum nescire diem iudicii. Neque potuit Christus dicere Patrem solum scire, qui ficto hoc sensu magis ignarus est illius diei quam homines varii, qui omni modo satagunt, ut aliis eum demonstrent. 2. Hac expositione, turpissimæ & fallacissimæ illius æquivocationis quæ Iesuitis est in usu autor & approbator constituitur Christus. Sic enim quod quis certissimum esse novit, potest rogatus negare se scire simpliciter & absolute quoad verba, modo intelligat mente, negare se tantum quod sciat ut dicat. Sic omne fere discrimen tollitur inter verum testimonium & mendacium falsum. 3. *Multi veteres Patres* (ut fatetur Maldonatus in hæc verba) *Athanasius, Greg. Nazian. Theodor. Cyrillus, author operis imperf. in Mat. docuerunt Christum quatenus hominem diem iudicii ignorasse.*

Quod à Bellarm. huic quæstioni admiscetur de oratione Christi corrigenda & correctæ inutilis est, & invidiosa calumnia Calvino illata, non controversia serio tractanda.

C A P V T I I.

De Descensu Christi ad inferos. Contr. 2.

Lib. 4. cap. 6. 7. &c.

T H E S I S I.

Pontificii inferna, vel animarum receptacula subterranea (pro familiari illa quam habent infernalium rerum notitia) quatuor esse statuunt: 1. Carcerem damnatorum. 2. Purgatorium. 3. Limbum iustorum Patrum. 4. Limbum puerorum cum peccato originali, vel sine circumcissione aut baptismo discedentium. Christi autem animam verè, propriè, ac per realem præsentiam descendisse ad limbum patrum, contendit Bell. & addit etiam.

etiam probabile esse eam etiam ad omnia loca inferni descendisse, quamvis nullos liberaverit, vel ex inferno damnatorum, vel ex limbo puerorum, sed tantum ex limbo patrum, & forsan etiam quosdam ex purgatorio, cap. 16.

Nos autem (unicum infernum agnoscentes) dicimus descensum istum localem animę Christi ad inferos, otiosum esse figmentum. Christum tamen vere dici ad inferos descendisse, secundum Scripturas, duplici modo: 1. Ante mortem, dum dolores aut cruciatus infernales in anima sustinuit, quod est metaphorice descendere ad inferos. 2. Post mortem, dum in statu mortis detinebatur, corpore in sepulchro manente, & anima ab illo separata, quod est proprie generali sensu, ad inferos descendere. 3. Quandam impiam sententiam nonnullis nostrorum affingit. Bell. c. 7. sed calumnia manifesta & plane infernali. Bell. nostras interpretationes primo refutare conatur, & postea suam stabilire: sed utrumque frustra.

De doloribus animę Christi.

Argum. Pontificiorum.

2. Bell. Scriptura totam salutem nostram tribuunt sanguini & morti corporali Christi, nulla mentione facta dolorum aut cruciatuum infernalium in anima. Protest. Scriptura salutem nostram tribuunt morti Christi non simpliciter & singulariter qua fuit corporalis, sed qua habuit spirituales maledictionem Dei & legis conjunctam Gal. 3. 13. & quatenus consummatio fuit obedientię ejus & humiliationis totius, quę partim corporalis fuit & partim spiritualis. Ph. 2. 8. Mortem enim illam subivit Christus tanquam sponsor noster, quę Adamo fuit denunciata, & nobis debita: illa autem non fuit sola corporalis. Expresse denique dicitur dolores nostros bajulasse. Is. 53. nostri autem dolores, id est, nostris defectionibus debiti, non sunt corporales tantum, sed & spirituales: eosque in anima sua tulisse Christum, ut partem illius mortis quam pro nobis passus est, testatur ipse, Mat. 26. 38. Undiqueque tristis est anima mea, usque ad mortem.

3. Bellar.

3. Bellarm. *Si ab oratione illa in horto, usque ad resurrectionem, Christus fuit in inferno, & Deum ut sibi adversum & iratum apprehendebat, tum non dedisset tot signa confidentia, fidei, & fiducia.*

Protest. 1. Quod Christus dolores istos ad resurrectionem usque sustinuerit nos negamus. Alteram etiam phrasin (*fuit in inferno*) repudiamus. Suam igitur imaginationem, non nostram sententiam refutat hic Bellarm. Quod vero ad alteram illam phrasin attinet, (*Deum ut sibi adversum & iratum apprehendebat*) (nos eo sensu non admittimus, quasi fidem & fiduciam apprehensionem Christus amisisset, (sicut Bell. ipse paulo post agnoscit) sed quod gaudium illud non sentiebat, quod ex fide & fiducia solet emanare, & loco ejus, pressuram & vexationem sentiebat proficiscentem ab ira Dei, non adversus ipsum absolute, sed quatenus sponsor noster fuit. 2. in ista etiam pressura, fuit moderatio & mitigatio quædam per intervalla, ut locus interim esset officiis illis quæ ante mortem ejus erant peragenda.

4. Bellar. *Si redempti essemus per infernales pœnas Christi, deberent figura præcessisse: deberet etiam aliquod sacramentum ejus rei exstare: item festo die deberet celebrari, & in tabulis depingi: at nihil tale factum est.* *Protest. 1.* Dicant nobis Pontificii, quibus figuris, sacramentis, diebus festis, aut picturis agonia illa Christi declaratur, quæ in Scripturis disertè commemoratur, *Luc. 22. 44.* & ad illa eadem deferemus ipsos pro declaratione spiritualis Christi pressuræ. 2. Expressa nulla figura est divinæ Christi naturæ (nisi apud idololatrias) neque animæ ejus, aut eorum quæ propriè ad animam spectabant, quia crassæ & externæ figuræ non sunt capaces talium adumbrationum. Activa ipsa Christi obedientia in re bruta non potuit commodè representari. 3. Significabantur tamen aliquo modo spirituales passionis Christi olim per combustionem holocausti igne coelesti, & nunc eodem sacramento quo tota passio Christi declaratur. De festis diebus, & imaginibus, viderint humanarum traditionum & idolorum formatores.

5. Bell. *Patres describunt descensum Christi ad inferos ut descensum victoris, & triumphatoris, non ut rei. Protest. 1. Triumphus est duplex, virtualis in campo, Coll. 2. 14. 15. & actualis in curru vel sella gloriosa, Eph. 4. 8. priore sensu Christus simul reus fuit & triumphator, posteriore autē, descensus Christi opponitur planē ascensui, ut humiliatio exaltationi, Rom. 10. 6. 7. Eph. 4. 9. Phil. 2. 8. 9. ita ut descensum triumphatoris eo sensu describere, nihil aliud sit quam descensum ascendentis, aut humiliationem exaltati definire. 2. Falsum est omnes patres descensum Christi ad triumphum retulisse. Citatur à Bell. c. 14. ita pronūcians Irenæus. Dominus legem mortuorum servavit, ut fieret primogenitus à mortuis, & commemoratus usque in diem tertiam in inferioribus terra. Basil. ita: Deus redimet animā meam de manu inferni: vaticinatur Domini ad inferos descensum. Hier. in Is. 53. hæc sunt verba: vere reputatus est inter peccatores, ut descenderet in infernum. Eusebii demonstrat. Euang. l. 10. hæc: Descendere ad inferos est ultima afflictio. 3. Qui ita describūt descensum Christi, vel virtualem triumphum, vel virtualem descensum, intelligunt, vel certē non tantum sine Scrip. loquuntur, sed etiam cōtra Scripturam. Scriptura enim disertē docet liberatum fuisse Christum ab illis inferis in quos descēdit. Act. 2. 24. ab actu autem victoriae aut triumphi nemo dicitur liberari.*

6. Bellar. *Fundamentum Calvinī est falsum, quod esse in inferno, nihil sit aliud, quam timere Deum iratum. Protest. Non est hoc fundamentum Calvinī, sed Bellarmini figmentum. Christum autem dicimus non timuisse tantum, sed & sensisse iram Dei.*

7. Bellar. *Si Christus emisit verba desperationis, videtur gravissime peccasse. Protest. Concedimus consequentiam, si propriē verba desperationis fuerunt prout à Christo emittebantur. Si verò eadem illa verba quæ in hominibus sæpè à desperatione proficiuntur, & ideò desperationis verba vocantur, in Christo ab angore proveniebant, in eo nihil est peccati.*

8. Bellar. *Si Christus pertulit pœnam damnatorum, tum simpliciter desperavit. Pœna enim damnatorum includit es-*
sentia-

*sentia*liter desperationem. *Protest. 1.* Desperatio non est de essentia poenae infernalis. Poenae author est Deus: Diabolus & peccator desperationis. Poena est hominis passio: desperatio est hominis actio. 2. Desperatio non respicit propriè poenam ipsam, sed continuationem ejus in æternum. Nullum igitur locum habet in eo qui eandem poenam subit ad tempus breve constitutum, & ipsi notum, cum certa spe liberationis, imò cum potestate ill. m. amovendi cum ipsi placet. Similis est calumnia, quæ sequitur apud Bell. de dubitatione Christi. 3. Bell. contendit, animas in Purgatorio manentes, poenas subire atrocissimas in igne infernali, sine ulla desperatione. *de Purg. l. 2. c. 3. 10. 14.* an possunt misellæ illæ animæ spe sua salvas tantas poenas ferre, & non potest Christus?

Argumenta nostra.

9. *Prot. Is. 53. 4. 10.* Christus dicitur à Deo percussus & contritus. *Bel. 1.* Christus dicitur percussus à Patre, quia permisit eum occidi. *Prot. 1.* Hoc sensu, fuit etià percussus à semetipso, quia permisit se occidi. 2. Predestinatio mortis Christi. *Act. 2. 23.* donatio, vocatio, & sanctificatio, & obsecratio Christi ad illam subeundam, *Ioh. 3. 16. Hebr. 5. 4. & c. Ioh. 6. 27. & 10. 36.* alius generis efficaciam notant quam est in nuda permissione. 3. Iustitiæ Dei satisfacisse Christum sua morte, ne ipsi quidem Pontif. negant. Iustitia igitur Dei circa Christum morientem fuit occupata, non permissio Bellarm. 2. *Hieronym. & omnes alii expositores hanc percussione referunt ad solam mortem temporalem. Protest. 1.* Fuit hæc tristitia & angor quamvis spiritualis mortis gustatio, temporalis tamen duratione. 2. Pertinebat etiam ad mortem corporalem, tanquam causa ejus partialis, & tanquam pars conjuncta unius & ejusdem humiliationis quæ in morte fuit maxime notabilis, & per illam solet notari. 3. Et falsum est quod de Hieronymo ac aliis dicitur, & invalida ratio ab hominum autoritate ducta. Bellarm. 3. *Non omnes qui percutiuntur à Deo irato patiuntur poenas infernales. Prot. 1.* Omnes hujusmodi poenas patiuntur ex parte, qui

qui in animis suis percutiuntur ob reatum peccati. 2. Christus ut sponsor & mediator mundi multo gravius percussus fuit quam alius quisquam. Vnde etiam recepta est sententia apud ipsos scholasticos, dolorem Christi fuisse maiorem omnibus doloribus. *Th. p. 3. q. 46. a. 6. 3.* Plerique alii cum in hac vita percutiuntur, aliquod habent levamen & mitigationem: sed Christus pro tempore destitutus fuit omni solatii sensu. Thom. & Medina ibidem.

10. *Protest. Is. 63. 5.* Castigatio pacis nostræ imponitur ei. Omne igitur poenæ genus luebat, quod nostra peccata merebantur, atque adeo poenas Gehennæ. Bellar. *Sic etiam sequeretur, debuisse Christi passionem esse æternam. Sicut autem temporali poena satisfecit Christus pro æterna, sic etiam morte corporis satisfacere potuit pro morte animarum, quia pretium redemptionis pensatur ex dignitate personæ quæ patiebatur, & ex charitate quæ patiebatur.*

Protest. 1. Dispar est ratio generis, & durationis poenæ: duratio enim æterna, & similes circumstantiæ, quæ damnatorum omnium poenas comitantur, non sunt de essentia ipsius poenæ, sed eam consequuntur in iis qui non possunt poenam ferendo satisfacere, & vincere, quod Christus fecit. 2. Quid potuit fieri per Christi mortem, secundum absolutam Dei potentiam, curiosæ præsumptionis est inquirere: neque quidquam inde concludi magis potest adversus spirituales Christi passionem, quam adversus mortem ipsam temporalem: contendunt enim Pontificii, vel unam guttam sanguinis, vel etiam lachrymam unam Christi sufficere potuisse ad redemptionem mundi. 3. Posita saltem voluntate Dei, de Christi ut sponsoris ac mediatoris nostri passione, fieri non potuit, ut satisfaceret iustitiæ Dei dimidiata humanæ naturæ passione. 4. Quamvis valor passionis pensandus sit ex dignitate patientis, tamen ut passio idonea esset ad valorem illum in talem usum sustinendum, proportio fuit observanda inter poenam debitam & solutam.

11. *Protest.* Christus in horto angore & horrore ad sanguineum usque sudorem percussus non fuit ex metu mortis cor-

tis corporalis, quam martyres multi & alii etiam cum exultatione subierunt. Bellar. 1. *Nullus patrum insinuavit, hunc timorem fuisse de salute animæ.*

Protest. Neque nostra est hæc conclusio, sed calicem iræ Dei gustatum causam fuisse hujus horroris. Hoc autem Iustinus in dial. cum Tryphon. & Cæsarius dial. 1. satis insinuant.

Bellar. 2. *Christus, ut copiosa esset redemptio, timuit non coactus, sed quia voluit poenam mœroris & timoris subire. Cateri si non timent, vel est quia Deus infundit consolationem majorem quam sit ea poena, vel quia obstupescit sunt eorum sensus, vel quia avertunt animum à cogitatione poenarum, sed Christus nec obstupescit sensum suum, nec permittit ut redundaret gaudium ex parte superiore in inferiorem, nec avertit cogitationem à morte imminente, sed defixit mentem in omnia tormenta impendentia.*

Protest. 1. Quin Christus ex voluntatis proposito passus sit, à nobis non dubitatur. Eandem tamen voluntatem consideratam ut natura quædam est, refugisse mortem & dolorem, ut adversantem naturæ humanæ, docet cum aliis Scholasticis Medina in Thom. p. 3. q. 46. a. 6. Neque ita voluntariæ fuerunt passionēs Christi, ut arbitrariæ fuerint, nulla lege impositæ: tum enim nihil pertinerent ad satisfactionem. 2. Quaritur hic de objectiva causa hujus horroris. Quamvis enim voluit Christus subire dolorem, non tamen voluit eum sibi accersere sine idonea causa inferente. Mortem autem corporalem tanti ipsi terroris fuisse, usque ad ἀπορίαν, ἐκθάμβεισιν, ἀδυναμίαν, & solutionem in sanguinis grumos, non est credibile. 3. Consolationis privatio, pars est poenæ infernalis. Sic Medina, loco citato, est genus poenarum quod patiuntur damnati in inferno, quod omni solatio carent. Quidam huic simile Redemptor noster sustinere dignatus est, qui omne à se solatium & consolationis remedium in passione abdicavit. 4. Distinctio illa ficta inter superiorem, & inferiorem partem animæ rationalis nullum fundamentum habet vel in Scripturis, vel in sanâ Philosophiâ, & à Maldonato Iesuita quoad istud negotium rejicitur, & refutatur,

tatur, in *Matt. 26.* ex illis verbis, *Non sicut ego volo.* 5. Si vero potuit comprimi gaudium & consolatio, ne ab una animæ parte in aliam redundaret, potuit certè divina natura idem gaudium ad tempus cohibere, ne redundaret in ullam partem animæ. 6. Falsum est Christum sua sponte, nulla cogente pressura, defixisse mentem in sola tormenta. Nam pro sibi proposito gaudio crucem sustinuit; *Heb. 12. 3.* 7. Martyres omnes imitari debent Christum in morte ferenda: atque adeo non magis avertere debent cogitationes suas à morte imminente, quam ipse deliberato consilio avertebat.

12. *Protest.* Christus exclamans, *Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti?* iram Dei aliquo modo sensisse se ostendit. Bell. *Nulla fit mentio iræ, sed derelictionis, qua Deitas dereliquit humanitatem in pœnis.* *Protest. 1.* Nulla fit expressa mētio favoris, quoad vocem, ubi Deus dicitur adesse & præstò esse suis, sed manifeste significatur, 2. *Chron. 15. 2.* sic etiam ira per derelictionem: *ib. 2.* Pessimè sonat illa forma loquendi, *Deitas relinquit humanitatem.* 3. In pœnis fuisse humanitatem aliquo modo derelictam, verè dicitur, sed primo, non in pœnis tantum externis, vel morte corporali, ut Bell. vult, tum enim quisquis pateretur persecutionem dicendus esset derelictus à Deo, cum tamen Paulo sit gloriatio. 2. *Cor. 4. 9.* *Persecutionem patimur, sed non derelinquimur.* Secundo, ipsa derelictio fuit pœna, & cum sit pars vel gradus exinanitionis, toti naturæ exinanitæ congruens, non minus de anima debet intelligi, quam de corpore. Bellarm. etiam ipse jam modo concessit partem aliquam animæ Christi privatam fuisse consolatione, atque adeo spiritualiter derelictam: illa igitur ficta distractione animæ in partes heterogeneas sublata, statuet ipse derelictionem eandem nobiscum.

13. *Protest. Act. 2. 24.* Quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni. Bell. 1. *In Græco legitur, solutis doloribus mortis, non inferni.* *Protest.* In quibusdam exemplaribus est *mortis* vox, in aliis *inferni*, quia mors & infernum in istoc negotio, unum & idem sonant. Argumenti vis eadem

dem est, utrovis modo legatur. Bell. 2. *Sensus est vel mortem liberatam fuisse à doloribus: vel mortem cum omnibus suis doloribus fuisse destructam. Protest. 1. Si mors fuit à doloribus liberata, tum mors etiam à morte fuit suscitata: solvi enim à doloribus mortis, est suscitari à morte sicut manifestè liquet ex ipsis verbis, suscitavit solutis, id est, suscitavit solvendo. 2. Fuit quidem soluta & destructa mors, per istam solutionem Christi: sed primo solvi debuit Christus ipse à morte, & mors ab ipso, antequam potuit respectu fidelium solvi. Bellar. 3. Si quia ira Dei fuit causa mortis, ideo dolores quos patiebatur in morte Christus, erant ab irato Deo, eadem ratione, omnes qui moriuntur, etiam martyres, haberent Deum infestum. Protest. Non sequitur, nam Christus tulit iram Dei, ut nos ab ea liberaret. Christus mortis integras vires ferendo fregit, & effecit ut fracta tantum & mitigata fideles invadat. Bellar. 4. Recta explicatio est, vel solvisse Christum dolores inferni, non quibus tenebatur, sed ne teneretur: vel quibus tenebantur alii. Protest. 1. Solutos fuisse dolores inferni, ne Christus diutius ab iis teneretur fatemur, sed ne omnino teneretur, fieri non potest: tum enim statim à morte sine ulla mora revixisset. 2. Retentio autem expressè in textu ad ipsum Christum ut objectum refertur, non ad alios, quod fieri non poterat, ut ipse (i. Christus) ad ea retineretur. 14. Protest. Heb. 5. 7. Christus dicitur exauditus à metu. Bellarm. 1. Legendum est exauditus fuit pro sua reverentia. *Ευλαβεία* non accipitur pro metu poenæ, sed pro metu reverentiali.*

Protest. 1. Reverentiam sæpe hac voce designari non negatur: sed aliquando etiam metum poenæ significari vel ex uno libro Ecclesiastici satis liquido apparet, cap. 26. 5. à tribus formidat cor meum εὐλαβήθη Et 29. 10. privati metuunt εὐλαβήθησαν. Et 41. 5. μὴ εὐλαβῇ κρίμα θανάτου, ne timeas iudicium mortis. Sic Act. 23. 10. accipitur etiam εὐλαβήθη. Hoc autem in loco necessario debet accipi pro metu mali impendentis: nam scopus loci est explicare infirmitates à Christo susceptas, quod scili-

scilicet *circundatus fuit infirmitate*, ut *vers. 2.* dixerat. Agit de passionibus Christi, ut ex *vers. 8.* apparet, ex *his* quæ passus est, passionum harum effecta fuerunt metus & vehementissimæ preces, *vers. 7.* Deinde, dicitur auditus ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, non autem fuit auditus vel liberatus à reverentia, sed à metu calicis. Bell. 2. ἀπὸ non significat hic ex, vel ab, sed propter, ut *Mat. 13. 44.* *Luc. 24. 41.* *Act. 12. 14.* ἀπὸ χαρᾶς pro gaudio. *Luc. 22. 45.* ἀπὸ τῆς λυπῆς, ob tristitiam. 2. *Matt. 5. 21.* ἀπὸ τοῦ ὑπερεφάρας. *Prot. 1.* Propria & genuina hujus particulæ significatio est ab, vel ex, 2. Exempla à Bell. producta nihil in contrarium probant. Rectissime enim legi possunt, ex gaudio, ex dolore, ex superbia. 3. Quamvis aliquando ἀπὸ cum genitivo, notet internam causam motus vel actionis quæ significatur verbo regente, ut in illis exemplis, nunquam tamen significat causam externè impellentem ad illam actionem, sicut Bell. hoc in loco auditus ἀπὸ εὐλαβείας, vult ἀπὸ notare virtutem Christi ut causam impulsivam actus Dei Patris, quo Christum exaudivit.

*De inferis in quibus Christus fuit
post mortem.*

15. Bell. Bucerus, Beza, & ex parte Calvinus docent, intelligi sepulchrum in Scripturis nomine inferni, ac proinde nihil esse aliud, Christum descendisse ad inferos, quam sepultum esse. *Prot. 1.* Sapè in Scripturis per inferos intelligi sepulchrum, rectè docent, per sepulchrum synechdochicè intelligentes communem statum omnium mortuorum: sed semper sic accipi non docent. 2. De descensu Christi ad inferos post mortem suscepto hoc docent, & illud etiam rectè, non ipsam sepelitionem per se intelligentes, sed permansionem in statu mortis, quæ quoad corpus fuit in sepulchro.

16. Bellar. Tria sunt probanda. 1. Inferos esse loca subterranea, distincta à sepulchris. 2. Animas justorum ante Christi mortem fuisse in illis inferis. 3. Directè Christi animam ad illos etiam inferos descendisse. *Protest.* De loco infero

fero damnatorum cognoscendo, nos non sumus adeò solliciti, ac de statu eorum vitando: nullam igitur controversiam gravem ea de re agnoscimus. Reliqua duo Bell. ex Scripturis nunquam probabit: neque primum illud, ita ut iis possit pro fundamento subterni, id est, inferos semper subterraneum locum notare, distinctum à sepulchro, & communi illo statu mortuorum, cujus pars in sepultura collocatur.

T H E S I S X V I I.

D E I N F E R I S.

Bellarmin. *Nomen inferni Latinum distinctum est à nomine sepulchri. Protest. 1. Non semper distinguitur significatione, Ambrosius serm. 57. & 58. Verba illa angelorum Luc. 24. quibus arguunt Mariam quaerentem Christum in sepulchro, quid inter mortuos quaeritis eum qui vivit? ita reddit, quid quaeris apud inferos; dum me inter inferna scrutaris? 2. Distinguitur saepe à loco sepulchri, cum non distinguitur à communi statu sepultorum vel mortuorum. Hinc igitur concludi non potest, inferos semper notare centrum terræ.*

18. Bellarm. *Nomen Græcum ᾍδης, Matt. 11. ubi urbs Capharnaum descensura dicitur ad infernum, non potest accipi pro sepulchro, quia ridicula esset antithesis inter cælum & sepulchrum. Neque Luc. 16. ubi dives dicitur in inferno fuisse in tormentis. Protest. 1. De Luc. 16. concedimus. Si idem etiam de altero loco fateremur, nihil inde sequeretur vel pro Bellar. vel contra sententiam nostram. 2. Nihil tamen impedit quin Matt. 11. 23. interitus & abjecta conditio per sepulchrum notetur. Antithesis illa inter cælum & sepulchrum, quæ Bell. tam ridicula videtur, in Scripturis quoad sensum frequenter usurpatur. Cælum enim ubique opponitur terræ: & gloria cœli ignominia terræ. Ut Is. 14. 12. decidisti de cœlis, succisus es usque in terram: eodem plane sensu, quo Christus loquitur apud Mattheum.*

19. Bellarm. *Nomen Hebraicum Sheol significat voraginem,*

nem, & ordinariè accipitur pro loco animarum subterraneo, & vel raro, vel nunquam pro sepulchro. Protest. 1. Si significet voraginem, tum aptissime accommodatur ad sepulchrum, & mortem, quæ omnes mortales devorat. Neque alia ratio reddi solet quare sepulchrum vocetur Sheol, à verbo Shaal quod petere, postulare aut desiderare significat, quam vel quod sepulchrum omnes mortales quasi hiantis oris vorago petit: vel quod omnes mortalitatis ratione eo feruntur, quasi ad terminum quem petunt, vel quod qui in sepulchris conduntur à viventibus petuntur & desiderantur. 2. Incerta & insidiosa est hæc fluctuatio Bell. raro vel nunquam accipitur pro sepulchro. Nō autem negare pro sepulchro accipi, propter nubem testium quibus premeretur, sed raro sic accipi dicit aut nunquam, id est, rarissime. Nobis tamen sufficit ad causam præsentem, si in illis locis ubi de Christi mortui descensu agitur, ita capiatur. 3. Manifestè hallucinatur in eo, 1. Quod locum animarum tantum hac voce notare vult, cum in Scripturis ad corpus etiam expressè applicetur. Gen. 42. 38. deducetis canos meos ad inferos. 2. Quod pro loco tantum accipit, & non pro statu, cum in Scripturis confundi soleat cum morte, & opponi vitæ. Is. 38. 18. 9. 3. Quod tam certò pronunciat locum animarum esse subterraneum, cum disertè innuitur, Eccles. 3. 21. sententiam in Ecclesia receptam, etiam ante adventum Christi fuisse, quod spiritus humanus ascendat sursum. 4. Falsum est, hanc vocem ordinariè in Scripturis talem locum denotare.

20. Bell. Genes. 37. *Descendam lugens ad filium meum in infernum, non potest accipi pro sepulchro, quia Iacob putabat filium suum à feris devoratum & caruisse sepulchro. Prot. 1. Sepulchro non carent qui devorantur à feris: ferarum enim ventres sunt eorum sepulchra. Sepulturam quandam Cicero vocat insepultam. certè Scripturæ apertè affirmant omnes mortuos esse in sepulchris Iohan. 5. 28. Omnes qui in monumentis sunt audient vocem ejus. 2. Legi forsitan potest propter filium, non ad filium, ut 1. Sam. 1. 27. 3. Non locus aliquis, sed status mortis ibi propriè significatur,*

ficatur, qui respectu corporis est sepulchralis.

21. Bell. Num. 16. *Descenderunt viventes in infernum, operiti humo, id est, in locum damnatorum. Protest. 1.* Sicut in præcedente loco apparet, *Sheol* significare potius locum corporum quam animarum, quia ibi agitur de descensu canorum vel canitie Iacobi, sic etiam ex istoc loco idem certissimè confirmatur, quia in *Sheol* descendisse dicuntur non tantum homines, sed etiam omnia quæ ipsorum erant, id est, eorum tabernacula, supellestilia, quæ in locum animarum non pervenerunt. 2. Locum istum corporum fuisse ipsis sepulchrum affirmat & probat Cajetanus in Num. 16. quod etiam apparet ex ipsis verbis, in quibus *descendere in infernum, & operiri humo unum & idem* designant: quam explicationem confirmat Psalmista, Psalm. 106. 17. *Aperuit se terra, deglutivit & operuit.*

22. Bellarm. Psalm. 138. *Si ascendere in cælum, si descendere in infernum. Hæc duo loca sunt distantissima: sed sepulchrum non abest a superficie terræ duabus palmis, sæpe etiam est supra terram. Prot. 1.* Sepulchra non sunt propriè quæ sunt supra terram, sed monumenta sepulcrorum. 2. Quamvis sepulchra non longè abesse soleant à superficie terræ, longissimè tamen distant à cælo. 3. Subterranea omnia latibula opponuntur cælo ut in genere suo maximè distantia, quamvis sint varii gradus altitudinis in cælo & profunditatis sub terra, qui in istis verbis non designantur. 4. Locum corporum, non animarum ibi notari, liquido apparet ex illa phrasi, *si stratum ponerem in Sheol.* Non enim quiescunt aut dormiunt animæ in inferno, sed sepulchra sunt strata vel cubilia corporum.

23. Bell. Is. 14. *Regi Babylonis, & in ejus figura Diabolo dicitur, usque ad infernum detraheris, in profundum laci: cum tamen Diabolus non est in sepulchro, & Rex ille dicitur cariturus sepulchro. Protest. 1.* Locum istum ad Diabolum referre, nihil aliud est quam nugari. 2. Rex autem Babylonis, non dicitur cariturus omni sepulchro, sed abjiciendus è suo sepulchro, id est, regio more minimè

sepeliendus, sicut colligere est ex comparatione instituta. *vers. 18. 19. 20.* habuit saltem sepulturam asini cum Iehojakin, *Ierem. 22. 19. 3.* Hæc ipsa sepultura regia qua cariturus fuit, disertè dicitur descensus in *Sheol* *Ezech. 32. 27. 4.* In textu ipso satis indicatur per *Sheol*, hic intelligi abjectum statum corporis mortui non locum animarum: quia *lumbricus* dicitur *substerni*, & *vermis obtegere*, *vers. 11.* descensus etiam dicitur *in terram*, & *ad latera foveæ* futurus, *vers. 12. & 15.*

24. Bellarm. *Septuaginta Interpretes*, *Sheol* ubique verterunt *ᾗδην*, nusquam *τάφος*, Hieronymus ubique infernum, nusquam sepulchrum, Chaldaeus gehennam. Sic etiam Rabbi David, Abenezra, Rabbi Salomon, & omnes fere qui de hac re judicare poterant. Protestantes. 1. Si vera sint quæ hic Bellarmin. affirmat de *ᾗδης*, & inferno, tum quot exempla exstant Hebrææ vocis pro sepulchro positæ (quæ sunt non pauca) totidem etiam exstant Græcæ *ᾗδης*, & Latinæ, *inferni*, eodem sensu usurpatæ. 2. Quod unam vocem Hebraicam, una etiam Græca, & Latina ordinariè verterint, hoc fuit ex prudentia (nimis forsan cauta, ne dicam supersticiosa) qua tenorem textus originalis voluerunt nobis repræsentare: non quod unum & eundem sensum ubique subesse judicarint. 3. Falsum tamen est Græcos ubique *Sheol*, vertisse *ᾗδην*: nam *2. Sam. 22. 6.* & *Prov. 23. 14.* vertunt *θάνατον* mortem, & *Ezech. 32. 21.* verterunt *λάκκον*, lacum vel sepulchrum. 4. Falsum etiam est Hieronymum ubique vertere infernum: nam *Hos. 13. vers. 14.* vertit mortem. 5. Falsissimum est quod de Chaldaeo jactatur. Observatur enim ab harum rerum curiosis, ex omnibus illis Veteris Testamenti locis ubi *Sheol* occurrit Hebraice, in Chaldaica paraphrasi ter tantum reddi gehennam, sapissimè autem vel per sepulchrum verti, vel Hebraicè retineri. 6. De Rabbiniis, vel ipse Lyra in *Gen. 37. 36.* testatur Hebræos interpretari fossam aut sepulchrum. Pererii etiam Iesuitæ in eundem locum hæc sunt verba, opinio est Hebræorum, & de Christianis multorum, verbum *Sheol* non significare aliud in Scriptura, nisi fossam, sepulchrum. Genebrardus ipse in *Pf. 85.* ita, Rabbini qui de Davide

Dauidæ exponunt, sepulchrum intelligunt, quod infernus appellatur Poeticè. 7. Illud autem Iesuiticæ plane est impudentiæ, quod hac in re Bell. jactat consensum omnium ferè qui hac de re judicare poterant: cum omnibus notum sit, Caietanum, Isidorum Clarium, Ariam Montanum, Sanctem Pagninum, Vatablum, Mercerum, cum aliis multis bene potuisse de voce Hebraica judicare, & tamen contra Bell. publicis tabulis jam dudum pronunciasse.

25. Bellarm. *Calvinus ipse, in Psychopannychia, dicit Sheol interdum accipi pro sepulchro, sed ut plurimum pro statu damnatorum. Protest.* Verba Calvini mutantur, & sēsus ejus plane invertitur. Sic enim ille, *et si per mortem presentis vitæ solutio significatur sapius, & per infernum, sepulchrum, usu tamen Scripturæ non infrequenti hæc nomina accipiuntur pro ira Dei & abjectione.* Præterquam quod hic nihil pronunciatur de *Sheol*, magis quam de morte, quasi significaret statum damnatorum, nedum locum Bell. *sapius in interdum, & non infrequenter in ut plurimum* commutat.

26. Bellarm. *Probo esse inferos præter sepulchra, ex nomine abyssi. Protest.* Probatur illud quod nemo nostrum unquam negavit. Nomen autem abyssi, si propriè accipiat, probaret potius locum inferorum esse in aquis, quam in terrâ.

27. Bell. *Apoc. 5. & Phil. 2. Per eos qui sunt sub terram, necessario intelliguntur Spiritus in locis subterraneis degentes. Protest. 1. Si concedatur istud, nihil inde sequetur adversus nos. 2. Possunt hic per eos qui sunt sub terra, illi homines notari, qui quoad illam partem quæ propius accedit ad nostrum sensum, sunt sub terra in sepulchris. 3. Disertè tamen explicatur, Apoc. 5. 13. de omni creatura, vel de omnibus rebus conditis, non de spiritibus.*

28. Bell. *Probo ex Patribus. Protest.* Patres multi dum de re incerta certi aliquid statuere voluerunt, vani planè in conjecturis suis circa locum inferni evaserunt: alii enim in inferiore hæmisphærio situm voluerunt, non intra, sed infra terram: alii in aëre tenebroso: alii extra totum mū-

dum creatum: alii ignorantiam hujus rei ingenuè fatebātur. sic ostendit Parkerus noster de descensu. *lib. 2.* Nihil igitur certi ex eorum communi & constanti consensu (qui non habetur) potest hac de re probari.

29. Bellarm. *Accedit ratio naturalis: quia locus damnatorum longissimè distare debet à loco beatorum.* Protest. 1. Naturalis ratio est harum rerum nescia. 2. Distantia status est necessaria, non loci. 3. Mirum est Pontificios naturalis hujus rationis oblitos, collocasse beatos Patres in limbo vel superiore tabulato inferni damnatorum, sine ulla fere distantia.

De Limbo Patrum.

30. Bell. *Animas piorum fuisse in cælo ante Christi ascensionem, est sententia prorsus inaudita in Ecclesia Dei.* Protest. Si esset hæc sententia inaudita, non tamen propterea debet à Pontificiis repudiari, qui varias sententias defendunt, per sexcentos integros à Christo annos plane inauditas, ut Ivellus noster contra Hardingum luculenter demonstravit, in articulis septem & viginti. 2. De cælo supremo quid olim fuit auditum, in ista causa, non multum refert, nisi in subterraneo inferno pias animas detentas fuisse demonstretur. 3. Non tamen est inauditum, neque in Scripturis, neque in Patribus, animas piorū ante Christi adventum fuisse in Paradiso, in sinu Abrahami, in regno cælorum, in statu beato. Auditur etiam in Scripturis, de quibusdam *in cælis* existentibus, cum reconciliati fuerunt per sanguinem Christi. *Coloss. 1. vers. 20.*

31. Bellar. *Genes. 37. Iacob & Ioseph descendebant ad inferos.* Protest. Hoc est moriebantur, sicut antea fuit probatum.

32. Bell. *Luc. 16. Hiatus tantum fuit, nihil solidi, inter locum damnatorum, & sinum Abraha.* Vtræque igitur anima fuerunt in eadem voragine, licet multum inter se distantes. Protest. Nihil omnino solidi est in hac argutia: nam ut nihil dicamus de eo, quod Bellar. hic discedit ab interpretatione vulgari, *chaos. 1.* In hiatu aliquid solidi sæpe reperitur: ut intra concauum (quasi hiatus) cæli sita est terra.

terræ. 2. Neque Abraham, neque damnati dicuntur in hiatu fuisse, sed hiatus inter illos: unde etiam sequitur eos non fuisse in eadem voragine. 3. Si nihil solidi sit inter infernum damnatorum, & limbum Patrum, quomodo cohibebatur ignis infernalis, ne vel flamma, vel fumus ejus ascenderet usque ad limbum illum, cum summa molestia patrum? miraculum certè hic comminisci oportet idque gratis, absque ulla necessitate rei. 4. Hiatus non hic accipitur propriè (dicit Iansenius Pontificius in hunc locum) sed per metaphoram significat *transitum impervium*: vel ut Caietanus loquitur, *inaccessibilitatem hinc inde firmatam*: vel ut Emanuel Saletuita notat, *maximum intervallum, impeditamque viam*: & speciatim (addit Iansenius) significatur *firmissimum Dei statutum prohibens horum & illorum permixtionem*: vel (ut Caietanus exprimit) *immutabilitas utriusque status, stabilita & firmata*. Maldonatus in hunc locum, Chrysostomum, Augustinum, Bedam, Theophylactum, & Euthimium in eandem sententiam citat.

33. Bell. 1. Sam. 28. 13. 14. *Anima Samuelis ascendit ex terra. Protest.* Non fuit anima Samuelis quæ Magicis artibus non potuit evocari, sicut hæc umbra de se fatetur, *vers. 15.* sed illusio Satanæ.

34. Bell. 1. Pet. 3. 19. *Spiritus justorum dicuntur fuisse in carcere. Prot.* Non designantur ibi Spiritus justi, sed rebelles, *vers. 20.*

35. Bell. Zach. 9. 11, *Sancti dicuntur vincti in lacu in quo non erat aqua. Prot. 1.* Per lacum istum non potest intelligi sinus Abrahæ quia in isto lacu nulla fuit aqua, id est, magna miseria sine remedio, ut apparet ex *Genes.*

37. 24. *Ier. 38. 6.* sed in sinu Abrahæ est aqua multa refrigerii & consolationis, *Luc. 16. 25.* ita ut ex illo sinu dives damnatus petierit aquam *vers. 24.* Bellarm. *Non potest per lacum hic intelligi profunditas Babylonice captivitatis, quia istis verbis continetur apostrophe ad Christum, & in sanguine testamenti dicuntur liberati qui vincti fuerant. Prot. 1.* Non ad Christum dirigi istum sermonem ejus, sed ad Ecclesiã, manifestum est ex eo quod foemininum genus

usurpatur, sicut Arias Montanus observavit. 2. Non dicuntur sanguine liberati, sed sanguine potius foederati, habita ratione historiæ quæ habetur. *Exod. 24. 8.*

De Descensu Christi.

36. Bellarm. *Psal. 107. 16. Contrivit portas areas, & vestes ferreos confregit. Prot. Respondet pro nobis ipse Bell. Hic locus non convincit Christum vere descendisse ad inferos. Nam ad literam, certum est tractari de liberatione ab Aegypto. Bellar. Sic tamen intelligitur ab Hilario, & Ambrosio, in sensu mystico. Prot. Si qui eandem phrasin ad Christum accommodarint, non inde probatur novus sensus mysticus. Præterea, lex est à Bellarmino posita, de verbo Dei, lib. 3. cap. 3. Ex solo literalis Scripturæ sensu peti debere argumenta efficacia.*

37. Bellar. *Mat. 12. Filius hominis erit in corde terræ. Protest. 1. Satis notum est corde metaphoricè in Scripturis notari quamlibet medietatem aut medietatis partem quæ est intra extrema. Sic Tyrus dicitur sita in corde maris Ezech. 27. 4. quamvis non longè remota fuerit à litore. Hoc sensu Christus fuit in corde terræ, dum fuit in sepulchro. Sic Rabanus, apud Thom. in catena aurea, Ionas tribus diebus & noctibus fuit in ventre Ceti, Christus in sepulchro. Sic Iansenius in hunc locum, Ionas præfigurabat Christum, tribus diebus & noctibus in sepulchro. Sic Emanuel Sa, Iesuita, in corde, id est, in medio, seu intra, quidam doctores intelligunt, sepulchrum. Chrysostomus etiam rationem singularem reddit hujus phraseos sic intellectæ: non dixit in terra, sed in corde terræ, ut & sepulchrum ostenderet, & quod nullus solam mortis apparentiam suspicetur, Scriptura etiam ubique, & symbolum Apostolicum opponit resurrectionem Christi, triduanæ morti & sepulturæ. 1. Cor. 15. 4. Bell. Christi sepulchrum videtur fuisse supra terram, Prot. Non ita videtur attendentibus ad istas Scripturæ phrasen, cavatum fuit intra rupem: prægrandis lapis advolutus est in os ejus: Iohan. ut inspiceret incurvavit se, Petrus descendit. Bell. Sicut Ionas fuit vivus in ventre Ceti, ita aliquid vivum debuit esse in corde terræ. Protest.*

Sic

Sic igitur & corpus Christi debuit esse in inferno: & corpus animatum, & etiam vestitum, non nudum: & corpus integrum, non crucifixum, quia Ionas ita fuit in ventre Ceti, si per omnia similitudo requiratur. Sed Iustinus Mart. q. 64. quarentibus, quomodo Christus mortuus, per Ionam vivum figurari potuerit? respondet, *non mortem morti comparari, sed mansionem trium dierum, mansioni trium dierum.*

38. Bell. Act. 2. 27. *Non relinques animam meam in inferno.* Prot. Respondemus, 1. expressis verbis ipsius Petri, vers. 31. *Loquutus est David de resurrectione Christi.* Christus autem resurrexit à morte vers. 24. & quoad corpus (quod propriè suscitatur) à sepulchro. 2. Per manifestam consequentiam, ex vers. 29. Locus ac status in quo Christus non fuit relictus, unus & idem fuit cum illo in quo David dicitur relictus (essent alias quatuor termini, ut aiunt, in Apostoli syllogismo) sed ille status in quo David fuit relictus, non alius fuit quam mors, neque locus alius quam sepulchrum, vers. 29. 3. Argumentamur etiam ex vi ipsius phraseos, & scopo Psalmi unde citatur: non relinquere, est liberare: liberare est, à malo & miseria: miseriam autem nullam patiebatur Christus in limbo Patrum, sed in morte & sepulchro. Bellarm. 1. *ψυχή non nisi animam propriè significat: & ᾅδης non nisi infernum.* Protest. Si ista concedantur, nihil inde sequetur nisi etiam voces, in Scripturis, non nisi propriè usurpari ostendat. Falsissimum tamen est quod dicit ᾅδης nunquam significat sepulchrum. Nam (præter illa quæ hac de re antea dicta fuerunt) nihil aliud potest significare Psal. 141. 7. apud Græcos interpretes, *διεσπορεύσθαι τὰ ὀστά παρὰ τὸν ᾅδην*: disperguntur ossa: non juxta inferos, sed juxta sepulchrum. Genebrardus ipse vertit ibi *Sheol sepulchrū*. *ψυχή* etiam quamvis animam propriè significet, accipi tamen potest pro homine synecdochicè, & pro corpore metonymicè, quemadmodum Hebraica vox *Nephesh* frequenter in Scripturis usurpatur. Bellarm. 2. *Etiamsi posset per animam intelligi corpus, non tamen propterea continuo probatum est hoc loco ita exponendum esse.* Protest. Neque ad probandum

bandum hoc à nobis adfertur, sed ad respondendum. Probat tamen hoc loco propter vocem animæ usurpatam non necessario intelligi ipsam animam in sua essentia, nisi alię rationes cogant, quod Bell. non ostendit. Bell. 3. *Distinguitur hic anima à carne, cum dicitur nec anima derelicta est in inferno, nec caro vidit corruptionem. Prot. Anima non magis distinguitur à carne, vers. 31. quam à sancto Dei, vers. 27. & Psalm. 16. 10. quod autem unum & idem quoad rem ipsam designant, apparet ex Actor. 13. 35. ubi unum ponitur loco amborum. Et ex Actor. 2. 20. ubi unum tantum de Davide affirmatur, ut possit de Christo vers. 31. sub illis phrasibus affirmari. Bellarm. 4. Anima nunquam accipitur pro cadavere, cum in cadavere sit privatio vitæ: nec possumus dicere vitam esse in sepulchro, cum ibi sit corpus sine vita.*

Prot. 1. Fatetur Bell. ipse paulò post, disertis verbis Genes. 37. & Num. 19. 11. animam significare corpus & carnem: corpus absque vita quale notatur, Levit. 21. 11. Num. 19. 11. est cadaver. 2. Vita dici potest esse in sepulchro, eo sensu quo gloria dicitur habitare in pulvere, & vita in terra conculcari, Ps. 76.

Bell. 5. *Vsus non admittit synecdochen, qua ponitur pars pro parte. Prot. Satis nobis est, si anima ut pars hic ponatur pro toto, id est, pro Christo, qui fuit quoad corpus in sepulchro.*

39. Bellar. *Multum interest inter Nephesh & ψυχή. Nephesh enim sine ullo tropo, non tantum animam sed & animal, imo etiam corpus significat: unde etiam fere semper adjectivum (vivens) habet adjunctum, quia significat aliquid indifferens ad vivum, & non vivum. At Græca vox ψυχή & Latina, (anima) non est tam generalis significationis. Præterea anima hic opponitur carni, neque anima, neque caro.*

Prot. Bell. hic ad incitas planè redactum se ostendit, dum ut perrumpere possit, nihil pēsi habet quid aut quale sit quod dicit. Nam 1. Multū interesse dicit inter Nephesh & ψυχή, cum tamen septuaginta Interpretes per totum vetus Testamentum (nisi in sex aut septem locis) per-

perpetuo illam Hebraicam vocem per hanc Græcam reddiderunt : neque quisquam post illos vel aliam vocem Græcam potuit invenire quæ tam aptè respondet illi Hebraicæ, aut aliam Hebraicam, quæ illam Græcam æquat. 2. *Nephesh* dicit sine ullo tropo significare animam, animal, & corpus, cum revera nulla sit vox Hebraica quæ absque tropo plures habet significationes, neque in aliis linguis, nisi fortuito tale quid accadat; nedum ut sine tropo pars & totum, subiectum & adjunctum, eadem voce significetur. 3. Non veretur dicere *Nephesh* fere semper adjectivum (*vivens*) habere adjunctum, cum tamen rarissimè hoc legitur, nisi in historia creationis, & ibi etiam in versione 70. vox Græca $\psi\upsilon\chi\eta$ cum eodem adjuncto occurrit, sicut & apud Apostolum, 1. Cor. 15. 45. $\psi\upsilon\chi\eta\nu\ \zeta\omega\sigma\alpha\nu$. 4. Somniat de *Nephesh*, quod omnis Logica negat, significare scil. aliud indifferens ad vivum & non vivum: cum vivum & non vivum sunt contradicentia, atque adeò cuncta entia & nō entia suo ambitu complectuntur, neque possunt quidquam indifferens aut tertium habere. 5. Particulam illam, *neque*, necessariò vult innuere oppositionem: cum tamen sexcentis in locis ad consentientem illustrationem adjicitur, ut Heb. 13. 5. *Nequaquam te omitam, neque te deferam.*

40. Bell. Rom. 10. 7. *Quis descendet in abyssum? id est, Christum a mortuis revocare.* Hic ostenditur Christum post mortem fuisse in abyssu, quæ longissimè abest à cœlo, id est, in profundissimis terræ partibus. Prot. 1. In abyssum apud Paulum, unum & idem est, quod trans mare apud Mosem. Deut. 30. 13. sed trans mare non significat infernum, ergo neque in abyssum. 2. Ascendere in cœlum, & descendere in mare vel abyssum, nihil aliud est, hoc in loco, (ut Moses Deut. 30. 11.) quàm frustra quærere rem occultam aut longinquam. 3. Paulus ipse in accommodatione sua, applicat ad revocationem Christi à mortuis: nihil dicit de limbo. 4. In illa phrasi (*descendere in mare, vel abyssum*) non respicitur distantia loci à cœlo, sed à nobis: in cœlum & mare ire, est longè latèque quærere.

41. Bellarm. Ephes. 49. *Descendit in inferiores partes*

terra. Protest. Id est, in inferiorem partem mundi, quæ est terra. Hunc esse genuinum sensum apparet ex Apostoli argumentatione : probat enim hunc descensum ex eo quod in Psalmo dicitur ascendisse in sublime: descensus autem in limbum inferni, non potest ex ascensu probari, quia potuisset saltem ascendere, à terra in sublime, quamvis nunquam fuisset in centro terræ. Bell. 1. *Inferior pars terræ, significat unam partem terræ aliis inferiorem. Protest.* Significat unam partem mundi aliis inferiorem. Is. 44. 23. Sic etiam Cajetanus accipit hoc in loco: *Planius intelligitur appositum terræ ad determinandum inferiores partes: infima enim pars mundi, est terra: ad differentiam inferiorum partium cœli, quæ sunt in aere.* Bell. 2. *Pro nobis facit quod sequitur, ut impleret omnia, id est, ut præsens visitaret omnes partes sui regni. Protest. 1.* Impletio omnium, v. 10. non ad descensum refertur, sed ad ascensum Christi. 2. *Ad implenda omnia, id est, ut Cajetanus, atque etiam Emanuel Sa judicat, omnia quæ promissa & scripta erant de eo, vel potius, secundum contextum, id est (ut Dionysius Carthusianus habet) ut impleret omnia genera hominum, id est, quosdam de universis generibus hominum, donis & gratiis Spiritus Sancti.*

42. Bellar. 1. Pet. 3. 19. *In quo his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, expectabant Dei patientiam in diebus Noe. Et 4. 6. Ideo & mortuis prædicatum est Evangelium, ut judicentur & quidem secundum hominem in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu. Protest.* Nihil est in istis verbis, quo probari possit descensus Christi localis in infernum, ad educendos Patrum animos ex limbo. Nam 1. Carcer de quo hic agitur significat locum ac statum eorum qui in catenis caliginis servantur damnationi. 2. Pet. 2. 4. non est igitur sinus Abrahamæ. 2. Prædicatio illa cujus mentio fit, ad resipiscentiam & conversionem tendebat, hoc enim est judicari carne, & vivere spiritu. 1. Pet. 4. 6. sicut 1. Cor. 5. 5. idem finis excommunicationis declaratur, per *interitum carnis & vitam Spiritus*. At vero post hanc vitam in sinu Abrahamæ nullus locus est resipiscentiæ & conversioni. 3. Prædica-

Prædicationis munere non fungebatur anima separata (cujus tale officium esse nusquā legitur) sed Spiritus Dei & Christi, hoc agebat per Noen, *præconē justitiæ*, sicut à Mose indicatur, *Gen. 6. 3.* & ab ipso Petro explicatur, *Ep. 2. cap. 2 v. 5. 4.* Personæ quibus Christus per Spiritum dicitur prædicasse, fuerunt increduli, inobedientes, aut rebelles, non justī, quales Patres erant in sinu Abrahæ. Sensus igitur est, Christum per Spiritum suum in Prophetis loquentem, prædicasse olim in diebus Noë hominibus qui tum vivebant increduli, & jam propter illam incredulitatem in carcere inferni damnantur, Bellarm. 1. *Communis sententia Patrum est in contrarium. Protest. 1.* Omnes locos Scripturæ, non habemus rectè & accuratè explicatos à Patribus, nedum communi sententia & consensu, *alioqui* (dicit Cajetanus in præfat. ad libros Moſis) *spes omnis posteris tolleretur exponendi Scripturam sacram, nisi transferendo (ut ajunt) de libro in quinternum.* 2. Augustinus, Beda (fatente Bellarm.) discedunt à vulgari interpretatione, & nobiscum faciunt. Quibus addi potest Hieronymus in *Is. 45.* & ex recentioribus, Glossæ, Lyra, Hugo, Dionysius Carthusianus, & ipse Thomas Aquinas. 3. Non consentiūt reliqui Patres vel cum Bell. vel inter se in expositione hujus loci. Bellarm. 2. *Spiritus Christi cum distinguitur contra carnem non videtur significare posse aliud quam animam. Prot. 1. Rom. 1. 3, 4.* Spiritus Christi oppositus carni significat divinam naturam, non animam humanam. *Hebr. 9. 14.* Idem Spiritus Christi oppositus sanguini, eandem naturam divinam, non animam humanam, notat *1. Tim. 3. 16.* Eadem planè est oppositio inter Spiritum & Carnem Christi. Neque revera potest altera oppositio consistere cum phrasi Scripturæ, quæ per carnem Christi ubique significat totam ejus naturam humanam. 2. De anima non potest intelligi quod hic dicitur (ut Augustinus observat) quia Spiritus dicitur Christus vivificatus, quod de divina potentia rectè explicatur à Paulo. *2. Corint. 13. 4.* Sed de anima, quæ neque vivificata fuit, neque potentiam habuit mortuum vivificandi, nullo modo potest exponi. Bellar. *Anima dicitur vivi-*

cata, quia viva manebat. Dicitur enim vivificari, quod non occiditur. 1 Sam. 27. 9. 2 Sam. 8. 2. Act. 7. 19. Prot. 1. In istis locis non reperitur vox illa quam Petrus usurpat ζωοποιῶνθεῖς, quæ mortem præsupponit, Apostolo ipso teste 1. Cor. 15. 28. sed alia verba quæ significant vivum servare ζωοποιεῖν, ζωογονεῖν. 2. Non dicuntur vivi conservari, nisi qui obnoxii sunt & in periculo mortis: sed anima natura sua est immortalis. 3. Oppositio est in textu, inter mortificari, & vivificari: sicut igitur mortificari non est in morte conservari, sic neque vivificari est conservari in vita Bellarm. 3. Illud, veniens prædica vit, de divinitate non potest accipi, nisi improprie: & vers. 22. proprie accipitur. Prot. 1. Vt hæc objectio valeat, probandum fuit Bell. vocem istam profectus proprie semper, vel saltem hoc in loco, usurpari. Sed nihil frequentius in Scripturis occurrit quam ut Deus improprie per ἀνθρώπων πᾶσι dicatur descendere, ascendere, venire, aut huc & illuc proficisci. Anima ipsa non proprie dicitur proficisci, πορεύεσθαι. 3. Quod Christus proprie dicitur profectus. vers. 22. intelligitur de persona secundum humanam naturam, non de anima sola. Neque mirum debet Bell. videri, quod eadem vox proprie & improprie in eodem capite usurpatur, cum ipse contendit, de purgat. lib. 1. cap. 5. in una & eadem sententia nomen ignis, 1. Cor. 3. semel pro iudicio, & semel pro vero igne purgatorio accipi. Bellarm. 4. Per spiritus qui in carcere erant non possunt intelligi viuentes, nisi ex affectata improprietate & obscuritate. Adde quod cap. 4. vers. 6. mortuis prædicatum dicitur Evangelium. Prot. 1. In textu Græco non dicitur qui erant in carcere, sed participium ὄντιν subintelligitur, & tempus præsens proprie notat, existentibus in carcere vel qui jam sunt in carcere. 2. Nulla affectatio improprietatis aut obscuritatis est in eo: si homines quorum animæ sunt in inferno, vocentur spiritus in carcere existentes. 3. Quemadmodum cap. 4. vers. 6. evangelium dicitur prædicatum mortuis, non cum mortui fuerunt, sed cum fuerunt in carne, ut damnarentur in carne: sic hoc in loco homines viuentes dicuntur spiritus in carcere

carcere existentes non cum vivebant sed post mortem: homines enim viventes eadem ratione vocantur spiritus in carcere, qua viventes in carne vocantur mortui. Bellarm. 5. *Si hic locus intelligatur de prædicatione facta in diebus Noe, non apparet quorsum sit inserta narratio. Protest.* Quamvis plenitudo illa spiritus & orationis in scriptis Petri existat, ut series digestionis non semper appareat, nisi admodum intelligenti & attento lectori; hoc tamen in loco continuatio ejusdem discursus quem ante instituerat, de patientia in bene agendo, & mala ferendo, facile potest observari: quia in hac narratione proponitur patientia Christi, patientia Noë, & eventus felix iis qui in patientia animas suas possidebant, & perniciosus illis qui patientia Dei & hominum abutebantur.

Protest. Refutat Pontificiam hujus loci explicationem Augustinus, *epist.* 99. variis argumentis. I. Quia nulla est ratio cur Christus in inferno prædicaret solum iis qui increduli fuerunt tempore Noe. 2. Quia nulla fuit Ecclesia in inferno per prædicationem Christi colligenda. 3. Quia sinus Abraham in quo Patres fuerunt, fuit ab inferno remotissimus. Bellar. 1. *Neque etiam apparet ratio, cur dicat Petrus Christum in diebus Noe prædicasse, potius quam in diebus Abraham. Prot.* Iustam rationem ostendimus modo, quia scilicet hoc exemplum dierum Noe maxime congruebat argumento, quod Petrus tractabat de patientia. Bell. 2. *Christus prædicavit in inferno omnibus bonis spiritibus: sed nominatim exprimuntur illi, qui fuerunt in diebus Noe increduli, quia de illis erat majus dubium, an essent salvi necne: quod de quibusdam eorum indicat Petrus verum esse. Protest.* 1. Boni Spiritus & Spiritus increduli in carcere inferni sunt planè oppositi. 2. Non majus fuit dubium de coætaneis Noe, an essent salvi necne, quam de ducentis & quinquaginta, & aliis multis qui perierunt cum Korah, Dathan, & Abiron. Num. 16. aut de Filiis Israelis quos Deus non habuit gratos, sed propter sua peccata prostravit in deserto. 1. Cor. 10. 5. 3. Si indicare voluisset Petrus aliquos eorum in fine vitæ poenitentiam egisse,

egisse, non descripsisset eos per inobedientiam tantum, & carcerem. 4. Pœnitētia mortuorum de qua agitur *c. 4. vers. 6.* non est antecedens ratio prædicationis Euangelii, sed consequens ejus effectum, *idcirco mortuis quoque Euangelizatum fuit ut damnarentur carne.* Quod autem Bell. *Damnatos eos secundum carnem fuisse dicit*, qui *damnati existimabantur humano judicio*, quoniam corpora eorum *aquis necata fuerunt*, hoc eadem ratione ex verbis ipsis Petri refellitur: Petrus enim damnationem illam de qua agit, vult finem esse prædicationis, *idcirco, ut*, quod de humano judicio aut existimatione nemo affirmabit. Petrus etiam damnandos eos in carne dicit: Bellar. autem damnatos eos judicio hominum dicit, quia carne perierant, quis hæc inter sese conciliabit? Bell. *Prædicatio Christi in inferno non fuit ad conversionem, sed solum ad annunciationem gaudii magni.* Protest. Ficta igitur ista prædicatio non est illa de qua agit Petrus, vel *cap. 3. 19.* vel *cap. 4, 6.* quia ibi nulla fit mentio gaudii magni annunciati, sed prædicationis ad damnationem & vitam.

43. Bellar. *Traditione Patrum descensus Christi ad inferos confirmatur.* Protest. Descensus talis qualem Bellar. defendit, ex communi consensu Patrum non potest confirmari, sicut Parkerus noster luculenter demonstravit. Nam. 1. Patres varii nihil aliud intelligunt per descensum ad inferos quam communem mortis statum. 2. Descensum describunt pœnalem, & humiliationis partem. 3. Liberationem hominum ex inferno appellant sæpe liberationem à reatu & judicio damnationis imminentis. 4. Hanc liberationem tribuunt non locali descensui animæ, sed mortis passioni. 5. Ex iis qui localem animæ descensum tradunt, nihil certi colligi potest, vel quoad terminum ad quem, vel quoad finem & usum talis descensus. In istis etiam definiendis ita hæsitat Bellarm. ut totam suam defensionem (ne dicam conscientiam) merito reddat in ista causa suspectam. Sic enim ille.

44. Bell. 1. *Non propter solam beatificationem animarum Christus ad inferos descendit, id enim fieri poterat sine descensu, sed etiam ut maneret in loco animarum illo triduo.*

duo, & propter alias etiam causas, cap. 15.

2. Christi anima simul fuit in inferno & paradiso, siue paradisi vox accipiat^{ur} metaphoricè, siue propriè, id est, pro pomario. Nec enim Deo impossibile erat efficere, ut Christi anima simul esset in duobus locis. Ibid.

3. Probabile est profecto Christi Domini animam ad omnia loca inferni descendisse. Cap. 16.

4. Duo magna bona contulit descensus Christi animis iustorum. 1. Beatitudinem essentialem: 2. Educationem ex eo carcere, ac deductionem in cælum: quorum primum continuo illis præstitit, secundum autem non diu postea. Ibid.

5. Ratione primi beneficii non fuit opus descensu, cum divinitas sit, quæ propriè beatificat, & illa est ubique. Ibid.

6. Non est credibile ullas animas infantium qui decesserunt cum peccato originali fuisse salvatas. Ibid.

7. Non esset error, si quis diceret, omnes animas purgatorii tunc liberatas fuisse ex purgatorio, ex gratia speciali, quia Dominus non est alligatus sacramentis, aut meritis nostris. Ibid.

Protest. 1. Si potuerint animæ Patrum beatificari sine locali descensu Christi ad inferos, tum ille descensus non fuit necessarius, atque adeò non est descensus ille, de quo Patres loquuntur. Irenæus enim à Bellar. citatus, cap. 14, dicit, Christum in descensu legem mortuorum servasse, ut esset primogenitus à mortuis. Origenes, pro salute mundi descendisse. Eusebius, à lege charitatis vocatum, eundem descendisse. Damascenus, ut lux refulgeret eis, qui sub terra erant in tenebris, sicut sol iustitiæ ortus est in terra. Tertullianus, ut Patriarchas & Prophetas cōpotes sui faceret. Hilarius, descensionem Dominus ad consummationem veri hominis non recusavit. Philastrius, descensione Christi ad infernum veniam meruissent. Gregorius pro redemptione hominis ad inferos descendit: Bellarminus autem nullam certam rationem reddit descensus, nisi ut ibi triduo maneret: cum tamen non negaverit, quin potuerit in paradiso manere & ibi etiam manserit: descendit igitur (secundum Bell.) tantum ut descenderet, & triduo ibi mansit, tantum ut ibi maneret.

2. Si Christi descensus localis neque necessarius fuit ad hominum salutem, neque possit defendi sine tanti miraculi fictione, ut per omnipotentiam Dei una & eadem anima propriè & localiter simul sit in cœlo, & in terra, certè non est credibilis. Bell. enim ipse hoc eodem c. 15. docet, *essentiam animæ, cum sit res quadam & finita, necessario esse præsentem uni certo loco, & non alteri nisi mutetur de loco in locum.* Hæc etiam ibid. est argumentatio Bellar. adversus Durandum: *Si per effectum tantum descendit ad inferos, ergo eodem tempore anima Christi fuit in multis locis simul: satis manifestè innuens, per effectum tantum hoc posse fieri, sed non propriè aut reipsa.*

3. Si probabile sit, Christi animam descendisse ad omnia loca inferni, etiam damnatorum, tum non est probabile profecto descendisse Christum sine necessitate ad inferos, ut maneret ibi: quia manere in igne Gehennali animas cruciante, non fuit optabile animæ Christi. Huc etiam accedit, quod Medina in Thom. p. 3. quæst. 52. art. 2. testatur, *Universos Theologos, & universos Christianos, quorum sensus communis fallax esse non potest, sentire animam Christi quoad substantiam, localiter non esse ingressam in infernum damnatorum: quam etiam veritatem efficaciter ait comprobari ex 2. Cor. 6. ubi dicitur nullam esse conventionem luci cum tenebris: & talem ingressum dedecere Christum affirmat.*

4. Localis animæ Christi præsentia non contulit justis Patribus essentialem beatitudinem. 1. Quia Christus fuit agnus mactatus ab initio mundi *Apoc. 13. 8.* ita ut vis redemptionis per eum æquè efficax fuerit in fidelibus omnium sæculorum ad justificationem, sanctificationem & glorificationem. 2. Bellar. ipse Durando contendenti, animas necessario debuisse beatificari in eodem instanti, quo Christus mortuus est, respondet *cap. 15.* debuisse quidem eas per soluto pretio redemptionis *mox* beatificari, sed illud *mox* posse esse tempus quoddam brevissimum. Cum autem pretium illud redemptionis reputatione Dei fuit solutum, ex quo promissio facta est de semine mulieris, & tanquam solutum coram Deo valebat, atque

adeo

adeò fidelium animæ debuerint *mox* beatificari, non dicet spero Bellarmin. istud *mox* potuisse esse post quatuor millia annorum, sicut necesse habet dicere, si Adamo, & Abeli expectanda fuit omnis beatitudo, usque ad resurrectionem Christi: quia omnes qui credunt in Christum, habent vitam æternam. *Ioh. 5. 24.* essentialiter scil. & inchoativè. 3. Quia expressè dicitur de fidelibus ante adventum Christi, quod in vita habuerint gaudium spirituale, *Ioh. 8. 56.* & beatitudinem, *Rom. 4. 3. 6.* ac post mortem pacem, id est, secundum phrasin Hebræorum, beatitatem, *Is. 57.* & solamen ex adverso oppositum miseriæ damnatorum, *Luc. 16. 25. 4.* Quia anima Christi, non propriè beatificat sua præsentia, sed divinitas, ut Bell. fatetur.

5. Neque contulit localis illa præsentia animis justis educationem ex carcere. Nam centurionis fides laudatur *Matt. 8.* Quod ex locali Christi præsentia non pendebat. Et *Matt. 27. 52.* immediatè à morte Christi, multa corpora sanctorum una cum suis animis surrexisse dicuntur. Adde etiam quod animæ justorum æquè potuerint ex suo carcere (si quem habuissent) sine locali præsentia Christi educi, ac aliæ animæ sine tali duce præeunte, ex carcere purgatorii (si Pontificiis credamus) solent educi.

6. Si nō sit error, dicere, omnes animas ex speciali gratia tum temporis fuisse liberatas ex purgatorio : nulla certè ratio reddi potest, cur illi arguerentur erroris, qui nullos fideles ab eo saltem tempore, in purgatorium ire dicunt. Domini enim gratia est æquè specialis hodie, atque olim; neque jam alligatus est sacramentis aut meritis nostris.

7. Eadem etiam speciali gratia, fidelium liberis, sine baptismo morientibus, patet via in coelum : quia Dominus non est alligatus sacramentis.

CAPVT III.

De Christo Mediatore, lib. 5.

T H E S I S I.

Status controversiæ.

Bellarminus. *Vocamus Mediatorem eum, qui inter aliquos dissidentes, aut certe non conjunctos medium se interponit, ut eos redigat ad concordiam, vel novo fœdere conjungat. Contingit autem hoc dupliciter. 1. Per substantialem aliquam mediationem. 2. Per operationem. Primo modo Christus dici potest Mediator secundum personalitatem, quæ connectit duas naturas, sed non dissidentes, quia humanitas Christi nunquam fuit contraria Divinitati. De hac vero mediatione non quæritur, sed qua Christus innocens Patri reconciliauit peccatores. Protest. 1. Nomen Mediatoris, in sua propria significatione non est nomen substantiæ, sed muneris & officii. Substantia igitur & operatio, non constituunt duo genera mediationis, sed unum & idem, sicut aptitudine ad muneris alicujus functionem & ipsa functione vel executione, totum munus expletur. Substantia per se considerata, potest esse medium, sed non Mediator, ut Bonaventura in Magistrum, lib. 3. dist. 19. non ineptè distinguit. 2. Assumptio ipsa substantiæ vel naturæ humanæ, sub forma servi, pars fuit humiliationis Christi, atque adeò operationis illius quâ mediationis munus peragebat. Phil. 2. 7. 8. 3. Quamvis humana natura prout fuit in Christo, nullas inimicitias habuit cum divina, prout tamen in nobis existit cujus causam Christus agebat, Deo fuit inimicissima. 4. Nec debet, nec potest substantialis Mediatio Christi, ab ejus operatione in ista quæstione disjungi: quia dum quæritur secundum quam naturam Christus sit Mediator, non de operatione solâ, sed & de operante quæritur. Neque alium in finem talem substantiam habuit Mediator noster, quam ut per illam perageret partes Mediatoris.*

2. Bellar.

2. Bellarm. *Mediatio in opere quatuor modis fieri potest, 1. Discernendo & iudicando causam, ut arbitri faciunt. 2. Referendo, hinc inde, pacta, & conditiones, ut internuntii. 3. Orando, & supplicando. 4. Solvendo & satisfaciendo. De istis omnibus modis potest intelligi quaestio hac, Secundum quam naturam Christo conveniat Mediatoris officium. Protest.* Intelligitur quaestio de iis omnibus quæ Christus vel nostro nomine apud Deum, vel Dei nomine, apud nos egit & agit, ad Deum nobis, & nos Deo reconciliandos. Hæc omnia enim pertinent ad Mediationem Christi: quorum tamen non minimam partem, quæ in regno Christi collocatur, Bellarm. omisit.

3. Bellarm. *Sententia communis Catholicorum est principium quod operabatur opera Mediatoris, fuisse Deum & hominem simul: sed principium, quo illa opera fiebant, aut formale eorum principium fuisse naturam humanam, non divinam Calvinistæ & Lutherani contendunt, Christum exercere officium Mediatoris secundum utramque naturam, ut principium formale. Protest.* 1. Principium quo, aut formale, quo effectum aliquod producit, nihil aliud est quam vis illa causæ, quæ facit ut tale effectum existat. Si igitur Pontificii negent, naturam divinam fuisse huius generis principium in mediatione Christi salutem nostram procurante, tum ociosam statuunt divinam naturam, nullam virtutem in toto hoc negotio exerentem: tum principium illud apud ipsos etiam Scholasticos receptum, negant, per Deum hominem reparationem humani generis factam esse, utpote qui ut Deus potuit, ut vero homo debuit satisfacere: tum valore & dignitate divina spoliant totam Christi mediationem: tum denique aperte Scripturæ contradicunt, disertè affirmanti, Christum per Spiritum æternum seipsum obtulisse Deo. Heb. 9. 14. 2. Nos autem ita contendimus Christum exercere officium Mediatoris secundum utramque naturam, ut communionem statuamus in opere, sed distinctionem virtutis, & modi, in naturis operantibus. Sic dicimus Christum passum esse secundum humanam naturam, sed sustinuisse & vicisse ea quæ passus est, vi & virtute divinæ naturæ. In humana natura

natura satisfecisse: sed pretium, dignitatem, efficaciam, & applicationem illius satisfactionis à natura divina provenire: omnes denique Mediatoris operationes humanas à Christo exerceri secundum naturam humanam, & omnes divinas secundum divinam. Quæ sententia magna ex parte confirmatur ex illa concessione Vasquezij, in 3. disp. 83. cap. 3. *Per se, & reduplicatiuè, non potest dici: Hic homo in quantum homo est Mediator; aut Deus in quantum Deus; sed Deus homo, in quantum Deus homo est Mediator.*

Argumenta Bellarmini.

4. Bellarm. 1. Tim. 2. 5. *Vnus Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Protest. Nihil aliud hinc sequitur, quam Christum Iesum Mediatorem esse hominem, Bell. 1. *Cur quæso addidit, homo, nisi ad exprimendum naturam, secundum quam Christus est Mediator?* Protest. 1. Expressit naturam secundum quam est Mediator: sed non secundum quam solam. 2. Ratio autem quare mentionem fecit hominis Christi, fuit, ut moneret fideles ne de ullo hominum genere desperarent, sed pro iis orarent, quia Christus homo factus, communem personam sustinuit, non hujus aut illius generis hominum, sed hominum. 3. Simili ratione concludere quis possit, Christum tantum secundum humanam naturam habere potestatem remittendi peccata, quia Mat. 9. 6. dicitur *Filius hominis habere potestatem remittendi peccata.* Bell. 2. *Distinguit Apostolus Mediatorem à Deo: unus inquit Deus, & unus Mediator.* Protest. Distinguit idem Apostolus Christum ab homine, Gal. 1. 1. *Non per hominem, sed per Iesum Christum:* non sequitur tamen inde, Christum tantum secundum divinam naturam vocasse Paulum. Christus autem rectè distinguitur & à nudo homine, & à Deo nudo, prout est Θεὸς ἄνθρωπος & Deus homo.

Bellarmin. *Patres negant Christum esse Mediatorem, quatenus est Deus.* Protest. Nihil aliud volunt Patres, quam necessitatem unionis personalis indicare, in Christo Mediatore. Negant igitur Christum, quâ simpliciter Deus est, esse

est, esse Mediatorem, ut ostendant eum esse Mediatorem quatenus est Deus in carne manifestatus.

6. Bellarm. *Mediator debet esse medius, id est, distans ab utraque parte dissidēte, aliquo modo. At Christus ut Deus, non distat à Deo ullo modo. Prot. 1. Bonaventura in sent. lib. 3. dist. 19. à Bell. antea laudatus, fatetur Christum esse medium inter humanam naturam & Divinam, in quantum est una persona in duabus naturis: Bell. etiam ipse cap. 1. agnoscit Christum esse medium & Mediatorem, per substantialem mediationem, secundum personalitatem suam duas naturas connectentem: & de ista mediatione sæpe loqui Patres. 2. Illa distantia quam statuit Bellarm. hominis iusti, à Deo distantis, quatenus est homo, & ab homine, quatenus est iustus, neque sibi metipsi constat, quia nulla est proportio inter distantiam illam quæ ab una parte est in substantia, quatenus est homo; & ab altera in qualitate, quatenus est iustus: neque sufficit ad mediationem quia in iustitia unius hominis qua talis est, sufficiens valor non reperitur, ad Dei iustitiæ satisfaciendum, pro mundo hominum iniustorum.*

7. Bellarm. *Christus non est Mediator secundum utramque naturam simul: quia sic non distat à Deo filia, nec personâ, nec naturâ. Prot. Distat quoad statum Oeconomicum, quo existit illa persona sub alia forma, ut loquitur Apostolus Paulus, Phil. 2. 7. Hoc antea fassus est Bel. cap. 1. de Christo, ut substantialis est Mediator.*

8. Bell. *Si Christus esset aliquo modo Mediator secundum naturam divinam, tum Pater etiam & Spiritus Sanctus essent Mediatores. Prot. Non magis hoc sequitur, quam hoc: si filius Dei sit aliquo modo secundum naturam Divinam incarnatus, tum Pater etiam & Spiritus sanctus sunt incarnati. Mediatorem agere, convenit divinæ naturæ, non ut naturæ, sed ut tali modo existenti, qui modus non convenit Patri aut Spiritui Sancto.*

9. Bellarm. *Sacrificare non potest Christo convenire secundum Divinitatem. Prot. 1. Militat hæc argutia adversus expressa verba Scripturæ. Heb. 9. 14. per Spiritum æternum seipsum obtulit. 2. Quamvis sacrificium fuerit Christus*

Christus maximè propriè secūdum humanam naturam, tota tamen persona fuit aliquo modo oblata ; ut docet Suarez in Thom. p. 3. q. 1. d. 4. Sacerdos autem fuit etiam secūdum illam naturam, cuius respectu dictum est, *filius meus es tu*, Heb. 5. 5. Altare item ad sacrificium pertinet, cuius ratio quoad sacrificium Christi, nullibi reperitur, nisi in divina natura Christi.

1 e. Bellar. Sequetur confusio, & hæresis, si una sit operatio utriusque naturæ tanquam causa propria & principalis. Protest. Nulla sequitur confusio, vel hæresis, si duo principia formalia secūdum distinctas suas virtutes & operationes, ad idem opus cooperando concurrere dicantur. Magna differentia est, inter operationem, & opus, inter motum & rem motu factam. Illam saltem moderationem circa mediationis opus exeruit natura divina, qua factum est ut efficacia & dignitas illius operis proveniat à Deitate.

Bell. Efficacia & dignitas non est aliqua actio Physica aut Realis; Sed provenit ex eo quod sacrificium sit personæ Divina: sicut regia majestas nihil reale influit in opus à rege factum, sed dignitatem addit. Prot. 1. Quamvis efficacia non sit actio realis, tamen in actione reali, provenit semper ab agente reali: nihil enim aliud est quam actus completus virtutis efficientis. 2. Majestas regia, non potest realem operationem exercere, sed natura divina potest: exemplum igitur alienum. 3. Majestas tamen regia nullam dignitatem adfert Physicis actionibus regis, edendi, bibendi, &c. 4. Nisi natura illa cui majestas regia adhæret, operetur, nullam dignitatem adfert ulli actioni: sic etiam natura divina, cuius propria est majestas divina, aliquid operari debet, ut dignitas divina opus illud comitetur.

Argumenta nostra.

11. Protest. Ioh. 10. 17. 18. Ego animam meam per me ipsum depono. Hoc dicit Christus, ut Mediator: non est autem humanæ naturæ actus.

Bellar. Ponere animam est hominis, non Dei: nihil enim aliud

aliud est quam mori, sicut resumere animam nihil aliud est quam resurgere, quamvis potestas ponendi illam & recipiendi ad libitum, sit à Deo data ipsi homini.

Prot. 1. Quamvis animam ponere passivè, sit mori, & assumere animam passivè, resurgere, si tamen activè sumantur istæ phrasæ, (sicut hoc in loco, ubi agitur de potestate ponendi & assumendi, necessario debent) tum ponere animam est liberè dimittere animam in morte, & assumere animam est excitare mortuum. Haec autem non sunt hominis. 2. Si potestas hæc sit humanæ naturæ data, tum natura humana habuit potestatem divinam. Nam posse mortuum excitare est potentia planè divinæ. Ephes. 1. 20. Phil. 3. 21. Mat. 22. 29. 3. Ex sententia omnium Scholasticorum, Christus mortuus non fuit homo, quomodo igitur Christus ut homo animam resumere, aut resumendi potestatem habere potuit? Bell. Augustinus dicit carnem assumpsisse animam, ex potestate inhabitantis carnem. Prot. Potestas igitur ista fuit personæ divinæ, non naturæ humanæ. Caro Christi mortua, ne voluntatem quidem habuit humanam, nedum potestatem quod voluit perficiendi. Sic Cajetanus & Medina, in Thom. p. 3. q. 5. a. 3. & Cajetanus & Toletus in Ioh. 10. affirmant Christum secundum divinitatem, aut hypostasim divinam, posuisse animam suam, & iterum assumpsisse. Solus igitur Calvinus nō est author hujus interpretationis, sicut Bell. innuere voluit ultimis illis verbis, viderit Calvinus quos authores sequatur. Toletus etiam eleganti similitudine, sic rem illustrat: Quemadmodum homo habens enssem in vagina, quando vult, exerit enssem, & tamen una manu vaginam tenet, & altera enssem: sic divina persona per mortem, animam à corpore, veluti enssem à vagina separavit, utramque tamen partem sibi habuit unitam: per resurrectionem autem animam corpori copulavit, quasi enssem reponens in vagina.

12. Prot. Bellarminus objicit sibi met quasi à nostris allegata, quæ Apostolus dicit: 2. Cor. 5. & ad Col. 1. de reconciliatione & pacificatione à Deo in Christo, & per Christum procurata: sed à Calvino, quem Bell. hic impugnat, ista loca non proferuntur. Illud tamen 2. Cor. 5. 19,

Deus erat in Christo mundum sibi reconcilians, Dei partes aliquas fuisse in reconciliatione procuranda ostendit. Bel. Reconciliare non semper est Mediatoris. Deus reconciliavit non ut mediator, sed per Mediatorem, quem procuravit & misit. Prot. 1. Reconciliatio à Christo facta fuit Mediatoris. 2. Deus personaliter in Christo existens reconciliavit sibi mundum, ut Cajetanus illum locum interpretatur: Christus igitur ut Mediator & reconciliator, non tantum homo fuit, sed & Deus. 3. Idem Apostolus disertè testatur. Act. 20. 28. Ecclesiam redemptam fuisse sanguine Dei. Christus igitur Deus homo non tantum procuravit Mediatorem, sed & Mediatoris munereungebatur.

13. Prot. Objicit etiam Hebr. 4. 14. transiit cœlos. Et c. 7. sine patre, sine matre. Quamvis autem neque ista loca apud Calvinum reperiuntur, in iis tamen plus est roboris, quam ut Bellarmini responso possint eludi. Bell. Hæc rectè probant personam Pontificis nostri esse divinam: virtus qua Christus penetravit cœlos à Deo erat: sed verbum, Deus, Sacerdos est secundum formam hominis. Prot. Concedit hic Bellarm. totum illud quod volumus. Personam Mediatoris fuisse divinam: virtutem qua mediatione functus est fuisse divinam: sub forma hominis hanc personam fuisse Mediatorem. Si enim per secundum formam hominis, intelligit virtutem humanam non divinam, tum sibi met ipsi apertè contradicit: quia simul affirmat virtutem fuisse à Deo, id est, à divina natura.

14. Totam etiam causam tradit nobis Bell. in Patrum testimoniis eludendis, cap. 7. ubi concedit. 1. In quibusdam operibus Christi concurrisse Deitatis & humanitatis actiones. 2. Omnia miracula Christi fuisse partim divina, partim humana. 3. Mediationem substantialem non tantum humana, sed etiam Divina natura, fuisse necessariam, ut opera Mediatoris essent infiniti pretii. Nam 1. Nulla opera Christi, magis divina sunt, quam illa quæ spectant ad redemptionem, quæ non immerito majus opus à quibusdam habetur quam ipsa creatio. 2. Qui nihil miraculosum agnoscit in redemptionis opere, is miraculum est vel potius monstrum Christiani. 3. Si mediatio substantia-

stantialis utriusque naturæ fuit necessaria ad dignitatem operationis, tum certè ad operandum: nulla enim dignitas redundat à natura in operationem, nisi illa natura operetur.

15. *Prot.* Renovare corda, & dare Spiritum Sanctum, sunt opera Mediatoris: sed sunt solius Dei. Bell. Meritorie hæc facere, est proprium Mediatoris: sed efficienter, & ut authorem doni hæc facere, non est Mediatoris. *Prot.* Negare hanc efficientiam esse Christi Mediatoris, nihil aliud est, quam negare, omnem potestatem in cælo & in terra datam esse Christo: Mat. 28. 18. Darc eum vitam aternam suis. Ioh. 10. 28. & 17. 2. Baptizare nos Spiritu sancto & igne. Mat. 3. 11. Mittere Spiritum à Patre. Ioh. 15. 26. Conseruare suos in hoc mundo, Mat. 28. 20. Et suscitare eos in nouissimo die, Iohan. 6. 54. in summa, nihil aliud est, quam Christum negare efficaciter esse Iesum vel Servatorem.

16. Aliam unam rationem proponit Bell. ex Calvinæ epist. 352. de mediatione Christi inter Deum & angelos, quam, ut longè petitam, & obscure propositam, putabat se posse suspicionibus iniquis onerare. Sed interim intactam relinquit rationem Calvinæ primam, quia in Christum ut Mediatorem est credendum. Secundam, quia ut Mediator summum imperium tenet in cælo & in terra. Tertiam, quia coniungit nos cum Deo. Et quartam, quia facit nos partitipes diuinæ naturæ: Has inquam omnes rationes cum variis Scripturæ testimoniis dissimulat Bellarm. & unam illam arripit, quæ non ad probationem causæ, sed ad nominis explicationem, à Calvino profertur: Quid hoc est aliud, quam fortiter fugiendo, sophisticè pugnare?

An Christus sibi met etiam aliquid meruerit? cap. 9. & 10.

17. Quamvis de hac quæstione, ut minus necessaria, non sit magnopere laborandum; duo tamen certissimè de ea statuimus: 1. Sententiã illam quam Põtificii hac de re tuentur, esse vel falsam, vel incertã saltem ex parte, &

ex parte sibi repugnantem. 2. Curiosæ temeritatis esse aliud meritum tribuere Christo, respectu sui ipsius, quam viam, aut modum, ab humilitate ad gloriam perveniendi.

18. Pontificii docent, Christum ab instanti conceptionis fuisse perfectè comprehensorem, & beatum. Magister l. 3. dist. 14. & 26. Thom. p. 3. q. 9. a. 2. & q. 15. a. ult. & q. 34. a. 4. Comprehensoris autem non est sibi aliquid mereri, sed viatoris tantum, secundum doctrinam Scholæ.

19. Non explicant nobis, utrum primario meruerit sibi, & secundario nobis. vel nobis primario, & postea sibi: neque definiunt, an meritum quo sibi aliquid acquisivit, fuit meritum ex congruo, vel ex condigno, ut ipsi loqui solent, vel quo pacto aut foedere nitebatur: nec adhuc ostenderunt, quomodo unum & idem meritum proportionem habet ad peccatores liberandos, & justum exaltandum: nec denique rationem reddunt idoneam, quare aut quomodo corporis gloriam & nominis exaltationem habuerit Christus ex merito, & non gloriam animæ.

20. Bellarm. Respondet Thom. p. 3. q. 19. a. 3. quia melius est animæ gloria nunquam carere, quam eam mereri: sed melius fuit gloria corpus ad tempus carere, & ex merito illam acquirere, quam carere dignitate merendi. Melius est enim, ceteris paribus, aliquid ex merito habere, quam sine merito. Prot. 1. Falsum est illud, quod fundamenti loco ponitur, melius esse habere aliquid ex merito quam sine merito. Propius enim accedit ad perfectionis modum qui in Deo reperitur. habere aliquid sine laboriosa meriti procuratione. 2. Vna est gloria totius naturæ humanæ, quæ uno & eodem jure debet acquiri, non parte una ex merito, & ex altera parte sine merito. 3. Si aliqua dignitas ad Christum accessit merendo, tum ad animam præcipuè accessit: sed anima (ex Pontificiorum sententia) fuit ante perfectè beata. 4. Anima beata non est in statu merendi.

21. Phil. 2. 9. Neque quapropter, neque &, aliud aliquid necessario probat, quam congruentem paritatem rationis

nis inter humiliationem Christi & ejus glorificationem. Parallela phrasis, à Bell. allegata, ex Matt. 16. & ego dico tibi, tu es Petrus, nihil minus notat quam meritoriam causam. Petri enim confessio, non meruit ut ille constitueretur Ecclesiæ fundamentum, & Monarcha (quam Petri mercedem fuisse Pontificii volunt,) quia tum omnes illi qui eandem confessionem edunt, admitterentur etiam ad eundem principatum. Simili argumento concludere potest Bell. Christum etiam merendi legem Sacerdotibus posuisse, Mat. 21. 24. Si dixeritis mihi, & ego dicam vobis, quia ibi similiter usurpatur, & Hebr. 2. 9. Propter mortis perpeffionem, significat mortem fuisse finem humiliationis, non causam gloriæ.

22. Concedit Bellarm. cap. 10. Non descendisse filium Dei, ut sibi aliquid acquireret: & non negat omnem gloriam ipsi humanæ naturæ debitam fuisse sine ullo labore. Nulla igitur alia ratio subesse videtur quare Pontificii tantopere contendunt Christum aliquid sibimet meruisse, quam ut fundamentum jaceant doctrinæ suæ de meritis humanis: cum tamen libertatem illam arbitrii Christi tribuere non audent, quam ad meritorium hominis opus ita necessariam esse statuunt, ut ex meriti ratione eandem demonstrare soleant, potentiam scil. vel bene vel male agendi.

BELLARMINVS

ENERVATVS.

Liber Tertius.

De Pontifice Romano.

CAPVT I.

*De regimine Ecclesiæ. Contr. 3. Lib. 1.**à capite 1. ad 10.*

Quæstionis totius cardo in eo vertitur: An
visibile regimen totius Ecclesiæ militantis debeat esse
Monarchicum? Pontificii affirmant: nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. Regimen omnium optimum, & utilissimum,
est regimen Ecclesiæ: sed regimen Monarchicum est
omnium optimum & utilissimum.

Protest. 1. Tota hæc ratio (qua octo integra ca-
pita & partem 9. Bellarm. consumit) est otiosa & inepta
speculatio. Quia nullum regimen aut aliud quodlibet in-
stitutum simpliciter optimum aut utilissimum potest vo-
cari, nisi habita ratione subjecti, cui ad finem suum diri-
gendo, inservit. Cum igitur tanta sit varietas in homini-
bus regendis, nullum unum regimen (humanitus loquē-
do) dici potest absolute optimum & omnibus utilissi-
mum. 2. Quod optimum videtur esse in sua natura & u-
tilissimum, illud ab Ecclesiæ regimine potest abesse:
exempli gratia, ut rectores tales sint qui non possint er-
rare, sive de jure quæratur, sive de facto: quod Bellarm.
suo Monarchæ, Pontifici, non audet arrogare. 3. Monar-
chia,

chia, Aristocratia, & Democratia, non possunt in contentionem venire quæ cui sit præferenda, nisi in iis societatibus quæ *Archian* & *Cratian*, vel ἀρχὴν καὶ κρατὸς, id est, dominium & imperium in sua rectora admittunt: regimen autem Ecclesiasticum visibile non est imperium, sed ministerium 1. Cor. 4. 1. & 2. Cor. 1. 24. 4. Ecclesia universalis, non est societas visibiliter una: unum igitur singulare regimen unius Monarchæ non potest esse optimum Ecclesiæ toti, quamvis esset optimum in societate omni singulari. Sic enim Bellarm. ipse cap. 8. Si Ecclesiæ particulares non essent inter se colligatæ, ut unum corpus (visibile & Politicum puta) facerent; sufficeret unicuique suus rector, id est, nihil opus esset uno Monarcha. Nos autem assumimus: sed non sunt ita colligatæ, ut inter se unum corpus visibile & politicum faciant. Ergo nihil opus est uno generali Monarcha. Assumptio vel inde confirmatur, quod Ecclesiæ ipsæ particulares, sunt corpora completa, omnem cultum à Christo institutum in sese exercentes, & omni ordinario Ministerio à Christo instituto in sese fruantes. Neque enim ullus cultus est proprius Ecclesiæ Oecumenicæ qua talis: neque ullus Minister Ecclesiasticus hoc munere defungi potest, erga Ecclesiam illam universalem quam Bellarm. vult ex omnibus particularibus componi. 5. Sunt inter ipsos Pontificios magnæ authoritatis, non doctores tantum varii, sed & integræ Academia, & Ecclesiæ nationales, quæ negant regimen Ecclesiæ esse Monarchicum. Doctores enim Sorbonici vel facultas Theologica Parisiensis statum Ecclesiæ ab ejus regimine distinguens, regimen ejus statuit esse *Aristocraticum*, quod etiam omnium optimum, & naturæ convenientissimum esse, non dubitant affirmare. De Eccles. & Polit. potest. Anno 1611. In istis autem loquitur Ecclesia Gallica, Pontificia. 6. Non est nostrum pronunciare quod regimen sit optimum, & inde inferre, Deum debuisse illud in Ecclesia constituere: sed potius ex verbo inquirere, quale regimen Deus in Ecclesia constituit, & ex eo certo concludere, tale regimen esse Ecclesiæ optimum ac utilissimum. In istiusmodi re-

bus.

bus, illud sæpè locum habet, quod Servator noster de externe speciosis pronunciat, *Luc. 16. 15. Quod apud homines sublime est, abominatio est in conspectu Dei.*

2. Bell. cap. 9. *Certum est Ecclesiam immortalium Angelorum, exemplar esse Ecclesie mortalium hominum, Heb. 8. 5. Certum autem est, inter Angelos, unum esse, qui aliis omnibus præst: qua dignitate primo præditus fuit, qui nunc Diabolus vocatur, Job. 40. dicitur Behemoth & Lucifer, Is. 14. & Ezech. 28. dicitur, circumdatus lapidibus pretiosis, id est, choris Angelorum. Post casum autem Diaboli S. Michael ejus locum obtinet. Apoc. 12. Prot. Hujusmodi certa sunt itera somnia, & certa signa hominis laborantis febris Monarchica. Nam 1. Heb. 8. 5. agitur de ceremoniis legis, non de Ecclesia Christiana, quæ talis est. Illæ etiam ceremonie Christi non Angeles habuerunt pro exemplari: Neque potuit ullo modo fieri, ut in sacrificiis & similibus observationibus, quæ peccatum & ejus abolitionem spectabant, ulla esset representatio status Angelorum. 2. Hierarchicum illum ordinem quem statuunt inter Angelos, Scholastici ipsi non ex Monarchico imperio, sed ex cognitionis, officii & actuum variis gradibus petunt. Thom. p. 1. q. 108. Bannes in illum locum. 3. Apud ipsos etiam Scholasticos, ut Bannes in Th. p. 1. qu. 63. a. 7. docet, non est error, aut temeritas aliqua, negare supremum omnium Angelorum cecidisse: quia testimonia Scriptura, quæ in contrarium adduci possunt, sufficienter explicari possunt. & Aug. super Gen. l. 3. c. 10. & lib. 11. c. 19. censet illam sententiam esse probabilem. 4. Behemoth, Job. 40. est bestia comedens fœnum, ut bos, vers. 10. Lucifer Is. 14. est Rex Babylonix, vir concutiens regna, & postea descendens in sepulchrum, vers. 15. & 16. Ezech. 28. disertè & nominatim agitur de Rege Tyri v. 12. Ille etiam vocatur tantum Cherub. v. 19. Seraphin autem, non Cherubin, in supremo Angelorum ordine à Pontificiis collocantur. Si vero ad lusiones allegorias cōfugiat Bell. vim facit legi ab ipsomet approbatæ, de verbo Dei lib. 3. cap. 3. ex solo literalis sensu peti debent argumenta efficacia. 5. Per Michaellem, Apoc. 12. 7. intelligitur Christus, sicut manifesto apparet ex vers.*

vers. 11. vicerunt eum per sanguinem agni. Neque per angelos Michaelis intelliguntur ibi alii quam fideles, anima sua prodigi usque ad mortem, ibid. 6. Nihil opus est Angelis Monarcha vicario, ministeriali, quia Monarcha principalis in coelis est ipsis præsens.

3. Bell. Testamentum Vetus fuit figura Novi, sed in Veteri fuit regimen Monarchicum. Ergo.

Prot. 1. Testamentum Vetus quoad regimen ejus, non fuit figura Novi, quoad visibilem ejus statum à Christo distinctum; Christus enim est corpus, cujus umbra fuit in illo Testamento. 2. Simili ratione concludere quis possit unicum Templum ac locum solemnis cultus constitui debere in Testamento Novo. 3. Summus Sacerdos inter Iudæos, non fuit Monarcha: neque enim leges ferebat novas, neque leges latas solus executioni mandabat. Memorabilis, & ad Novum etiam Testamentum accommodanda est illa observatio Iosephi, apud Eusebium præp. Euang. lib. 8. οἱ μὲν μοναρχίας, οἱ δὲ ταῖς ὀλίγων δυναστείαις, ἄλλοι δὲ τοῖς πλείεσιν ἐπέτρεψαν τὴν ἐξουσίαν τῆς πολιτευμάτων: ὃ δὲ ἡμέτερος Νομοθέτης, εἰς μὲν τέτους ἔδ' ὅτις ἀπέειπεν. ὡς δ' ἅντις εἶποι βιασάμενος τὸν λόγον, Θεοκρατεῖον ἀπέδειξε τὸ πολίτευμα, Θεῷ τὴν ἀρχὴν ὃ τὸ κράτος ἀναθεῖς. Ecclesia Israelitica (sicut & Christiana) neque constituta fuit Monarchia, neque Aristocratia, neque Democratia, sed Theocratia.

4. Bell. Comparatur Ecclesia exercitui, mulieri sponsæ, ovili, domui, navi. Sed exercitus unum habet imperatorem, mulier unum caput, regnum unum regem, ovile unum pastorem: domus unum œconomum: & navis unum gubernatorem.

Prot. 1. Similitudines neque probant, neque illustrant, si extendantur ultra illam qualitatem in qua instituitur comparatio. Sed nulla harum similitudinum usquam in Scripturis ad externum regimen totius Ecclesiæ declarandum: illud igitur regimen neque probant, neque illustrant. 2. Manifestè falsum est, unum semper vicariam ac ministerialem esse imperatorem exercitus,

caput corporis, pastorem ovilis, oeconomum domus, aut gubernatorem navis: Principaliter autem hæc omnia conveniunt soli Christo. 3. Ecclesia tota nusquam in Scripturis dicitur, aut pie dici potest exercitus Papæ, corpus Papæ, ovile Papæ, domus Papæ, aut etiam navis Papæ. Huic igitur fictitio Monarchæ, istæ similitudines non conveniunt. 4. Non potest à blasphemia excusari, quod Bellar. hic obiter annotat *posse scil. Io. 10. 16. per unum Pastorem, intelligi Petrum, ejusque successores*. Illud autem ridiculum est, quod unum tantum oeconomum intelligi vult, *Luc. 12. 24. eumque ipsum esse Petrum*. Hujusmodi argumenta non sunt digna seria aliqua refutatione: quæ à conscientis auctorum, & communi sensu lectorum satis refutantur.

5. Bell. *Christus cum in terris degeret, Ecclesiam visibilem administrabat, ut summus ejus Pastor, & Rector: ergo nunc etiam Ecclesia debet habere externum & visibile regimen Monarchicum: alioqui non esset eadem Ecclesia*. Prot. 1. Christus quoad externam personam quam sustinuit in terris, non gessit se ut visibilis Monarcha, sed maxima ex parte, ut Minister *Luc. 22. 27. Mat. 20. 28. 2. Minister externus propriè fuit Iudæorum tantum, Rom. 15. 8. Personaliter (ait Cajet. in illum locum) functus est officio respectu nationis Iudæorum & illi soli nationi ministravit. 3. Sacerdos Iudaicus (judicio Bell.) fuit tum temporis visibilis Ecclesiæ Monarcha. Nunquid duo simul Monarchæ visibiles fuerunt, iique a se invicem ita dissidentes? 4. Ecclesia potest esse eadem, quoad essentiam, quamvis externum ejus regimen, quod est adjunctum præter essentiam accedens, magna ex parte commutetur.*

6. Bell. *Quibus rationibus probatur, debere unum Episcopum præesse Parochis, Archiepiscopum Episcopis, Patriarcham Archiepiscopis, iisdem probari potest, unum Pontificem summum debere præesse Patriarchis*. Prot. 1. Nos autem subsumimus, nullis argumentis posse probari Monarchicam superioritatem Patriarcharum, Archiepiscoporum, aut Episcoporum, ex Scripturis: atque adeo Monarchiam Papæ destitui etiam omni probatione. 3. Episcopi, Archiepisc.

Archiepiscopi, & Patriarchæ, antequam Papales, id est, Pontificiæ tyrannidis, vel præcursores, vel ministri evaserunt, istam Monarchicam potestatem non exercuerunt: & ubicunque exercent, imaginem quandam Papæ gerunt ordinis primatu, ab hominibus concessio, olim fuerunt contenti.

7. Bell. *Ecclesia non potest propagari, sine universali Monarcha: nemo enim prædicare potest, nisi mittatur, Rom. 10. 15. neque mittere prædicaturos in aliis Provinciis quisquam potest, præter summum Ecclesiæ Præsulem. Prot. 1. Quod nemo prædicare posse dicitur, nisi mittatur, Rom. 10. 15. intelligitur illud de missione Dei. Supple (inquit Cajetanus) à Deo: prædicare enim quæ Dei sunt & divini consilii, nullus rectè attentat, nisi missus à Deo. 2. Mittit Deus concionatores in omnes partes mundi, sine vicario Mat. 9. 38. Luc. 9. 49. 50. Mittunt etiam homines, qui charitate & zelo Dei commoti (sive sint Ecclesiastici, sive Politici) prudenter id agunt, ut alii (ordine justo quantum fieri potest, observato) donis aptis instructi, & approbati, opus illud aggrediantur. Mittit ipsa charitas, ubi occasio justa, cum idonea facultate concurrat, ad aliorum salutem procurandam. 3. Hæretici possunt suos errores propagare, sine Pontifice: quidni & orthodoxi veritatem?*

8. Bellar. *Necessè est ut omnes fideles idem omnino sentiant in rebus fidei: sed hoc esse non potest, nisi unus sit summus Iudex. Prot. 1. Omnes verè fideles idem sentiunt in necessariis, sine summo iudice externo: in aliis non est absolute necessarium, ut idem sentiant. 2. Pontifex nondum effecit, ut omnes Pontificii idem sentiant, ne de ipso quidem Pontifice Romano, & ejus in judicando potestate: non magis quam vetus Pontifex Phariseos & Saduceos idem sentire fecit. 3. Fides non ingeneratur imperio hominis judicantis, neque unitas ejus per tale imperium conservatur, sed per verbum Dei: ex cujus usu, si non sequatur unitas, hoc utentium, vel abutentium fit perversitate. 4. Petro ipso, cum aliis Apostolis, adhuc superstites, diffidia, & hæreses variæ exoriebantur. Non virtute,*

neque vi visibilis alicujus Monarchæ, sed Spiritu Dei conservatur Ecclesia, ne istis dissidiis dissipetur, *Zach. 4. 6.*

Argumenta nostra.

9. *Protest. Matt. 22. 25. 26. Luc. 22. 26.* Reges gentium in eas dominantur, &c. verum non ita erit inter vos, vos autem non sic.

Bell. 1. *Istis verbis, non removet Dominus Monarchiam ab Ecclesia, sed potius eam instituit, atque admonuit, diversam esse à civili Monarchia gentium.* Non enim ait, vos non præsidebitis ullo modo, sed, non sicut reges gentium. *Prot. 1.* Instituitur istis verbis comparatio dissimilium inter Reges gentium, & ministros Ecclesiæ: illud igitur removetur à ministris Ecclesiæ, quod tribuitur Regibus: sed regibus nihil hic tribuitur nisi dominium & imperium, ergo hoc illud est quod à ministris Ecclesiæ removetur. 2. Illud à ministris Ecclesiæ removetur, quod filii Zebedai quærebat, & de quo discipuli inter se contendebant, sed hoc fuit dominium, *Mat. 20. 21. Luc. 22. 24.* ergo dominium ab ipsis removetur. 3. Illud à ministris Ecclesiæ removetur quod directè opponitur ministerio, ut *ministerium esse, & habere sibi ministrantes* opponuntur, *Mat. 29. 28.* sed hoc est dominium, ergo dominium à ministris removetur. 4. Quod Bell. institutionem domini & Monarchiæ ex istis ipsis verbis colligit, quia varius modus præsidendi præscribitur Ecclesiæ ministris ab illo modo quo reges præsident gentibus; in eo semetipsum superat Sophistica impudentia. Nam 1. Alio modo possunt præsidere, sine ullo dominio: & alio etiam modo dominari, (si hic locus esset dominio) sine Monarchia. 2. Posset simili ratione concludere ex *Psalmo primo*, improbos homines felices esse & futuros, suo modo, quia id affirmatur ibi de piis, & subjungitur, *vers. 4. improbi non sic.* Et divortia facta fuisse ab initio quavis levi de causa, sed non eo modo, quo postea, quia *Mat. 19. 8.* dicit Christus *ab initio non fuit sic.* & fideles omnem impuritatem patrare; sed alio modo quam gentes, quia *Ephes.*

Ephes. 4. 20. Apostolus dicit fideles *non sic didicisse Christum.* 3. Sic notat qualitatem illam in qua comparatio fuit instituta: illa autem qualitas non fuit modus domi- nandi, sed ipsum dominium: non enim tribuitur Regi- bus, quod hoc aut illo modo dominabantur, sed simplex dominatio: ergo non in modo domini, sed in re ipsa ministri Ecclesiae dissimiles esse debent Regum.

Bellarm. 2. *Clarè subjungitur, qui inter vos major est fiat minor, & praeceptor* (Græcè ἡγέμενος, Dux, Princeps) *fiat sicut minister: unus igitur erat à Domino Dux designatus.*

Protest. 1. *Clarè etiam subjungitur Luc. 9. Qui mini- mus est inter vos: num quid unus designatus erat mini- mus?* 2. Apud Matthæum cap. 20. vers. 26. & 27. bis ex- plicatur mens hujus phraseos, *quicumque voluerit esse magnus, aut primus, inter vos.* 3. Si unus erat designatus dux, quomodo factum est, quod sæpius quarebant, & contendebant quis esset maximus? 4. Argumentatio Bell. à voce ἡγέμενος, quæ ductorem significat, ad ducem constituendum, est ac si quis joco probare vellet Recto- rem Academiae, aut Regentem Collegii esse propriè lo- quendo Regem. Nos vero ex adverso pro certo colligi- mus, Spiritum sanctum, eo ipso, quod Reges & Princi- pes ubique appellat ἀρχόντες domini titulo, sed mini- stros Ecclesiae semper officii & ministerii titulis desig- nat qualis est ἡγέμενος aliis praeundi officium notans, eo ipso inquam Spiritum Sanctum indicare voluisse do- minium convenire principibus mundi, sed non Ecclesiae ministris. Illud saltem liquidissimè apparet Monarcham unum hac voce non designari: quia varii ἡγέμενοι fue- runt non solum in Ecclesiis variis, sed & una Ecclesia particulari, Act. 15. 22. Heb. 13. 16. 17. Scriptura etiam di- stinguens inter ἡγεμόνα. & ἡγέμενον, priore voce ma- xima saltem ex parte denotat ducem Luc. 21. 12. &c. quæ nunquam adhibetur in Ecclesiae ministro designando.

Bell. 3. *Christus verè præerat & Dominus erat, quamvis non sicut Reges gentium: suo igitur exemplo rem declarans, vult unum ex suis verè præesse, sed absque libidine dominan- di ut reges, qui tyranni sunt plerumque.*

Protest. 1. Certum est, in Christo utrumque fuisse, & jus domini in Ecclesiam, & statum ministrantis: sed hic disertè pro exemplo ministrationem suam tantum discipulis suis proponit, *Luc. 22. 27. Mat. 20. 28.* vis fit igitur ipsius verbis, cum altera pars trahitur in exemplum. 2. Christus nūquam exercuit externum imperium, sed fuit *ut minister, in forma serui*: nihil igitur domini in semetipso exhibuit suis discipulis imitandum. 3. Quod imitandum proposuit, non uni alicui hoc commendabat sed omnibus: *vos autem, quicumque inter vos.* 4. Quod de tyrannis addit Bell. nullo modo convenit: quod enim Christus Regibus tribuit, id omnibus Regibus convenit: omnes autem Reges tyrannos esse Bellarm. ipse non audeat affirmare.

Bellar. 4. *Reges sua regna filiis suis hereditario jure relinquunt: Prelati Ecclesie non sic.*

Protest. 1. Nihil igitur aliud (Bell. interprete) prohibuit Christus, hoc saltem in loco, ministris Ecclesie, quam ne tyrannice imperium suum exercerent dum viverent: aut morituri suos proprios filios constituerent ejusdem imperii successores. Mirum est, tam sollicitè Christum hæc vulgaria prohibuisse: & tam obscurè tamen explicasse, ut in verbis ejus neque vola, neque vestigium appareat, vel tyrannidis, vel successionis. 2. Hac ratione, nullum discrimen erit inter illos reges qui suffragiis populi eliguntur, & Ecclesie Ministros.

10. *Prot.* Apostolus totum sacrum Ecclesie ministerium & regimen à Christo institutum repræsentans, nullam mentionem facit unius visibilis Monarchæ, *Ephes. 4.* 11. & in commendatione unitatis propter unum corpus, unum Spiritum, unam Spem, unam Fidem, & unum Baptisma, nullam mentionem facit unius Pontificis & Monarchæ.

Bell. 1. Pontificatus summus disertè ponitur ab Apostolo in illis verbis, & ipse dedit quosdam quidem Apostolos: & clarius 1. Cor. 12. primum Apostolos. Summa enim potestas data est omnibus Apostolis: sed Petro soli, ut ordinario Pastori, cui perpetuo succederetur, alii vero tanquam delegatis.

Protest. 1.

277 H
C(40)D
277 H 277
=

Protest. 1. Si omnes Apostoli habuerunt summam potestatem, tum nullus unus fuit Monarcha. 2. Si Petrus ut Apostolus fuit ordinarius pastor, tum extraordinarius & ordinarius pastor unum & idem sonant: tum etiam omnes Apostoli fuerunt ordinarii pastores. 3. Si ordinaria & perpetua successio Petri isto loco disertè ponatur, tum continetur in ipso titulo Apostoli: atque adeo omnes etiam Apostoli similem habent successionem. 4. Apostolus & delegatus, idem sunt: non minus igitur Petrus, quam reliqui, fuit delegatus: neque magis quam reliqui delegati, ordinariam successionem habuit ratione Apostolatus.

Bellarmin. 2. *Potest etiam responderi, Apostolum, hoc loco, tantum enumerasse varia dona quæ sunt in Ecclesia, non hierarchiam.* *Protest.* 1. Hierarchiam revera non delineavit, sed hierodouham. 2. Omnes tamen ministerii gradus, tam extraordinarios, quam ordinarios enumeravit. 3. Dona illa enumeravit tantum quæ pertinent ad opus ministerii, vers. 12. 13. 14. Ipsi ministri sunt dona.

Bellarmin. 3. *Papa in illis verbis comprehenditur, Ephes. 4. vers. 4. unum corpus, & unus Spiritus.*

Prot. 1. Non quæritur in argumento, quid comprehenditur, sed quid exprimitur. 2. Si comprehendatur in illis verbis, ut causa unitatis corporis, tum vel unum corpus facit sine Spiritu, vel per Spiritum: sed utrumque absurdum. 3. Papa non est causa unitatis spiritualis & mysticæ: sed talis est unitas corporis per Spiritum. 4. Christus ipse illis verbis non proprie designatur, ut causa unitatis Ecclesiæ, sed vers. 5. *Vnus Dominus*: ergo neque vicarius Christi.

11. *Protest.* Christus solus est caput Ecclesiæ. Ephes. 1. 22. & 4. 14. Col. 1. 11. injuriam igitur faciunt Christo, qui aliud caput addunt.

Bellarmin. 1. *Papa est caput non cum Christo, sed sub Christo: non igitur fit injuria Christo, sed augetur ejus gloria: quia Christus est caput nobiliori modo, sicut Rex est supra Proregem.*

Prot. 1. Caput sub capite, non est ut Prorex sub Rege, sed ut Rex sub Rege. 2. Proregis titulum & locum nemo subditus.

subditus sibi arrogare, aut alteri tribuere audet sine expresso mandato Regis preceunte: sed de Christi expresso mandato pro capite substituto, nullæ tabulæ proferuntur.

3. Rex omnia Regia dispensat per Proregē: sed Christus ut caput Ecclesiæ, influentiam vitæ, sensus & motus in Ecclesia dispensat solus, neque Papa, neque alio ullo capite intercedente, Pontificiis ipsis concedentibus, *Thom. p. 3. q. 8. a. 6. 4. Caput est Christus ratione fidei. Alexander Alensis p. 3. q. 12. m. 1. a. 2. s. 2. eo ipso est caput quo creditus.* Si igitur Papa sit caput sub Christo, tum fides Ecclesiæ fertur in Papam, sub Christo. 5. Si papa sit caput sub capite Christo, tum Christum repræsentat in gratia unionis: *gratia enim unionis in Christo, eadem est cum gratia, secundum quam caput Ecclesiæ est.* Alexander Alensis *p. 3. q. 12. m. 1. a. 2. s. 1.* & eadem ratione etiam sub Christo est primogenitus ille, in quo omnis plenitudo habitat, omnia implens, & omnia habens pedibus suis subiecta. *Eph. 1. 22. Col. 1. 18. 19.*

Bell. 2. Multa eorum quæ conveniunt Christo, tribuuntur etiam hominibus, sine injuria Christi, in ipsa Scriptura: ut lux, fundamentum, Pastor, Episcopus, Apostolus, Doctor. Protest. 1. Non tribuuntur sine expresso consensu Christi. Non tribuuntur uni alicui homini singulariter. 3. Cum alia multa tribuuntur hominibus in Scripturis & titulus capitis Ecclesiæ nusquam per totam Scripturam cuiquam nudo homini communicatur, hoc ipsum certum est argumentum, hanc prærogativam esse singularem, & Christo soli reservatam. 4. Quamvis ea nomina quæ propriè ad ministerium referuntur, possint hominibus tribui, suo modo, illa tamen quæ significant arctissimam Christi & Ecclesiæ conjunctionem (ut capitis & Sponsi nomina) neque possunt, neque debent ad ullos homines transferri. 5. Illorum nominum relatorum quæ tribuuntur hominibus correlata etiam ad eosdem homines referuntur: si igitur Papa sit caput Ecclesiæ, Ecclesia etiam rectè dicetur corpus Papæ. hoc autem est inauditum.

Bell. 1. Hujus rei causa est, quod solus Christus sit caput principale & perpetuum totius Ecclesiæ. Protest. 1. Principa-
palitas,

palitas, & perpetuitas, nō sunt causa (ne quidem sine qua non) cur relata & correlata, ad se mutuo referuntur: eorum igitur defectus, non potest esse causa cur non sic referantur. Rex in suo regno, ut Deo inferior, non est absolute principalis; ut mortalis, non est perpetuus Rex, & tamen regnum dicitur esse Regis. 3. Si Papa non sit perpetuus Rex, quid fiet Ecclesiæ, & ejus unitati, cum interciditur istud caput? praesertim si interregnum sit aliquot annorum, sicut aliquando fuisse constat. 2. Bell. 2. *Cum Ecclesia dicitur corpus Christi, vox illa Christi potest commodè referri, non tam ad Christum ut caput, quam ad eundem, ut hypostasim ejus corporis: quemadmodum cum dicimus, illic jacet corpus Petri, aut Pauli, non significamus Petrum aut Paulum esse corpora, sed personas quarum illa sunt corpora.* 1. Cor. 12. Prot. 1. Bell. hic in os contradicit Paulo, Eph. 1. 22. 23. & 4. 15. 16. & 5. 23. Col. 1. 18. & 2. 19. qui disertè docet, Ecclesiam vocari corpus Christi, quatenus Christus est ejus caput. 2. Inaudita est ista significatio hypostaseos, & absōna ejus applicatio. Petrus enim non potest dici caput illius corporis quod hic jacet: sed Christus rectè vocatur caput illius corporis, cujus Bell. vult eum esse hypostasim. Homines sunt corpus Ecclesiæ, sicut corpus hic aut illic jacens, est corpus Petri. Ecclesia non assumitur in unitatem personæ Christi. Christus 1. Cor. 12. 12. vocatur Synecdochicè Ecclesia, cum Christo ut cum capite mysticè adunata. Sic Contarenus Cardinalis, in illum locum. *Ecclesia tota, & hoc corporis mysterium appellatur nomine Christi, idem etenim corpus est caput cum membris.*

12. *Protest.* Non potest unus homo sufficere omnibus Ecclesiis regendis. Ergo Ecclesiæ universæ regendæ inepta est Monarchia. Bellar. 1. *Vt unus per multos sibi subiectos ministros & pastores, totam Ecclesiam regat, non solum possibile est, sed etiam utile & commodum, fecit id Paulus* 2. Cor. 11. 28. *& unusquisque Apostolorum.* Prot. 1. Deus nunquam vocavit ullum rectorem aut Pastorem Ecclesiasticum ad pascendum aut regendum per alios. Quia hoc non est ad ministerium, sed ad dominium vocare: potestas

Potestas enim domini est, aliis potestatem delegare. Summi autem rectores ac Pastores Ecclesiæ ad ministerium tantum vocantur, 1. *Tim.* 1. 12. 2. Si Papa per alios regat, tum illi suo jure non regunt & pascunt suas Ecclesias, sed tanquam delegati Papæ, atque adeo non sunt immediatè & formaliter ministri Dei, sed Papæ. Nullo modo apparet, Petrum rexisse omnes Ecclesias per cæteros Apostolos, & reliquos ministros: Diu laborans erat Paulus, antequam negotii quidquam habuit cum Petro, *Gal.* 1. 17. 18. & postea ministerio fungebatur ut Petri socius, non delegatus *cap.* 2. *vers.* 9. Pari vocationis jure & efficacia utens cum ipso Petro, *ibid.* v. 7. & 8. 4. Cum *utile & commodum* esse Bell. affirmat, regimen Monarchicum Papæ per alios regentis, si turpis lucri commodum Papæ hoc pacto accrescens, non potest illud negari, sed utilitas fructus, & ædificatio Ecclesiæ postulat, ut Pastores omnes per se attendant ad suos greges 5. Paulus habuit sollicitā curam de omnibus Ecclesiis: sed non regebat omnes & singulas vel per se, vel per alios, tum enim sequetur Paulum fuisse Episcopum Ecclesiæ Romanæ, & rexisse eam per Petrum, & ejus successores. Si etiam sollicitudinem habere, sit regere, tum Paulus fuit Rector & Pastor ipsius Petri. Magnam enim curam & sollicitudinem habuit, ut Petrus recto pede incederet, sine offensa, *Gal.* 2. 14. & talis fuit sollicitudo illa de qua Paulus loquitur, 2. *Cor.* 11. 28. sicut ex sequentibus apparet, *quis offendiculo afficitur, quin ego urar?* 6. Si unusquisque Apostolorum idem fecit, tum omnes fuerunt universales Monarchæ, & simul etiam variis Monarchis parebant, Quorsum tanta confusio in regimine omnium optimo?

Bell. 2. *Deus dedit imperia majora quam nunc est orbis Christianus uni homini: uni totum fere orbem aliquando parere voluit. Facilius autem est gubernatio Ecclesiastica, quam Politica. Prot.* 1. Bellarm. nunquam serio cogitavit cum Apostolo, 2. *Cor.* 2. 16. *Sed ad hæc quis idoneus?* 2. Deus sæpe in ira, dat populis multis Regem unum. 3. Dat Regibus imperium, quo possint proreges, & præfectos

et os sibi servituros creare. 4. Nulla lege instituit tam late patentia imperia, nedum uni hominum successioni alligavit. 5. Papæ est (si Pontificiis credamus) & Ecclesiam, & illa imperia vel directè, vel indirectè gubernare.

13. *Protest. 1. Cor. 3. 22.* Paulus, Apollos & Cephas vestri sunt. *Bell. Non percipio vim argumēti. Prot.* Vis argumenti, quoad causam præsentem, est in eo, quod monentur Corinthii hoc argumento, ne pendeant ab ullo homine, tanquam à Domino suo, quia omnes sunt eorum ministri, ex æquo, non minus Cephas quam Apollos, nemo igitur hominum est Dominus aut Monarcha Ecclesiæ. *Bellar. Non si propter utilitatem Ecclesiæ Ministri sint instituti, idcirco Ecclesiæ est potestate supra Ministros. Prot.* Neque hoc inde concludimus, sed si ut ministri ita Ecclesiæ inserviant, ut ab iis non sit pendendum, tum nemo eorum est Ecclesiæ Monarcha.

14. *Prot.* Christus pariter omnes Apostolos misit. *Ioh. 20. 21* *Bell. Illis verbis non est unus alii præpositus. Sed Ioh. 21. 16. ubi dicitur, pascere oves meas. Prot.* Si in missione unus non fuit alii præpositus, mitto vos, neque in Spiritus Sancti communicatione, accipite Spiritum Sanctum, neque in potestate remittendi & retinendi peccata, quorum peccata remiseritis, aut retinueritis, si in nullo horum de quibus agitur *Ioh. 20.* unus alii fuit præpositus, certè pascere oves, non est privilegium unius supra alios. Quia mittebantur omnes ad pascendas oves: Spiritu in illum finem fuere donati: & remittere ac retinere peccata, est ipsum pascere.

15. *Prot.* Præter hæc argumenta, quæ *Bell.* ex nostris colligit, multa alia possunt, ac solent etiam adduci, quibus hæc Monarchia convellitur. Nos unum tantum adjiciemus, quod apud omnes integri judicii homines vim habebit efficacissimæ demonstrationis. Si Deus in Ecclesiâ talem constituisset Monarchiam visibilem, qualem Pontificii nobis depingunt, & obtrudunt, tum sine dubio accuratè & perspicuè illa omnia in Testamento novo descripsisset, quæ ad hujusmodi regimen & statum necessario requiruntur. Ratio consequentiæ est manifesta.

sta. 1. A Sapiencia Dei, quæ secundum rerum momenta, in iis revelandis & explicandis versatur, ita ut res gravissimas, & maximi usus, diligenter curet Ecclesiæ fieri maximè notas. Monarchia autem illa (si Pontificiis credamus) tanti est momenti, ut sine illa, neque Ecclesiæ possit esse salva, neque verbum Dei certum & utile hominibus, neque Christus ipse regnum in terris obtinere. 2. Ab exemplis hujus proportionis diligenter observata. Christus enim accuratissimè describitur in utroque Testamento, ita ut nihil omittatur ferè quod curiosus aliquis possit desiderare: similiter etiam summus Sacerdos in veteri Testamento cum omnibus iis quæ ad eum spectabant, usque ad minuta illa, vestium, & similium circumstantiarum, ita præsentatur ut omnibus necessario innotescere debeat, neque quisquam unquam fuit inter Iudæos tam stupidus, quin si libros Moïsis legerit, simul etiam intellexerit summum Sacerdotem, fuisse à Deo constitutum, & qualis esset. Monarcha autem Pontificius, Iudæum veterem longissimè superat, & ejusdem est rationis, cum Christo ipso in terris agente, quoad potestatem quam habet in Ecclesiæ Dei. Sed 1. in toto N. T. neque Monarchæ, neque Monarchiæ alicujus Ecclesiasticæ, & visibilis, vel nomen aut titulus reperitur. 2. Sedes hujus imperii nusquam designatur nisi forsitan sub titulo sedis Meretricis illius Magnæ, & Bestiæ Antichristianæ in Apocalypsi. 3. Nihil singulare notatur, vel ab isthoc solo Monarcha præstandum, vel illi soli ab aliis tribuendum. 4. Nulla insignia hujus Majestatis traduntur quibus possit dignosci. 5. Nulla certa ratio successionis, in isthoc imperio, designatur. 6. Nulli subordinationis gradus ab isthoc Monarcha derivandi declarantur. 7. Nullum exercitium aut praxis hujusmodi imperii in toto N. Testam. narratur. Certissimè igitur concludere licet, hujusmodi Monarchiam non fuisse à Deo institutam.

C A P V T II.

D E

M O N A R C H I A P E T R I.

Quaestio est, An Petrus sit universalis totius Ecclesiae Monarcha, loco Christi, ab ipso Christo constitutus? Pontificii affirmant, nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Probat* hoc duobus locis Evangelii, quorum altero promittitur hac Monarchia Petro, in altero exhibetur. *Protest.* Quamcunque potestatem in Ecclesiam legimus à Christo suis discipulis fuisse promissam, & exhibitam, eadem etiam legimus ab ipsis fuisse exercitam & usurpatam. Mar. 16. 15. & 20. Bell. igitur totam suam causam hic initio prodit, cum duobus locis promissam & datam Petro Monarchiam istam contendit, & unum tamen locum non potest proferre, ex quo cum aliqua specie probaret acceptam eam à Petro fuisse & usurpatam.

2. Bellarm. Matt. 16. 18, 19. *Tu es Petrus, &c.* Horum verborum planus & obvius est sensus, ut intelligamus sub duabus metaphoris, promissum Petro totius Ecclesiae principatum. *Protest.* Si tam obvius & planus sit sensus horum verborum sub duplici metaphora enunciatorum, tum idem ille sensus debet aliis in locis absque metaphoris explicari: hoc autem ne Bell. quidem affirmat. 2. Si tam planus & obvius sit sensus iste, tum Apostoli eodem sensu cum Bellar. hac verba intellexissent: illos autem principatum huiusmodi Petro datum non intellexisse, ex eo apparet, quod aliquoties postea inter se contendeant, quis esset primus. 3. Patres etiam varios, aliquando saltem, alio sensu hac verba accepisse quam Bellarm. accipit, adeo notum est, ut ipsi Pontificii non soleant hoc diffi-

diffiteri. 4. Veteres omnes Scholastici cum suo magistro aliter accipiunt : dum potestatem illam de qua hic agitur Sacerdotalem esse docent, Apostolis primo datam & per illos aliis. *In Lombardum lib. 4. dist. 18. & Alex. Ales, part. 4. q. 20. ubi etiam memb. 6. art. 3. contendit contra Bellar.* claves istas hoc in loco datas fuisse, non promissas. Sacram etiam facultatem Theologiæ Parisiensis, dissentire plurimum à Bellar. circa sensum horum verborum : sicut & Concilium Constantiense & Basiliense, omnibus est notum: multo enim minus hoc loco tribui Petro contendunt, quam Bell. vult, sicut ex aduerso, Canonistæ multo plus inde Petro & Pontifici Romano arrogant, quam ipse Bell. largitur, ut videre est apud Carerium de Pontif. neque istam litem adhuc diremit iudex ille fidei Romanus. Sensus igitur à Bell. probatus, neque est planus & obuius, neque omnium Catholicorum communis.

3. Bellarm. *Ex textu aperte deducitur, illam personam quæ dicebatur Petrus, esse Petram : non ut persona erat particularis, sed ut Pastor & caput Ecclesiæ. Protest. 1.* Neque ex isthoc textu, neque ex ullo alio potest deduci Petrum fuisse caput Ecclesiæ. Si igitur Petra fuit, ut fuit caput, tum nulla ratione fuit Petra. 2. Possumus hoc tutò concedere, Petrum ut Apostolum, cum reliquis Apostolis fuisse aliquo modo Petram & fundamentum ecclesiæ, unum ex multis, ita ut Monarchia Petri ex eo non probetur, sed evertatur. Petra aut fundamentum dicitur, quod totum ædificium sustentat: Ecclesia autem firmiter sustentatur & realiter virtute & efficacia Christi reali: & etiam doctrinaliter, certa illa institutione & doctrina, qua Christus & ejus vis & efficacia ad certam fidem in ipsum, declaratur. Priore sensu Christus est unicum Ecclesiæ fundamentum. Altero autem sensu, quia doctrina de Christo, est fundamentum, idcirco etiam per metonymiam causæ, illi qui istam doctrinam, cum infallibili certitudine, Ecclesiæ declararunt, dicuntur etiam fundamenta : non Petrus tantum, sed & reliqui Apostoli, *Apoc. 20. 21. atque etiam Prophetæ, Eph. 2. 20.* Optimè igitur conveniunt, & in unum redeunt, tres illæ interpreta-

preta-

pretationes hujus loci, quæ apud veteres occurrunt: Christus est Petra: Confessio, Fides, vel doctrina de Christo est Petra, & Petrus ipse ut Apostolus Christi, est etiam (metonymicè) partialis Petra. Nihil hic feritur aut metitur fictitiæ Petri Monarchiæ.

4. Bellarm. *Fides Petri in relatione ad Petrum est fundamentum, idque duplici ratione: 1. Quia ob meritum ejus fidei consecutus est Petrus, ut sit fundamentum Ecclesiæ. 2. Quia Petrus in eo potissimum est Ecclesiæ fundamentum, quod cum fides ejus deficere non possit, ipse omnes alios in fide sustentare debet.* Protest. 1. Hoc idem est ac si dixisset Bellarm. Fides est fundamentum in relatione ad Petrum: & Petrus est fundamentum in relatione ad fidem: quæ circularis est explicatio dogmatis vertiginosi. 2. Neque fides Petri, neque Petrus cum ullo sensu potest dici fundamentum Ecclesiæ, nisi in relatione ad Christum, qui unicum est fundamentum ejus reale. 3. Si fides merebatur ut Petrus esset fundamentum Ecclesiæ, tum hoc fecit (secundum Bellarmini distinctionem) vel ut absolute considerata, vel in relatione ad Petrum: si primo modo, tum prisci Prophetæ, B. Virgo, Simeon, Zacharias, Iohan. Baptista, Apostoli & discipuli cæteri, idem etiam meruerunt: hos enim omnes antea credidisse Christum esse filium Dei vivi Bell. hoc ipso capite decimo affirmat. Si posteriore modo, dum singularis aliqua vis merendi fuit in persona Petri antecederet ad ejus fidem, quæ potuit tantam virtutem etiam in actum suum derivare, supra id quod aliorum personæ possunt. 4. Si Petrus hoc tempore meruisset istam dignitatem, eandem etiam aliquo modo statim accepisset, quod tamen Bell. negat. Promissio mercedis antecedere solet meritum, non sequi: & debuit etiam hic necessario antecedere, nisi Bell. dicat, hoc meritum fuisse ex mera dignitate operis, aut personæ, sine ullo pacto antecedente. 5. Fides reliquorum Apostolorum non magis deficere potuit, quam fides Petri. Neque Petrus Paulum in fide magis confirmavit, quam Paulus Petrum. 6. Si firmitas, & efficacia fidei ad alios sustentandos, sit ratio fundamenti, tum illi ex successoribus

successoribus Petri, qui talem fidem non habuerunt, non fuerunt fundamenta. Magis igitur favet illis Pontificibus Cajetanus de primatu Romanæ Ecclesiæ *cap. 2.* ubi docet officium sustentandi Ecclesiam his verbis ad hominem Petrum referri, ut ad nihil agentem: quæ tamen potest etiam esse Bellarmini mens, cum dicit Petrum esse fundamentum quia *debet* sustentare, non quia sustentat.

5. Bellarm. *Per adificationem Ecclesiæ super Petram, significatur Petro esse commissum regimen totius Ecclesiæ, & præcipuè circa fidem: Petra enim fundamentali hoc est proprium, totum ædificium regere, & sustentare.* Prot. 1. Talis igitur est explicatio hujus metaphoriæ, secundum Bellar. constituere Ecclesiam super Petram, est constituere Petrum super Ecclesiam. Annon egregia est hujus similitudinis proportio? 2. *Ædificare, nusquam in tota Scriptura, significat committere regimen: sed semper constituere, aut crescere facere, & promovere.* 3. Regimen istud Monarchicum committere homini, *præcipuè circa fidem,* est hominem constituere dominum fidei: quod Apostolus abominatur, 2. Cor. I. 24, 4. Fundamento qua est fundamentum, neque *proprium*, neque commune est regere ædificium. Ad rationem fundamenti in spiritualibus, ut dicatur metaphoricè ad similitudinem fundamenti materialis, duo tantum requiri, docet Thomas in 3. dist. 23. q. 2. a. ult. & 2. 2. q. 7. art. 7. ad 4. Quod scilicet sit primum & alias partes præcedat, & quod sit cæteris partibus connexum, sustentans totum ædificium. 5. Fides etiam est fundamentum Ecclesiæ: omnes etiam Apostoli fuerunt fundamenta: sed neque fides, neque Apostoli Monarchicum regimen exercent.

6. Bellar. 1. *Fides non propriè dicitur fundamentum.* Prot. Magis propriè quam Petrus. Ecclesia dicitur difertis verbis superstrui fidei. Iudæ 20. de Petro non sic.

Bellar. 2. *Omnia sunt intelligenda accommodatè ad naturas rerum. Fides est fundamentum ut principium, & domum sine quo non: sed Petrus ut Rector: talis enim est dependentia unius hominis ab alio.* Prot. 1. Non est accommodatum naturæ Petri, ut sit Monarcha aut dominus fidei Ecclesiæ:

aut

aut etiam Pastor omnium & singulorum fidelium. 2. Fides internè unit & conjungit Ecclesiam fundamento suo Christo, atque adeo propius accedit ad fundamenti naturam quam Rector externus. 3. Vnus homo ab altero dependet, non tantum ut à Rectore, sed etiam ut à causa procreante, & conservante, ut liberi à Patre, unde etiam liberi vocantur ædificium parentum. *Gen. 16. 2. & 30. 3. Deut. 25. 9.* quæ etiam est notatio Hebraicæ vocis *Ben à Banah*. Ecclesia igitur, quatenus ministerio Petri fuit genita, potest dici ejus ædificium, & ab ipso pendere ut à Patre, non Monarcha.

Bellar. 3. Apostoli omnes fuerunt Ecclesia fundamenta, æquè, & aqualiter. 1. Quod Ecclesias primi pariter fundarunt. 2. Quod doctrinam, qua Ecclesia fides nititur, pariter revelarunt. 3. Quod Ecclesiam universam omnes gubernarunt. Sed quoad modum gubernationis, hæc fuit differentia, quod ceteri habuerunt plenitudinem amplissimæ potestatis, ut Apostoli, Petrus autem ut Pastor ordinarius, & eorum etiam caput. Prot. 1. Si hæc ita se habuerint, tū nihil significatur hoc in loco per ædificationem super Petram, quod proprium est Petri. Gubernatio enim simpliciter tantum significatur, ut modò Bell. dicebat: singularis iste modus gubernandi, quem solum proprium facit Petri, nullo verbo aut syllaba hujus textus declaratur. 2. Si Apostoli omnes habuerunt plenitudinem amplissimæ potestatis in Ecclesiam universam, tunc certè pares fuerunt Petro quoad potestatem, major enim potestas non fuit Petri. 3. Ordinaria nulla potestas alicujus Pastoris major est Apostolica, 1. Cor. 12. 28. primum Apostolos. 4. Extraordinaria potestas à Deo data, majorem certitudinem directionis solet semper habere, quam ordinaria, ut videre est, in Mose & Aarone, in Prophetis, & Sacerdotibus: per hanc igitur differentiam, Apostoli reliqui supra Petrum elevantur. 5. Petrum fuisse caput Apostolorum per eminentem gradum potestatis, probandum restat Bell. petenti enim hoc principium non largiemur.

7. Bell. Persona cui dicitur, tibi dabo claves, Matt. 16. 19. fuit Simon filius Ionæ. Prot. Neque nos hoc negamus: sed

dicimus ita Simoni Petro fuisse promissas claves, ut simul etiam promissa sint reliquis Apostolis, & toti etiam Ecclesiae aliquo modo, cujus personam eo tempore Petrus gerebat, ut loquitur *Augustin. in Iohan. tractat. 50. & 124.*

8. Bellarm. *Duobus modis potuit Petrus personam Ecclesiae gerere, vel historicè, ut re verè à se gesta significarit rem ab Ecclesia gerendam; vel parabolice, ut nulla re à se gesta, significaret tamen rem ab Ecclesia gerendam. Nos vero dicimus priore modo Petrum Ecclesiae personam gessisse: ita ut ipse verè ac principaliter acceperit claves, & simul etiam significaverit, Ecclesiam suo quodam modo postea accepturam. Proest.* Distinctionem admittimus inter significationem per modum rei verè gestae, & illam quae est per modum parabolae: differt enim typus merus à typo mixto in quo res sua natura absolute geritur, sed ita ut insuper etiam accedat relatio signi ad aliud. Sed 1. Male definitur uterque modus à Bel. non enim res gesta typica, semper significat rem ab alio postea gerendam, quia saepe denotat rem ab alio eodem tempore gestam, ut Gen. 17.2. Abrahamus foedus inibat cum Deo, & repraesentabat semen suum non initurum postea simile foedus, sed eodem tempore in ipso paciscens. Deut. 29. 14. 15. *Neque vobiscum solis ego pango foedus meum.* Neque in omni typo mero, est mera fictio, ut Bell. loquitur. 2. In typo historico illo quem Bell. notat non geritur propriè persona illius qui significatur. Abrahamus duos filios habens, figura fuit Dei, sed non propriè tamen in eo gessit personam Dei. 3. Similitudo igitur est vel vera, vel ficta. Vera similitudo est vel applicata tantum ad aliam rem illustrandam, ad quam in sese nullam habuit singularem relationem; vel in illum finem destinata: & hac destinata similitudo propriè dicitur typus. Destinata vero representatio, vel merè repraesentat, ita ut eandem rem quam repraesentat, non agat; vel illam agendo repraesentat. Agendo autem vel repraesentat rem similem ab alio postea gerendam, vel eodem tempore simul ab alio gestam: posteriore hoc modo, qui gerit personam communitatis illius cuius est

pars,

pars, & suo nomine agit, & communitalis ſue; ita ut ex parte agat, & ex parte repræſentet ſimul per illum agētes. Et hoc modo, Petrus accipiens claves, repræſentabat Eccleſiam: quia ipſe quidem verè accipiebat ſibi, & ſimul etiam in ejus perſona accipiebat Eccleſia. Sicut *Mat. ult.* cum Chriſtus dicebat Apoſtoliſ, *ero vobiſcum*, illi accipiebant hanc promiſſionem tanquam ad ſe pertinentem, & ſimul etiam nomine Eccleſiæ: quod ſignificatur ſequentibus illis verbis, *uſque ad conſummationem ſeculi*.

9. Bell. Petri perſona deſcribitur accuratè. Ille dixerat, *tu es Chriſtus filius Dei vivi*. Illi dictum eſt, *vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi*. Prot. Probant hæc Petro datas eſſe claves, ſed non Petro ſoli. Neque enim propria fuit illa confeſſio Petri, neque Petro proprium fuit, propter ſcandalum, Satanae nomen mereri.

10. Bellar. Non erat tum temporis Petrus Eccleſia legatus, aut vicarius. Quis Provinciam hanc illi impoſuerat? Prot.

1. Aequè tum temporis fuit legatus aut vicarius Apoſtolorum ac *Ioh. 6. 68. Act. 2. 14.* & alibi, cum nomine omnium reſpondere ſolebat. 2. Hanc Provinciam impoſuit ei quoad confeſſionem quam edidit, partim conſenſus Apoſtolorum ipſi notus, partim ſingularis quidam fervor & promptitudo Spiritus, quo impellebatur ad aliis præcundum. 3. Quoad claves accipiendas, hanc perſonam impoſuit ei Chriſtus, qui etiam omnibus Apoſtoliſ impoſuit ſæpe illam perſonam, ut Eccleſiæ nomine acciperent ejus promiſſiones, ut *Mat. 28. 20.* 4. Certiſſimum eſt, Petrum tum temporis non fuiſſe legatum aut vicarium Pontificum Romanorum. Quis enim hanc Provinciam illi impoſuerat? non igitur ſuſpicari poſſumus, eorum nomine Petrum claves accepiffe.

11. Bellar. Petrus reſpondit nomine omnium, non ut præco aliquis, ſed ut princeps & caput, cum ignorarent ceteri quid potiſſimum reſponderent. Prot. 1. Non eſt ſufficiens enumeratio: inter præconem, & principem, datur tertium, membrum ſcilicet communitalis nomine omnium reſpondens. 2. Non ignorabant ceteri quid reſponderent:

jam enim crediderant multi, Christum esse filium Dei vivi. B. Virgo, Simeon, Zacharias, Ioan. Baptista, Apostoli, & discipuli ceteri. sunt verba Bellarmini, cap. 10.

12. Bell. Si nomine omnium Petrus respondisset, vel id fecisset, quod ceteri hanc illi Provinciam demandassent, vel quod sciret, quid illi responsuri essent. Neutrum autem est verum. Non primum, quia hoc didicit ex revelatione Patris. Non secundum, quia soli ipsi facta est revelatio. Item aliquo modo, hoc indicasset, ut Iohan. 6. nos credimus, neque Christus simpliciter approbasset. Prot. Quin posterior causa sit vera, neque prohibet quidquam, & suadent multa. Nam 1. Quamvis didicerit hoc Petrus ex revelatione, ex consensu tamen aliorum potuit revelatam illam veritatem hoc tempore enunciare. 2. Non soli Petro facta est hac revelatio, sicut apparet ex verbis Bell. in præcedente thesi positus: nisi eos idem credidisse dicet, sine revelatione: quod tamen nihil impedivisset, quin Petrus sciret quid essent responsuri. 3. Ex Iohan. 6. 69. Manifesto apparet, & Apostolos hoc antea credidisse, & Petrum omnium nomine idem antea fuisse confessum, cum respondebat, *nos credimus, & scimus, te esse Christum illum filium Dei viventis.* Illam enim historiam, Ioh. 6. præcessisse huic Matt. 16. docent Aug. l. 2. de consensu Euang. ca. 45. Chrysost. hom. 59. in Matt. Hieron. in Mat. 14. Toletus in Ioh. 6. Iansenius in Harm. & evincit illud ratio: quia miraculum illud cuius mentio habetur, Ioh. 6. vers. 5. ad 15. idem est cum eo quod narratur, Mat. 14. à vers. 15. ad 21. & consequentia sunt eadem. Confessionem autem Petri, Mat. 16. post illud miraculum aliquo intervallo factam esse, series historię evincit: sed illam quę Ioh. 6. habetur, postero die factam esse apparet, vers. 22. 4. Non usus est plurali numero, ut Ioh. 6. quia non explicavit actum credendi, & personas credentes, ut ibi, sed veritatem solam quam credebant. Neque hac elle ipsi magis excluduntur ceteri Apostoli, quam ipse Petrus: non magis enim dixit ego credo, quam nos credimus, sed simpliciter, *tu es Christus.* Martha utrumque expressit, Ioh. 11. 27. *Ego credo te esse Christum illum, &c.* Neque tamen

aut magis credidit, aut altiore gradu particeps fuit vitæ huic fidei promissæ *vers. 26.* quam Soror ejus Maria. 5. Eadem etiam reddi potest ratio, quare simpliciter probatur ista confessio, sine illa exceptione quæ habetur *Ioh. 6. 70.* Quia scilicet personarum non fuit mentio facta in verbis confessionis. Sed non est necessarium, ut eadem semper à Christo eodem modo repeterentur. Neque obliti erant Apostoli illius admonitionis, quæ ut ostendimus præcesserat, ut necesse habuerint eam de novo, tam cito, inculcatam audire.

Contra istam restrictionem clavium, quasi soli Petro promissarum, multa sunt argumenta nostrorum: sed nos unum tantum urgebimus.

12. *Prot.* Si soli Petro sint promissæ, tum soli etiam Petro sunt datæ. Sed omnibus Apostolis, non soli Petro sunt datæ. *Mat. 18. 18. Iohan. 20. 22. 23.*

Beilarm. 1. De posteriore loco nulla est difficultas: nam certum est, non dari per illa verba omnem potestatem clavium: sed tantum potestatem ordinis ad remittenda peccata, Matt. autem 16. non determinatur ad peccata. Ligantur enim homines, non tantum peccatis, sed etiam legibus. Deinde minus est retinere peccatum, id est, relinquere hominem in suo statu, quam ligare, id est, novum vinculum ei imponere. Prot. 1. Distinctio illa tota inter omnem potestatem ministerialium clavium, & potestatem ordinis ad peccata retinenda & solvenda, est Papisticum & nuperum commentum, cujus nulla apparent vestigia, in toto novo Testamento, aut etiam apud veteres Patres. Ne veterum quidem Scholasticorum habet approbationem. Claves (Alexander Alensis p. 4. q. 20. m. 8.) dantur aut conferuntur in & cum ordine Sacerdotali: neque possunt ab eo separari. Quæstione autem 21. m. 1. a. 4. ut defendere possit Episcoporum Monarchiam, cogitur negare, solvere & ligare in foro judiciali esse actus clavium. Et similiter etiam de indulgentiis pronunciat, q. 23. m. 3. quod claves non sit tota ratio earum. Sic Thomas supplem. q. 49. a. 5. potestatem

potestatem jurisdictionis in foro causarum, negat esse *clavem celi*. Bonaventura etiam in 4. dist. 18. eadem ratione cogitur distinguere inter potestatem clavium, & potestatem gladii Petro datam, ubi tamen disertis verbis Bellarminum refutat: *Potestas clavium* (inquit) *promissa fuit Matt. 16. & data Iohan. 20. accipite Spiritum Sanctum, &c.* Scotus in eundem locum docet, *clavem commissariam*, quæ potest homini committi, Sacerdoti dari in susceptione ordinis. Tota etiam vis clavis ejus definitione explicatur apud Magistrum, eodem loco, *clavis est potestas ligandi & solvendi qua Ecclesiasticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet à regno*. Hanc autem potestatem totam, ordinis esse docet idem Magister cum omnibus suis discipulis. 2. Ineptissima est illa exceptio, quod Iohan. 20. & non Mat. 16. potestas determinatur ad peccata. Omnes enim Scholastici clavium totum usum determinant ad peccatum, tanquam obstaculum quo cœlum hominibus clauditur, nisi potestate clavium peccatum removeatur, & sic cœlum aperiatur. Illud autem *quodcumque ligaveris*, manifestè determinatur etiam ad peccata, Mat. 18. 18. 2. Frustra etiam & ridicule urgetur generalis illa particula, *quodcumque*: nam Mat. 18. ubi de peccatis tantum agitur, laus adhuc videri possit extendi in numero plurali, *quacumque ligaveritis*, quod etiam opponi potest Pontificiorum quorundam argutæ distinctioni, affirmantium sc. *claves cœli* datas omnibus Apostolis, & *claves cœlorum* Apostolo Petro datas. 4. Istud autem absurdissimum est, per *ligare* quod necessario debet ibi triste aliquid & hominibus metuendum significare, intelligere Ecclesiasticarum legum promulgationem. 5. Nihil dici potest futilius, quam sic distinguere inter *ligare*, & *retinere*, ut Apostoli, Iohan. 20. non excommunicandi, aut quidquam agendi potestatem accepisse intelligantur, illis verbis, *quorum peccata retinueritis*, sed tantum potestatem quiescendi, & relinquendi homines in suo statu. *Retinere peccata*, non minus quam *ligare peccatores*, ab omnibus Scholasticis, statuuntur unus & idem actus clavis, ut cœlum claudentis: sicut *remittere peccata, &*

ta, & solvere peccatorem, sunt unius & idem actus clavis, ut cœlum aperientis.

Bellar. 2. *Mat. 18. 18.* Nihil datur Apostolis, sed tantum promittitur, explicatur, ac pradiçitur, quantam potestatem essent Apostoli, eorumque successores suo tempore habituri. Data sunt autem claves Apostolis omnibus *Ioh. 20.* clavis jurisdictionis iis verbis, sicut misit me Pater, & ego mitto vos: clavis autem ordinis, illis, accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. sed ut delegatis & cum quadam subjectione ad Petrum, ut apparet *Iohan. 21.* Pasce oves meas. *Prot. 1.* Quamvis ante resurrectionem non data sint claves Apostolis ut in summo vigore exercerentur, quia antea non plenè à Christo mittebantur: quod tamen aliquo modo data fuerunt, apparet ex eo, quod missi fuerant antea; non solum duodecim, sed & alii discipuli septuaginta, *Matt. 10. Luc. 10. 2.* Non quæritur in praesentia, quando sint data claves, sed annon eadem clavium potestas sit omnibus promissa, *Mat. 18. 18.* quæ est promissa (ex Bell. sententia) soli Petro *Mat. 16.* hoc Bell. non negat. 3. Illud quod promittitur omnibus *Matt. 18.* cum idem sit quod promittitur Petro *Matt. 16.* idem etiam alicubi debet iis dari: vel igitur idem datur, *Ioh. 20.* vel det nobis Bell. alium aliquem locum in quo datur. 4. Bellarm. disertè sui defensionem cōtradicit: hætenus enim contendit, soli Petro esse claves promissas: jam vero concedit & promissas, & traditas omnibus fuisse. 5. Quam absurda & ἀσυνλογα sunt illa commenta? Apostoli facti sunt sacerdotes in ultima cœna: clavem jurisdictionis acceperunt, *Ioh. 20. 21.* sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos: clavem autem ordinis, *Iohan. 20. 22. 23.* accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata. Nunquid Sacerdotes fuerunt sine clavibus? num jurisdictionem habuerunt cum Sacerdotio sed sine ordine? num ordinis potestas post jurisdictionem datam communicatur? quis unquam (non dicam ex Patribus, sed) ex ipsa face Scholasticorum talia somnia deliravit? quanto rectius Thomas in *Ioh. 20.* primò injungit officium, sicut misit me; secundo datur eis idoneitas officii, per dationem Spiritus sancti; tertio

ponitur dationis fructus, quorum remisistis peccata, &c.
 6. De singulari delegatione ceterorum Apostolorum, cum subiectione ad Petrum, nihil elici potest ex clavibus, promissis, aut datis, neque tale quidquam ullo modo in Scriptura significatur, neque denique Bellar. ipse potuit explicare qualis fuit ista subiectio, quam ut individuum vagum appellat *quandam*, sed nescit qualem.

12. Bellarm. *Per claves datas intelligunt omnes Catholici summam potestatem in omnem Ecclesiam, & probatur, 1. Ex metaphora clavium, quæ significant Ecclesiasticum principatum.* Is 22. Is. 9. Apoc. 3. & principatum notat traditio clavium in deditione urbis, & cum Oeconomus in domo statuitur. II. *Ex metaphora ligandi & solvendi, quia ligare est precipere & punire. Et solvere est remittere peccata, & dispensare in lege, votis, iuramentis, &c.* Prot. 1. Si per summam potestatem intelligat Bellar. Monarchicam potestatem, tam aperte falsum est quod dicit de omnibus Catholicis, quamvis Papistas tantum eo nomine complectatur. Nam Catholicorum istorum Magister, l. 4. d. 18. aliter definit claves, ita ut sint omnium Sacerdotum communes, & ad peccata remittenda vel retinenda determinantur. Sic Bonaventura, Thomas, Durandus, Scotus, Alexander Ales, ut antea fuit declaratum. Sic hodie etiam Sorbonici Doctores, cum Ecclesia Pontificia Gallorum. 2. Scholastici etiam disertè distinguere solent, inter clavem auctoritatis, clavem excellentiæ, & clavem ministerii. Bonaventura in lib. 4. d. 18. Thomas p. 3. q. 64. a. 4. vel, ut Scotus in repart. habet inter clavem principalem, commissariam cum præeminentia, & commissariam communem. Petro autem cum aliis hominibus, nō auctoritatis, excellentiæ aut præeminentiæ, sed communis ministerii clavem datam esse docent. Hæc quidem applicant ad sacramenta: sed non alia ratione, quam quia claves datas ad sacramenta propriè pertinere putabant. In clavibus igitur nullam intelligebant Monarchiam fuisse inclusam. 3. Si istiusmodi Monarchica potestas per claves intelligatur, tum omnes Apostoli fuerunt Monarchæ. Omnibus enim easdem claves datas esse concessit modo Bel. 4. Quamvis princi-

principatus Ecclesiasticus homini concessus, neque *Is.* 22. neque alibi in tota Scriptura significetur; claves tamen aliquando principatum ac dominatum notare non negamus. Sed puerilis est Sophistica, inde inferre, quod *Matt.* 16. Monarchiam designant. Si nobis liberet esse tam argutis, sic diceremus: Clavis est *scientia*, *Luc.* 11. 52. ergo Petrus accipiens clavem, nihil aliud accepit quam *scientiam*. 5. Præcipere, punire, remittere peccata potest quis ministerialiter, quamvis non sit Monarcha. Dispensandi autem potestas, non est clavis cæli, sed inferni: sicut etiam est illa præcipiendi potestas quam Pontifex Romanus sibi solet arrogare.

Hactenus de promissione Clavium Mat. 16. Sequitur earum traditio, Iohan. 21.

14. Bellar. *Petro soli dictum est, Pasce oves meas, Ioh.* 21. 17. *Prot.* Hæc verba, *soli Petro dictum est*, duplicem admittere possunt sensum: 1. Ut sit sensus, eam exhortationem, tum temporis, non directam fuisse ad alium quam ad Petrum. 2. Ut sensus sit, similem exhortationem ad nullum alium unquam fuisse directam, aut quoad rem ipsam, spectare. Priore sensu concedimus: neque inde quidquam sequitur quod ullo modo facere possit ad Monarchiam Petri stabiliendam: supervacaneæ sunt igitur Bell. probationes quibus illum sensum confirmat. Posteriore sensu Bellar. nunquam probabit quod affirmat. Nam 2. Idem quoad rem ipsam dictum est omnibus Apostolis. *Mat.* 28. 19. *docete omnes gentes, pascere enim in Scripturis, cum ad Ecclesiasticum ministerium accommodatur, idem significat quod docere, Ier.* 3. 10. *pascent scientia, & intelligentia.* 2. Cum etiam omnes Apostoli antea missi fuerant, ut pastores ad oves pascendas, *Matt.* 9. 36. *cum* 10. 6. & jam cum mandatis amplioribus mittebantur ad idem opus perficiendum. *Mat.* 28 *Ioh.* 20. & id etiam sedulo post agebant, sicut ex Actis & Epistolis eorum apparet; nemo sanus potest dubitare, quin iis etiam dictum fuerit, ut pascere oves Christi. 3. Pertinet

etiam hoc ad ordinarios pastores vel presbyteros. *Act. 20. 28. 1. Pet. 5. 1.*

Bell. *Alii pascunt Ecclesias particulares, sed Petrus universalem. Quamvis etiam hæc verba ad Petrum solum propriè & principaliter pertineant, omnibus tamen Episcopis suo quodam modo conveniunt, quatenus in partem sollicitudinis à Petro vocantur. Prot. 1. Pascere igitur non est Monarchiam exercere. Presbyteri enim non sunt Monarchæ. 2. Ad Petrū pertinebat pascere universam Ecclesiā, non affirmativè, quasi omnibus & singulis fidelibus necessarium cibum præberet, sed negativè, quatenus nulli particulari Ecclesiæ fuit alligatus, neque ab ulla seclusus, quin possit eam pascere. 3. Illas partes Ecclesiæ, quibus operam navabat, non simul omnes ut Monarcha per alios pascebat, sed successivè, ut minister per semetipsum. 4. Cæterorum Apostolorum officium fuit æquè universale ac Petri. 5. Nusquam legitur in toto novo Testamento, pastorem aliquem vocatum fuisse à Petro in partem sollicitudinis ejus. De Apostolis confitetur Bell. illos æquè immediatè missos fuisse à Christo, ac ipsum Petrum.*

15. Bell. *Pascere significat providere & procurare alteri cibum, & deinde ducere, tueri, præesse, regere, castigare, quod apparet ex ipso verbo ποιμαίνειν, quod significat pascere regendo & præsidendo. Prot. 1. Si hæc omnia concedantur, non sufficiunt tamen ad constituendum Monarcham, nisi quis solus hæc faciat, & cum summa domini potestate: Fiunt enim hæc omnia etiam ab ordinariis ministris particularium Ecclesiarum. 2. Pastores qui hæc faciunt, & ποιμῆνες vocantur, Ephes. 4. 11. non sunt Monarchæ. 3. Pascere cum de Ecclesiasticis ministris dicitur, nusquam in tota Scriptura significat tantum procurare cibum, sed & ministrare. 4. Petrus jussus est nō tantum ποιμαίνειν, sed etiam atque etiam βόσκειν, Ioh. 20. 15. 17. quod est cibum ministrare. 5. Hac ratione Pontifices Romani exciderunt sua Monarchia, quia non pascunt.*

Bell. *Exercent actus pastorales, ligando, solvendo, dispensando, judicando, Episcopos creando, & per alios concionando. Prot. 1. Pascit igitur gladio. Mich. 5. 6. absynthio & succo ci-*

co cicutæ. *Ier.* 9. 15. 2. Non funguntur igitur præcipuo munere pastoris, quod est pascere prædicando, *Mat.* 28. 19, atque non sunt præcipui pastores. 3. Si per alios Pontifex concionetur, in eo nihilo plus facit, quam quod muliercula quælibet possit præstare.

16. Bell. *Universa Ecclesia, etiam Apostoli ipsi, Petro tanquam ovicula commendantur, illis verbis, oves meas. Prot.* Non negamus quin universa Ecclesia fuerit (sensu prius explicato) Petro commendata. Eadem scilicet ratione, qua totus mundus fuit omnibus & singulis Apostolis commendatus, *Mat. ult. docete omnes gentes. Act. 1. ad ultimum terræ.* In eadem particulari Ecclesia, quæ fuit Ephesi, omnibus & singulis Presbyteris *totum gregem* commendabat Paulus *Act. 28. 2.* Apostoli reliqui fuerunt Petro commendati, sicut Petrus commendatus fuit ipsis, *Ioh. 13. 34. & 15. 12. Diligite alii alios, prout ego dilexi vos.* Non ut Pastori & Monarchæ. Petrus non magis Paulum pascebat, quam Paulus Petrum.

Bellar. *Agni bis repetuntur, ad significandum duos populos, Iudaicum & Gentilem: & oves semel, ad significandos Apostolos & Episcopos: vel agni, oviculæ, & oves, significant incipientes, proficientes, & perfectos. Vel agni significant plebem, oviculæ Presbyteros, & oves Episcopos. Prot.* Vel potius oves, oviculæ, & agni, si fuissent hic nomina hoc modo distincta (quod falsum est) eosdem planè significassent, sicut *Mat. 10. 16. Luc. 10. 3. Act. 8. 32.* Aliud certè mysterium Petrus ipse non intellexit in trina ista repetitione adhortationis ad pascendum, quam in trina illa interrogatione, *amas me?* de qua, tristitia fuit affectus, *Ioh. 21. 17.* tantum absuit ut exultaret in ea, tanquam in triplicis imperii communicatione. Sed æquum erat, ut triplici abnegationi triplex confessio, & triplex etiam adhortatio opponeretur. Bell. 2. *Pronomen, meas, sine restrictione, manifestè significat omnes oves. Prot.* Quamvis res ipsa possit, sano sensu, ut dictum est, concedi, tamen ratio est invalida: nam *oves meæ*, non tantum universaliter, sed & particulariter capiuntur, ut *Ezech. cap. 34.* Si Pater moriturus tutores plures liberis suis constitueret,

& diceret uni, cura diligenter liberos meos, nemo inde colligeret, cum cœteris tutoribus maiorem potestatem accepisse, aut ipsi magis quam reliquis omnium liberorum curam esse commissam. Bell. 2. *Pascere oves est habere curam ovilis: sed est unum tantum ovile.* Prot. Sed illud unum ovile curatur ab eo, qui pro suo virili, illis ejus partibus consulit, quas potest adire. Bellarm. 4. *Aliquas indefinitas oves commendare, non est sapientis provisoris: est etiam nullas commendare, quia nulla possunt cognosci.* Prot. Eodem modo commendantur oves, quo gentes, *Mat. ult.* quavis autem istis verbis operæ non fuerunt distributæ, idem tamen Provisor qui mandatum hoc dedit generaliter, singulariter adfuit Apostolis Spiritu suo, qui ducebat eos in suas quasi provincias distinctas. *Act. 13. 2. 4. & 16. 9. & 18. 9. & 20. 22.* ita ut oves illæ quæ verbo fuerunt indefinitæ, definitæ fuerint Spiritu ad verbum accedente.

17. Quamvis multa alia possint opponi fictitiæ huic elevationi Petri in Ecclesiasticam Monarchiam illud unum tamen hoc loco tantum urgebimus, quod petitur ad comparationem Petri & Pauli, tanquam æqualium. *Gal. 2. & 2. Cor. 11. & 12.* Bellarm. 1. *Propositum Pauli in Epistola ad Gal. non fuit, ostendere se non fuisse Petro subiectum quoad gubernationem: sed Evangelium suum æque divinum esse, & immediatè à Christo acceptum, atque Evangelium Petri.* Protest. 1. Etsi Evangelii sui certitudinis præcipuam habuit rationem; tamen ut medium eo faciens, auctoritatem suam tueretur: alias nullam vim haberet in comparatione mentio eorum qui sunt in pretio, & qui existimantur esse columna: nam immediata revelatio, ex æquo ad omnes pertinebat. 2. Si in immediata revelatione, Paulus fuit Petro æqualis, tum certè Petrus non pascerebat Paulum, aut confirmabat eum ut Pastor. 3. Si Paulus immediatè à Deo accepit illa quæ pertinent ad doctrinam, tum etiam illa quæ pertinent ad gubernationem: quoniam illa doctrina est regula gubernationis. An potuit alios, sine errore, gubernare, & non semetipsum? 4. Apostolus dicit, *nihil mihi contulerunt Gal. 2. 6.* Bell. imo aliquid in gubernatione. *Apost. in nihilo inferior*
fuit

fui summis Apostolis. 2. Cor. 11. 5. & 12. 11. Bell imo in gubernatione. Annon istæ sunt præclaræ glossellæ? 5. Qualis fuerit ista subiectio quoad gubernationem, Bell. non potuit explicare. Monarchia non consistit in voce gubernationis, sed in re ipsa.

Bellar. 2. *Dextra societatis vers. 9. non prohibent, ut intelligamus Petrum Paulo fuisse majorem in officio gubernandi. 1. Reg. 23. 25. Prot. Omnino prohibet manifesto, si accipiatur cum illa oppositione quam habet in textu ad vers. 6. Nihil mihi contulerunt: imò è contrario, dexteræ societatis mihi dederunt. Bell. 3. Quales olim fuerint, nihil mea refert, vers. 6. dicitur in laudem: quod quamvis olim fuerant imperiti homines, & vilissimi piscatores, jam tamen magni erant Apostoli. Prot. 1. Non id agebat Paulus, ut excusaret se, quod ad Apostolos dignatus sit accedere, qui fuerant piscatores: sed ut objectioni occurreret eorum, qui cæteros Apostolos extollebant, ut deprimerent auctoritatem Pauli. Non igitur negat, antecedentem horum hominum privatam conditionem à se spectari, (quorum enim hoc?) sed negat sua referre, quamdiu olim versati fuerant cum Christo, & similia. 2. Quisquis ad Logicam revocaverit sententiam illam, videbit sensum ejus esse, quamvis Apostoli illi existimabantur esse aliquid, propter externa personæ privilegia, quæ olim ipsis fuerant concessa, & non Paulo, eos tamen Paulo nihil adjecisse.*

Bellar. 4. *Divisio illa de qua Paulus loquitur Gal. 2. 7. 9. non fuit jurisdictionis, sed provinciarum, ad commodius prædicandum: ut Petrus præcipuam operam in conversione Judæorum poneret: Paulus è contrario Gentilium conversioni potissimum studeret. Protest. Hæc ut vera sunt, sic nihil ad rem. Nam 1. nihil impediunt, quin illa comparatio, quæ inter Petrum & Paulum, per istam divisionem. v. 7. καθώς, constituat eos pares. 2. Pares fuisse illos auctoritate prædicandi Bell. antea concessit. Jurisdictio autem Petri si fuisset major, & singulari modo universalis, Apostoli proculdubio Paulum ejus rei monuissent, & Paulus Ecclesias in concionibus & Epistolis: sed illi Paulum solummo-*

lummodo monuerunt de pauperum cura *vers* 10. & Paulus pauperum causam ubique agit: sed ad minima quæque descendens, in Epistolis suis, nihil usquam dicit de singulari Petri jurisdictione & gubernatione. Bellar. 5. *Minori licet reprehendere majorem, modo res id postulet, & debita reverentia conseruetur*: sicut Paulus Petrum reprehendebat, Gal. 2. 11. *Protest, i. Papa culpas redarguere præsumit mortalium nullus. Dist. 40. 2. Causa justa & reverentia debita requiruntur etiam in reprehensione parium. 3. Singularis illa reverentia quæ Monarchæ debetur, in reprehensione ista non apparet. 4. Propositum Pauli fuit in ista reprehensione commemoranda, se nihilo fuisse inferiore Petro. Sic Cajetanus: Non sufficit Paulo, monstrasse se æqualem aliis Apostolis primis, sed monstrat se quoque exhibuisse se majorem in actione, summo Apostolorum vertice Petro.*

18. Bellarm. Petrus 28. habuit singulares prærogativas. 1. Mutationem nominis. 2. Quod primus inter Apostolos nominatur semper. 3. Solus ambulavit super aquas. 4. Peculiarem habuit revelationem, Matt. 16. 5. Perpetua stabilitas ipsi & sedi ipsius promittitur, ibid. 6. Tributum solvit cum Christo, Mat. 17. 7. In piscatione miraculosa fuit Princeps. 8. Iubetur fratres confirmare. 9. Primus ex Apostolis vidit Christum à mortuis excitatum. 10. Ipsius pedes primo Christus lavavit. 11. Ipsi soli mortem Christus prædixit. 12. Præest in electione Matthiæ. 13. Primus promulgat Euangelium post Spiritum Sanctum datum, ad conversionem 3000. hominum. 14. Primum miraculum fecit. 15. Damnavit hypocrisin in Anania & Saphira. 16. Transiit per omnes. Act. 9. 32. 17. Primus incepit prædicare Gentilibus. 18. Miraculose liberatus est ex carcere ad instantes preces Ecclesiæ. 19. Primus loquitur in Concilio. Act. 15. 20. Paulus eum invisit. 21. Solus Baptizatus fuit propriis manibus Christi. 22. Solus à Christo Episcopus ordinatus: & ceteri ab ipso. 23. Ille primus Hæresiarcham Simonem Magum, detexit, damnavit, & extinxit. 24. Romæ sedem suam collocavit. 25. Apparuit ipsi Christus sub finem vitæ ejus. 26. Ecclesiæ, quas ille fundavit, semper habitæ sunt Patriarchales. 27. Celebratur festum ejus
cathe-

*cathedra. 28. In literis formatis, post nomen Patris, Filii, & Spiritus Sancti, adjungitur nomen Petri. Prot. 1. Malè, sophisticèque fecit Bell. quod tam prolixè agit de prærogativis, & nulla tamen definitione explicat nobis, quid intelligendum sit per prærogativam. 2. Prærogativa solet accipi pro præstantia aut excellentia unius supra alterum. Sed neque omnis præstantia in potestate consistit, neque potestatem singularem probat, nisi eo modo, quo quidlibet ex quolibet solet probari. 3. Neque singulæ istæ prærogativæ divisim, neque omnes conjunctim vel faciunt Petrum Monarcham, vel talem eum fuisse ostendunt. 4. Paulus nulla in re, atque adeò ne quidem in prærogativis fuit inferior Petro. 2. Cor 11. & 12. 5. Multæ ex istis prærogativis sunt manifesto fallæ: ut 2. 4. 5. 14. 19. 22. & 26. Multæ sunt incertæ: ut 10. 17. 21. 24. Quædam sunt vanissimæ nugæ, ut 6. & 7. Quædam sunt communes aliis cum Petro, ut 5. 6. 9. 15. & 16. Quædam etiam superstitiosæ, ut 27. & 28. In vicesima quarta, de Petri sede Romæ collocata, Bell. sibi met ipsi duplici ratione contradicit. Nam *cap. 16.* fatetur Petrum præcipuam operam posuisse in conversione Judæorum: & eo etiam nomine, contendit honorificentius fuisse munus Petri quam Pauli, quia Judæos maximè respiciebat: hic autem Petri operam & cathedram potissimum fixam vult esse Romæ: & in eo magnam prærogativam, & apertum signum Principatus notat, quod missus fuerit ad orbis terrarum caput, & urbium reginam.*

19. Patres quos Bell. citat. *c. 25.* (qui saltem inter eos antiquiores fuerunt) quamvis primatum dignitatis, & ordinis, tribuunt Petro singularem inter Apostolos, & primatum potestatis Apostolicæ cum cæteris communem in Ecclesiam, nullam tamen Monarchiam ipsi vel in Apostolos, vel in Ecclesiam datam fuisse agnoscunt.

20. Quia neque Iacobum, neque Paulum elevamus potestate supra Petrum: neque peccata Petri alio loco habemus, quam ut probabilia fuerint indicia, nullam exortem potestatem ipsi fuisse concessam: idcirco tria illa *cap. ult.* quæ de istis agunt, præterimus.

C A P V T

CAPVT III.

DE

Monarchia Pontificis Romani, Lib. 2.

Quaestio est, an Romanus Pontifex, tanquam Petri successor, supremam vel Monarchicam, in Ecclesia universa, potestatem habeat, jure divino? Bell. affirmat, nos negamus.

T H E S I S I.

Argumenta Bellarmini.

Bellarmin. Fundatur jus successionis Pontificum Romanorum, in eo, quod Petrus Roma suam sedem, jubente Domino, collocaverit, atque ibidem usque ad mortem sederit. Prot. Fundatur igitur, 1. Non in jure, sed in facto. 2. In tali facto Petri, quod in scripturis non narratur, neque ex illis potest ullo modo probari. 3. In tali facto quod non constituit jus humanum, nedum divinum. 4. In tali facto, quale vim hujusmodi juris communicandi habere negant doctissimi Pontificiorum. Nam Scotus in 4. dist. 24. Cordubensis, lib. 4. q. 1. Cajetanus, de primat. Papae. cap. 23. Bannes in 2. 2. q. 1. a. 10. contendunt per accidens tantum conjungi Episcopatum orbis & urbis, non jure divino, aut imperio Christi, ita ut jure divino Episcopus Romanus non sit Petri successor, sed possit eligi in successorem Petri, Episcopus Parisiensis, aut quilibet alius. Hanc etiam sententiam errorem esse in fide, aut cum fide pugnare, negat Azorius, Iesuita, Inst. mor. p. 2. l. 4. c. 12. Jus igitur Pontificum Romanorum non est de fide, neque nititur jure divino, tanquam fundamento: sed facto omni ex parte saltem incerto. Incertum est enim 1. An Petrus unquam fuerit Romae? 2. Incertum etiam an sit mortuus Romae. 3. Certum est, eum non fuisse, proprie loquendo, Episcopum Romae. 4. Illud etiam certissimum

num eum Pontificem Romanum non constituisse sibi in eodem munere quo ille functus est, & cum parili auctoritate successorem.

2. Bellarm. *Petrum fuisse Romæ, apparet, 1. Ex eo quod fuit in Babylone. 1. Pet. 5, 13. Roma autem, in Apocalypsi passim vocatur Babylon. 2. Quod Roma fuit Ecclesia collecta, antequam Paulus eo veniret: quis autem illam Ecclesiam collegit: si Petrus non fuit Roma? 3. Ex historia de Evangelio Marci, qui Roma scripsit, quod Petrus ibi predicavit. 4. Ex historia de Simone Mago, Prot. Vtrum Petrus fuerit Romæ necne, non magnopere contendimus, aut laboramus: sed incertum hoc dicimus in Scripturis relinqui, neque istis argumentis evinci. Nam 1. Babylon quamvis in typicis visionibus Apocalypticiis, Romam designet, non sequitur tamen inde quod in simplici salutatione epistolica, ubi neque ratio, neque exemplum est istiusmodi tropi, eo sensu capiatur. Paulus & Lucas passim loquuntur de Roma, & nusquam tamen Babylonem appellant. 2. Ecclesia potuit ibi colligi, antequam vel Paulus, vel Petrus eo venerint eodem modo quo fuit collecta Samariæ, atque etiam Antiochiæ, quem alterum faciunt Episcopatum Petri. Illud certè testatum habemus, *Act. 8. 4. 5. & 11. 18. 19.* doctrinam Evangelii multis Romanis prædicatam Hierosolymis antea fuisse, *Act. 2. 10.* Paulus etiam ostendit, *Rom. 16. 7.* Andronicum & Iuniam qui Romæ habitabant, in Christo, vel Christianos fuisse ante se, id est, quinque vel sex annis antequam Petrus fingitur Romæ fuisse: erant autem hi insignes inter Apostolos: quidni igitur & eorum opera, aliqua saltem ex parte, fuerit Ecclesia illa collecta? Scriptura denique non narrat quinam inter Apostolos alias multas Ecclesias collegerint, quæ tamen Petro non possunt certo adscribi. 3. Historiæ illæ de Marco, & Simone Mago, fide tantum humana nituntur: earum etiam testes oculati nulli possunt produci.*

3. Bellarm. *Petrum Romæ mortuum esse, testatur ejus sepulchrum, peregrinationes, & antiqui Scriptores. Protest. Cadaverosum est argumentum in rebus fidei, quod petitur à sepulchris: & vagum, quod nititur peregrinatione. Nos*

ne. Nos autem certiora desideramus etiam testimoniis hominum, praesertim audita & ante acta narrantium, in illo negotio ex quo salus Ecclesiae pendet. Veterum etiam scriptorum testimonia, de Petro Romae sedente, totam vim suam à primis illius narrationis authoribus desumunt, inter quos primarius videtur fuisse Papias, Euseb. lib. 2. c. 15. qui etiam ut Dux & Princeps reliquorum, primo citatur à Bellarm. cap. 2. Papias autem fuit homo deditus traditionibus non scriptis: ex iis multos errores hausit, & author erroris fuit sequentibus: utebatur Evangelio quod dicebatur secundum Hebraeos. Hæc testatur Eusebius lib. 3. cap. 39. quibus omnium eorum testimonia qui ex ejus ore loquebantur infirma redduntur.

4. Bellarm. *Petrus Roma usque ad mortem Episcopus fuit. Nam 1. Ecclesia Romana præcipua omnium sæpè est habitata, propter Episcopum ejus, Petrum. 2. Quia non potest ostendi alius locus ubi sederit Petrus, ab eo tempore, quo reliquit Antiochiam. 3. Omnes veteres summo consensu hoc affirmant. Prot. 1.* Fundamentum à Bellar. antea positum, fuit Petrum Romae sedem suam jubente Domino collocasse: hic autem cum ad probationes accedit, oblitus planè videtur illius clausulæ jubente Domino, & factum tantum ostendere conatur: cum tamen tota vis hujus sedis, ad cathedram Romanam firmandam pendeat ex illa jussione. Apud æquos rerum æstimatores, tale factum Apostoli, argueret mandatum Dei, ut causam antecedentem: sed quis feret Bellar. qui cum jussu Dei, vel Petrum, vel Paulum, vel alium quenquam Apostolorum, sacros libros scripsisse, negare non veretur, de verbo Dei, lib. 4. cap. 4. idem tamen obtrudere nobis audet, sine ulla probatione, jussu Domini de sede Petri Romae collocanda. Respondet igitur ad suam propriam rationem, ibidem contentam, paucis mutatis, talem: *Si Christo & Petro fuisset propositum potestatem capitis Ecclesiae coarctandi & restringendi ad sedem Romanam, in primis rem tanti momenti Christus præcepisset, & Petrus alicubi testaretur se ex Domini mandato ibi sedem collocasse: at id nusquam legimus.* 2. Pro concessio hic assumit Bellar. Petrum factum fuisse proprium Episco-

Episcopum alicujus Ecclesiae particularis, quod nos pernegamus. Nam fuisset hoc ipsi diminutio capitis, ut ex Apostolorum gradu superiori in Episcoporum ordinem redigeretur. Si Princeps in urbe aliqua subsistens, faciat illa quae illius urbis praefectus aut praetor solet praestare, non ideo tamen fit proprius urbis illius Praefectus, aut Praetor. Talis fuit ratio commemorationis Apostolorum in hac aut illa Ecclesia: faciebant omnia quae Episcopi: non tamen proprie loquendo Episcopi fuerunt. 2. Ecclesia Romana habita fuit inter primarias ab Apostolo Paulo, non propter Petrum, eorum Episcopum, sed propter fidem eorum in toto mundo annunciatam. *Rom. 1. 8.* Postea vero celebris fuit, partim propter majestatem civitatis, una cum praestantia civium qui Christiani fuerunt, & partim propter Paulum & Petrum, qui non Episcopi, sed fundatores ejus habebantur. Antiquissimi Scriptores Paulum semper fere conjungunt cum Petro, in Ecclesia illa constituenda, eosque ut fundatores ab Episcopis distinguunt. Ceteri qui Episcopum vel Petrum, vel alium aliquem Apostolorum appellant, latiore illo sensu sunt intelligendi, quo Petrus etiam semetipsum *presbyterum* appellat. *1. Pet. 5. 1.*

Conjectura facientes adversus Petri sedem

Romae collocatam.

5. *Protest.* Authores hujus narrationis non consentiunt inter se de tempore quo Petrus eo venerit, & ibi manserit, neque de successoribus ejus. Bellarm. 1. *Discordia de tempore alicujus rei gesta, non infirmat ipsius rei veritatem: sicut apparet in varietate sententiarum, de tempore mortis Christi, & de hebdomadis Danielis. Pr. 1. Vbi res est certa, per istiusmodi discordiam non redditur incerta: sed cum est incerta, incertior per eam vel improbabiliior evadit.* Primi authores historiae Christi, Matt. Marcus, Lucas, Iohannes, de tempore mortis ejus non dissentiunt: sed primi authores hujus narrationis, qui saltem nobis noti sunt, & variant inter se, & à Scripturis discedunt. Bell. 2. *Nulla est inter bonos authores discordia*

dia de tempore ; consentiunt enim , Petrum venisse Romam , anno secundo Claudii , & ibi sedisse annis 25. ac obisse ann. 14. Neronis. Prot. 1. Non ita statuunt Origenes in Gen. Beda in Act. 15. Marianus, Scotus, in Chron. Thom. Aquin. in Gal. 2. Neque ipse quidem Damasus in Pontificali: ergo non omnes authores boni. 2. Qui ita statuunt, dissentiunt à Scriptura Sacra, ut postea docebimus : ergo quatenus ita statuunt, non sunt boni, aut probandi. Bell. 3. Quāvis ignoraremus qui proximè Petro successerit , non tamen propterea in dubium revocari debet an aliquis successerit.

Protest. Neque hoc illud est quod nunc in dubium vocatur, an aliquis successerit ? sed an Petrus præcesserit in Episcopatu Romano. Quia autem iidem testes de quorūdam successione, & Petri præcessione simul testantur , ex infirmatione unius partis, totum testimonium infirmatur. Bell. 4. Tota res ita componitur : Petrus sedem Episcopalem reliquit Clementi: Clemens autem, Petro mortuo, ex humilitate noluit sedere, donec vixerunt Linus, & Cletus, qui ipsius Petri adiutores in Episcopali officio fuerunt. Petro igitur successit Linus, Lino Cletus, & Cleto Clemens.

Prot. 1. Si Petrus reliquit aut constituit sibi successorem, tum videtur magis consentaneum ut singuli Pontifices designent etiam suos successores quam ut tantum negotium relinquant suspensum ex Cardinalium electione. 2. Si Petrus justam habuit causam eligendi Clementem, tum nullam justam causam habuit Clemens mandatum sibi munus rejiciendi. 3. Si facile potuit omnes Ecclesias regere , quid opus ipsi fuit adiutoribus Lino , & Cleto, ad Romanam Ecclesiam regendam? 4. Si Clemens dignus videbatur Petro, qui succederet ipsi, quare non æque saltem adiutor fuit antea constitutus? 5. Si Linus & Cletus digni fuissent illo honore , certè humilitatem suam non minus ostendissent ultimam voluntatem Petri reverendo, quam Clemens ostendebat suam, in antecedente ejus judicio vel facto tam pertinaciter urgendo. 6. Quare Clemens hanc humilitatem suam non declaravit vivente Petro, ut ipse relinqueret alium successorem? 7. Tota res melius & certius cōponitur ex Scriptura: quod

scilicet

scilicet quemadmodum Paulus Ecclesiæ Ephesinæ curam non uni alicui Domino Episcopo, sed variis Presbyteris qui & Episcopi fuerunt, reliquit, *Act. 20. 17. 28.* sic etiam idem Paulus, cum Petro (si fuit tum temporis Romæ) reliquerunt Ecclesiæ Romanæ curam, Clementi, Lino, Cleto, & aliis, qui simul etiam vivente Petro, fuerunt illius Ecclesiæ Presbyteri vel Episcopi. Quia vero hi omnes admodum celebres fuerunt, idcirco continuatio Ecclesiæ illius, nunc unius, nunc alterius nomine, ab antiquis Scriptoribus demonstratur.

6. *Prot.* Narratio illa de Petro, quod quinto anno à passione Domini Antiochiam profectus, ibi ad 7. annos Episcopalem sedem fixit, & postea Romæ, annis 25. non convenit cum iis quæ de Petro dicuntur, *Gal. 1. & 2. Act. 12. & 15. & c.* ex quibus evidenter apparet Petrum ut plurimum Hierosolymis commoratum fuisse, saltem ad decimum octavum annum à morte Christi, vel 17. à conversione Pauli. Bell. Mansit Petrus quinque ferè annis in Iudæa: quo tempore Paulus eum intrisebat. *Gal. 1.* Ab eo tempore annos ferè septem Episcopus fuit Antiochiæ: sed eodem tempore peragravit etiam vicinas Provincias. Anno septimo Episcopatus Antiochenensis, rediit in Hierusalem, & in vincula coniectus est: sed paulo post liberatus: eodem anno qui fuit 2. Claudii Romam venit, ibique sedem fixit ann. 25. sed post septem annos rediit in Hierusalem, expulsus ex urbe, *Act. 18.* & tunc factum est concilium Hierosolymitanum, *Act. 15.* postea rediit denuo Romam, & ibidem vitam finiuit. *Protest. 1.* Nulla vel minima significatio in Scripturis habetur, quin Petrus in Iudæa æquè manserit ad Concilium usque Hierosolymitanum, atque ad quinquennium. Ibi quærebat eum Paulus annis quatuordecim interjectis: *Gal. 2. 1.* ibi fuit ab Herode in vincula coniectus, *Act. 12.* inter eos fuit, è quibus egressi sunt Ecclesiarum turbatores, *Act. 15. 24.* qui tamen *vers. 1.* descendisse dicuntur è Iudæa. 2. Quamvis frequens fit mentio Antiochenæ Ecclesiæ, quomodo fuit collecta, à quibus Apostolis fuit constituta, *Act. 11. 22. 25. 26.* quinam ibi præcipui Prophetæ & doctores fuerunt: *Act. 13. 1.* nulla tamen usquam

quam mentio Petri, quod ibi sedem fixerit, aut omnino ibi fuerit, nisi semel in transcurso, *Gal. 2.* tum autem tantum abfuit eum pro Episcopo se gessisse, ut videatur non satis notum habuisse Ecclesiæ illius statum, antequam Paulus vellicaverat ipsi aurem. Certè non est credibile, eum tum temporis à 14. annis Episcopum fuisse partim Antiochiæ, & partim Romæ in Ecclesiâ magna ex parte Gentili, qui Gentes cogebat Iudaizare. 3. Perniciosissimum exemplum reliquisset Petrus posteris (ait Bellar. hoc eodem *cap. 6.*) si duos Episcopatus, particulares & proprios simul retinuisset. Annon æquè perniciosum fuisset exemplum, si unum retinens Episcopatum, in eo raro aut nunquam resedisset? hoc autem necessario sequitur, si Episcopus existens vel Antiochiæ, vel Romæ, multas Provincias peragravit, & Hierosolymis tamen subinde saltem inveniebatur. 4. Quod Petrus à Claudio expulsus Roma, Hierosolymam venit ante concilium illud *Act. 15.* hoc neque convenisset fidelitati ac fortitudini Petri, si ibi pastor fuisset; & falsi manifesto arguitur à Luca, qui refert Paulum ac Barnabam, finito illo concilio, aliquamdiu Antiochiæ commoratos: & postea Paulum iter in Syriam & Ciliciam suscepisse: inde Derbas, & Lystram se contulisse: postea peragrata Thrygia, Galatia, Mysia, in Troada descendisse, & in Macedoniâ, ubi Philippis in carcerem conjectus est: deinceps Amphipolim & Apolloniam transgressum, Thessalonicam, & Berceam delatum, & inde Athenas: *Act. 15. & 16. & 17.* & post hæc omnia itinera cum Corinthum appulisset, invenisse ibi Aquilam & Priscillam, qui nuper, vel (ut Syriaca versio habet) *eo ipso tempore*, venerant ex Italia, propter edictum Claudii. *Act. 18. 2. 3.* Non tamen in Concilio illo tantum adfuit, sed & antea, cū Paulus Hierosolymam ascendebat, *Gal. 2.* Illa enim ascensio alia fuit à legatione qua fungebatur Paulus ad Concilium, *Act. 15.* quia tum *ex revelatione* ascendebat, ad exponendum Evangelium quod predicabat, *privatim* & tantum *is qui fuerunt in pretio, vers. 2.* quarum circumstantiarum nulla una est, quæ convenit ascensioni ad Concilium quæ *Act. 15.*

narra-

narratur. 6. Si Petrus fuisset Episcopus Romanus, tempore Concilii, tum certè illa quaestio de circumcissione gentium, fuisset antea necessario determinata Romæ. Tum etiam Petrus neutiquam suscepisset circumcissionis curam, & provinciam illam alteram Euangelium inter Gentes promovendi, Paulo præcipuè reliquisset. 7. Admodum improbabile videtur (quod Bell. statuit) uno & eodem anno, Petrum fuisse Antiochiæ Episcopum, Hierosolymis incarceratum, & Romæ Pōtificem summum.

7. *Prot.* Paulus in Epistola ad Romanos *cap.* 16. multos jubet nominatim salutari: Petri autem ne meminit quidem. Bellarm. 1. *Sic neque ad Ephesios scribens, meminit Iohannis: neque Iacobi, in Epistola ad Hebræos: hi tamen erant Episcopi illarum Ecclesiarum. Protest.* Neque unquam fuerunt Episcopi, Iohannes, aut Iacobus: neque Iohannes fuerat Ephesi commoratus: neque scripsit Paulus ad Hebræam Ecclesiam quæ fuit in Hierusalem: neque Iacobus fuit tum temporis in vivis. Nihil est igitur in hac ratione paritatis. Bell. 2. *Petrus nondum redierat Romā. Prot.* 1. Aquila & Priscilla Romam reversi fuerant, *Rom.* 16. 3. quibusdam Petrum expulsus fuisse Bellar. affirmat, quare non & Petrus Episcopus loci? 2. Paulus firmum propositum habuit quamprimum Romam proficisci. *Rom.* 1. 13. & 15. 22. 23. Petrus autem, si Episcopus Romanus fuisset, id multo magis fecisset. 3. Quamvis abfuerit Petrus, si tamen Episcopus fuisset illius Ecclesiæ, non est credibile præteritum Paulum omnem ejus mentionem. Habuisset Petri Episcopatus non alienum neque ultimum locum, inter causas gratiarum actionis de Romanis, *c.* 1. 8. & eorum laudes, *cap.* 16. 19. vel in precibus Pauli, *v.* 10. quibus æquum fuisset, ut non minus Petro prosperum ad eos reditum, quam sibi met iter prosperum optaret: Vel in exhortatione Romanorū, ut precibus cōtenderent pro restitutione Petri, æque ac pro cōcessione suæ præsentia, *c.* 15. 30. 31. 32. Vel saltem in admonitione illa, *cap.* 16. 18. ubi mentionem facit doctrinæ quam didicerant. Quam opportuna hic fuisset talis commemoratio Petri, qualem suimet usurpat Paulus 2. *Tim.*

3. 14. *Manete in iis quæ didicistis, scientes à quo didiceritis, videlicet à Petro Ecclesiæ unica sub Christo Petra?* Hoc certe Paulo fuit solemne, in suis Epistolis, captare occasionem, cum aliquo honore, nominandi ministros fideles earum Ecclesiarum ad quas scribit, sive præsentibus essent, sive etiam absentes, sicut videre est, 1. Cor. 16. 15. 16. Eph. 6. 21. Phil. 2. 19. 20. 25. 26. Col. 4. 9. 12. 13. Hoc enim plurimum faciebat ad Ecclesiarum ædificationem.

8. Prot. 7. Petrus quasi foedus iniverat se futurum Apostolum Iudaorum. Bellarm. *Id est, principaliter Iudaorum.* Prot. Non igitur proprius voluit esse Episcopus Romæ, ubi præcipuam operam Gentibus navaret: isthoc facto foedus illud violasset.

9. Prot. Paulus cum Româ scribebat varias Epistolas, etiam Nerone imperante (quando Petrum eo rediisse dicunt) & quamvis aliorum, inferioris notæ mentionem facit, de Petro tamen mirum silentium ubique reperitur, generaliter etiam negat, quemquam talem sibi adfuisse, Col. 4. 11. 2. Tim. 4. 16.

Bellarm. 1. *Nihil concluditur ex argumentis ab auctoritate negativè. Plus creditur tribus testibus affirmantibus, quam mille nihil dicentibus.* Prot. 1. Argumentum hoc non tantum petitur ab auctoritate negativè, sed & à minore ad majus. Mentionem fecit Paulus aliorum quos minus attinebat commemorari: ergo de Petro non siluisset, si Romæ fuisset. 2. Est etiam à genere ad speciem in locis citatis ex Phil. Col. & Tim. 3. Testimonium negativum est vel merè negativum, vel etiam privativum, id est, non affirmat ubi debet affirmare, si res ita se haberet. Hoc genus argumenti efficacissimum est (ait Medina in Thom. p. 3. q. 1. a. 3.) Nam hoc genere argumentationis colligitur, tantum unum mundum esse factum & solum filium assumpsisse carnem humanam: licet non dicatur in Sacra Scriptura, alios mundos non fuisse factos à Deo, neque vero quod alia persona non assumpserit carnem humanam. 4. Testes affirmantes, ut maiorem fidem mereantur quam nihil dicentes, debent esse similis fidei & auctoritatis cum neganti-

gantibus, præsertim in istiusmodi rebus quæ pertinent ad fidem & salutem Ecclesiæ. Sed testes tales, quales sunt Papias, supposititius Clemens, & Hegesippus, hujus fabulæ de Petro primi authores, quamvis multos habeant assensores, non tantam fidem, quantam Pauli silentium, invenient apud homines cordatos. Fuerunt inter veteres qui falsa multa fingeant de Apostolis, idque eorum ut dicebant amore. Tertull. de Baptism. cap. 17. eorum autem fabulæ à prudentioribus Christianis refellebantur tum temporis hoc ipso argumento ab auctoritate negativè. *Quale enim est, ut individuus comes Apostoli (Lucas) inter ceteras Pauli res, hoc solum ignoraverit? Quia non fundatum est in Script. aequè pro fabula, atque pro historia, haberi potest. Hieron. catal. scriptor. Ecclesiast. in vita Luca & in Mat. 13.*

Bellarmin. 2. Paulus Col. 4. 11. Loquitur de domesticis suis & sibi ministrantibus tantum. In Epist. 2. Tim. 4. 16. de iis loquitur tantum qui eum juvare apud Cæsarem potuissent. Protest. 1. De Aristarcho, Marco, & Iusto, nulla ratione constat, aut etiam est probabile, quod fuerint domestici Pauli. De iis autem loquitur Col. 4. 11. loquitur etiam de adjutoribus omnibus suis in regno Dei. Petrum igitur non debuit omittere. 2. Loquitur 2. Tim. 4. 6. de iis qui debuerant eum corroborare, sicut apparet, ex vers. 17. *sed Dominus mihi adfuit, & corroboravit me: quo in officio Petrus ipsi non defuisset. Intercessores apud Neronem non legimus Paulum unquam desiderasse. Bell. 3. Eo tempore quo Paulus Romam pervenit, & quo scripsit inde suas Epistolas, Petrus forsitan non fuit Roma, nam quamvis ibi sedem fixerat, tamen sapissimè abfuit. Prot. Petrus igitur fuit Episcopus Romanus: sed nunquam Romæ fuit, cum Scriptura mentionem facit Ecclesiæ Romanæ. Paulus nunquam potuit eum invenire Romæ quamvis Dionysius à Bell. laudatus, cap. 3. affirmet, eum pariter, & eodem tempore cum Paulo, fuisse Romæ Martyrio coronatum.*

Haftenus fundamentum vidimus Monarchiæ Papalis:
jam videndum est, quomodo superædificatur.

10. Bell. *Oportet Petro aliquem succedere in Pontificatu Ecclesiæ universæ, ex divino jure.*

Prot. 1. Sicut Petrus non alium habuit Pontificatum Ecclesiæ universæ quam Paulus ; sic neque magis quam Paulus successorem in illo debet habere. 2. Si successio concedatur, non est igitur necessarium, ut unus aliquis in solidum, quasi hæres ejus ex asse, sit Petri successor. Imperatori in initio uni succedebant postea duo, unus in Oriente, & alter in Occidente. Fuerunt etiam inter Scholasticos, qui docuerunt Ecclesiam posse simul duos summos Pontifices creare, & habere, ut *Armacanus de quaestio. Arm. lib. 7. c. 17. & Occham in Dialog. part. 3. ad finem.* Si autem duos, cur non & quot sunt Archiepiscopi, vel Episcopi Diocesani? 3. Ius divinum est quod à Deo promulgatur. *Thom. 2. 2. q. 57. art. 2. ad 3.* Sed ut unus aliquis succederet Petro in Ecclesiæ Pontificatu, nullibi à Deo promulgatur. Hæc igitur successio non nititur jure divino. 4. Rationes quibus hæc propositio à Bellar. probatur, sunt quisquiliæ nugarum antea satis explosarum: 1. *Pontifex est propter Ecclesiam: Ecclesia autem non minus nunc eget uno Pastore quam olim.* Prophetæ etiam fuerunt propter Ecclesiam: & Ecclesia (si hominum iudicio stādum sit) non minus nunc eget variis Prophetis quam olim. Prophetia tamen non est per successionem continuata. 2. *Ecclesia est una: non debet igitur mutari forma regiminis.* Ecclesia non est una externa aliqua combinatione in unam aliquam singularem societatem. Sic enim Scriptura ubique loquitur de Ecclesiis. 3. *Dominus dixit Petro, pasce oves meas: officium autem pastoris, est ordinarium & perpetuum, dum manet ovile.* Dixit etiam omnibus Apostolis prædicare & baptizare: sed officium prædicandi & baptizandi est ordinarium & perpetuum, dum manet Ecclesia. 4. *Dominus omnes oves Petro commisit, non solum ratione loci, sed etiam ratione temporis.* Omnes etiam gentes

gentes omnibus Apostolis commisit, usque ad consummationem seculi, *Mat. 28. 19. 20. 5. Ecclesia habet caput præter Christum. 1. Cor. 12. 21.* Eadem etiam ratione, ex eodem loco probatur, Ecclesiam habere unam *manum*, & duos *pedes*. 6. *Sacerdotium veteris Testamenti figura fuit sacerdotii novi Testamenti, & successio illius, successionis hujus figura.* Fuit figura Christi unici Sacerdotis nostri, qui nullum habet successorem. Successio igitur non fuit figura successionis, sed continuationis æternæ.

II. Bell. Pontifex Romanus successit Petro (in Vrbe Roma morienti) in tota ipsius dignitate, & potestate. Nullus enim fuit unquam qui se Petri successorem ullo modo asseruerit, vel pro tali sit habitus, præter Romanum & Antiochenum Episcopum: sed Antiochenus non successit Petro in Pontificatu Ecclesiæ totius: ergo Romanus. Prot. 1. Si Pontifex Romanus successit Petro, in tota ipsius dignitate & potestate, tum Linus, Cletus, Clemens, vel quicumque primus fuit Episcopus Romanus, dignitate & potestate, supra Iohannem & reliquos Apostolos qui Petro super vivebant, tanquam eorum Pastor & caput fuit constitutus. 2. Petrus potestatem habuit ejiciendi dæmonia, linguis loquendi novis, serpentes tollendi, lethalia bibenci sine noxa & ægrotos sanandi, *Matt. 10. 1. Luc. 9. 1. Mar. 16. 17.* Habuit etiam illam dignitatem, ut ejus Epistolæ partes sint Canonice Scripturæ: nunquid ista conveniunt Pontifici Romano? 3. Si nemo præter Papam, asseruerit se Petri successorem, eo modo quo ille; hoc inde fuit, quod hæc impudentia propria debet esse Meretricis illius magnæ. Cum tamen alii fuerunt qui dictitabant se Apostolos esse, *Apoc. 2. 2.* & Montanus etiam se Paracletum esse à Christo promissum jactitabat, Pontifici Romano ne istam quidem gloriam reliquerunt, ut solus sibi summam potestatem in Ecclesia vindicaret. 4. Non satis est, ut hoc asserat Pontifex Romanus, aut talis etiam à quibusdam habeatur, nisi possit ostendere, hoc sibi deberi jure divino.

12. Bell. Successio ipsa est ex Christi instituto, & jure divino:

divino: sed ratio successionis, qua Episcopus Romanus sit Petri successor, ex facto Petri ortum habuit, (quod Roma sedem fixit, & tenuit usque ad mortem) non ex prima Christi institutione. Omnino tamen asserendum est absolute, Romanum Pontificem esse Pastorem & caput totius Ecclesiae jure divino. Quamvis etiam Romani Pontificis successio, non sit forte de jure divino, pertinet tamen ad fidem Catholicam, ut penula Pauli, quia est traditio Petri. Neque sunt duo Episcopatus, Romanus & universalis, nisi in potentia, sed unus tantum. Ex quo sequitur, ut qui eligitur Romanus Episcopus, eo ipso sit Pontifex summus Ecclesiae, etiamsi forsan id non exprimant Electores, Prot. 1. Si successio ipsa esset ex Christi instituto, & jure divino (cum ejus cognitio sit omnibus non tantum utilis sed & necessaria) fuisset proculdubio in Scripturis declarata. Concedit enim Bell. de verbo Dei, lib. 4. c. 11. Omnia necessaria & utilia fuisse ab Apostolis scripta. Sed nullum locum Scripturae proferre potuit Bell. quo hac successio declaratur. Dum tria illa verba, *pasce oves meas*, eo detorquet, sine ulla ratione insanit. 2. Vnde hac hesitatio, & perplexa ratio loquendi, de successionem Pontificis Romani qua talis, non est ex prima institutione Christi: forte non est de jure divino? An datur secunda & tertia institutio Christi, circa successores Petri? an dubitant ipsi Iesuitae, quo Iure Pontifex Romanus sit Petri successor, & vicarius Christi? 3. Si successio Episcopi Romani in Pontificatu Petri, ortum suum habuit ex facto Petri, tum non ex institutione ac jure ullo illius: illius enim factum non constituit jus divinum aut humanum. 4. Non debet absolute affirmari, quod est absolute falsum. Non minus autem falsum est, (etiam ex sententia Scoti, Cordubensis, Bannis, Ochami, & similium, à quibus Bell. ipse non planè dissentit) Pontificem Romanum esse jure divino caput Ecclesiae, quam Hispanicum aut Gallicum aliquem Episcopum, hujus aut illius tituli esse jure divino ejus Cardinalem. 5. Si successio Pontificis Romani pertineat ad fidem, tum vel jus ejus, vel factum tantum est de fide. Non jus, quia non est certo divinum, ex Bell. confessione: non factum, quia ante Petri mortem

tem

tamen

[tamen]

hujus

mami

tamen

tem (quæ nullam in fide mutationem introduxit) non fuit de fide, ex confessione etiam Bellarmini. 6. Penula Pauli est accidentaliter tantum de fide, quia mentio fit ejus in Scriptura quæ est regula fidei. 2. *Tim.* 4. 13. sed successio Episcopi Romani, ne minimum quidem testimonium habet Scripturæ sacræ. Neque potest esse traditio Apostolica Petri, quia fatēte Bell. ortum suum habuit ab ejus morte: & immediatè ante suam mortem voluit Petrus Româ migrare, (si vera sit historia mortis ejus à Bell. probata, *l.* 1. *c.* 23. in fine.) nisi à Domino fuisset revocatus: ignarus scil. & loci mortis suæ, & virtutis quam habuit ad Monarchiam ibi constituendam. 7. Perversitas Bell. est observanda. Cum disputat adversus Scripturam, in Scripturis multa esse contendit, quæ *ex se non pertinent ad fidem*, cujus generis vult esse omnes historias Testamenti veteris, & multas etiam novi. De verbo Dei, *lib.* 4. *c.* 12. Hic autem Pontificis Romani causam agens, sine ulla distinctione, vult penulam Pauli, tanquam pallium Episcopi Romani esse de fide, ut Episcopi palliati successionem, quamvis nullibi scriptam, ad fidem possit revocare. Successio igitur ista, potiore locum habet in fide Romana, quam omnes historiæ veteris Testamenti, & multæ novi. 8. Ultimum illud est artificium logicæ Babylonicæ, confundere in unum orbis & urbis Episcopatus. Vera logica docet illa munera esse distincta, quorum objecta sunt distincta, orbis autem & urbs non sunt unum & idem. Connexio illa quam coguntur jam habere in electione Pontificis Romani, non est major, quam est conjunctio Episcopatus, & secularis Principatus tam urbis quam reliquæ ditionis Romanæ. Qui enim eligitur Episcopus, eo ipso fit Princeps.

13. Bellarm. *Romani Pontificis primatus probatur ex Concilio: ex testimoniis Pontificum: & ex consensu Patrum, Græcorum & Latinorum. Prot.* 1. Non agitur hic de quolibet primatu, sed de primatu Monarchicæ potestatis. 2. Non quaritur, an Pontifex Romanus aliquamdiu habuerit talem potestatē, sed an ab initio fuerit sic. 3. Quando-
cunque primo inceperit Monarchiam agere, inquirendum

restat, quo jure hoc fecerit, divino, humano, an omnino suo, id est, nullo. Pontificem autem Romanum primum potestatis Monarchicæ, ab initio, jure divino habuisse, nulum Concilium antiquum, nemo inter veteres Patres unquam affirmavit, aut vel per somnium cogitavit.

14. Bellarm. Idem probatur ex origine & antiquitate primatus: ex auctoritate quam exercuit semper Pontifex Romanus in alios Episcopos: ex ejus legibus, dispensationibus & censuris. Prot. 1. Ipsa origo & antiquitas primò debet probari, idque ex jure divino, antequam aliud possit probari. 2. Ab exercitio potestatis, ad jus ejus, nulla est consequentia. Neque tamen verum est, quod de ipso exercitio narratur. 3. Leges, dispensationes & censuræ Monarchicæ, in Ecclesia Dei, ab homine profectæ, arguunt hominem peccati in templo Dei sedentem tanquam Deum.

15. Bell. Probatur etiam ex vicariis Papa: ex jure appellationum: ex eo quod summus Pontifex à nemine judicatur: & ex nominibus quæ Romano Pontifici tribui solent. Prot. 1. Si vicarius ipse Christi non sit jure ullo divino, prout antea probatum fuit, quo jure faciet ille Vicarios? 2. Appellationes Ecclesiasticæ, ab una Ecclesia ad aliam, non sunt ad jurisdictionem superiorem, sed ad communionem & auxilii fraterni communicationem. Neque revera fuerunt istiusmodi appellationes in usu, apud primos Christianos. Socrates in Histor. tripart. lib. 5. cap. 34. Solus & primus fecit Cyrillus, ut sicut in publicis judiciis, libellis uteretur appellatoriis. 3. Quod Papa à nemine velit judicari, in eo effert sese supra quicquid dicitur Deus aut numen. 4. Nullum nomen est dignitatis, nedum potestatis, quod vel in Scripturis, vel apud antiquos Patres soli tribuitur Episcopo Romano.

16. Præcipuis nostrorum argumentis, nihil opponit Bell. præter unius & ejusdem principii petitionem, ad nauseam usque ingeminatam. Non opus est igitur ut sigillatim vindicentur. Neque revera debet hæc tam immanis universalis Monarchiæ postulatio, alio modo coargui, quam infringendis tabulis illis quæ in probationem ejus proferuntur.

CAPVT IV.

DE

Antichristo. Lib. 3. de Pontif.

Quaestio est, an Pontifex Romanus sit Antichristus, ille de quo Apostoli praemonuerunt? Pontificii negant: nos affirmamus.

Argumenta Bellarmini.

THESIS I.

Bellarmin. *Antichristi nomen significat hostem & amulum Christi. Sed Romanus Pontifex se Christi famulum, & Christi subiectum in omnibus fatetur, non autem dicit se Christum ullo modo esse, neque illi se parem facit: ergo non est Antichristus.* Prot. 1. Sunt quatuor (ut loquuntur) termini in hoc syllogismo. 1. Pontifex Romanus. 2. Hostis & amulus Christi. 3. Qui dicit se hostem & amulum. 4. Antichristus. Possunt multi esse hostes & amuli Christi, quamvis non dicant se esse tales. Diabolicum Christum verbis confitebantur. Marc. 1.24. Luc. 4. 41. fuerunt tamen hostes Christi, & cum Satanas transfiguratur se in angelum lucis: aut ejus ministri, pseudo-apostoli, transfigurant sese in ministros justitiae, & Apostolos Christi, 2. Cor. 11. 13. 14. 15. non desinunt idcirco eorum hostes esse. Qui rectores esse voluerunt in Ecclesia, ita ut Christum suo loco moverint, praese tamen ferebant magnam animi submissionem: Col. 2. 18. 19. 23. Antichristus venturus erat, in mysterio, & cum seductione. 2. Thess. 2. 7. 10. id est, ut Medina interpretatur, in Thom. p. 3. q. 8. a. 8. sub specie ac velamine quodam pietatis. Antichristi illi de quibus loquitur Iohannes, epist. 1. cap. 2. 22. dicuntur negare Patrem & Filium: cum tamen per consequentiam tantum negabant Patrem, sicut apparet ex vers. 23. 2. Falsum esse quod dicit Bell. Papam nullo modo se Christum

sum esse dicere, aut illi parem ex ipso Bell. apparet. Qui enim dicit se esse fundamentum Ecclesiæ, lapidem illum angularem, de quo agitur Is. 28. 16. is aliquo modo se dicit esse Christum, Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 6. Sed illud Papa dicit, apud Bell. in præfatione controversiæ hujus tertiæ. Qui etiam dicit se esse unum illum Pastorem de quo agitur. Ioh. 10. 16. sicut apparet ex vers. 14. sed Papa illud dicit, apud Bell. de Pontif. lib. 1. c. 9. Qui denique affirmat se esse caput Ecclesiæ, eo modo quo Christus fuit, dum in terris degebat, ille aliquo modo se dicit esse Christum. Sed illud Papa dicit apud Bell. ib.

Bell. Antichristus una tantum persona est: Pontifices autem multi fuerunt & erunt. Ergo Pontifex Romanus non est Antichristus. Proest. Propositio est falsa: neque ulla ratione potest confirmari, & multis argumentis facile refutatur. Bellar. 1. Ioh. 5. 43. Si venerit alius nomine suo, illum recipietis. Hic certa una persona Christo opposita designatur, per alium, nomine suo, illum. Prot. Per alium ἕτερον, non magis hic significatur una certa aut singularis persona, quam Ioh. 4. 37. alius est qui seminat, alius qui metit: quam 1. Cor. 6. 1. & 10. 24. 29. & 12. 9. 10. & 14. 17. Gal. 1. 19. Iac. 4. 12. Cum autem alius (ut ex istis locis apparet) non propriè & singulariter, sed indeterminatè & particulariter accipitur, necesse est ut suo nomine, & illum eodem sensu accipiamus. Sic etiam ille ἐκείνους, Mat. 24. 46. 48. 50. Præterea non solus Antichristus ille insignis ibi intelligitur, sed & quicumque alius non quarens quæ Dei sunt, ut Cajetanus observat. Opponitur autem Christo, personæ certæ alius indefinitè, sicut Paulo personæ certæ opponitur alius aliquis. 2. Cor. 11. 20. 21. & quisquā alius. Phil. 3. 4. Bell. Christus hic dicit illum alium a Iudæis pro Messia recipiendum, sed illi unum certum & singularem expectabant. Prot. Non dicit hoc Christus. 2. Quamvis unum singularem expectabant, varios tamen exceperunt, quorum singulos putabant esse illum unum. Bell. Omnes falsi Prophetæ præter Antichristum venerunt in nomine alterius, non in nomine suo. Prot. Fingunt omnes se venire nomine Dei, sicut & Antichristus: sed revera veniunt

omnes pertineant ad corpus illud cuius caput maxime propriè est Antichristus. Sicut autem Christus, si merus homo fuisset, non potuisset ab initio mundi mysterium pietatis operari: sic neque Antichristus ut unus merus homo potuit à tempore Apostolorum, ad finem usque mundi operari. 2. Quis sanus credet hæreticos & tyrannos omnes à tempore Apostolorum præcursores fuisse unius singularis hominis in fine mundi venturi, & ad brevissimum tempus regnaturi? certè Præcursores illi si conjunctim saltem spectentur, majores multò fuerunt, quam potest esse Antichristus triennis.

3. *Prot.* Per Antichristum qui in novo Testamento Bestia vocatur, non magis intelligendus est singularis unus homo, quam per Bestias Danielis, unus singularis Rex. *Bell.* 1. *Daniel aliquando per unam Bestiam significat unum regem, ut c. 8. per Arietem, Darium, & per Hircum, Alexand.* *Prot.* Falsum hoc esse, disertè testatur Angelus Gabriel *Dan* 8. 20. 21. 22. 23. *Bell.* 2. *Paulus non intelligit aliquam ex Bestiis à Daniele descriptis. Neque in illum sensum propositæ à Beza sunt illæ Bestiæ, sed ut exempla similis loquutionis.*

9. *Prot.* Apostasiæ caput est Antichristus. Sed non est paucorum annorum sub uno Rege perficienda. Ergo Antichristus non est unus Rex paucorum annorum. *Bell.* 1. *Per Apostasiam, ipse Antichristus intelligi potest metonymicè.* *Prot.* Hoc ideo verum est, quia ut dicimus, Antichristus est caput Apostasiæ. *Bell.* 2. *Per Apostasiam, potest intelligi defectio à Romano imperio.* *Protest.* Non potest: quia Apostasia pertinet ad peccatum & perditionem illam à qua denominatur Antichristus. 2. *Thess.* 2. 3. *Bell.* 3. *Potest intelligi de maxima & singulari illa Apostasia à fide, qua solum erit in illo brevissimo tempore, quo Antichristus regnabit.* *Protest.* Non potest: quia uno triennio, maxima Apostasia omnium quæ unquam fuerunt, inchoari & perfici nequit. *Bell.* 4. *Possimus dicere, hanc Apostasiam non postulare unum caput, sed esse dispositionem ad regnum Antichristi.* *Prot.* Non potestis hoc dicere, nisi Paulo contradicere velitis, qui Apostasiam hanc, & hominis peccati
revelatio-

revelationem, facit planè coevas. 2. *Theff.* 2. 3. nota. Bel. 5. *Non si Apostasia à fide multis jam annis durans, regnum sit Antichristi, sequetur inde Papam esse Antichristum. Nam adhuc quaestio tractanda esset, quinam defecerint à fide & religione Christi, nosne an Lutherani.* Prot. 1. Non inde immediate concludimus, Papam esse Antichristum, sed regnum tale, quale est Papæ. 2. Quinam defecerint à fide & religione Christi, nosne an Papistæ, non erit quaestio apud illos, qui utrosque noverit, & utramque professionem comparaverit cum doctrina Christi in Scripturis expressa, si præjudicio remoto, vel medio-rem adhibeant considerationem. Qui namque ex ope-ribus legis quærent justitiam, *Rom.* 9. 32. *Gal.* 5. 4. Qui do-ctrinas docent dæmoniorum, de matrimonio, & cibis. *1. Tim.* 4. 1. 3. Qui non cavent sibi ab idolis, *1. Ioh.* 5. 21. Qui non acquiescunt in Christo, ut unico Mediatore. *1. Tim.* 2. 5. Qui Deum colunt secundum mandata hominum, *Mat.* 15. 9. Qui religiosè colunt Angelos, & alias creatu-
ras, *Col.* 2. 18. Qui calicem denegant cœnam Dominicam celebrantibus, & speciem tantum panis ipsis præbent, *1. Cor.* 11. 26. Qui fideles arcent à lectione Scripturæ Sa-
cræ, *Ioh.* 5. 39. Qui denique nihil omnino habent in quo non aliquo modo degenerarunt à simplicitate illa quæ est in Christo, *2. Cor.* 12. 3. illi proculdubio defecerunt à fide & religione Christi. Hæc autem in Papistis quæ non videt, cæcus est.

10. Bellarm. *Nondum venit Antichristus.* Prot. Tam fa-
cile hoc dicitur à Pontificiis, atque à Iudæis dicitur non-
dum venisse Christum: & eadem etiam ratione. Sicut e-
nim Iudæi fingunt sibi Christum, qualem Deus nun-
quam promisit, sic Pontificii talem expectant Anti-
christum, qualem Scriptura nusquam descripsit. Illi satis
vident Christi notas nemini convenire, nisi Iesu Domino
nostro, quem non recipiunt; hi etiam intelligunt notas
Antichristi nemini convenire præterquam Papæ, quem
Antichristum agnoscere nolunt. Sicut illi igitur Chri-
stum, sic hi Antichristum in perpetuum expectabunt.
Bel. 1. *Prædicari debet Evangelium in universo orbe, ante ad-*

ventum Antichristi. Mat. 24. 14. Protest. 1. Nihil ibi dicitur de adventu Antichristi: sed prædicandum Euangelium dicitur universo orbi ante destructionem Hierosolymæ: sicut evidenter apparet ex vers. 16. Tunc qui in Iudæa fuerunt, &c. 2. Per universum orbem, non intelligendæ sunt omnes orbis particulæ, sed multæ ejus partes, ita ut ad cæteras etiam virtualiter pervenerit, idem Euangelium, nullo genere hominum ab istius beneficii participatione excluso, ut Rom. 10. 18. Col. 1. 6. 23. Bell. Apostoli quidem locuti sunt figuratè: Dominus autem propriè & simpliciter: 1. Quia facit hanc prædicationem signum consummationis seculi. 2. Quia propriè omnes Gentes sunt Christo promissæ. 3. Quia illa prædicatio futura erat in testimonium omnibus Gentibus, id est, ne ulla Gens ignorantiam prætexere possit suæ infidelitati. Protest. 1. Signum sit finis templi, urbis & reip. Iudæorum, non finis mundi. 2. Per omnes gentes Christo promissas intelligitur magna multitudo ex omni genere hominum, nulla Gente singulariter exempta. Neque tamen necessum est, ut quicquid inter Gentes Christo promissum fuit, totum illud iis verbis, Matt. 24. 14. contineatur. 3. Iudicandi sunt singillatim homines, non per agmina gentes. Si igitur ad excusationem tollendam, necessaria sit prædicatio Evangelii in omnibus & singulis Gentibus, necessarium est etiam, ut omnibus & singulis mortalibus, ab initio, prædicaretur. 4. In istis omnibus, nihil reperitur quod Antichristi adventum possit in tempore futuro collocare.

11. Bellarm. 2. Omnimoda desolatio Romani imperii antecedere debet adventum Antichristi: sed manet adhuc successio & nomen Imperatorum Romanorum. Ergo Antichristus, nondum advenit. Prot. 1. Propositio non potest ex ipsis Scripturis probari, sed tantum ex humanis conjecturis. 2. Si per omnimodam desolationem, talem intelligat, quæ consistere non potest cum nomine aut titulo imperii, tum falsa est propositio. Si alio sensu accipiatur, tum quatuor sunt termini in syllogismo: assumptio enim successionem & nomen tantum asserit manere. 3. Remotio Imperii.

Imperii cum imminutione potius quam omnimoda ejus desolatio innuitur, 2. *Theff.* 2. 4. Hæc remotio antecessura fuit non adventum, sed revelationem Antichristi, ibid. 5. Illa remotio imperii sufficit ad Antichristi revelationem Romæ exhibendam, quæ Romam vacuum Antichristo relinquit, ut sedem sui regni ibi possit collocare. 6. Hoc modo Imperium Romanum esse jam, & fuisse jam dudum è medio sublatum, adeo manifestum est, ut Archiepiscopus quidam olim publicè dixerit, *Imperatorem esse vanam appellationem, & solam umbram, Aventin. Annal. lib. 7.* Et Bellar. ipse in hoc cap. 5. fateatur *Romam Imperium amisisse*; & Thomas Aquinas propter hoc ipsum, non potuerit alia ratione negare Antichristum venisse, quam Pontificem Romanum in Imperii locum surrogando. Sic enim ille in 2. *Theff.* 2. lect. 1. *Quomodo est hoc, quia jamdiu Gentes à Romano imperio recesserunt, & tamen necdum venit Antichristus? dicendum est, quod nondum cessavit, sed est commutatum de temporali in spirituale.* Vbi etiam observandum est, Thomam concedere Papam esse ultimum caput Romani Imperii, sed sine nomine Imperatoris Romani. Si igitur Bell. propositionem admittamus, cap. 15. *Antichristus est ultimus Rex qui tenebit Romanum Imperium, non tamen sine nomine Romani Imperatoris, & Thomæ assumptionem: Papa est ultimus Rex tenens Romanum Imperium, sine nomine Romani Imperatoris: num quis prohibere potest, quo minus concludamus, ergo Papa est Antichristus?*

12. Bellar. 3. *Henoch & Helias nondum venerunt: ergo nec Antichristus. Mal. 4. Mat. 17. Apocal. 11. Protest. 1.* Eodem planè modo Iudæi olim *Matt. 17. 10. Marc. 9. 11.* Helias debet venire ante Christum, sed non venit: ergo nec Christus. somnia sunt planè gemellæ. 2. *Mal. 4. & Matt. 17.* Nulla fit mentio vel Henochi venturi, vel Antichristi, sed Helix tantum: *Apoc. 11.* ubi agitur de Antichristo, nulla fit mentio vel Henochi, vel Helix. Annon egregia hæc est demonstratio, Henochum & Heliam simul venturos cum Antichristo? Frater ea, quidquid dicitur de Helix adventu, *Malach. 4.* totum illud pertinet ad

Iohannem Baptistam, teste *Marc. cap. 1. vers. 2. 40.* teste Angelo Gabriele, *Luc. 1. 17* & ipso Christo teste, *Matt. 14. & 17. 13* Bellarm. 1. *Malachias loquitur de secundo adventu Christi, qui magnum & horribilem appellat. Protest.* Agitur ibi de primo adventu Christi, sicut evidentissimè apparet in loco parallelo, *Malach. 3. 1. 2. &c.* ubi adventurus Dominus dicitur *ad templum suum*, & fructus ejus declaratur, *vers. 3.* futuros qui offerent munus justè, aut sacrificia justitia, ut vulgo legitur. Cum etiam Evangelista, *Marc. 1.* ultima hæc verba veteris Testamenti, prima facit Novi, sicut rejicit hoc facto suo libros omnes Apocryphos ab hominibus vi interjectos, sic etiam eadem clarè satis interpretatur de primo Christi adventu. Quod autem horribilis dicitur ille adventus, (quamvis vox illa *Norah* possit commodè verti *reuerendus* aut *tremendus*) hoc ideo fit, quia eventu horribilis fuit incredulis Iudeis, ultione illa Christi advenientis rejecti, quæ maximè apparuit in excidio Hierosolymitano. Christus enim adveniens, positus fuit in ruinā multorum. *Luc. 2. 34.* ventilabrum attulit in manu sua, ad aream purgandam, & paleā separavit ut exureretur igne inextinguibili. *Luc. 3. 17.* tū securis posita fuit ad radicem omnium arborum, *ibid. v. 9.* fuit lapis confringens & dissipans, *Matt. 21. 44.* & paulò post publicum judicium edidit in contumacem gentem regionemque ipsam Iudæorum, *Luc. 19. 44.* secundum illud, *Mal. 4. ult. Ne veniam & percutiam terram anathemate.* Hæc est clara explicatio loci, quam Arias Motanus, in *Mal.* didicisse se testatur ab Angelo Gabriele, *Luc. 1.* Bellar. 2. *Iohannes fuit Helias promissus, non ad literam, sed allegorice. Protest.* Vocatus quidem fuit Elias figuratè, vel per tropum, *Luc. 1. 17.* quia spiritu & virtute Eliam referebat: sed Bell. ipse fatetur hujusmodi figuratum sensum esse literalem, de verbo Dei, *lib. 3. cap. 3.* Bellarm. 3. *Helias debet venire & restituere omnia, Matth. 17. quid non fecit Iohannes Baptista. Protest.* Imo fecit hoc, teste Angelo Gabriele, *Luc. 1. 17.* cum paravit Christo populum instructum teste etiam Zacharia Patre ejus, *ibid. v. 26. 27.* testibus denique discipulis omnibus Christi, qui

intel-

testis

... () ...

164423 40

171141 17

171157 17

intelligebant, Christum, in iis ipsis verbis, locutum fuisse de Iohanne Baptista. *Matt. 17. 13. Bellarm. 4. Henochum & Heliam, in suis singularibus personis intelligi, Apoc. 11. patet ex eo, quod sunt interficiendi, insepulti tres dies relinquendi, postea resurrecturi, & in cælum ascensuri. ibid. Prot. 1.* Ex istis, nullo modo probatur Henochum aut Heliam ibi intelligi. Quia Deus potest hæc omnia in aliis æquè facile perficere atque in Henocho & Helia. 2. De duabus singularibus personis non possunt intelligi quæ ibi dicuntur. Quia duo homines (præsertim tam brevi spatio, quale istis tribuitur à Bellarm.) non possunt omnibus populis, linguis, gentibus prædicare, & ab iis mortui spectari, & resuscitati timeri. Duobus non datur urbs sancta, aut templum Dei. 3. Quæ de testibus iis dicuntur, minime omnium conveniant Henocho & Helia. Qui enim in initio fere mundi singulari privilegio facti sunt immortales, non est credibile eos in fine mundi præ aliis omnibus beatis, intercisionem passuros suæ fœlicitatis, ad mortalitatem & graves perpeffiones revocatos. 4. Non possunt propriè, sine tropis intelligi quæ ibi dicuntur: nisi velint etiam Pontificii duos testes esse duas oleas, & duo candelabra, & ardentem ignem emittere ex ore suo. *Bell. 5. Alia ratio reddi non potest, cur isti duo sint rapti ante mortem, & adhuc vivant in carne mortali, aliquando morituri. Prot. Hoc est, unius fabulæ iusta ratio non potest reddi, nisi altera conficta & cognata simul admitatur. Quamvis enim Henochi translatio, & Helie raptus sint fidei certissimæ, eorum tamen mortalitas mortem exspectans, fabulis meritò annumeratur.*

13. *Bellarm. 4. Antichristi persecutio erit gravissima & notissima, ita ut cessent omnes publicæ religionis ceremoniæ & sacrificia, horum autem nihil adhuc videmus. Pontifex Romanus sacrificium altaris, maxime ornat & tuetur. Prot. 1. Primaria persecutio Antichristi, vel efficax ejus oppressio, est spiritalis non corporalis. 2. Theff. 2. 8. 9. 11. Apoc. 17. 2. qualis etiam fuit præcurforum ejus, 1. Ioh. 2. 18. & 4. 3. 2. Adeo omnibus nota est persecutio etiam externa qua Pontifex Romanus per ali-*

quot

quot secula sæviit in sanctos, ut non puduerit Baronium, in parænesi sua, profiteri, hoc esse officium Papæ à Deo mandatum, *Act. 10. 13. Surge Petre, occide, & manduca.* Quod autem alias negat hoc à se fieri, in eo non minus ostendit se Meretricem esse Babylonicam quam ipso facto: quia *comedit & deinde abstergit os suum, dicens, non sum operata iniquitatem. Proverb. 30. 20. 3.* Publicam professionem veritatis à Papa jamdudum aliquo modo sublatam fuisse profitentur & præ se ferunt Pontificii, quum Ecclesiam nostram (qui professionem ab Apostolis traditam retinemus) per multa secula invisibilem fuisse cõtendunt 4. Sacrificium illud altaris, quod Pontifices tuentur, magna pars est Antichristianismi: utpote quo aliud sacrificium, & alii Sacerdotes in Novo Testamento præter Christum instituuntur, atque adeò alius Christus. Non est igitur quod metuat sibi ab Antichristo, sed à Christo adveniente. Totum hoc (pudenda contradictione) negatur à Bellarm. de Eccles. milit. lib. 3. cap. 16. *Decepti sunt qui intelligunt prophetiam Danielis de tempore Antichristi: loquitur enim Daniel apertissime de cessatione sacrificii Iudæorum.*

14. Bellarm. *Antichristus debet regnare non nisi tres annos cum medio præcise. Protest. Difficile videtur (ait Berengandus apud Dionysium Carthus. in Apoc. 13.) ut in tam breviſſimo tempore omnes Gentes sibi subdicere, & ad suam culturam omne genus humanum Antichristus possit præter paucos electos, perducere. Incredibile est (potuisset dicere) unam singularem personam posse tantillo tempore, per seductionem occupare omnes populos, turbas, gentes, linguas, & sedere tanquam regem super eas, tanquam super aquas multas, & eosdem populos ita inebriare vino scortationum, abominationum, ut avitam religionem omnem abjicientes, ipsum colant ut unicum Deum: cum tamen eadem persona singularis eodem spatio debet maximum templum ædificare, ibique sedere tanquam idolum: & simul etiam multa maxima bella gerere, & inebriare semetipsum sanguine sanctorum, otio interim luxuque omni diffuens. Certè ficta hæc Antichristi chimæ,*

max,

mara, in causa est proculdubio, cur totum illud quod de Antichristo dicitur, multis Pontificiis videtur fabulosum, ut Medina in Thom. p. 3. q. 8. a. 8. testatur. Daniel cap. 7 & 12. non agit de Antichristo. Ex Apoc. 12. 14. & c. triennis ista duratio non potest probari, nisi prius probetur, tempus nihil aliud significare quam annum, & tempora præcisè duos annos.

15. Bellar. 6. *Antichristi adventus erit paulo ante finem mundi. Continuo post mortem ejus mundus finietur. Protest. Quamdiu mundus sit duraturus post interitum Antichristi, Deus novit: post adventum ejus debet necessariò diu durare, ut mysterium illud perficiatur, eo modo quo antea dictum est, & postea etiam destruat, ejusque destructione sequatur magna admiratio mundi, una cum Ecclesiæ lætitia, pace, & sta. u florēte. Apoc. 17. 18. 19. & 20.*

16. Bell. Si Antichristus venisset, atque esset Romanus Pontifex, certo constaret de nomine à Iohanne prædicto, cap. 13. v. ult. Omnia enim vaticinia cum impleta sunt clarissima efficiuntur. At de nomine Antichristi, adhuc maxima controversia est. Protest. 1. Si omnia vaticinia impleta sint clarissima, quâ fide contendit Bellar. de verbo Dei. lib. 3. cap. 1. Magnam partem Scripturæ vaticinia continere de rebus futuris, & vaticinia carmine scripta, quibus nihil difficilius, nihil obscurius: & c. 2. principium & finis Ezechielis sunt obscurissima, & nunquam in tota Scriptura explicantur. Sunt hæc vaticinia, maxima saltem ex parte, impleta: quare non & clarissima efficiuntur? 2. Nominis hujus ratio non omnibus clarè constare debet, sed sapientibus. Hic sapientia est: qui intelligentia præditus est, computet numerum Bestiæ, Apoc. 13. 18. 3. Cum res ipsæ sunt claræ, applicatio tamen nominis in vaticinio aliquo prædicti, non caret difficultate, ut Gen. 49. 10. Hoc autem inde sæpe accidit, quod uni rei, varia ratione una & eadem appellatio potest convenire. 4. Controversia de nomine Antichristi nulla est, inter nostros, utrum conveniat Romano Pontifici necne: sed quo sensu aptissimè conveniat. Simili modo judicandum est de charactere Antichristi.

17. Bellarm. *Antichristus præcipue propter Iudæos venturus est, ab iis tanquam Messias recipiendus: ex Gente Iudæorum nasciturus, de tribu Dan, ut probabile est, circumcidendus, Sabbatum observaturus. Hac autem non conveniunt Pontifici Romano. Prot. Non est quod miretur quisquam, si huiusmodi fictitiæ notæ non conveniant Antichristo vero. Hac autem esse vanorum hominum mera commenta, satis apparet. 1. Quia nullum fundamentum habent in Scriptura. 2. Quia Scripturis adversantur, quæ docent Antichristum caput futurum Apostasiæ post Pauli tempora expectandæ. 2. *Thessal. 2.* Iudæi autem antea ceciderant & fuerunt abjecti, *Rom. 11.* Iudæi ante finem mundi misericordiam denuò consequentur, *ibid. vers. 25.* 3. Num quid eodem temporis momento, reciperent Christum, & antichristum? Antichristus debet esse septimum caput, vel Rex Urbis illius magnæ quæ habet regnum super Reges terræ, *Apoc. 17.* Sed Iudæis nullo modo convenit vel numerus ille Regum, vel talis urbis descriptio. 3. Cum ratione pugnant, ut omnes populi gentium repente subjicerent sese hominis Iudæi imperio, post tam inveteratum odium & contemptum. 4. Pugnant etiam cum aliis notis Antichristi ab Bell. traditis prædicatio Evangelii per totum orbem, Imperiū Romani desolatio, sacramenti altaris abolitio, &c. nullam omnino relationem habent ad Iudæum inter Iudæos præcipue versantem.*

18. Bellarm. *Sedes Antichristi erit in Hierusalem, & in templo Salomonis. Prot. Vna fabula posita, alia putidior sequetur. Sedes Antichristi est Civitas illa magna, septem habens montes, septem Reges, & decem cornua, quæ tempore Iohannis, regnum habuit super reges terræ, cuius quinque Reges tum ceciderant, unus fuit, & septimus erat venturus, Apoc. 17.* Num quid ista conveniunt Hierosolymæ? Bellarm. 1. *Est urbs illa ubi Dominus noster crucifixus est. Prot. 1. Dominus noster non fuit propriè crucifixus in urbe Hierusalem, sed extra urbem, Heb. 13. 12. 2. Crucifixus fuit Dominus autoritate Romanâ, non Hierosolymitanâ, & in illa actione Hierusalem*

saalem vocari possit platea Romæ. 3. Crucifixio hæc *spiritualiter* ibi est intelligenda, sicut *spiritualiter* urbs illa vocatur Sodoma & Aegyptus, ibid. de Christo in suis membris. Bellarm. 2. *Roma comburetur illo ipso tempore, Apoc. 17. 16. Protest.* Hoc non est illo ipso tempore quo regnabit, & florebit Antichristus, sed cum abit in exitium. Idem enim dicuntur antea vires suas Antichristo tradituri, & sub ipso diu militaturi, *vers. 13. & 14.* Bellarm. 3. *Antichristus sedebit in Templo Dei, 2. Thess. 2. Protest.* Templum Dei non magis ibi significat templum Hierosolymitanum, quam *Ephes. 2. 21. 1. Cor. 3. 16. 17. 2. Cor. 6. 16. Apoc. 3. 12. & 7. 15. &c.* Nullum determinatum templum significatur, ait Cajetanus in illum locum: Bellarm. 4. *Per Meretricem Apocal. 17. intelligi potest non Roma, sed universa Diaboli ciuitas. Protest.* Non potest, quia neque septem colles, neque septem Reges, cum illa distinctione & successione quæ ibi declaratur, possunt applicari ad mundum impiorum. Bellarm. 5. *Intelligitur quidem Roma, sed Roma Ethnica, non Christiana. Protest.* Antichristus igitur tandem à Bellarm. collocatur in duabus sellis, Hierusalem & Roma: quæ etiam non tantum locorum spatiis magnis à se invicem distant, sed & immenso temporis intervallo. Roma enim Ethnica, qualis fuit tempore Iohannis, & Hierusalem, qualis erit in fine mundi, sedes est unius & ejusdem singularis personæ Antichristi. Malè certè consutæ sunt istæ fabulæ, & nimis monstrosæ.

19. Bellarm. *Antichristus in doctrina sua, 1. Negabit Iesum esse Christum, ac proinde oppugnabit omnia Salvatoris instituta. 2. Afferet se esse verum Christum. 3. Affirmabit se Deum esse, & pro Deo coli volet. 4. Solum se Deum esse dicet: & omnes alios Deos, & idola oppugnabit. Hæc autem non conveniunt Pontifici Romano. Protest.* 1. Quædam horum conveniunt Antichristo, sed non omnia: Quia aliquam externam similitudinem Agni debet habere. *Apoc. 13. 11. Tam Antichristus quam cæti ipsius* (ait Dionys. Carthus. in illum locum) *Christo similes apparebunt, per simulatam sanctitatem. Debet aliquam simili-*

similitudinem habere Prophetæ. *Apoc.* 16. 13. & 19. 20. & 20. 10. Debet esse mater scortationum, id est, idololatriæ, *Apoc.* 17. 5. Debet denique (Bellarm. iudicio) sabbatum observare. 2. Quæ Antichristus dicitur in Scripturis dicturus, aut negaturus, potest dicere, & negare, in corde suo. *Psal.* 14. 1. in operibus suis *Ezec.* 28. 2. contraria interim simulare pergens. Bell. in hoc ipso c. 14. docet Antichristum occulte Diabolum culturum, quum palam se solum adorandum esse docebit. Antichristus igitur occultè faciet illa, quæ planè sunt contraria iis quæ publicè præ se feret. Non est autem credibile callidissimum impostorem palam & apertis verbis ea dicturum ad seductionem hominum, quæ tam horrenda sunt, & luminis naturæ adversa, ut vix ulli mortalium alius quisquam similia vel potuerit, vel tentaverit persuadere. Non dicturus est (ait Dionys. Carthus.) se Deo maiorem: sed Deum nihil prorsus timebit, & divinæ voluntati suam in omnibus præferet, divinum cultum exterminans, & suum inducens. 3. Pontifices Romani, occulto suo modo, & re ipsa, dicunt, & negant, illa omnia quæ Scriptura prædixit Antichristum dicturum & negaturum.

20. Bell. *Antichristi miracula tria sūt præcipua.* 1. Finget se mori & resurgere. *Apoc.* 13. 3. 2. Faciet ut imago Bestiæ loquatur, ib. vers. 15. 3. Ignem de cælo descendere faciet, ib. vers. 13. Sed nihil horum fecit Pontifex Romanus. Prot. 1. Primum illud de fictione mortis, fingitur à Pontificiis, in textu non habetur. Neque secundum illud quasi miraculum narratur, sed ut restitutio, vel renovata repræsentatio collapsæ potestatis. Demissio etiam ignis de cælo, proponitur potius ut exemplum magnorum signorum, quæ Antichristus edet, quam ut singulare quid ab ipso factitandum. Nihil est igitur solidi in toto hoc argumento. 2. Miracula quæ tribuuntur Antichristo, non uni tantum singulari personæ debent adscribi, (quomodo enim possit unus hæc facere in conspectu omnium incolarum terræ?) sed prædicatoribus discurrentibus in nomine Antichristi, sicut Dionysius Carthusianus in *Apoc.* 13. rectè observat. 3. Hæc ipsa miracula Pontificiis prædicatoribus vel

vel Monachis discurrentibus fuerunt olim familiaria, Mortuorum à sanctis excitatorum exempla varia narrat Bellarminus ipse, de Purgatorio *lib. 2. c. 8.* Apud Indos à Iesuitis hoc non rarò fieri, testes sunt eorum historiae & epistolae Indicæ. Imagines apud Pontificios sæpè locutas esse satis est notum, non tantum in vita Thomæ figura expressa, sed & in frontispiciis suorum librorum, cum imagine Thomæ orantis coram crucifixo vocem etiam imaginis illius ponunt, sic Thomam alloquentis, *bene scripsisti de me: Thoma.* Cujus rei historiam narrat Bernardus de Parentinis in lilio Missæ. Statua enim beatæ Virginis immemor sui sexus (ut Bernardus observavit) sæpe locuta est in Ecclesia, cujus etiam fraudis merito luebant poenas monachi nonnulli Bernæ, ann. 1509. Peucer. in Chron. l. 5. Quod attinet ad ignem de coelo demissum, hoc sæpius factum esse narrat Iohannes Linturius, in appendice ad Fasciculum tract. de indulgentiis, c. 1. Contendit etiam Lelius Zechius Papam, sicut dat potestatem agno cereo, à se benedicto, amovendi flagella Dei, sic posse etiam ei dare hanc vim, ut per illum possit tempestates sedare, & huiusmodi: quia potestas Papæ extenditur quantum Ecclesiæ utilitas requirit: sed Ecclesiæ utilitas id requirere potest. Ergo. Qui agno cereo potestatem dare potest, in cælum aëreum, nonne potest ille facere ut de eodem coelo ignis descendat? 4. Alia miracula multa istis homogenea à Pontificiis factitantur, vel finguntur, in visionibus animarum fabulantium de purgatorio, & missas petentium pro se celebrari: in morbis sanandis propter imaginum venerationem: & in mirabilibus multis concessis iis qui sanctis aliquid voverunt.

Bell. *Ista genera miraculorum fuerunt in Ecclesia usitata, ante id tempus quo adversarii Antichristum apparuisse dicunt. Prot. 1. Non fuerunt antea usitata, quamvis semel aut iterum facta. 2. Antichristus fuit antequam apparuit.*

21. Bellar. *Antichristus ex humili loco prodiens. 1. Per fraudem & dolos regnum Iudæorum est adepturus. 2. Pugnando occupaturus regna Aegypti, Lybia, atque Aethiopia. 3. Subacturus postea septem alios Reges, & eo modo Monarcha totius*

totius mundi evasurus. 4. Cum innumerabili exercitu Christianos toto orbe persecuturus. Horum autem nihil Pontifici Romano convenit. Protest. Quod Antichristus ex humili loco ortus, per fraudem, dolos, & bella, Monarcha evadet aliquo modo totius mundi, & Christianos ubique persequetur, verum est: & optimè convenit Pontifici Romano. Cætera, neque fundamentum ullum habent in Scripturis, neque humanitus confici possunt, tribus annis cum dimidio, quibus terminis regimen Antichristi Bellarm. cum reliquis Pontificiis concludit.

CAPVT V.

De Antichristo.

Argumenta nostra. Cap. 19. &c.

Quamvis alia etiam sint argumenta, præter illa quæ à Bellarm. vellicantur, quibus Papa Romanus arguitur Antichristus esse, & multa etiam horum & magis distinctè proponi & fortius etiam possint vibrari; nos tamen pro instituti nostri ratione Bellar. vestigia prememus, paucis tantum præteritis, quæ minus apta videntur, & repetitione inani, quantum fieri possit, vitatâ.

22. Prot. 1. Notæ Antichristi, quæ ponuntur, 2. Thess. 2. competunt in regnum Papæ, & ejus membra. 1. Quia regnat in Ecclesia sub prætextu Ecclesiasticæ authoritatis. 2. Sumit sibi jus mutandi doctrinam Christi, & cultus à Deo institutos: sua autem vult observari tanquam divina. 3. Sumit sibi jus de animabus post hanc vitam. 4. Non vult ab Ecclesia, aut ab alio judicari. 5. Hæc & similia summâ sævitiâ defendit. Bell. 1. Papa sedet in templo Dei, non ut Deus, quia Deum, sanctos, & similia adorat: non ut Rex, quia Christum superiorem agnoscit: sed ut Episcopus. Prot. 1. Eo ipso concedit Bellarm. Papam esse Antichristum, quod cum fatetur sedere in templo Dei. Hoc enim
Sci-

Scripturæ phrasi, nemini convenit, nisi Deo, Christo, & Antichristo. 2. Dei propria assumere sibi Papam probatur sequentibus. Neque huic arrogantia repugnat magis adoratio ejus externa, quam Absalonis ambitioni obstistit, quod incurvabat sese, & honorem exhibebat hominibus plebejis. 2. Sam. 15. 5. Nomen ipsum Domini Dei nostri Papæ, approbanti tribuitur à suis, Extract. Ioh. 22. in glossa. Decret. lib. 6. tit. 6. Celebris etiam est inscriptio illa arcus triumphalis Sixti IV. Oraclo vocis mundi moderaris habenas, Et merito in terris crederis esse Deus. Nicolaus ipse Papa (Concil. vol. 3. edit. Suriana) hæc habet: evidenter ostenditur, à seculari potestate, nec solvi prorsus, nec ligari Pontificem, quem constat à pio Principe Constantino Deum appellatum, cum nec posse Deum ab hominibus judicari manifestum est. 3. Sedere Papam ut Regem vel Monarcham, illud ipsum est quod Bellarm. probare hætenus omnibus viribus est conatus. affirmat hujus l. 3. cap. 9. Papam regnasse cum utroque gladio supra 500. an. & de Concil. lib. 2. cap. 17. dicit, omnia nomina Christi, unde constat eum esse supra Ecclesiā, tribui Pontifici Romano. Quare igitur abhorreret à nomine Regis? præsertim cum sceptrum habeat, diadema, & coronam triplicatam, cujus proprius titulus est il regno; cum Reges instituere, & destituere possit: cum solus Monarcha jure dicatur: Carerius de potest. Pontif. lib. 2. cap. 16. cum sit fons & origo omnis principatus; idem ibid. cap. 9. cum Sacerdotii ipsius, quasi substantivi, regnum tantum sit adjectivum, idem ibid. cap. 1. cum denique ab eodem Carerio cap. 24. potestas ejus illustretur illis verbis Poetæ, Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbi que Sacerdos. & in Extrav. c. solita, vocetur; Rex Regum & Dominus Dominantium. Totum hoc mysterium optimè explicat Celsus Mancinus, tract. de juribus Principatum, lib. 5. cap. 2. Roget quis, an summus Pontifex sit Dux, Rex, Imperator, an & Princeps; cautè respondebit, qui negando asseret, esse quid præstantius, quidve eminentius. Sed agnoscit Papa superiorem, ait Bellarm. verbis, non factis: invisibilem, non spectabilem aliquem: ad quem nullam appellationē fieri permittit. An-

non

non sic etiam omnes Reges qui non sunt planè athei, superiorem etiam agnoscunt?

23. Bellarm. 2. *Docemus nos uno ore, Christi doctrinam & cultus non posse mutari. Prot. 1.* Protestatio hæc est factis contraria. Mutatio enim fit cum aliquid adjicitur, aut detrahitur: Hæc autem à Pontifice fieri, in omni parte doctrinæ practicæ, in sacramentis, & in omni cultu notius est, quam ut debeat hoc in loco probari. 2. Bell. ipsius ore *cap. 14.* docetur Pontificem posse mutare, prout Ecclesiæ expedit, positiva præcepta Apostolorum: quæ tamen pertinent ad doctrinam & cultum Christi. Quænam etiam sint positiva præcepta, & quando mutatio eorum Ecclesiæ expedit, solius Pontificis est judicare. Docet etiam os impudens Cusani, *epist. ad Bohem. Scripturam esse interpretandam secundum currentem praxim Ecclesiæ, uno seculo sic, & alio secus.* Annon hoc est mutare doctrinam? 3. Docet ipse Bell. apertis verbis, hætenus esse in potestate Papæ mutare doctrinam Christi, ut si Papa præciperet vitia, vel prohiberet virtutes, teneretur Ecclesia credere vitia esse bona & virtutes malas. *lib. 4. c. 5.*

24. Bellarm. 3. *Summus Pontifex non sumit sibi jus in animas defunctorum: sed solum per modum suffragii communicat cum illis preces atque opera bona fidelium vivorum. Prot. 1.* Pontifex in suis indulgentiis exercet potestatem clavium in animas defunctorum, quas solvit. Ergo jus vel potestatem sumit in eas, Bellarm. *lib. 1. cap. 13. 2.* Si Pontifex in suis indulgentiis nullam potestatem juris exerceat in animas defunctorum, tum nihil facit, quod unusquisque fidelis, præsertim si sit Pontifici æqualis in aliis omnibus præterquam in potestate, non potest facere. 3. Scholastici & alii miserè semetipsos & frustra torquent, ut indulgentiarum praxim cum aliqua specie excusarent. Earum fundamentum ponunt omnes in potestate clavium: quam ad istam vitam determinari concedunt, illis verbis *Matt. 16.* quicquid solveris aut ligaveris super terram. De indulgentiis (ait Durandus in *lib. 4. dist. 20. q. 3.*) pauca dici possunt per certitudinem, quia nec Scriptura expresse de iis loquitur. Et rursus ibid. *Supponimus Pa-*

pam esse summum ministrum Ecclesie cui commissa est à Christo potestas, &c. Quo non supposito non apparet via per quam indulgentia possint aliquid valere. & q. 5. Quacunque ratione competat Papæ facere indulgentias, (sive ratione ordinis, sive ratione jurisdictionis) non est dubium quin competat ei ratione curæ universalis Ecclesie. Vñsus tamen habet, quod Papa non consecratus, nec in Sacerdotem promotus potest indulgentias facere. Bonaventura ibidem post longam & spinosam disputationem, de illa quæstione, an relaxatio possit fieri esistenti in purgatorio, concludit quasi cum osculo pedis Pontificis Romani: si quis autem contendat, vicarium Christi habere judiciariam potestatem super eos qui sunt in purgatorio, non est ei multum improbe resistendum. Dum tamen hoc dicat ratio vel autoritas manifesta. Quicquid enim loquimur disputantes, vel etiam prædicantes, hoc sana fide tenendum est, quod Dominus vicario suo plenitudinem potestatis contulit, &c. Vnde de hoc non judicare, sed gratias plurimas debemus Deo agere. Non ignorabāt isti distinctionem inter absolutionem judiciariam, & suffragium illud quo animæ defunctorum relaxari dicuntur: sed in illa non potuerunt acquiescere, neque in ulla alia mysterii hujus explicatione, nisi in plenissima potestate Papæ, quæ sedet in templo Dei, tanquam Deus. Bellarm. autem cum aliis quibusdam, totam difficultatem tolli putant (vel potius putari hoc ab aliis volunt) inepta distinctione inter *autoritatem absolventi*, & *solutionem per modum suffragii*: dum illam negant à Pontifice exerceri, hanc autem defendunt. Sed 1. communis est sententia Pontificiorum, Indulgentiam concedere, esse actum jurisdictionis. Azor. instit. mor. par. 2. lib. 3. cap. 55. 2. Concedere, negare, revocare indulgentias, pertinet ad auctoritatem judicii. 3. Suffragium Papæ in concedendis indulgentiis, non est impetrationis, per orationes, merita, & satisfactionem, sed dispensationis ejus talis, qualis est propria Papæ, ergo suffragii modus est modus auctoritatis & juris: & ista distinctio est verborum tantum, non rerum.

25. Bellarm. 4. Non debet Papa, vel à Concilio, vel ab Ecclesia

*Ecclesia judicari. Iohan. 21. pascite oves. Luc. 12. 42. quem Dominus constituit super familiam. Prot. 1. De locis istis satis antea dictum fuit, quibus tamen addere licet, Bell. ipsum fateri, de Cler. lib. 1. cap. 14. Verba illa Luc. 12. ab Hilario & cæteris Patribus de Episcopis omnibus exponi. Episcopi tamen sunt ab Ecclesia iudicandi: quidni igitur & Papa nisi quod ille sit *exlex & vovm* ②. 2. Theff. 2. 8. Dum Bellar. defendit Papam omnes judicare, & à nemine posse judicari, probat apertè quod antea negavit, eum in Ecclesia regnare. Qui autem in Ecclesia regnat, vel Deus est, vel Deum sese facit. Regum terræ in rebus Politicis (quod objicit hic Bellarm.) alia est ratio: possunt esse Tyranni, ita tamen ut non sint Dii, in iis autem quæ pertinent ad religionem, si sint Ecclesiæ membra, neque debent absolutè judicare, ut Pontifices, neque ab Ecclesiæ iudicio sunt exempti.*

26. Bell. 5. *Papa non interficit dissentientes: nam ego Roma doceo non licere Pontifici, mutare Christi doctrinam, aut cultus, neque cultus novos instituere, qui habeantur pro divinis, aut qui cum Evangelio ulla ratione pugnent, & tamen non interficior. Prot. Ratio est manifesta. 1. Quia simulatè hæc negas, distinctionum ludens umbra, non simpliciter, ut Christiani illi cordati, quorum ille multa millia hoc nomine occidit; facilius multo ferri solent histriones, quam serio agentes. 2. Quia quicquid negas aut affirmas, iudicium tamen ipsi Pontifici relinquis, de doctrina & cultu: ita ut nihil sit in eis divinum censendum aut novum, nisi quod tale ab ipso pronunciatur. 3. Quia probas & promotes Pontificem, illa ipsa facientem, quæ negas ab ipso fieri licere: quæ est impietas ab Apostolo notata. Rom. 1. 32.*

27. *Prot. Papa sibi met jus arrogat ligare quibus visum est legibus conscientias, & æternis penis subicere: Sacramenta pro libidine sua, vel nova instituere, vel quæ à Christo instituta erant corrumpere & vitare, imò penitus abolere, ut in ipsorum vicem substituat sua sacrilegia: media consequendæ salutis aliena prorsus à doctrina Evangelii comminisci: totam denique pro suo nutu mutare.*
Ergo

Ergo offert se supra omne quod numen reputatur.

Bell. 1. *Dicit hæc Calvinus, in 2. Thess. 2. sed non probat. Protest.* Non probat illo in loco. 1. Quia fuisset contra ejus institutum prolixis commentariis lectores fatigare. 2. Quia luculenter hæc omnia demonstrat in institutione sua. 3. Quia probari non debent quæ non sunt dubia: hæc autem ab omnibus non sponte cœcutientibus possunt non tam videri, quam palpari. Bell. 2. *Nos omnes dicimus non licere Papæ legibus perniciosis & iniquis homines ligare, nec sacramenta nova instituere: nec instituta à Christo corrumpere, vel abolere: nec media comminisci ad salutem, aliena à doctrina Evangelii: nec religionem Christianam pervertere vel immutare.* Prot. 1. Diabolus ipse, nedum Anti-christus, non dicet sibi licere perniciosis legibus homines ligare: facit tamen. 2. Sacramentum novum instituit Papa, cum species vel accidentia panis & vini vult esse Sacramentum. 3. Sacramenta à Christo instituta corrumpit, & mutilatione in calice auferendo, & additione, in futilium suarum cæremoniarum commixtione. 4. Coenam etiam Dominicam abolevit, & sacrilegam suam missam in ejus vicem substituit. 5. Media consequenda salutis ab ipso introducta esse, ne Bell. quidem ipse negat. Eo autem ipso hujus generis omnia aliena sunt à doctrina Evangelii, quod ab hominibus sunt introducta, quasi illi essent salutis Domini & autores. 6. Religionem pervertit & mutat, dum religiosè colendos, & religiosos cultus multos obtrudit, quos sacra Scriptura non agnoscit: & dum suas traditiones, & sua decreta vult regulas esse religionis: Deus enim est unicus in religione legislator, Isa. 33. Jac. 4. Bell. 3. *Solus Deus est rex & Legislator autoritate propria, non accepta ab alio: & quoad executionem perditionis & salutis.* Prot. Imò simpliciter solus est animarum aut conscientiarum Rex, Legislator, & Iudex: quia animas & conscientias hominum solus novit, & solus potest illis præmia vel poenas dispensare. Cum autem Bell. vult Papam esse Legislatorem, & Deum ejus executorem, nonne Papam effert in ista relatione supra Deum, & novum argumentum nobis sup-

peditat, quo Antichristum facile agnoscamus?

28. *Protest.* 3. Papa adimit Christo Sacerdotium, cum Prophetia. 1. Quia non solum Christum vult audiri, sed magis se suosque aliud Euangelium adferentes. 2. Quia multos alios Mediatore in coelo pro Christo substituit. 3. Quia infinitos sacrificulos in terra pro Christo substituit. 4. Quia per merita suorum nos salvari vult. Bell. 1. *Vbi legistis Papam magis velle quam Christum audiri?*

Prot. 1. Legimus hoc apud Gratianum, Dist. 40. *Tanta reverentia apicem Apostolica sedis omnes suspiciunt, ut nonnullam sanctorum canonum disciplinam & antiquam Christiana religionis institutionem, magis ab ore praeceptoris ejus, quam à sacris paginis, expetant. Illius velle, illius nolle tantum approbant.* 2. Legimus apud Dominicum Bannes in Thom. p. 1. q. 1. a. 8. *Scriptura est praeipue in corde Ecclesiae, secundario vero in libris.* Per Ecclesiam aut saltem per cor istud Ecclesiae, intelligunt Pontificii Papam. Papa igitur praeipue est audiendus, & magis quam Christus in libris Veteris ac Novi Testam. 3. Legimus apud Bell. de verb. Dei. l. 3. & 4. ubi contendit Pontificem esse judicem Scripturarum: & perfectiorem habere fidei regulam, quam est illa quae in Scripturis continetur. 4. Legimus denique apud omnes Pontificios, qui docent Ecclesiae vel Papae auctoritatem & testimonium, esse rationem formalem propter quam & Christo in Scripturis, & aliis fidem habemus. Notum enim est axioma: propter quod aliquid est tale, illud magis est tale.

29. Bellarm. 2. *Per Christum preces terminamus: per Christi merita omnia petimus: à sanctis petimus, ut suas preces cum nostris conjungant. Mediatore igitur pro Christo, aut Christo neglecto non substituimus.* *Prot.* 1. Quin Mediatore substituat Papa, non negat Bell. sed tantum quod substituantur pro Christo, aut Christo neglecto. Ex parte igitur confitentem habemus reum, hoc in loco: sed magis expresse, de Sanct. Beat. lib. 1. cap. 20. *Non est cur timeamus nomen Mediatoris transferre ad sanctos.* 2. Cum Christus sit perfectus, & omnisufficiens, unicus Mediator, qui ex aliqua parte constituunt alios Mediatore, ii aliqua

aliqua ex parte substituunt illos loco Christi, Christo aliqua ex parte neglecto. 3. Manifestè falsum est, omnes Pontificiorum preces terminari per Christum, quicquid sit de Missa. 4. Cum autem sanctos invocant, si per Christum invocent, tum Christum constituunt Mediatorem apud sanctos: si non per Christum, tum invocant absque Christo ut Mediatore invocationis: Si etiam per Sanctos invocant Deum, sine Christo mediante, tum sanctos substituunt in locum Christi: Si Christo mediante, tum mediatores constituunt inter nos & Christum, & sic loco Christi, quia ejus locus est, ut sit immediata nostra via, aut immediatè nos & preces nostras ad Deum deducat. Exempla sacrilegarum invocationum Papistis familiarium sunt omnibus nota.

30. Bell. 3. *Non substituiimus sacrificulos pro Christo: sed dicimus Christum per manus Sacerdotum iterum atque iterum se offerre. Prot.* Hoc ipsum quod agnoscitur est aliquo modo substituerè sacrificulū in locum Christi, quia sacrificulo tribuit hanc potestatem, ut faciat Christum semetipsum offerre, quando & quoties ipsi placet. Est etiam directè contra doctrinam Scripturæ. Heb. 9. & 10. 2. Evidenter falsum est quod dicitur vel innuitur, Christum, non sacrificulum offerre quod offertur in Missa. Verba sacrificuli in canone sunt, *suscipe sancte pater, &c. hanc immaculatam hostiam quam ego indignus famulus tuus offero tibi.*

31. Bell. 4. *Profer locum ubi Papa dixerit, per merita suorum spiritualium, sanctorumque homines servari. Prot.* Inter alios infinitos, unus est insignis locus apud Bell. de poenit. lib. 1. c. 4. ubi precationem approbat ut piā: *Meritum passionis Domini nostri Iesu Christi, & Beatae Mariae semper Virginis, & omnium sanctorum, &c. cedant tibi in remissionem peccatorum, in augmentum meriti & gratiae, & in prae-mium vitae aeternae.*

32. Prot. 4. Papa aufert etiam Christo regnum: quia in terris vult ipse esse caput Ecclesiae: in coelis vero alios opitulatores & servatores nobis constituit, ad quos in miseriis nos confugere jubet. Bell. 1. *Ubinam Papa, aut*

ullus Catholicorum servatores sanctos appellavit? Pr. Bellarminus ipse de Purgator. l. 1. c. 14. hæc habet verba: Si de verbis agitur, Scriptura aperte dicit, &c. ubi homo sui ipsius redemptor & servator appellatur, & de Indulg. lib. 1. c. 4. Non erit absurdum, si sancti viri, redemptores nostri aliquo modo dicantur, &c. Hoc autem inde probat, quia possunt cum Paulo appellari Salvatores. Non enim (inquit) minus est proprium Christo nomen Salvatoris, quam Redemptoris. Rosariorum etiam flosculi sunt fatis noti. O Servatrix, ô Redemptrix, &c. Bell. 2. Prorex non negat Dominum suum esse Regem: ergo nec Papa negat Christum esse caput, cum asserit se caput esse sub ipso. Prot. 1. Proregis titulum & authoritatem sibi sumens sine expresso mandato Regis, negat eum esse regem. Sic facit Papa. 2. Regis mundani cōditio admittit & postulat sæpe vice-gerentem: sed Christus ita est caput Ecclesiæ, ut neque egeat vice-gerente, neque pati possit caput subordinatum. Bell. 3. Paulus postulavit subsidium orationum fidelium. Rom. 15. Protest. Non tamen religiosè ullos eorum invocavit: neque ulla ex parte ad ipsos tanquam ad orationum auditores coelestes, opitulatores aut mediatores confugiebat, neque sine mandato Dei quidquam fecit. Longè aliud est, quærere socios precum in terris, quam implorare opem coelestium patronorum.

33. Protest. 5. Papa sumit sibi potestatem agendi quod ipsi libet, ita ut nemo debeat ei contradicere, sed omnes voluntatem ejus accipiant pro Lege. Dist. 40. Si Papa infinitas animas secum in infernum traheret, tamen nemo debet ei dicere, quid facis? & Glossa, Papa est pro ratione voluntas. Bellarm. 1. Non est Pontifex qui hæc ibi dicit: sed Episcopus Moguntinus. Protest. Pontifex dicit quicquid in jure Pontificio, ab ipso sancito, continetur. Bellar. 2. Non negat Pontificem esse admonendum ex caritate, sed negat posse argui ex authoritate, & judicari. Prot. 1. Negat expressè posse ipsi dici, quid facis? 2. Apostolus hanc authoritatem dat Christianis, ut tali homini cuicunque, quamvis fuerit Apostolus alias, aut instar Angeli coelestis, denuncient Anathema Maranatha. 1. Cor. 16. 22. Gal. 1. 8. 9. Bellarm. 3. Si sententia hæc

vera non sit, cur nobis objicitur? si vera est, cur non recipitur?

Protest. 1. Hic specimen habemus, egregium, & conscientia illius quam Bellarm. attulit ad controversias tractandas; & artis quam exercet. Non potuit negare dictum: neque defendere dicendum. Quomodo igitur evadet? *Ὁρῶν φάρμακον*, bicornem quodlibeticam interrogationem excogitavit, qua defendi possint blasphemiae omnes quas vel Antichristus, vel pater ejus, Diabolus possit eruere. Si arguatur, quod dixerit *se esse Deum*, & neminem esse Deum praeterea, quid ni confugeret ad Bellarm. dilemma? *Si sententia hac vera non sit, cur mihi objicitur? si vera sit, cur non recipitur?* 2. Respondemus autem, quamvis de jure vera non sit sententia quae pronunciatur, sed impia, blasphemica, diabolica, quia tamen verum est, hanc sententiam à Pontifice verbis pronunciari, & factis verificari, idcirco objicitur, ut certa nota vel character Antichristi. Bell. 4. *Glossa illa (papa est pro ratione voluntas) vel ab ipso Pontifice tanquam falsa, est sublata in nova editione decreti, vel nunquam in decreto fuit.* *Protest. 1.* Quamvis mille quingentae ferè glossae non ita pridem fuerunt ex jure Pontificio sublatae, ut Franciscus Sanctius Brocensis, Professor Salmanticensis, in epistola quam suis paradoxis praefixit, testatur, quarum variae (ut videtur) Antichristiano idiomate nimis aperte loquebantur, haec tamen glossa manet, in Clement. sub finem tit. de censib. exact. & procur. *sic pro ratione voluntas*, & in praxi sua Papa obtinet antiquum. 2. Habetur haec glossa, quoad sensum, in ipso textu, dist. 40. quem antea citavimus, *illius velle, illius nolle, &c.* ita ut salvo textu, non potuerit auferri.

34. *Protest. 6.* Papa vult se audiri plusquam Deum, blasphemansque vociferatur, Scripturam esse fontem omnium haeresium, & schismatum, ambiguam, & obscuram, &c. Bell. 1. *Primum illud in nullius Papa scriptis legit.* *Prot.* Nos legimus in Bellarm. scripto de verbo Dei. lib. 1. cap. 15. *Populus non solum non caperet fructum ex Scripturis, sed etiam caperet detrimentum.* Quod etiam interpretatur ibi de haeresibus inde nascituris. Bellarm. 2.

Lutherus, Hilarius, Tertullianus tale quid habent. Prot. Quæ ab illis dicuntur tendunt ad accusationem perversorum hominum, non ad Scripturas accusandas, aut ad populum deterrendum ab earum lectione: non igitur sunt talia. Bellarm. 3. *Ambiguas & obscurissimas in plerisque locis Scripturas esse Papa verissimè docet, cum omnibus patribus, & Luthero. Prot.* In quibusdam locis Scripturas esse nobis obscuras, quo sensu verè dicatur, fuit in prima controversia declaratum. Sed vel generaliter, vel de plerisque locis, talem obscuritatem & ambiguitatem illis imputare, qualem Pontificii solent scurrilibus suis blasphemis de naso cereo, & braccis nauticis, &c. Si ipsæ Scripturæ sint Christi, fieri non potest quin hoc sit Antichristi.

35. *Prot.* 7. Papa oppressit politias plurimas, & innumeras Ecclesias. Bellarm. *Quas politias? quas Ecclesias?* *Prot.* 1. Politiam utriusque Imperii, urbis Romanæ, & quascunque jactat se transfuisse aut mutasse, atque etiam eas quas transferre tentavit, ut Angliæ, & Gallia, &c. 2. Ecclesias omnes quæ ipsi adherent oppressit, dum Ecclesiam Romanam in Catholicam, ut ejus verbo utamur transubstantiavit, & alias fecit appendices ejus, quas etiam secum in eandem apostasiam traxit, & dum Ecclesiam suam Catholicam in cancellariam aut curiam convertit nullo alio usui inservientem, quam spirituali & corporali oppressioni. Alias autem Ecclesias, quæ Babylonem fugiebant, non negabit ipse quin pro virili oppresserit, idque omni genere crudelitatis.

36. *Prot.* 8. Papa totam fere pietatem in eo collocat, ut multa magnaue templa splendide exstructa, omnigenis pretiosis ornamentis niteant, cantuque reboent. Bellarm. 1. *Templa omnia hujusmodi Christo Deo sacrari ac dicari, nemo est qui nesciat. Prot.* 1. Falsum hoc esse (exclusivè saltem) nemo est qui nesciat, cum & totius orbis experientia contrarium testatur, & ipse Bellar. de cultu sanct. lib. 3. cap. 4. disertis verbis defendit, *sacras domos non solum Deo, sed etiam sanctis rectè edificari & dedicari.* 2. Si ita esset, pietas tamen non debet in eo collocari. Sic enim qui dedicant templa Christo, fingunt sibi-

met

met novum Christum, quod est Antichristi.

37. Prot. 9. Papa eodem modo agit in suis sociis & af-
seclis ditandis, quo prædictum fuit de Antichristo. *A-
poc. 18. 3. 15. 16. Bellarm. 1. Scilicet valde ditavit Eckium,
Cocleum, &c. Prot. 1. Negare hoc non debent Pontificii
de quo solent etiam gloriari. Sic enim Carerius, de po-
test. Papæ, lib. 2. cap. ult. Opes porro tantas inter suos parti-
tur, quantas nullus unquam Rex, aut Imperator. 2. Si om-
nes captantes tales offulas, non capiant eas, non minuit
hoc, sed auget potius magnificentiam Papæ, qui tot ha-
bet parasitos, ad spem largitionis ejus hiantes, ut non suf-
ficiat cunctis.*

*Bell. 2. Non tam Papa suos Cardinales & Episcopos ditat,
quam fidelium pietas. Prot. Habent Pontificii in suo jure
titulum de spoliis clericorum: hæc autem spolia ad came-
ram Apostolicam, sive fiscum Pontificium pertinere di-
cunt. Azor. instit. mor. p. 2. lib. 7. c. 1. 2. &c. cui possunt et-
jam adjicere alium de spoliis Laicorum, vel Ecclesiarum,
in decimis, annatis, pensionibus, commendis, reservationibus,
palliorum & indulgentiarum venditionibus, curiarum im-
pensis, non residentia, denique & pluralitatum & aliorum
scelerum facultatibus, cum similibus: & tum facile appa-
rebit quomodo pietas fidelium nihil tale cogitantium,
ad Papam & ejus satellites ditandos, rapiatur, mediante
scilicet tyrannide Papæ.*

38. Prot. 10. Papa prohibet conjugium & ciborum u-
sum: quæ doctrinæ sunt dæmoniorum. 1. Tim. 4. 1. 3. Bell.
*Augustinus respondet, hortari ad virginitatem, tanquam
ad melius, non est prohibere conjugium: neque est abstinentia à
cibis propter corporis castigationem, abstinentia damnata.*

*Prot. Sed Augustinus non negat, quin illi qui legibus
interdicunt Sacerdotibus suis conjugium, & votum ac
juramentum ab iis exigunt de celibatu servando; qui Sa-
cerdotes contrahentes, aut cibis ab ipsis certo tempore
prohibitis utentes capitaliter persequuntur, dum lupana-
ria publica permittunt, & ad scortationes & omne ge-
nus libidines connivent, conjugium & cibos diabolico
modo prohibent.*

39. *Prot. 1.* Papæ doctrina Euangelio Christi aduersatur. 1. In eo quod non solum verum Deum, sed & homines mortuos invocari vult: & Ethnico more, alligat invocationem & cultum Dei, ad certas statuas.

Bell. 2. Verbum etiam Dei iubet, ut creaturas excellentiores honoremus, & quasdam etiam invocemus.

Protest. De invocandis creaturis precibus religiosis, nullum præceptum aut exemplum exstat in tota Scriptura. Si vero omnes sint invocandi qui sunt honorandi, tum omnes homines debent invocari, quia omnes debent honorari, 1. *Pet. 2. 17.* uxores ipsæ debent à suis maritis invocari. 1. *Pet. 3. 7.*

Bellarmin. 3. Ad monumenta religiosa non aliter alligamus cultum, quam alligaverit olim Deus ad sanctuarium.

Prot. Hoc ipso estis Antichristiani, quod hanc auctoritatem vobis arrogatis, non aliter de religione statuendi, quam si Dei potestatem vobis haberetis communicatam. Hac est enim vestra ratio. Deus potuit: Christus potuit, ergo Papa potest: Sic argumentatur, *Thom. Stapletonus. quæst. 25. art. 1.*

Bell. 4. Hac non cæperunt tum primum quando vos dicitis Antichristum fuisse revelatum.

Protest. Sicut commutatio illa faciei cœli, quæ vespere apparet ante Solis occasum, pertinet ad tenebras nocturnas, quamvis nondum planè & plenè adsit; sic superstitiones illæ quæ antea cæperunt quam Antichristus fuit planè revelatus, pertinent nihilominus ad Antichristum, & ejus mysterium. Præterea, hujusmodi superstitiones nunquam eo modo, & gradu fuerunt receptæ in Ecclesia prioribus sæculis, in quo Antichristi ope fuerunt collocatæ. Hoc autem generaliter volumus responsum ad omnia illa quæ *Bell.* dicit de antiquitate aliorum etiam errorum, quos nos objicimus Papæ tanquam Antichristo.

40. *Prot. 12.* Adversatur 2. doctrina Papæ Euangelio Christi, in eo quod docet non propter solius Christi meritum, sed partim etiam propter nostra bona opera nos justificari & salvari.

Bell. 1. De operibus quæ sine fide & gratia Dei fiunt, aperte cum Apostolo pronunciamus, ex iis hominem non justificari. 2. Opera autem illa quæ ex fide & gratia procedunt, disponere dicimus ad remissionem peccatorum, & quamvis non sint meritoria ex iustitia, suo modo tamen mereri & impetrare peccatorum remissionem. 3. Illa etiam opera quæ ab homine justificato fiunt, dicimus gloriam sempiternam verè ac propriè mereri.

Protest. 1. Eo ipso hæc doctrina adversatur Evangelio, quod cum Apostolus generaliter & absolute dicit, non ex operibus: Pontificii nihil volunt pronuntiare, sine distinctione trimembri, in cuius primo tantum membro fatentur se aperte cum Apostolo pronuntiare, de duobus autem reliquis non audent hoc affirmare. 2. Illud ipsum quod tam aperte se dicunt cum Apostolo pronuntiare, duplicem fallaciam involvit. Nam primo multi Scholastici, & post illos plerique Iesuitæ defendunt, hominem naturalem, antequam habeat fidem aut gratiam, posse suis operibus, ex congruo primam gratiam mereri, dum facit quod in se est. Bonaventura in sent. l. 1. d. 41. 8. & l. 2. d. 27. 38. & l. 3. d. 4. 27. & dist. 18. 14. ubi etiam eum interpretativè mereri dicit, qui facit quod bonum est malo modo & mala intentione. 3. Docent etiam unum hominem qui est in charitate, posse aliis gratiam ex digno mereri. Idem Bonav. in 3. dist. 18. 15. hominem mereri dicit ex condigno in prima gratiæ infusione: & motu liberi arbitrii. 4. Quod Bell. dicit opera quæ justificationem præcedunt suo modo mereri & impetrare peccatorum remissionem, hoc est aperte satis partem virtutis meritoria vel impetrativa illius, quæ est propria Christi, tribuere operibus humanis. 5. Nihil hic dicit Bel. de satisfactionibus, & operibus illis quibus merentur homines remissionem poenæ, in quibus magna pars latet Antichristianismi. 6. Cū dicit Bell. opera illa quæ fiunt ab homine justificato, verè ac propriè mereri gloriam æternam, apertissimè Christum spoliare sua gloria, & gratia, quæ non minus promeruit nobis vitam æternam quam gratiam primam, Ioh. 3. 16. 36. & 5. 14. Col. 3. 4. 1. Ioh. 5. 11. 12. Heb. 9. 15. & 10. 19. 20.

Si enim vita sit ex operibus nostris, tum non est ex gratia Christi. *Rom. 11.6. Gal. 3. 18.* Quod autem Apostolus & illa opera intelligit quæ fiunt à justificatis, evidenter apparet, *Rom. 4. Ephes. 2. 8. 9. Gal. 2. 3. & 5.4.*

41. Prot. 13. Adversatur. 3. doctrina Papæ Evangelio Christi, in eo quod docet semper dubitandum esse, an habeamus remissionem peccatorum, quæ dubitatio simpliciter pugnat cum fide.

Bellarmin. *De promissionibus Dei non est dubitandum. Sed Deus nusquam hominibus absolute promittit remissionem peccatorum, neque legitur in Evangelio, debere unumquemque certo statuere sibi peccata remitti. Promissiones divine fere omnes conditionem annexam habent, quam nemo certo nosse potest, an, ut oportet, impleverit.*

Prot. 1. Quamvis remissio peccatorum non absolute promittatur omnibus & singulis hominibus, omnibus tamen verè credentibus promittitur absolute. De istis autem penitentibus & credentibus hic agitur, non de incredulo & profano mundo. 2. Legitur etiam in Evangelio unumquemque fidelem certo debere discernere & statuere se esse in fide, in Christo, & Christum in se. 2. Cor. 13. 5. atque adeo remitti sibi peccata. *Rom. 8. 1.* 3. Falsissimum est, omnes ferè promissiones Dei habere conditiones (proprie sic dictas) annexas quæ à nobis debent impleri, quod Bell. hic innuit. Nam ipsa conditio est donum Dei & ab ipso præstatur. *Ephes. 2. 8. Phil. 1. 6. 1. Thess. 5. 24.* 4. Ultimum autem illud, non posse quenquam scire, an ut oportet impleverit conditionem, id est, an credat in Christum illa fide quæ necessaria est ad remissionem peccatorum, &c. hoc intimè pertinet ad Antichristianismum. Christus enim venit, ut daret nobis istam scientiam, 1. *Ioh. 5. 20. & 4. 13. 16. 1. Cor. 2. 12. Heb. 10. 22.* sine ista scientia, qui dicit se credere in Christum mentitur. Qui negat istam scientiam posse haberi, Deum ipsum & Christum facit mendacem, 1. *Ioh. 5. 10. 11. 12.* Multos Pontificiorum aliquo modo pudet hujus impietatis, ut Thomam. 1. 2. q. 112. a. 5. & 2. 2. q. 161. art. 3. Bannes in 2. 2. q. 6. art. 2. in fine.

42. *Prot.* 14. Adversatur. 4. Evangelio Christi illa doctrina Papæ, qua docet in sacrificio Missæ Christum à Sacerdotibus quotidie Deo Patri offerri.

Bell. 1. *Evangelium nusquam docet sacrificium illud unicum Christi quotidie in mysterio repeti non posse. Prot.* Ita posse in ullo mysterio repeti, ut quotitæ Christus realiter sacrificetur, hoc apertis verbis negatur, quoties Christus dicitur *unicus Sacerdos Novi Testamenti, unicum Sacrificium, & semel oblatum. Heb. 7. & 9. & 10.* Negat etiam Evangelium sacrificium Christi in cruce oblatum unum & idem numero esse cum sacrificio Missæ, ubicunque testatur illud sacrificium corporis facti ex muliere, non ex pane, mortalis, non glorificati, sensibilis & sentientis, non insensibilis & insensati, cum effusione sanguinis usque ad mortem, non incruenti, sine fractione ossium; & ubicunque ullam omnino mentionem facit sacrificii Christi, aut etiam ipsius Christi, ut rei singularis veræ & non fictæ, finitæ, non infinitæ. Magnum igitur est hoc mysterium Antichristi, quo verus Christus tollitur & fingitur novus.

43. *Prot.* 15. Adversatur doctrina Papæ Evangelio, cum negat dubitationes de Deo, securitatem carnalem, contumaciam, & concupiscentiam nobiscum natam, & in renatis reliquam, esse peccata.

Bell. *Cum hæc sunt involuntaria, constanter negamus esse peccata.* Constanter igitur negatis peccatum originale esse peccatum: exorbitationes omnes à Lege Dei, esse peccata; dispositionem internam ad peccandum esse peccatum; & istiusmodi rerum ullam expiationem aut emundationem, (sine qua nemo ingreditur in Regnum Dei) quærendam esse in Christo, atque adeò hac etiam ratione estis Antichristi.

44. *Prot.* 16. Adversatur Evangelio Papa, docens hominem posse Legi Dei satisfacere, & hac impletione legis justum esse, & vitam æternam mereri.

Bell. *Non dicimus hominem posse omnis peccati expertem esse: non timemus tamen asserere, posse hominem per gratiam legem implere, & ea impletione vitam æternam promereri.*

Prot. 1. Non timetis igitur vobismetipsis contradicere unum & idem affirmando & negando, nam implere legem nemo potest, nisi sit aut possit esse expers omnis peccati. 2. Non timetis Christum negare: nam si per legem est iustitia, Christus sine causa mortuus est, Gal. 2. 21. 3. Non timetis Christi privilegium vobis arrogare. Recte enim Orosius, de arbitrii libertate, dicitur hominem posse esse sine peccato: iterum ac saepius repeto, homo qui hoc potest Christus est: aut prae sume nomen, aut depone fiduciam. Et paulo ante: Miser homo, qui non intelligit preparare se Antichristi adventui praecursorem, qui sese comparat in coaequationem filii Dei.

45. Protest. 17. Euangelio 7. adversatur Papa, addendo praeceptis Dei, & totam Ecclesiam suis traditionibus obruendo.

Bellar. 1. In Euangelio non habetur illa tantum esse opera bona, quae Deus praecepit.

Prot. In Euangelio habetur, frustra me colunt, docentes doctrinas quae sunt mandata hominum, & res ipsa est adeo manifesta, ut confessionem huius veritatis extorserit nonnullis Pontificiorum. Sic enim Alexander Alensis. part. 3. quest. 46. m. 5. art. 2. Nullus servit Deo (proprie loquendo) nisi qui facit quod Deus praecepit, & sicut praecepit.

Bell. 2. Regula illa, quae tibi praecepto hac tantum facito Domino, non prohibet aliud quam ne corrumparamus ejus praecepta, sed integrè ea servemus, ut ille praecepit.

Prot. Hoc est, non prohibet aliud quam ne homines quidquam vel addant, vel detrahant, sicut disertis verbis dicitur, Deut. 12. 32. si enim quidquam ab hominibus addatur, aut detrahatur, praecepta Dei non servantur integrè & purè, sed corrumpuntur, Deut. 4. 2. Ne addite, neque detrahite, ut servetis. Si quidquam igitur addatur, non servantur.

46. Protest. 18. Ex diametro 8. adversatur Euangelio Christi Papa, docens, & decernens utramque partem coenae Domini non esse omnibus Christianis ministrandam.

Bellar. 1. Adhuc non videmus locum illum Evangelii,

ubi

ubi doceamur utramque partem Sacramenti cœna Domini omnibus Christianis ministrandam esse.

Protest. 1. Nemo tam cœcus est atque illi qui nolunt videre. An videtis locum ubi docemini ullam partem cœnæ ministrare? eodem in loco docetur etiam utramque partem esse ministrandam. Nullum enim præceptum extat de pane, magis quam de vino. 2. Videtis, & agnoscitis institutum Christi de utraque parte ministranda, sed illud institutum abrogare non dubitatis: sic enim pronuntiatur in sacrilego decreto Constantiensi, sess. 13. *Licet Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administrarit sub utraq; specie, panis & vini, tamē hoc non obstāte, &c. præcipimus sub pœna excommunicationis, quod nullus presbyter communicet populo sub utraq; specie panis & vini.*

Bell. 2. Non dixit Christus, bibite ex hoc omnes Christiani, sed omnes Apostoli. *Prot.* Neque dixit de pane, accipite & comedite omnes Christiani, imo ne vocem quidem omnes in illa parte legitur expressisse. Sed sicut non iussit Apostolos comedere, sic neque bibere, quatenus erant Apostoli, sed quatenus erant Christiani fœderati, & remissionis peccatorum in ejus sanguine participes, *Matt. 26. 28.* Atque adeo dixit re ipsa, bibite ex hoc omnes Christiani. Quatenus ipsum, & de omni, convertuntur.

Prot. 19. Adversatur 9. Papa Evangelio Christi, dum docet contritionem mereri remissionem peccatorum, & confessione auriculari ac satisfactionibus humanis, seu operibus indebitis pro æternis pœnis peccatorum satisfieri: & hæc ipsa tamen pecuniis redimi posse.

Bellarmin. 1. Non dicimus contritionem mereri peccatorum remissionem.

Protest. Dicit hoc Alexander Alensis, qui inter Scholasticos fuit Doctor irrefragabilis, & fons vitæ vocatus. p. 3. q. 17. m. 4. a. 3. & 4. saltem quoad meritum congrui. Bonaventura etiam Doctor Seraphicus, & Divus, concedit contritionem esse motum meritorium m. 4. d. 17. 38. Dixit etiam antea Bellar. hoc ipse cap. 2. ad 2. dolorem de peccatis suo modo mereri, id est impetrare remissionem peccatorum. Testis denique hujus rei omni exceptione major.

major est formula illa solemnis absolvendi, apud Pontificios legitima & usitata: *meritum, &c. humilitas confessionis, contritio cordis, & bona opera quæ fecisti & facies, &c. cedant tibi in remissionem peccatorum.* Præsertim si accedat interpretatio Iesuitarum, in Casibus conscientia à Vincentio Fillincio editis, *Tomo 1. tract. 6. cap. 5. n. 113.* ubi disertè affirmant *contritionem delere omnia venialia peccata meritorie ex condigno.*

Bellar. 2. *Non putamus nos satisfacere posse pro æternis pænis, sed pro temporalibus.*

Protest. Putatis 1. Poenam æternam commutari in temporalem ex vi contritionis. Alex. Alensis ibid 2. Temporalem purgatorii eandem (excepta duratione) cum æterna, in confessione & absolutione sacerdotis commutari in pænam temporalem vitæ præsentis, ibid. 3. Præstita satisfactione à sacrificulo imposita, istam pænam solvi: sed non præstita, cum possit, pænam æternam redire. Ita per satisfactiones, & contritionem, (contritio autem continuata, vobis etiam est satisfactio interna) redimere putatis pænas æternas.

Bell. 3. *Pecunia redimi satisfactionem nihil est aliud apud nos, quam unum genus satisfactionis in aliud mutari iudicio sacerdotis.*

Prot. 1. Falsum hoc est: nam Dominus Papa potest & solet aliquando totam pænam debitam simpliciter relaxare, sine commutatione. Alex. Al. p. 4. q. 33. m. 6. & cum satisfactiones pecuniis redimuntur, non alia ratione commutari dicuntur in aliud genus, quam quod quicquid pecuniæ Papæ, sacrificulis aut monachis datur, id illi dicunt cedere dantibus in meritum, aut satisfactionem.

2. In hoc ipso, Papa duplici ratione prodit se Antichristum & quod hominibus munus imponit ac vires tribuit satisfaciendi iustitiæ Dei; quod propriè est Christi; & quod sibi & servis suis arrogat auctoritatem statuendi, quibus in rebus, & quibus mediis, hæc satisfactio perficietur, quod Christus sibi non vendicavit, sed submisit sese voluntati Patris.

48. *Prot. 20.* Hæc omnia eo turpiora sunt in Papa, quod hæc

hæc omnia faciendi ac statuendi jus sibi met arrogat, quatenus ut Princeps Episcoporum, supremam potestatem habet in omnes reliquos Episcopos, & totam Ecclesiam, cum tamen ne Episcopus quidem sit: utpote qui nihil Episcopale facit, in docendo, sacramenta administrando, monendo, hortando, & disciplinam Ecclesiasticam administrando.

Bellar. 1. Ut regia authoritas non est simplex officium judicandi, ut est judicium aliorum, sed potestas regendi homines sibi subiectos, imperando & puniendo: ita etiam Episcopatus non est simplex officium predicandi, ut est aliorum multorum qui concionantur, & non sunt pastores: sed est potestas regendi in rebus spiritualibus & divinis, ac proinde imperandi & puniendi.

Protest. 1. Bellarm. antea cap. 19. ad primum, negavit Papam in Ecclesia regnare, aut potestatem ejus excedere oeconomi aut servi conditionem: nunc vero ex adverso, vult potestatem Papæ, imo cujuslibet Episcopi, per omnia similem esse potestati Regis: quid hoc est aliud, quam scenæ servire, unum & idem affirmando, negando, prout Spartæ prodest? 2. Bellarm. ipse cum approbatione narrat de translat. imperii lib. 1. Zachariam Papam Regnum Francorum, ab Hilderico, in Pipinum transfuisse, eo solo nomine quod Pipinus non Hildericus Regis officioungebatur, & utebatur potestate. Sibi met igitur & suis Episcopis privilegium hoc sumit, quod Regibus, cum ipsi ita placet, & eos in potestate sua habet, non permittit, ut scilicet dignitatem, præfecturam, & potestatem retineant, quamvis officio nulla ex parte fungantur. 2. longè alia est ratio Regum, ac est Episcoporum: Reges habent dominium, jus imperii meri & mixti, (ut Iurisconfulti loquuntur) & potestatem aliis jurisdictionem communicandi: sed Episcopi sunt ministri Christi, oeconomi, & mandatarii, sine imperio, sine dominio, atque adeo sine potestate mandandi. 4. Vbi tamen eliguntur Reges, non solent admitti non recturi. Episcopus autem propter personalia dona, ad officium personale eligitur & vocatur. 5. Descriptio illa Episcopi,
per

per potestatem imperandi & puniendi, neque ex Scripturis, neque ex Patribus adfertur, sed ex Antichristi officina.

Bell. 2. Non tenentur Pontifices per se concionari, & sacramenta ministrare, si iuxta aliqua de causa impediuntur: sed satis est si curent per alios ista omnia prestare.

Protest. 1. Ejus est pascere oves Christi cujus est amare Christum. Ioh. 21. Non satis est igitur ut Pontifex per alios pascat, nisi satis etiam habeat per alios Christum amare. 2. In debitis personalibus (ait Cajetanus in 2. 2. q. 185. art. 5.) non absoluitur debitor si per alium facit: salus etiam animarum, per se loquendo, ita necessitat pastorem ad personalem curam, quod regulariter non potest, sine ipsius Episcopi personali cura haberi. 3. Quenam est illa iuxta causa, qua semper impediuntur Pontifices, ne per se concionentur? Propria voluntate, inscitia, mundi pompa, negotiis hujus vitæ, libidine, & luxu, quasi compedibus detinentur, ita ut ne digitum quidem extendere possint ad pastorum officium exequendum, satagunt de multis, & unum illud necessarium omittunt. 4. Quinam sunt illi alii per quos concionatur Pontifex Romanus? si sint certi ordinis homines, operæ pretium esset scire cujus, ut distinguerent homines inter conciones Pontificales & alias. Si per omnes in omni loco, tum 1. concionatur Pontifex, sed nescit, quid, quando, quoties, quibus, aut per quos. 2. concionando docet planè contraria; per Iesuitas plerosque docet prædestinationem ex bono usu liberi arbitrii prævisso: & eodem tempore per Dominicanos, docet hoc esse dogma Pelagianum, per Iesuitas docet se habere potestatem supra Concilia generalia, & supra Reges, ita ut possit eos exuere suis regnis: sed simul tamen per Sorbonicos, docet hanc sententiam esse multis nominibus damnandam & perniciosam: & sic in aliis articulis, qui maximi sunt momenti.

Bellar. 3. Alioqui Episcopi ad impossibilia obligarentur. Quia nullus tam exiguus est Episcopus, qui possit per se sufficere, ad concionandum & sacramenta ministranda, in tota sua diœcesi.

Protest. Episcopi isti Diœcesani sunt humanæ creaturæ: & dum

& dum volunt esse ordinarii pastores, provinciarum, & comitatum, in quibus multæ sunt Ecclesiæ, ad impossibilia quidem obligantur, non à Christo, qui tales pastores suis Ecclesiis nunquam dedit, sed ab hominibus, & à semetipsis. certa est regula juris, *mandatarius quod in mandatum accepit alii mandare non potest.*

Bellar. 4. Valerius Episcopus Hipponensis commisit sancto Augustino officium predicandi.

Prot. Hec est, unus concionator, minus utilis populo, locum concessit alii concionatori, magis apto ad populum ædificandum. nusquam legitur, quod vel Valerius, vel alius aliquis Episcopus antiquus, per alios concionari solebat in tota dicecesi. hoc monstris illis annumerari debet, quæ Antichristus peperit, non embrio, infans, aut adolescens, sed planè adultus.

C A P V T VI.

D E

Infallibilitate Papæ. Lib. 4. c. 1. & 2.

PRiori dissertationi de Antichristo, summa cum ratione subnectitur hæc, de infallibilitate Papæ: quia jam olim plerique boni, Hildebrandum Antichristum esse ex eo concludebant, quòd *semetipsum errare non posse gloriabatur. Avent. in annal. l. 5.* quod etiam postea Everhardus Episcopus Iuvaniæ nomen blasphemiam esse dixit, scriptum in fronte Antichristi, *Deus sum, non possum errare. idem Avent. l. 7.* Sed ad hanc prærogativam Papæ probandam, nihil ferè ex Scripturis profert Bellar. satis habuit, eam prolixè explicare, & humanis præsumptionibus obiter aliquo modo fulcire. Non possumus igitur tam distinctè atque antea, totam controversiam simul tractare.

T H E S I S I.

BELL. Conveniunt omnes in eo, posse Pontificem, etiam ut Pontificem, & cum suo cætu consiliariorum, vel cum genera-

generali Concilio, errare in controversiis facti particularibus, quæ ex informatione testimoniisque hominum præcipuè pendent. Prot. 1. Quamvis hoc sine dubio verum sit, posse Pontificem in istis errare; illa tamen non est unica causa hujus erroris, quam Bellarm. innuit, quod informationes & testimonia quæ ab aliis ad eum adferuntur sint incerta, sed quòd ipsemet Pontifex sit homo, mēdax, & per multa jam secula semper ferè pravæ mentis, animique pravi: ita ut contra certissima testimonia, possit ac soleat pronuntiare. 2. Ex hoc ipso tamen sequitur, Papam posse totam Ecclesiam à se pendentem inducere ad idololatriæ peccatum: quia enim ἀποθέωσις vel canonizatio illa sanctorum quæ apud Pontificios est in usu, pendet ex facto, & facti testimoniis, vel informatione: utrum scil. talis fuerit hic aut ille in Divorum numerum referendus, & talia fecerit, qualia de illo perhibentur; idcirco Pontifex potest hominem non sanctum, sed reprobum & damnatum, illo honore afficere, ut religiosè ab omnibus colatur: quod etiam Cajetan. in tract. de indulgentiis agnoscit. Hoc autem nihil aliud est quam inducere pōpūm ad colendum idolum. Simili etiam ratione, propter istam fallibilitatem in rebus facti, potest Papa plenitudine suæ potestatis abuti, ad perniciem multarum Ecclesiarum & Rerumpubl. brutis suis fulminibus, & terrificis Bullis, tanquam inundatione aut turbine exitiali.

2. Bell. Conveniunt etiam omnes in eo, posse Pontificem ut privatum Doctorem, errare, etiam in questionibus juris universalibus, tam fidei, quam morum, idque ex ignorantia. Prot. 1. Ignorantia non est unica causa, quare Pontifices errant: sed & improbitas & perversitas voluntatis. 2. Si Pontifex possit errare ut privatus Doctor, tum potest errare in officio Pontificis, quo non tantum publicè, sed etiam privatim docere tenetur. 3. Tum etiam non est Apostolus, aut Apostolica prærogativa gaudet: Apostoli enim non potuerunt errare cum privatim docebāt. 4. Tum denique potest esse hæreticus: & privatim etiam totum illud verbis, scriptis, & factis destruere potest

test quod publicè videtur ædificare, in Ecclesiæ confu-
sionem & ruinam.

3. Bell. *Catholici omnes inter se conveniunt. 1. Pontificem cum generali Concilio non posse errare in condendis fidei decretis, vel generalibus præceptis morum. Prot. 1. Videtur hic Bell. concedere, posse Pontificem, etiam cum generali Concilio errare in condendis specialibus præceptis morum: quorsum enim alias in tam accurata & distincta sententiæ hujus explicatione, insereret illam vocem, generalibus? Concedit igitur quædam decreta Papæ & Conciliorum non esse sancta, nedum sacrosancta. Inde etiam sequitur, Papam cum Concilio posse errare in fide: est enim de fide omnem virtutem esse bonam, & omne vitium malum. 2. Cum omnes Pontificii docent vel Papam posse in istis errare si absque Concilio decernat; vel Concilium errare posse, si absque Papa statuat; nullus potest esse inter eos consensus verus de certo & infallibili judicio Papæ & Concilii simul: quia non conveniunt inter se, utrum infallibilitas illa sit in Concilio, an in Papa. 3. Multi eorum qui dicunt Papam non posse errare cum Concilio, dum infallibilitatem collocant in Concilio solo nihilo plus tribuunt Papæ, istis verbis, quam Episcopo Parisiensi, Coloniensi, aut cuilibet alii privato Doctori: nemo enim potest errare cum Concilio, si Concilium non possit errare. Tribuemus nos tantundem (quæ nostra est liberalitas) vel Papæ, vel ipsi etiam Bel-larmino, non posse scil. eum errare cum Scriptura, cum Prophetis, cum Apostolis, id est, cum iis qui non errant: quemadmodum Philosophi hoc tribuunt cuilibet, si naturam sequatur ducem, nunquam errabit.*

4. Bell. *Conveniunt Catholici, 2. Pontificem solum vel cum suo particulari Concilio, aliquid in re dubia statuentem, si ve errare possit, si ve non, esse ab omnibus fidelibus obedienter audiendum. Prot. 1. Sunt miserrima Papæ mancipia qui hoc statuunt: & Papa qui hoc sibi arrogat, profitetur palam, & præ se fert Diabolicam tyrannidem spirituales. Nihil enim cogitari potest magis tyrannicum & Anti-christianum, quam quod hac sententia innuitur & c. 5. hujus*

hujus libri, sicut & à Carerio de Potest. Pont. lib. 1. cap. 23. num. 17. declaratur: si Papa vitia precipiendo, vel virtutes prohibendo erraret, utique Ecclesia vitia esse bona, & virtutes esse malas, nisi cōtra conscientiam peccare vellet, credere teneretur. 2. Manifestè falsum est, Pontificios omnes ita statuere. Theologi Veneti in tractatu de interdicto Pauli V. contrarium defendunt, & demonstrant. Ecclesia Gallica Pontificia opponit se Papæ in multis: neque tam obedienter eum hætenus audivit, ut recipere velit Concilium ipsum Tridentinum, ab eo approbatum, ut ab omnibus recipiatur.

5. Bell. *Quatuor sunt diversa sententia, quarum prima est, Pontificem etiam ut Pontificem, etiamsi cum generali Concilio definiret aliquid, posse esse hæreticum in se, & docere alios hæresin, & de facto aliquando ita accidisse. Hæc sententia est hæretica. Protest. In eadem hæresi nobiscum fuit Apostolus Paulus, cum affirmavit, omnem hominem esse mendacem. Rom. 3. 4.*

6. Bellar. *Secunda sententia est Pontificem etiam ut Pontificem posse esse hæreticum, & hæresin docere, si absque generali concilio definiat. Hæc sententia non est propriè hæretica, nam adhuc ab Ecclesia tolerantur qui illam sententiam sequuntur: videtur tamen omnino erronea, & hæresi proxima. Prot. 1. Hæc fuit sententia Parisiensium Doctorum, Gersonis, Almaini, &c. & est adhuc sententia Ecclesiæ Gallicæ Pontificiæ. Idem sensit Gratianus dist. 19. hoc autem, Alphonsus de Castro, lib. 1. adv. hæ. c. 2. 4. & 8. Eadē est sententia Ioan. Marianæ Iesuitæ, de Rege lib. 1. c. 8. cū infinitis aliis Pontificiis, qui non planè se cōpararunt ad assensandum Papæ. Hæc denique sententia fuit Concilii Constantiensis, & Basiliensis, ab ipsis Papis, Martino quinto, Nicolao quinto, & aliis approbata. Altera autem sententia, est Curia tantum Romanæ, id est parasitorum Papæ. 2. Si hæc sententia sit hæresi proxima, quare tamdiu toleratur? Annon hoc ipso gravissimè peccat Papa, & cum hæresi aliquo modo communicat, quod tantum errorem hæresi proximum, per tot secula manere permittit in Ecclesia non palam damnatum? 3. Non toleratur alio modo*

módo à Papa, nisi quo omnia sibi inimicissima tolerare solet quæ tollere nō potest. Damnatur & anathematizatur hæc sententia à Papis in suis Decretis, ut Azorius ostendit *institut. moral. p. 2. l. 5. cap. 4. quæst. 3.* sed non audent permittere ut ista quæstio in Conciliis tractetur: ne quidem in Tridentino hoc satis tutum videbatur: neque volunt sua propria placita irrisioni multorum exponere: idcirco satis habent utcunque per suos emissarios hanc sententiam vellicare, & contrariam paulatim insinuare. Interim tamen non est toleratio mutua, sed maxima discordia, inter partes adversas. sic enim Ioannes Major, apud Navarrum, super *c. novit. not. 3. num. 84.* Roma nemini permittitur tenere Parisiensem & Panormitani sententiam: nec rursus Academia Parisiensis patitur ut contraria opinio asseratur in ea. 4. Illud autem imprimis observandum, ex confessione Bellar. nondum certum & determinatum esse inter Pontificios, utrum Pontifex Romanus certum & infallibile iudicium habeat necne in quæstionibus fidei & morum, atque adeo incertum esse an supremam potestatem habeat in Ecclesia necne: quod tamen Bellar. antea contendebat esse de fide, & secundum ejus theologiam est fidei principium decumandum.

4. Tertia sententia est, Pontificem non posse ullo modo esse hæreticum, nec docere publicè hæresin etiam si solus rem aliquam definiat. Hæc Pighii sententia est probabilis, non tamen certa. Protest. Hæc futilis adulatio, Pighii ferè propria, à Pontificiis cordationibus temeritatis damnata, Bannes in 1. quæst. 1. a. 8. pag. 55. & in 2. 2. q. 1. a. 10. p. 57. non alia ratione probabilis à Bell. vocatur, quam quod ejus probationem vel approbationem, in gratiam Papæ, vovet & optat.

Bell. Quarta sententia est. Pontificem, si ve hæreticus esse possit, si ve non, non posse ullo modo definire aliquid hæreticum, à tota Ecclesia credendum. Hæc est communissima opinio, certissima & asserenda.

Protest. 1. Mirum est, hujus opinionis communissimæ nullum testem ex omnibus Scholasticis proferri à Bell. præter

præter unum Thomam: & eum etiam illam limitatio-
nem non habere per quam Bell. istam sententiam à cæ-
teris distinguit. Hæc certè communissima sententia, no-
vum est commentum, non Patribus tantum, sed & Scho-
lasticis antiquis ignotum. 2. Nihil aliud est quam negatio
conclusionis: cum enim contra sic disputatur. Qui potest
esse Hæreticus, potest definire aliquid hæreticum à tota
Ecclesia credendum; sed Papa potest esse hæreticus: ergo
Papa potest definire aliquid hæreticum à tota Ecclesia
credendum: Respondetur à Bell. siue possit esse hæreti-
cus, siue non possit, non potest definire aliquid hæreti-
cum à tota Ecclesia credendum. 3. Miraculum fingit no-
vum, & inauditum: quod quamvis Papa possit hæretica
credere, & docere, non possit tamen ullo modo definire
eadem ab omnibus esse credenda. 4. Authores huius
commenti inter se dissentiunt, dum quidam eorum in-
fallibilitatem Papæ pendere faciunt ex debita diligentia
quam adhibet in veritate quærenda, alii vero debitam il-
lam diligentiam Papæ necessariam esse negant.

9. Bel. 1. *Non dissident inter se: quia omnes rogati responde-
rent non posse fieri ut Papa temere definiat. Prot. Falsum hoc
esse apparet ex iis quæ apud Azorium habentur. instit.
mor. p. 2. lib. 5. ubi concedunt quidam posse Papam peccare
contra prudentiam, si consilium & diligentiam non adhibeat
in definiendo, & apud Bann. in 2. 2. q. 1. a. 10. pag. 63. 64. cō-
tendunt, nullum privilegium fuisse concessum Petro, ne
prudentia ejus deficeret, ubi etiam ex adversa parte, dispu-
tat ipse Bannes, assistentiam Spiritus sancti non esse conces-
sam Papæ, per immediatam illuminationem: & nisi debitam
diligentiam adhibeat, Papam exponere sese periculo errandi.*
Bellarm. 2. *Qui promittit finem, sine dubio promittit & me-
dia. Protest. 1. Hæc est præcipua quæstio, an Deus promi-
serit Papæ infallibilitatem judicii, quam Bell. hic intelli-
git per finem: numquid dubium unum probatur per ma-
gis dubium? 2. Nullum datur exemplum, quo Deus
promittit alicui mortalium, ipsum semper diligentiam
illam adhibiturum, cujus, tanquam medii, virtute im-
munis esset ab errore in judicando. Prophetæ & Aposto-
li non*

li non per media hoc habuerunt , sed per immediatam revelationem.

10. Bellarm. *Vt hac sententia (de infallibilitate Papa) facilius intelligi & confirmari possit, statuemus aliquot propositiones. Protest.* Una propositio statuenda primo fuit, si ne qua ista sententia non potest ullo modo intelligi aut confirmari, quæ tamen inter Bellarm. propositiones non comparet: illa nempe, qua certa regula traderetur, quomodo fide divina possint homines fieri certiores, quando hic vel ille Pontifex qui Ecclesia Romana præest, sit verus & legitimus Petri successor, & legitimè definiat aliquid à tota Ecclesia fide divina credendum. Bannes in 2. 2. q. 1. a. 10. pag. 62. concedit, fide tantum humana, cui potest subesse falsum , credi hunc aut illum esse Christi Vicarium: quia pendet hoc ex variis circumstantiis, quæ possunt fallere, hunc scil. aut illum esse virum, baptizatum, ritè & legitimè vel canonicè electum in Pontificem Romanum. Cajetanus in 2. 2. q. 2. 1. ad 4. idem docet. Canus de loc. cap. 8. ad 10. distinctè etiam eandem veritatem confirmat , quia etsi fide divina creditur id quod ex una propositione divina fide certa , & altera certa evidenti lumine naturali , bona argumentatione colligitur ; non tamen illud quod conficitur ex una propositione divina fide credita, & altera sola fide humana nota. In isthoc igitur syllogismo. Qui legitimè est electus in talem , est Petri successor, & Christi vicarius : Sed hic vel ille est ita electus. ergo est Petri successor & Christi vicarius: assumptio tantum humana fide est certa : ergo conclusio non constat fide divina , sed humana , cui falsum potest subesse. Azorius autem instit. mor. par. 2. l. 5. cap. 5. pro nobis ex præmissis illis sic argumentatur : Si sola fide humana credimus hunc vel illum esse summum Pontificem, non potest ejus judicium esse fide divina certum ac verum: neque obligari potest ecclesia ad judicium vel sententiam hujus vel illius Pontificis fide divina credendam : nam definitio fidei Papa auctoritate facta, tandem resolvitur in auctoritatem ipsius Papa. Ex istis apparet, nihil esse certi in decretis Papæ: neque posse Ecclesiam ab illis pendere, quamvis ge-

nerales omnes propositiones à Bellar. statuta gratis ipsi concederentur: Miserrima enim sunt illa refugia Azorii: nos (i. e. Ecclesia) credimus hunc esse summum Pontificem quia Ecclesia sic credit. Deus non permittit ut inhabilis eligatur. Quasi diceret: Ecclesia credit, quod Deus nunquam revelavit, quia Ecclesia hoc credit. Propositiones tamen Bell. falsas & vanas esse breviter ostendemus.

11. Bellar. *Propos. 1. Pontifex cum totam Ecclesiam docet, in his quæ ad fidem pertinent, nullo casu errare potest. Protest.*

1. Nulla ratio, aut rationis umbra potest reddi, quare non æquè possit errare Papa, cum totam Ecclesiam docet, atque cum docet aliquam Ecclesiæ partem, aut cum illos docet qui nondum sunt in Ecclesia. Cum igitur tacitè Bell. concedit unum, non potest alterum, nisi per insaniā, negare. 2. Quamvis alias forsan non erraret, quandocunque tamen hoc sibi arrogat, ut totam Ecclesiam doceat tanquam fidei iudex, quicquid sit quod præcipuè intendit docere, non potest non graviter errare. Cum enim aliquid in fide vel moribus hoc modo definit, eo ipso definit se esse iudicem fidei: & simul pronunciat, hoc esse fide divina credendum, duplicem hunc errorem errat, quandocunque totam Ecclesiam docet: sæpissimè etiam decreta Papæ mendacia sunt ratione finis, quo sensu Bellarm. lib. 3. c. 15. Antichristi miracula mendacia esse dicit; adeo ut ne illud quidem privilegium sit Papæ simpliciter concedendum, quod *nunquam mentitur, cum verum dicit.* 3. Toties errant Papæ, docendo totam Ecclesiam in his quæ ad fidem pertinent, quoties in suis decretis, decretalibus, aut aliis publicis scriptis ac rescriptis aliquam partem Scripturæ sacræ malè interpretatur: quod non rarò illis contigisse, qui frontem habet, non negabit.

12. Bellarm. *Promissio est Christi Luc. 22. ego rogaui pro te ut non deficiat fides tua. Protest. 1. Nihil inde concludi posse pro infallibilitate Papæ, Pontificii multi fatentur. Sic enim Bannes in 2. 2. q. 1. a. 10. pag. 149. Speciale Petri privilegium sonat, in quo aliqui piè & catholicè intelligunt perseverantiam in fide interiore Petro esse promissam: ad successores ejus extendere non cogimur. 2. Nihil hic dicitur de docen-*

docendo : nihil de tota Ecclesia docenda : nihil de errore : nihil de Papa. Quis igitur Alchymista potest hanc promissionem convertere in illam , qua promitteretur, Papam non posse errare, cum totam Ecclesiam docet de fide , non potest errare. 3. Bellarm. ipse hac argumenta in contrarium (quamvis aliud agens) hoc ipso c. 3. profert: 1. Vnus tantum persona designatur , Simon, Simon. 2. Dominus pro illo rogat, qui erat pervertendus & convertendus. Hac enim omnibus Pontificibus Romanis non conveniunt. 4. Similiter oravit Dominus pro omnibus Apostolis. Ioh. 17. 11. 17. Bellarm. 1. Non erat ratio cur bis pro perseverantia Petri oraret. Prot. 1. Christus Mat. 26. ter eandem orationem repetebat 2. Fuit etiam specialis ratio pro Petro rogandi, quia specialiter fuit tentandus. 3. Nulla specialis oratio pro Petro exprimitur, sed specialiter tantum Petro significatur, quod oratio Christi ad illum pertinebat. Bell. 2. Speciale aliquid fuit Petro impetratum. Prot. Nihil speciale fuit Petro impetratum: sed speciali modo ipsi significatum, & applicatum. Bellar. 3. Mediate saltem oravit hoc loco Christus pro omnibus Apostolis, id est, pro aliquo dono Petro communicando in aliorum utilitatem. Protest. 1. Si hoc concedatur, nihil inde sequetur. 2. Hoc in loco non oravit Christus omnino. 3. Quod impetratum fuit Petro, non magis pertinebat ad alios Apostolos , quam quod impetratum fuit aliis pertinebat ad Petrum. Bell. 4. Donum hoc loco impetratum Petro etiam ad successores ejus pertinet, in utilitatem Ecclesiae, qua semper indiget aliquo à quo confirmetur, & cujus fides deficere non possit. Protest. 1. Verbis immediatè sequentibus , negat Bell. totum donum, hoc loco impetratum Petro , ad successores ejus pertinere. 2. Personaliter etiam Petri dona pertinebant ad utilitatem Ecclesiae. 3. Ecclesia non indiget uno aliquo sed multis, quorum fides non deficiat , sed à quibus possit confirmari. Infallibili autem confirmatore , prater Scripturam & Spiritum sanctum , negamus Ecclesiam indigere.

13. Bellarm. Dominus duo privilegia Petro impetravit. 1. Ut ipse non posset unquam veram fidem amittere. 2. ut

ipse tanquam Pontifex, non possit unquam docere aliquid contra fidem: siue ut in sede ejus nunquam inueniretur, qui doceret contra veram fidem: primum fortasse non manavit ad posteros: secundum sine dubio manavit. Prot. 1. Non sunt duo privilegia, sed unum, non amittere fidem: & non docere contra fidem. 2. Non fuerunt ista privilegia propria Petri: sed communia omnium Apostolorum. 3. Personalialia hæc fuisse probatum est antea, non hæreditaria. 4. Si unum ad posteros non manavit, quod fundamenti rationem habuit, non est credibile alterum ad eos manasse. 5. Vt hoc conveniat successoribus Petri, oportet ut omnes negent Christum, & postea convertantur.

Bell. 1. Non esset absurdum, si dicamus illud (conversus) intelligi de conversione Petri ad alios quos videret tentatos & vacillantes. Protest. Nihil absurdius potest fingi, quam ut conversio Petri, cribrationi Satanæ opposita, certo tempore futura, πόντος ἐστὶν πέλας, quam Christus ipse post triplicem negationem futuram dixit, quam Petrus ipse aversionem aliquam præsupponere sensit, quam omnes interpretes resipiscentiam esse docent, de attentione ad alios explicetur. Bell. 2. Converti à peccato convenit privata personæ: sed confirmare fratres convenit capiti & principi aliorum. Prot. Vni & eidem personæ tribuuntur à Christo, sub una & eadem ratione: si igitur unum conveniat privatae personæ, convenit & alterum; si unum sit personale, personalia sunt ambo. Confirmare certè fratres propriè pertinet ad fratrem; pertinet ad eos, quorum est exhortari. 1. Thess. 1. 2. atque adeo ad omnes fideles. Heb. 3. 13. & 12. 12. 15.

14. Bell. 1. Matt. 16. Petrus cum successoribus dicitur petra & fundamentum Ecclesiæ non ruituræ: ergo nec ipse Petrus, nec successores ejus possunt ruere, aut errare. Prot. 1. Petrus nullo modo est petra vel fundamentum Ecclesiæ, nisi respectu doctrinæ Apostolicæ, quam ex immediata revelatione accepit, & tradebat: sed in isto respectu nullos habere eum successores, Pontificii ipsi fatentur. 2. Petrus hoc respectu non potuit errare, docens partem aliquam Ecclesiæ: Papam autem illo privilegio non gaudere

dere Bell. concedit. 3. Papam posse hæreticum esse & damnari, Bell. non negat, quomodo autem ædificium erit in calis, cujus fundamenta varia sunt in inferno?

15. Bell. *Papa est pastor Ecclesiæ, quo errante, tota Ecclesiæ errabit, neque oves possunt judicare, utrum pastor erret necne, utrum Pontifex rectè doceat, annon.* Prot. 1. Petitur principium. 2. Pastor potest errare Ecclesiæ illa, cujus est pastor, non errante. Papam posse esse hæreticum Papæ ipsi concedunt. 3. Judicare discernendo possunt ac debet de doctrina pastorum, omnes illi, qui jubentur spiritus probare 1. Ioh. 4. 1. 4. Hoc ipso manifestè declarat Papa se esse Antichristum, quod illum locum in Ecclesiæ sibi vendicat, ut ipso errante & ruente, tota Ecclesiæ corruere debeat: sic enim Gregorius epist. lib. 4. ep. 32. & 36. Iohannem Constantinopolitanum arguit Antichristianæ præsumptionis: *Universa igitur Ecclesiæ corruet, quando is qui appellatur universalis, cadit.*

16. Bell. *In testamento veteri, quod fuit figura novi, Pontifex habuit urim & thummim: quæ duo quid fuerint, nondum convenit: sed credendum est significare veritatem & doctrinam: ita ut urim deducatur à jarah docuit, & thummim ab aman, credidit.* Prot. 1. Pontifex Iudaicus non fuit typus Pontificis Romani, sed Christi. 2. Pontifex Iudaicus non habuit *urim & thummim* post destructionem primi templi: Ezech. 2. 6 3. Nehem. 7. 6 5. 3. Quando habuit ista mysteria, non ipsi ad leges novas condendas interveniebant, sed ad inquirendum à Deo: neque potuit eorum ope ad libitum, sine errore, pronunciare. 1. Sam. 28. 6. 4. Non amplius postulamus in ista quæstione, quam Papam posse errare, eodem modo quo Pontifices Iudaici errarunt olim, in Christo rejiciendo & condemnando. 5. Non authoritati tantum doctorum omnium Hebraicæ linguæ, sed & ipsi usui, & analogiæ grammaticæ opponit sese Bellar. in hac etymologia: unam tantum literam thematis retinet in voce derivata; derivat vocem à *jarah* per *churec*: elisionem literarum fingit, sine ulla nota aut compensatione; in omnibus denique errat, ut Papam probet non posse errare.

17. Bell. Probatur idem duplici experimento, quia sola Romana sedes nunquam defecit à fide: & Papa plurimas hereses sine Concilio generali damnavit. Protest. 1. Petitur principium. 2. Non agitur hic de sedibus & sellis, sed de sedentibus, & docentibus Papis. 3. Multi alii damnarunt varias hereses, sine Conciliis generalibus, & sine Papa Romano.

18. Bell. Propos. 2. Non solum Pontifex Romanus non potest errare in fide, sed neque Romana particularis Ecclesia. Hoc autem intelligendum est de errore personali omnium, ita ut tota Ecclesia illa fieret apostatica. Verissima est hæc propositio, si intelligatur de Ecclesia Romana, dum ibi persistit Apostolica sedes. Si vero sic intelligatur, quasi sedes Apostolica non possit unquam Romam alio transferri: est pia & probabilissima sententia: non tamen adeo certa ut sit omnino de fide. Prot. 1. Majus est, quod tribuitur hic à Bellarm. Ecclesie Romanæ, quam quod tribuit ipsi Papæ. Papam enim immunem esse vult à judiciali errore, non à personali: & Ecclesiam Romanam à personali: fides autem personalis multo pretiosior est quam judicialis: & error personalis magis est perniciosus ipsi erranti, quam judicialis. Huc etiam accedit quod ex hac hypothese; ne judicialiter quidem errare possit Ecclesia Romana, si quidquam de fide statuatur unanimi consensu omnium: quia si sic erraret, errarent omnes etiam personaliter. Nihil igitur accedit Papæ, ex hac propositione: sed detrahatur potius multum, dum Ecclesia particularis ipsi non adæquatur tantum, verum etiam antefertur. Quod etiam magis adhuc apparebit, si testimonium illud Cypriani rigide (ut Bellarm. vult) intellectum conveniat Ecclesie Romanæ particulari, ad eos perfidia non potest habere accessum Lib. 1. epist. 3. Agitur enim ibi non de infidelitate Romanorum, sed de perfidia & fraude Fortunati & Felicis, qui suis imposturis fallere Stephanum, & obrepere Romanis conabantur, sicut Basilides imposuit Cornelio, teste eodem Cypriano, Epist. 4. Hujusmodi autem perfidiam ad Papam Romanum accessum habere Bellarm. ipse fatetur lib. hujus 4. cap. 2. multo

multo igitur præstantius est privilegium Ecclesiæ Romanæ, quam Papæ. 2. Cum judicialis infallibilitas Papæ, non potest infallibilitatem personalem ipsi Papæ adferre, quænam fingi potest ratio, qua illam conferret Ecclesiæ Romanæ? 3. Privilegiū istud Ecclesiæ Romanæ nullo argumento confirmatur, vel ex Scripturis, vel ex traditione, vel ex communi consensu Patrum, vel ex Scholasticis ipsis: ita ut omni specie probabilitatis destitutum, cogatur planè mendicari. 4. Adversatur Scripturæ. Rom. 11. 20. 21. & rejicitur ab omnibus qui non sunt adulatores curiæ Romanæ. Bannes in 2. 2. q. 1. a. 10. pag. 138. & 150. Nomine Soti, Caietani, & aliorum Pontificiorum hæc habet: *Ex Scriptura certum non est, populum Romanum non defecturum à fide, &c. quinimo hoc videtur significari, 2. Thess. 2. ubi (si credimus Lactan. Athan. Chrysost. Ambros. Hieron. & aliis) per defectionem intelligitur abolitio populi Romani.* 5. Bel. ipse ostendit se nihil certi habuisse de hac propositione, duplicem sensum ejus declarat: quis autem sit genuinus non dicit, primus sensus nihil statuit nisi ex suppositione incerta: secundum autem non esse de fide ipsemet agnoscit. In eo tamen observanda est contradictio, qua Bellarm. negat hîc quod antea lib. 2. cap. 12. disertis verbis affirmabat: ibi enim dicit, *Romanum Pontificem ut Romanum Pontificem Petro succedere, esse de fide, quamvis non sit de jure divino: hic autem fatetur, non esse omnino de fide, à Romana sede non posse separari Apostolicam sedem. Sed magis animosè pugnavit, pro Romano Pontifice, quam pro Ecclesia Romana: eundem igitur asseverandi tenorem non observavit.*

19. Bellarm. Prop. 3. *Neque in præceptis morum quæ toti Ecclesiæ præscribuntur, & in rebus necessariis ad salutem vel in iis quæ per se bona vel mala sunt, errare potest summus Pontifex. Protest. 1. Mirum est, improbissimos homines, vel hominum potius monstra, quales multos Pontifices fuisse Bellar. præfat. hujus controversiæ fatetur, non posse generaliter decernere contra bonos mores. 2. In singularibus præceptis, posse Papam errare.*

Bellarmin. agnoscit, omnia autem singularia ab universali non differunt re ipsa. 3. Concedit etiam posse eum *superfluum, minus discretum, inutilem, & nimis gravi pœna sanctam legem* toti Ecclesiæ præscribere: sed hoc est errare in cathedra: hoc est in Pontificis officio errare: hoc est temere definire: quæ omnia Papam posse negavit antea Bell. 4. Nulla promissione aut etiam ratione nititur mendicabulum istud privilegii. Bell. 1. Ioh. 16. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.* Prot. Papa non est Spiritus: neque habet Spiritum sibi alligatum. Bell. 2. *Deus præcepit Ecclesiæ ut sequeretur Papam.* Prot. Vbi? quando? per quem? Pastores optimi non sunt sequendi nisi quatenus illi sequuntur Christum. 1. Cor. 11. 1. Bell. 3. *Ecclesiæ aliter non possit dici verè sancta.* Prot. Imo nunquam verè & certo diceretur sancta, si penderet hoc ex sanctitate decretorum papalium. Bell. 4. *Si Papa erraret, præcipiendo vitia, vel prohibendo virtutes, teneretur Ecclesiæ credere, vitia esse bona, & virtutes malas.* Prot. 1. Tenetur Ecclesiæ credere, eum esse Antichristum, & primogenitum diaboli, qui hanc auctoritatem sibi arrogat, ut fides ipsi magis quam Deo habeatur. 2. Non est mirandum, quod Pontificii defendunt, Papam non posse contra fidem aut bonos mores decernere, cum profitentur se teneri credere, foedissimas hæreses esse veras doctrinas, & turpissima vitia esse sanctitatem, si Papa ita decernat: non opus hic est disputatione, sed *anathemate potius maranatha.*

20. Bell. Prop. 4. *Probabile est, pieque credi potest, summum Pontificem etiam, ut particularem personam, hæreticum esse non posse, falsum aliquid contra fidem pertinaciter credendo.* Prot. 1. Piæ huius & probabilis sententiæ primus author fuit Albertus Pighius Campensis, quem *parum topica & probabili ratione ductum voluntate & gratis* hoc asseruisse dicit Bannes in 2. 2. q. 1. a. 10. p. 57. Vbi etiam addit, *contrariam sententiam esse communem opinionem omnium antiquorum, & Pontificum Romanorum, & scholasticorum doctorum, ante Pighium, & graviorum post ipsum, Cajetani, Turrecremata, Salmanticorum, Victoriam, Soti, Cam.* Vnde igitur nova hæc probabilitas & pietas Bellarminiana? Bellarm.

Iarm. 1. Papa sine dubio veram fidem semper predicabit: si vero hoc extorqueretur ipsi, sicut verba posita fuerunt olim in ore Asinae Balaam, esset illud violentum, & non secundum suam suavem dispositionem Providentiae Dei. **Prot. 1.** Sine dubio falsum est, Papam semper veram fidem praedicare. **2.** Respondet Bannes, pag. 59. Eadem via probaretur, quod summus Pontifex non possit esse peccator, vel idololatra, quia ille debet judicare (vel predicare) contra peccatores & idololatrias. **3.** Addit idem suavem solutionem Pontificiorum quorundam, pertinere scilicet ad suam suavem dispositionem universi, quod aqua sursum ascendit, cum opus fuerit, ne detur vacuum: & eodem modo Papam haeticum posse veram fidem predicare.

Bell. 2. Haetenus nullus Papa fuit haeticus, vel certe de nullo probari potest, quod haeticus fuerit. **Prot.** Respondet Bannes in 1. q. 1. art. 8. pag. 55. Experientia testata est, unum & alterum Papam circa fidem defecisse: id quod tam magnis argumentis probatur, ut oppositum sine aliqua temeritate defendi non possit. Et in 2. 2. pag. 58. duae Synodi generales 6. & 7. & quod magis urget, tres Pontifices Romani, Agato, Leo II. & Adrianus II. tulerunt sententiam in Honorium tanquam in haeticum. Si erraverint illi, tamen negari non potest, quin pro constanti habuerint, in haesin summum Pontificem posse incidere, alioquin accusationem de haesi nullatenus admisissent. Et certe ridiculum est, quod post nongentos annos Albertus Pighius (& Bellarminus) invenerit testes huius rei falsos atque falsarios esse.

Coactiva Papæ potestate. Lib. 4. c. 15.

Quæstio est, an possit Papa cogere fideles ut id credant, vel faciant quod ipse iudicaverit: hoc est, an possit sua authoritate leges ferre conscientias fidelium obligantes, & transgressores earum iudicare, & saltem spiritualibus panis punire? Pontifici affirmant: nos negamus.

THESIS I.

Bellarm. Quaritur, an Papa habeat veram potestatem in omnes fideles, in spiritualibus, ut habent Reges in temporalibus. Prot. Contendit igitur hoc in loco Bell. verum esse id quod antea lib. 3. cap. 19. pudebat eum fateri, Papam scilicet in Ecclesia regnare.

2. Bell. Quaritur de legibus iustis: nam iniuste leges non sunt propriè leges: nam leges iniuste ratione materia, non obligant, neque debent ullo modo servari: quamvis illa quæ sunt iniuste ex parte finis, vel auctoris, vel etiam formæ, seu modi, servanda sunt, quando sequeretur scandalum si non servarentur. Prot. Verba dat Bell. nam antea cap. 3. docebat: Non esse fidelium iudicare, an Papa erret, necne, &c. 5. non esse subditorum, hac de re dubitare sed simpliciter obedire: ita ut, si Papa erraret, præcipiendo vitia, vel prohibendo virtutes, teneretur Ecclesia credere vitia esse bona, & virtutes malas, nisi vellet contra conscientiam peccare. Tenetur enim in rebus dubiis Ecclesia acquiescere iudicio summi Pontificis, & facere quod ille præcipit, non facere quod ille prohibet, ac ne forte contra conscientiam agat, tenetur credere, bonum esse quod ille præcipit: malum quod ille prohibet.

Argu.

Argumenta Bellarmini.

3. Bell. Deut. 17. *qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, &c.* Prot. 1. Nihil hic dicitur de novis legibus condendis. 2. Nihil de imperio sacerdotis (nisi ex corrupta versione) sed de ejus ministerio, *teshareth*. 3. Nihil de uno Pontifice; Prudens lector (ait Cajet. in illum locum) *adverte, quod definitio ambigua causa, non ab uno sed à multis sacerdotibus & judice describitur, & ex loco sancto, secundum legem.*

4. Bell. Matt. 26. *quodcunque ligaveris &c. ligare autem significat legem imponere.* Matt. 23. *alligant onera gravia.* Prot. 1. Non sequitur: si aliquando ligare sit legem imponere, ergo in hoc loco ita sonat. 2. Ne quidem Matt. 23. significat impositionem novarum legum, sed legis Moisaicæ exactionem. 3. Nihil ibi de Papa dicitur, magis quam de Presbytero quovis.

5. Bell. Ioh. 21. *Pasce oves, est vocabulum regium.* Prot. *Pascitur vento Papa, dum Pastoris nomine, quamvis non pascatur, in regium solium evehitur.*

6. Bell. Ioh. 20. *sicut misit me Pater, ita mitto ego vos, sed Christus habuit potestatem precipiendi, & judicandi.* Prot. Christus etiam habuit potestatem nova sacramenta instituendi, & totam Ecclesiæ formam commutandi, imo & mundum redimendi: Quid ni & Papa?

7. Actor. 15. *Apostoli novam legem conduunt, de suffocato, & sanguine, &c.* Protest. 1. Non sequitur argumentatio, ab Apostolis ad Papam. 2. Nulla hic lex nova fertur. Bellar. *Apostoli vocant illam onus: res necessarias: & eas precipiebant.* Protest. *Onus non simpliciter vocantur, sed aliquo modo fuerunt pars oneris, id est, observantiae legalis, ut Dion. Carth. observat. Necessaria fuerunt antequam Apostoli quidquam de iis statuerant, non absolute, sed quatenus in iis eharitas jubebat morem gerere infirmis, ut Cajetanus notat. Precipiuntur autem omnia officia charitatis. Præceptum vetus de suffocato & sanguine (ait Alexander Ales part. 3. q. 5. 5. m. 3. a. 2. f. 3.) fuit ad tempus ab*

Apostolo-

Apostolis permissum, propter pacificationem, ad vitandum scandalum, & concordiam inducendam. 2. Paulus qui interfuit huic Apostolorum Concilio, & optimè illud intelligebat, 1. Cor. 8. & 10. apertissimè docet, non esse illicitum comedere idolothyta, nisi inde infirmi scandalizentur. Bellarm. 1. Fortasse eo tempore nondum pervenerat ad Corinthios praeceptum Apostolorum: quæstionem enim istam de immolatis proponebant Paulo 1. Cor. 8. & Paulus iudicavit expedire adhuc illis non tradere hoc praeceptum. Protest. 1. Non est credibile ad Corinthios nondum pervenisse praeceptum illud quod Paulus tradebat omnibus Ecclesiis per quas transibat, Act. 16. 4. præsertim cum idem Paulus fuit Ecclesiæ Corinthiacæ architectus, 1. Cor. 3. 10. Adeo ab simile veri hoc aliis Pontificiis videtur, ut ad alterum extremum confugerint (Bellarm. hoc in loco teste) non verentes affirmare, *legem Apostolicam tum abrogari cœpisse apud Corinthios: & Alexāder Ales. expresse dicit (loco antea citato) Paulum Apostolicum hoc praeceptum, in locis pluribus retractasse.* 2. Quæ ratio fingi potest, cur non expediens tum temporis fuerit saltem indicare Corinthiis hoc praeceptum? An expediens potuit esse de rebus necessariis ita tractare, quasi essent indifferentes? 3. Proponebant Paulo istam quæstionem, ut ejus autoritate & ope, quosdam scientia sua inflatos, & decreto illi sophisticè illudentes, possent ad officium revocare. Bellarm. 2. Paulus reddit rationem praecepti Apostolici. Non autem sequitur: Paulus dicit immolata non esse mala ex se, sed tantum ratione scandali, & periculi: ergo si non adsit scandalum, neque periculum, poterunt licitè comedere, potuerunt enim nihilominus absolute prohiberi. Protest. 1. Imo vero sequitur. Nam si tantum ratione scandali & periculi sint mala, tum nulla alia ratione, ne quidem Apostolici praecepti ratione. 2. Paulus ita reddit rationem praecepti, ut si absit scandalum & periculum, licitè possint comedi immolata 1. Cor. 10. 23. 25. Ratio igitur praecepti adversatur sententiæ Bellarm. qui vult ista fuisse absolute prohibita, & ex prohibitione etiam absolute mala.

8. Bellarm. *Rom. 13. Subditi estote potestatibus sublimioribus propter conscientiam, &c. Prot. 1.* Hic locus non magis favet legibus Papæ, quam decretis primarii Pontificis Machumetani qui *Muphti* vocatur. 2. Quamvis hominum leges bonas, quatenus sunt bonæ, observare Dei lex conscientias nostras astringat, non sequitur tamen inde, ipsas leges hominum conscientias obligare.

9. Bellarm. *1. Cor. 4. Apostoli habuerunt virgam. Protest.* Habuerunt quidem potestatem singularem inordinatos coercendi & in ordinem redigendi: Ecclesia etiam habet potestatem similem ordinariam, sed non planè parem. Quibus funibus huic antecedenti connecti potest consequens illud: ergo Papa potest leges condere omnium fidelium conscientiam obligantes?

10. Bell. *1. Tim. 3. Paulus legem statuit, ne bigami ordinentur. Prot. 1.* Paulus non fuit Papa Romanus. Mirum est nullas leges proferri Romæ à Petro latas & promulgatas. 2. Nihilo plus novæ legis fuit in iis quæ Paulus docet de potestate Episcopo necessaria, quam in iis quæ tradit de cæteris virtutibus in eo requirendis.

11. Bellarm. *1. Tim. 5. adversus Presbyterum accusationem noli recipere: nisi sub duobus aut tribus testibus. Hic apertissimè docetur Episcopum habere suum tribunal, etiam extra forum conscientia. Prot. 1.* Probandum fuit Bell. Papam posse leges condere in foro conscientia: ille autem (quid pro quo) concludit Episcopum, non Papam posse judicare, non leges ferre, extra forum conscientia. 2. Multi etiam in rebus politicis potestatem judicandi habent, qui non possunt leges novas ferre. Concedit Azorius Iesuita, instit. mor. par. 2. lib. 11. cap. 1. Samuelem & cæteros iudices qui populum Israeliticum, ante Saulem in Regem creatum, gubernabāt, non habuisse potestatem condendi leges, sed ex præscripto divina legis rexisse, & inde dici, Deum tum temporis populum gubernasse. Annon Deus æquè gubernare debet in Ecclesia sua? 3. Falsum est Timotheum habuisse tribunal extra forum conscientia: aut ullum esse forum Ecclesiasticum, præter forum conscientia. 4. Iudicium illud non competebat soli Episcopo, ne-

po, nedum Papæ soli, sed & cæteris Ecclesiæ præfatis.

12. Bellarm. *Sunt alia loca multa, quæ minus quidem urgent, tamen suam habent efficaciam.* Prot. Si minus urgeant quam præcedentia, tum efficacia eorum minor est nulla: nullam enim in prioribus efficaciam esse, ex dictis apparet.

13. Bell. *Idem probatur ex traditione Patrum.* Prot. Patres antiqui nihil omnino testantur, de Papæ potestate in conscientias omnium fidelium.

14. Bell. *Necessaria sunt in Ecclesia, præter legem Evangelicam, conclusiones ex illa, & determinationes ejus.* Prot. 1. Possunt leges condi sine Papa. 2. Nullæ novæ determinationes reales sunt necessariae, quæ non inveniuntur in Scriptura. 1. Tim. 3. 16. directiones ordinis & decori, neque sunt leges, neque propriae religionis. 3. Conclusiones ex verbo Dei evidenter deductæ, non sunt novæ leges humanæ, sed partes divinæ legis. Has non exclusit Gerson: quando docuit, non plus potestatis habere Prælatos Ecclesiæ ligare subditos ad aliqua quæ non sunt tradita in regula Evangelica, ab omnibus Christianis professa, quam habent Abbates super religiosiis suis, ad obligandum eos, præter regularum professionem. De vita spirit. lect. 4. corol. 15. Alph. 62. lit. R.

Argumenta nostra.

Non hic proferuntur illa argumenta, quæ propriè pugnant adversus coactivam potestatem Papæ in conscientias omnium fidelium: sed quæ communiter vindicant fidelium conscientias ab obligatione legum humanarum, præsertim in causa religionis.

15. Prot. Matt. ult. 20. *docentes quæ mandavi vobis: non quæ vos mandabitis.* Bellar. In iis quæ mandavit Dominus, illud etiam est, ut servantur præcepta Prælatorum. Luc. 10. 16. *qui vos audit, me audit.* Prot. Qui audit discipulos Christi proclamantes, appropinquavit regnum cælorum. Matt. 10. 7. Christum audit: Quid hoc ad novas leges ferendas? Simili ratione probare possit Bellar. licere Præla-

Prælati novum Evangelium condere, quia in mandatis Christi fuit ut reciperetur Evangelium Pauli Rom. 2. 16. 1. Theff. 1. 5. 2. Theff. 2. 14. 2. Tim. 2. 8. Verba autem Christi. Matt. 28. 20. sunt adeo manifesta, ut Cajetanus ipse Cardinalis, hunc reddat eorum sensum: *quæ mandavi ego, non mandabitis vos, non adinvenietis vos, mea enim mandata servare, est necessarium ad salutem: vestra autem possunt esse mortifera.*

16. Prot. Deut. 4. 2. & 12. 32. *Non addetis ad verbum. Quod præcipio tibi hoc tantum facito.* Bell. 1. Non prohibetur additio ad numerum præceptorum, ut si ex decem præceptis fierent duodecim; vel per detractionem, octo: sed additio ad opus præceptum, ut si loco unius agni, vel duo vel dimidium ab una familia in Paschate comederetur. Protest. 1. Perfectio legis divinæ, & accurata ejus observatio ut perfectæ, quæ rationes fuerunt illius admonitionis, omnem additionem excludunt. 2. Quid magis impiè dici potest, quam quædam ex præceptis Dei posse per detractionem ab hominibus expungi ita ut decem revocentur ad octo? eandem autem rationem esse addendi & detrahendi, concedit hic Bellarm. 3. Gravius est crimen addere novum præceptum, quam addere opus præceptum. Neque enim potest addi opus ex præcepto, nisi addatur præceptum: & præceptum planè novum ex sese plus habet præsumptionis, & invocationis. Bellar. De ceremonialibus additis, habemus exempla. Est. 9. Ioh. 10. 1. Sam. 30. Protest. 1. Celebratio diei sortium. Est. 9. 22. non fuit lex ceremonialis, sed voluntaria susceptio civilis commemorationis. Si autem religiosum institutum fuisset, author tamen ejus censendus est fuisse Deus per Mordecheum prophetam, non homo. 2. Festum dedicationis Christus sua præsentia non magis approbavit Ioh. 10. quam Apostoli post Christi mortem, sacrificia Iudaica, sua præsentia in templum sub illam horam ascendentes, approbabant. Act. 3. & c. 3. Statutum illud Davidis de æqua partitione prædæ. 1. Sam. 30. 24. nihil novi habebat, sicut apparet Num. 31. 27. Si habuisset, non tamen lex judicialis fuisset, sed conclusio ex lege naturæ.

naturæ deducta, antea non observata. Bellarm. 2. *Prohibetur additio corrumpens, non perficiens opus præceptum. Prot. 1.* Rectè observat Cajetanus in Deut. 4. *prohiberi additionem & deminutionem etiam sub prætextu custodiendi mandata Dei.* Prohibetur enim additio, ut custodiatur lex Dei: non potest igitur custodiri aut perfici addendo. 2. Additio quæ videtur perficere id quod perfectum est, corrumpit illud, quia detrahit ejus perfectioni. 3. Additio & deminutio pariter prohibentur: sed nulla est deminutio quæ perficit & non corrumpit: ergo nec additio. Bellar. 3. *Prohibetur additio legum contrariarum. Prot. 1.* Omnes leges additæ sunt contrariæ huic prohibitioni: sic ignis alienus qui non præcipitur, prohibetur, Lev. 10. 1. non ignis contrarius: & limen appositum limini Dei Ezech. 43. 8. non contrarium tantum. Bell. 4. *In testamento novo, quod pertinet ad totum mundum, non potuerunt omnia tam facile determinari in speciali, atque in testamento veteri, quod uni tantum populo dabatur. Prot. 1.* Si Deus hoc non potuit, multo minus potest Papa. 2. Totus mundus eandem rationem habet quoad fidem, cultum, & omnia illa quæ ad conscientiam spectant cum uno populo. 3. Præter ordinis & decori speciales quasdam circumstantias, quæ novas leges conscientia ferendas non requirunt, nihil est, in quo unius gentis Ecclesiæ ab aliis debent differre. Ex hac variatione responforum, sibi met invicem repugnantium, satis apparet, additionum authores, multa quidem effugia quærere, sed nihil invenire quo conscientias suas certas ac tutas possint præstare adversus claram illam prohibitionem, ne addite ad verbum illud quod ego præcipio vobis.

17. *Protest. Is. 33. 22. Iac. 4. 12.* Unus est legislator. Bell. *Unus & unicus est legislator primarius: talis nō est Papa, sed vicarius ejus. Prot. 1.* Non possunt esse aut fingi plures primarii legislatores: otiosum esset, & indignum Scripturis hoc negare: & futile est effugium, sic illas enervare. 2. Cum legislatoris proprium sit, primariam habere potestatem, secundarius non datur legislator, in rebus Ecclesiasticis: quia primaria illa autoritas Regis Ecclesiæ nemini.

mini à Christo communicatur. 3. Detractores illi, qui hac ratione à Iacobo cap. 4. redarguuntur, non hoc sibi arrogabant, ut essent *primarii legislatores*, sed *legislatores tantum*. Bell. *Iacobus alloquitur omnes homines, quatenus subsunt aliquibus legibus, & voluit dicere, nemini licere iudicare legem sui superioris: cum unus tantum sit legislator primarius*. Prot. 1. Iacobus non respicit ibi leges qualescunque humanas, sed legem Dei: loquitur enim de lege cui omnes fratres pariter sunt subiecti. *vers. 11. 2. Nihil ibi dicitur de superiore quoquam præter Deum: nam omnes fideles considerat ut fratres*. 3. Nulla est consequentia in argumentatione illa quam Bellarm. affingit Iacobo: *Unicus est legislator primarius, non debetis igitur iudicare legem alicujus superioris, quamvis non sit primarius*. 4. Papa etiam hac ratione satis damnatur: iudicat enim legem Dei, quem verbis non audet negare esse superiorem suum.

18. *Protest. Is. 29. Mat. 15. Mar. 7. frustra me colunt, docentes doctrinas, quæ sunt mandata hominum*. Bell. 1. 1. *Per mandata hominum intelliguntur contraria legi divina. Matt. 15. 6. Protest. 1. Omnia mandata hominum, in quorum observatione cultus Dei collocatur, damnantur expressè. 2. Omnia talia mandata sunt contraria legi, non addes verbo quod tibi precipio*. 3. Nulla est cæremonia mystica à Pontificiis introducta, quæ minus contraria est legi Dei, quam fuit *lotio manuum ex statuto seniorum. vers. 2. Bellarm. 2. Damnantur inutiles & frivola cæremonia solo spiritu humano adinventæ, Mar. 7. Prot. 1. Si inutiles & frivola cæremonia ab hominibus adinventæ damnen- tur apud Marcum, eadem etiam apud Matthæum dam- nantur: de iisdem enim agitur, in utroque loco. 2. Si om- nes Iudæi, ne ipsis quidem Sacerdotibus exceptis, dam- nandas huiusmodi cæremonias fovebant, quidni & idem contingere possit Papæ, & omnibus Romanis? 3. Spiritu humano inventæ fuerunt omnes illæ cæremonia mysti- cæ quæ sine verbo Dei sunt in Ecclesiam introductæ: Spiritus enim Dei non suggerit alios cultus, quam quos Christus instituit Ioh. 14. 26. Bell. 3. Damnantur Iudæi, quod*

quod humanas quasdam leges pluris facerent quam divinam legem. Mat. 23. 23. Prot. 1. De humanis legibus aut cæremoniis nihil ibi dicitur: sed comparatio instituitur inter leviora & graviora legis. 2. Nulla fingi potest ratio aut modus, anteponendi cæremonias humanas legibus divinis, qui non magis aperte convenit Papistis, quam Judæis.

19. Prot. Christiani sunt liberi à mandatis hominum. 2. Cor. 3. Gal. 4. & 5. Bellarm. *Libertas christiana consistit in liberatione à servitute peccati, legis moralis, & cæremonialis, & judicialis: sed non in liberatione ab obedientia Prælatorum.* Prot. Ab obedientia illa erga præpositos quæ in Domino iis, vel in iis Domino debetur, nemo liberatur; sed Christiani liberantur ab iis qui spiritualium Rectorum partes sibi ultro sumunt: Col. 2. 18. & ab elementis, quæ præscribuntur ex præceptis & doctrinis hominum vers. 23. quæ magna pars est libertatis Christianæ vers. 20. ne scil. servi simus hominum, sed solius Christi. 1. Cor. 7. 23. prohibemur fieri servi hominum (ait Cajetanus in illum locum) secundum illam partem qua sumus servi Christi, id est, humanis superstitionibus nos occupando, ut Thomas exponit. Imminutionem libertatis Christianæ à Prælatorum arrogantia & usurpatione proficisci agnoscunt Patres Concilii Ephesini, canone ultimo, dum cavent: *Ne sub specie administrationis rerum sacrarum, potentia secularis typus irrepāt, sensimque imprudentes libertatem illam amittamus, quam nobis Dominus noster Iesus Christus proprio sanguine largitus est.*

20. Prot. Liberati sumus à cæremoniis Iudaicis divinis, quæ fuerunt divinæ: ergo multo magis ab humanis. Bellarm. 1. *Cæremonia illa fuerunt figura testamenti novi futuri ac proinde, re ipsa præsentē, cessare debuerunt.* Prot. 1. Omnes cæremoniæ Iudaicæ, non fuerunt propriè ordinatæ ut essent figure testamenti novi: sed fuerunt ut Alexander Ales loquitur, Par. 2. q. 55. *Venerativa divinæ majestatis, impressiva timoris, inductiva pietatis: faciebant ad eliminationem idololatriæ, ad declinationem occasionis erroris, ad latriam conditoris, ad honorem & reverentiam.*

rentiam majestatis, & ut Thomas observat. 1. 2. q. 102. 4. 2. Literalem habuerunt rationem, ad vitandum idololatriæ cultum, ad rememoranda beneficia Dei, ad insinuandam excellentiam divinam, & ad designandam dispositionem mentis quæ tunc requirebatur in colentibus Deum. Alias rationes non habent optimæ caeremoniarum humanarum, quæ apud Christianos sunt in usu. Si igitur Deus voluisset hujusmodi caeremonialem institutionem & cultum post Christi adventum, non est dubitandum, quin vel multas ex illis veteribus retinisset, vel similes de novo instituisset ipse, potius quam permetteret negotium tanti momenti arbitrio hominum vanorum. Bell. 2. Pauciores & leviores sunt Pontificia leges, Moysi, sine comparatione. Prot. 1. Detur hoc, nihil inde sequetur, nisi caeremonias omnes Iudaicas, & omni modo easdem non retineri. 2. Qui statuet modum Papæ, quo minus plures adhuc & graviores leges suis subditis imponat? 3. Nihil fuit inter omnes caeremonias Iudaicas, cui non simile & æquivalens aliquid in plerisque, & ejusdem generis multa plura reperiantur inter Pontificios: apud Pontificios autem multa observantur ab ethnicis desumpta, quibus Iudæi nihil habuerunt affine. Quod autem attinet ad gravitatem, una confessio auricularis, cum satisfactionum cura & Purgatorii redemptione, magis opprimit conscientias hominum, quam pleraque omnia Iudæis præscripta.

21. Protest. Altare Achaz, ab Uria paratum. 2. Reg. 16. hoc nomine damnatur, quod humanum fuit inventum. Novi etiam incolæ Samariæ cap. 17. plebuntur, quod novis caeremoniis Deum colebant: & Manassis peccatum insigne fuit cap. 21. quod altare novum extruxerat in Hierusalem. Bellarm. 1. Scriptura docet istos omnes peccasse peccato idololatriæ. Protest. 1. Qui Idololatriæ reatu tenentur, possunt etiam ac solent in aliis peccatis implicari, & iis præsertim quæ affinia sunt Idololatriæ. 2. Idololatriæ malitiam participant, qui novas caeremonias propriè religiosas, aut nova media cultus in Ecclesiam Dei introducunt. Bellarm. 2. Achaz non reprehenditur quod altare novum erexit in templo, sed quod tale

ale altare erexerit, &c. Protest. Vtroque nomine damnatur, nam Bell. ipse fatetur *cap. 17. additionem ad opus preceptum prohiberi: ut si duo agni loco unius adhiberentur: eadem autem est ratio si duo altaria loco unius constituantur.* Si etiam altare novum erigere potuit Achaz cum Vria, quidni & nova sacrificia, novum propitiatorium, novum templum, & omnia nova? annon hoc est limen limini apponere, & postem posti. *Ezech. 43. 8.* Similis est ratio Manassis, & Babyloniorum. Bellarm. 3. *Salomon sine mandato Dei, sanctificavit locum in templo, & ibi etiam obtulit holocausta 1. Reg. 8. 64. Protest. 1.* Salomon in eo nihil instituit novi, ab Ecclesia deinceps observandum, sed consuluit singulari & presenti necessitati. 2. Deus ipse fuit singulari modo præsens, *vers. 10.* Salomon etiam eo ipso tempore extra ordinem actus fuit à Spiritu sancto, sicut apparet ex precibus quas concepit. Sacerdos adfuit cum *urim & thuraminibus*: ita ut non sit verisimile, eum quicquam hac in re sine speciali directione fecisse: præsertim cum in cæteris omnibus, accuratè sic observabat Dei præscriptum. *1. Chron. 28. 19.* & Mosi ipsi non est permissum, ut faceret quidquam, nisi ad exemplar illud quod ostensum est ipsi à Deo. *Exod. 25. 9.*

22. *Protest. 1. Cor. 7. 25. ne estote servi hominum.* Bell. *Es in loco, solummodo præcipitur ne serviamus hominibus præcipue propter homines, sed magis Deo in hominibus. Protest.* Hæc interpretatio convenit servituti corporali: sed illo in loco agit Apostolus de spirituali: & sic Thomas Aquinas, Cajetanus, Contarenus explicant de servitute animæ & conscientiæ. 2. Eadem ratione liberari dicimur à servitute hominum, qua ex peccati dominio vindicamur, quia scilicet *empti sumus pretio, ut servi simus Christi.* Sed peccato neque præcipue, neque secundario servire debemus: ergo neque hominibus, quoad subjectionem spiritua-
lem. 3. Præceptum illud serviendi Deo in hominibus, nullo modo tollit aut minuit sed (per subordinationem) augeat subjectionem erga homines: *Eph. 6.* sed hoc præceptum per manifestam oppositionem, tollit illam subjectionem de qua agitur, ne homini aut hominibus om-

nino

nino præstetur: *servi estis Christi: ne estote hominum.*

23. *Protest.* Conscientia ad forum solius Dei pertinet. Ipse enim solus scrutatur corda. Ipse solus potest damnare ad poenam mortis æternæ: atque adeo solus ad poenam talem conscientias hominum obligare. Bell. 1. *Vno modo conscientia pertinet ad forum solius Dei: quatenus scil. solus Deus potest videre hominum conscientias, & judicare de actibus internis, qui exterius non patent. Alio modo, non ad solius Dei forum pertinet conscientia, sed & ad hominum forum: quatenus scilicet homo ex præcepto ita obligatur ad opus externum faciendum, ut si non faciat, judicet ipse, in conscientia sua, se male facere, & hoc sufficit ad conscientiam obligandam.*

Prot. 1. Negatur ista consequentia: Si homo non possit cognoscere, & judicare de conscientia, neque poenam infligere conscientia, tum conscientia non subicitur hominum foro ut ab ipsis judicetur & obligetur. Hæc autem nititur illo axioma, à sensu communi omnium hominum approbato: cui non convenit definitio rei, illi non convenit res ipsa definita. 2. Nullo modo sufficit eo, ut homo obliget conscientiam alterius, eum illud præcipere, quod si alter non faciat, judicare possit in conscientia sua, se male fecisse: si enim peritus medicus hoc aut illud salubre præscribat ægro periclitati, si medico nō pareat, possit merito in conscientia sua judicare, se male facere: Medicorum tamen præscripta non obligant conscientias ægrorum. 3. Cum Bellarm. hic plus juris non tribuit homini in conscientiam, quam ut obliget ad opus externum; abrogat obiter Papæ potestatem omnem ferendi leges de fide, & moribus internis, quam antea ipsi tam confidenter arrogabat. 4. Nullam hic differentiam statuit Bell. inter potestatem Papæ, & Principis alicujus mundani, imo Ethnici, in conscientiis hominum obligandis: cum tamen Iesuitarum doctrina recepta sit, (ut videre est apud Filincium de cas. cons. tom. 2. tit. 21. n. 4. 12.) Ecclesiasticam legem (non civilem) posse determinare culpam, præcipiendo sub mortali, quia directè habet vim in animas, obligando conscientias. Bell. 2. *Leges humanae non obligant sub poena mortis æter-*

tis aeterna, nisi quatenus violatione legis humanae offenditur Deus. Prof. Non igitur directe, proximè, & per se obligant: (quod etiam Azorius fatetur, part. 2. lib. 5. c. 6.) sed quatenus in illis lex aliqua Dei violatur. Hoc autem sensu, obligari homines in suis conscientiis, ad bonas leges observandas, docemus omnes. Leges tamen ipsae humanae non obligant conscientiam, sed illa lex, cujus violatio propriè infert mortis reatum. Tenebatur David in conscientia, sequi consilium Abigailae. 1. Sam. 25. neque tamen autoritas, neque prudentia illius foeminae, obligabat conscientiam Davidis. Atque hæc est illa exigua lucis scintilla, quam aliquo modo residuam fuisse in densissimis tenebris Papatus, rectè observat Calvinus. Sic Thomas 2. 2. q. 104. a. 5. Ex Seneca citat, & probat, mentem esse sui juris respectu hominum, & inde concludit, in his quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis hominem non teneri homini obedire, sed solum Deo. Idem cum Thoma habet Gregorius de Valentia, in illum locum. Silvester, in voce obedientia & plerique omnes Scholastici, ut ostendit Azorius, instit. mor. par. 1. lib. 5. cap. 10. Thomas autem ipse 1. 2. q. 91. a. 4. inde concludit, hominem non posse legem ferre conscientiae, quia de his potest homo legem facere, de quibus potest judicare, iudicium autem hominis non potest esse de interioribus motibus, sed solum de exterioribus. Sed luculentissimè omnium Gerson de vita spirituali. Lect. 4. par. 3. Nulla lege humana conscientiae hominum tenentur, ut lethale peccatum sit, si contra eam fiat, nisi ea lex ortum habeat à lege divina, cujus solius violatio lethali culpa tribuitur. Hæc denique est communis sententia Scholasticorum, (teste Suarezio in 3. q. 109. a. 1. d. 4.) Ecclesiam non posse præcipere actus interiores, atque adeo non possit conscientiae propriè imperare.

C A P V T V I I I.

De jurisdictione, à Papa in alios derivanda. Cap. 22.

Quamvis in ista quaestione non agit adversus nos Bell. sed contra Pontificios quosdam de plenitudine potestatis Papæ non satis ut videtur edoctos, atque adeo possit à nobis præteriri; operæ pretium tamen erit, breviter observare, quomodo Bell. in omni parte hujus disputationis, aut veritati, aut sibi metipso semper adversatur.

T H E S I S I.

Bellarm. *Triples est in Pontifice aliisque Episcopis potestas. Una ordinis, altera jurisdictionis interioris, tertia jurisdictionis exterioris. Prima refertur ad sacramenta conficienda & ministranda: secunda ad populum Christianum regendum in foro interiori conscientie, tertia ad eundem populum regendum in foro exteriori.* Protest. l. De Pontifice, negamus eum ullam omnino Ecclesiasticam habere potestatem, ex institutione divina. 2. Episcopum distinguimus in ministerialem Episcopum, vel Pastorem unius Ecclesiæ particularis qua talem. Eundem, qua ordinis primatum habet inter variarum Ecclesiarum pastores, & Episcopum Monarchica potestate utentem in varias Ecclesias, & earum Pastores. Primum dicimus potestatem habere à Deo, secundum ordinis insuper prærogativam ab hominibus accipere, tertium non ex institutione divina, sed vel à Papa, vel iisdem artibus cum Papa potestatem quam habet sibi met acquissivisse 3. Absurdè distinguitur potestas ordinis, à reliquis. Ordo enim (ait Alex. Ales. par. 4. q. 21. m. 4.) non est potestas, sed habet sibi annexam potestatem ligandi & solvendi, in foro pœnitentie, & in foro causæ. 4. Potestas etiam sine ulla ratione justa, distribuitur in jurisdictionem interiorem & exteriorem. Una enim & eadem est potestas (ait idem ibid.) ligandi & solvendi

uendi in foro pœnitentiali, & in foro judiciali, licet actus sint diversi. 5. Male definitur potestas ordinis per relationem ad Sacramenta, quia Episcopi à Deo ordinati ordinantur præcipuè ad pascendum populum verbo scientiæ ac sapientiæ. Et secundum Pontificios, qui Sacerdos ordinatur, non potest omnia sacramenta administrare, ordinum (puta) & confirmationis. Præterea dum Sacramentum pœnitentiæ administrat, exercet jurisdictionem: ita ut non possint hac ratione distingui potestas ordinis, & jurisdictionis internæ. 6. Regere internè & regere externè, non constituunt duas jurisdictiones: quia internum & externum non variant naturam vel essentiam rei, sed modum tantum.

2. Bellarm. *De prima & secunda potestate, non est questio nostra. Nam de prima certum est apud omnes, illam æque immediatè habere à Deo Episcopos, ac Papam: confertur enim per quandam consecrationem, qua æque operatur in uno, atque in alio. De secunda est quidem aliqua dissentio: quidam enim eam immediatè à Deo conferri volunt: alii ab homine per simplicem injunctionem: ambo tamen in eo conveniunt, quod usus hujus potestatis pendeat à jurisdictione exteriori. Præterea duæ istæ potestates pertinent ad materiam de clavibus Ecclesiæ. Prot. 1. Potestas ordinis talis qualem Pontificii intelligunt, quam Toletus de instruct. Sacerd. lib. 1. cap. 3. definit esse potestatem transubstantiandi panem in verum corpus Christi; neque immediatè neque mediatè ad quenquam derivatur à Christo, sed (per mendacium) ab Antichristo solo. 2. Si certum sit à Christo immediatè haberi primam potestatem, idem etiam certum est de secunda, & tertia: Nam secunda continetur in prima, secundum explicationem Bellar. & tertia est eadem cum secunda, sicut antea fuit declaratum. 3. Si omnia quæ conferuntur per consecrationem, immediatè à Deo habentur, tum etiam jurisdictio externa Episcoporum: quia (teste Thoma 2. 2. q. 184. a. 6. ad 2. committitur illi cum solemnitate consecrationis. Et necesse est, ut vel per consecrationem, vel per simplicem hominis injunctionem accipiant istam potestatem: posteriorem autem viam non audet*

audet defendere ipsemet Bellarm. tum enim potestas hæc esset tantum delegata, ex alterius commissione, sicut Vicarii, Cancellarii, Officiales, Commissarii, & alia quisquilia ab Episcopis Papalibus, eam accipere solent. 4. Effugium quod habet Bellarm. *de usu potestatis internæ ab externa jurisdictione pendens*, nihil omnino valet; Legitimum enim usum etiam sacramentalis potestatis ab eadem pendere Pontificii docent, ut videre est apud Thomam 2. 2. q. 39. a. 3. 5. Neque valet quidquam quod addit de duabus primis potestatibus, quod *pertinent ad claves*. Nam ut Toletus observat, (loco antea notato) *potestas conficiendi corpus Christi, non dicitur clavis*: Et Scholastici ipsi non minus externam quam internam jurisdictionem Ecclesiasticam referunt ad clavium potestatem. Neque ullam jurisdictionem promisit Christus Ecclesiæ, aut ipsi Petro, quæ in clavibus non continetur. Et ridiculum est fingere, Christum dedisse pastoribus potestatem aperiendi ac claudendi, clanculum in aure confitentis, sed non publicè coram Ecclesia tota.

3. Bellarm. *Conveniunt omnes in eo, jurisdictionem Episcoporum, saltem in genere, esse de jure divino. Nam Christus ordinavit, ut sint in Ecclesia Pastores & Doctores. Et nisi ita esset, posset Pontifex mutare hunc ordinem, & instituire ne ullus sit in Ecclesia Episcopus: quod sine dubio non potest facere. Protest. 1. De Pastoribus & Doctoribus nemo potest dubitare: sed de talibus Episcopis quales Bell. intelligit, & tali jurisdictione qualè illi exercent, neque vestigium ullum juris divini in Scripturis habetur, neque in eo conveniunt, ne Pontificii quidem omnes. Bellarm. verba sunt de Rom. Pont. lib. 1. cap. 3. Videtur Hieronymus in ea sententia fuisse, ut existimaret Episcopos, si de jurisdictione agatur, esse quidem Presbyteris majores: sed de jure Ecclesiastico, non divino. Varii item in Concilio Tridentino, illam sententiam tuebantur contra Hispanos, in gratiam & ex autoritate Papæ ac Legatorum ipsius, inter quos Lainezius fuit, Iesuitarum Generalis, ita ut Hispani non potuerint obtinere, ut certi aliquid de Episcoporum jure in illo Concilio statueretur, Pet.*

Soave Hist. Concil. Trident. l. 7. 2. Extra dubium non est apud Pontificios Papam non posse mutare aut tollere ordinem illum Episcoporum. Bannes in 2. 2. 4. 10. pag. 159. æquè hoc posse Papam facere concedit, ac sine præmissa consultatione debita, res fidei temerè definire. Azorius autem institut. mor. par. 2. lib. 3. cap. 30. pro confessio ponit, *Episcoporum jurisdictionem, Rom. Pont. jure posse tollere, minuere, restringere, mutare, aut variare.*

4. Bellarm. *Tres sunt de hac re Theologorum sententia. Protest.* Non consentiunt igitur Pontificii inter sese, neque de Episcoporum authoritate, ex qua Ecclesiarum salutem, & Conciliorum authoritatem, pendere faciunt: neque de plenitudine potestatis Papæ, quæ & qualis sit agnoscenda.

5. Bellarm. *Sententia verissima est, Episcopos suam authoritatem, non à Christo, sed à summo Pontifice accipere immediatè. Protest.* 1. Si res ita se habeat tum isti Episcopi sunt immediatè creaturæ vicarii & servi Papæ, non Christi. 2. Papa hac ratione profitetur se profanum, sacrilegum, & Antichristianum. Gregorius enim (teste Bellarm. lib. 2. cap. 31.) hac omnia pronunciat de eo, qui ita vult esse universalis Episcopus, ut cæteri sint tantum vicarii illius. Quod autem Papa omnes Episcopos per hanc dependentiam quam habent ab ipso faciat vicarios suos, manifesto apparet, ex doctrina & praxi Papali, qua hoc mysterium explicatur, & probatur. *Alias* (ait Bannes in 2. 2. 9. 1. 4. 10. pag. 163. non posset Papa aliquid mutare circa jurisdictionem Episcoporum, uniendo, ampliando, restringendo, vel extendendo, quod videmus fieri: non indigerent Episcopi confirmatione Papæ: non posset Papa ad suum judicium advocare quæ pertinent ad jurisdictionem Episcoporum, nec etiam aliis committere: non posset facere quin Episcopus exerceret actus jurisdictionis: Non posset sine errore dicere: præficimus talem virum tali Ecclesiæ, committentes ei administrationem; aut ego confero tibi curam talis Ecclesiæ: non posset denique Papa, solo verbo, auferre alicui Episcopo potestatem jurisdictionis, & amovere illam à sua Ecclesiæ, & illum degradare: quorum contraria docet consuetudo.

Si hac

Si hæc non sufficient ad Episcopos redigendos in ordinem vicariorum Papæ, nihil sufficiet. Neque certè tam ægrè debet hoc ab Episcopis Papalibus ferri, cum illi etiam, eodem modo, subjiciunt sibi pastores plebanos, vel parochos, sicut *Ballivi* subjiciuntur *Regi*. Thom. 2.2. 9. 184. a. 6. ad 2.

6. Bellarm. *Apostoli acceperunt immediatè à Christo omnem suam auctoritatem ac jurisdictionem.*

Protest. Hoc quidem verè dicitur: sed nullo modo congruenter iis quæ antea Bell. pro Papa sæpius dictitavit. Accepimus enim antea à Bellar. lib. 1. cap. 9. *Christum quidem cum in terris degeret fuisse summum visibilem Ecclesiæ Rectorem: sed postea Petrum & Petri successores.* Vnde necessario sequitur, Apostolos quamvis auctoritatem suam primo acceperint à Christo, post ascensum tamen ejus, eandem à Petro, Lino, &c. pendentem retinuisse: sicut magistratus à Principe aliquo creati, auctoritatem suam per continuationem accipiunt etiam ab ejus successore. Magis autem clarum est quod Bell. ejusd. lib. c. 12. affirmat: *Apostolis summam potestatem collatam ut legatis, cum quadam subjectione ad Petrum, &c.* 16. contendit Apostolos tanquam o viculas commendatos fuisse Petro, ut ab ipso pascerentur. Sed quam directè Bell. cum semetipso pugnet ex confirmationibus hujus assertionis magis adhuc apparebit.

7. Bel. Joh. 20. *Sicut misit me Pater, ita ego mitto vos.* Per hæc verba idem datur Apostolis, quod Petro fuerat promissum per illud, *tibi dabo claves, & postea exhibitum per illud, pascere oves meas.* Prot. Et tamen lib. 1. c. 10. &c. contendit Bell. Monarchiam istis verbis Petro promissam & exhibitam fuisse.

8. Bell. Paulus ex professo docet se auctoritatem & jurisdictionem habuisse à Christo non à Petro, Gal. 2. qui videbantur esse aliquid, *mihi nihil contulerunt.* *Protest.* Cum nos istum locum urgebamus, responsum fuit à Bell. 1. 1. cap. 16. agere ibi Paulum, de doctrina non de gubernatione.

9. Bell. *Apostoli à solo Christo facti sunt, & ab ipso constituti*

stituti Sacerdotes & Episcopi post mortem, Ioh. 20. Prot. Antea tamen l. 1. c. 23. fuit hæc prerogativa magna Petri, quod ille solus à Christo Episcopus ordinatus fuerit, cæteri autem à Petro Episcopalem consecrationem acceperint. Et probatur hoc ibi ex Turrecremata, quem isto in loco adversarium sibi proponit Bellar. in una & eadem questione.

Ex istis contradictionibus satis apparet Bell. non tam veritati quæ unica est & sui similis, quam scenæ, cui serviendum ipsi fuit, & tempori, tam assertiones quam argumenta sua accommodasse, & easdem Scripturas variè, modo huc, modo illuc, prout occasio ferebat detorfisse.

10. Bell. Num. 11. 17. *Derivatur virtus Seniorum à Mosis virtute. constat autem Papam in Ecclesia eum locum habere, quem habuit Moses in populo Iudaorum. Protest. 1. Antea l. 1. c. 9. voluit Bellar. Aaronem typum fuisse Papæ: nunc vero typum ejus constituit Mosem, qui Aaroni fuit vice Dei, Exod. 4. 16. Papa igitur prout Bellar. placet, est (ut de Iesuita dicitur) omnis homo. 2. Virtus in Seniores à Mose derivata, fuit Politica. An Papa etiam est caput Politicum? 3. In illa derivatione virtutis, nulla differentia fuit inter potestatem ordinis, jurisdictionis interna, & externa: simul & semel tota virtus ab eodem principio communicabatur. Hoc autem Papa sibi non arrogat, nisi in externa sola jurisdictionis potestate. 4. Non propriè derivabatur virtus illorum Seniorum à Mose: sed similem planè virtutem cum virtute Mosis, à Deo illis communicatam fuisse hac phrasi significatur, seponam de Spiritu qui est super te, ponamque in eis. Insinuat (ait Cajet.) quod talem spiritum illis daret, qualem participarent à spiritu qui fuit in Mose, si spiritus ille esset diffusivus sui, quemadmodum lux candela diffundit lumen suum in diaphano. 5. Si tale quid locum habuisset in Mose, & primis illis Senioribus, quale Bell. vult, non magis tamen ad exemplum trahi debuisset, quam Prophetiæ donum, quo eorundem Seniorum vocatio fuit extra ordinem obsignata, v. 25. 6. Cum in Ecclesiastico statu veteris*

veteris Testamenti, jurisdictionis derivatio nulla fuit à summo Sacerdote ad inferiores, non magis quam ordinis ipsius Sacerdotalis, neque potuit summus Sacerdos pro suo arbitrio, inferioris alicujus potestatem, minuire, restringere, mutare, aut variare, minus hoc multo credi vel admitti potest sub Test. Novo ubi talem differentiam graduum inter Pastores Ecclesiæ non legitur Christus instituisse. Omnes Ministri Christi quoad potestatem illius muneris quo funguntur, immediate, & ex æquo pendent à Christo.

11. Bellar. *Episcoporum Jurisdictio non est aqualis: unus enim habet unum oppidum, alius centum oppida, alius multas Provincias. Hac determinatio non est à Deo, sed ab homine.*

Protest. 1. Qui centum oppidorum, aut multarum Provinciarum sunt Episcopi, in eo non sunt à Deo, sed ab hominibus. Deus instituit Episcopum qui esset unius Ecclesiæ Pastor. Perinde sic argumentatur Bell. ac si diceret, unus vir habet unam uxorem, alius duas, alius plures, ergo jus conjugii non est à Deo terminatum. 2. Eadem etiam ratione sequetur potestatem ordinis & jurisdictionis internæ non esse à Deo: quia alius in uno oppido consecrat & audit confessiones, alius autem idem facit huc atque illuc cursitando.

12. Bell. *Papa non posset Episcoporum jurisdictionem auferre, aut mutare si haberent eam à Deo: sed certum est eum sæpe hoc fecisse. Prot.* Certum igitur est, Papam efferre sese supra Deum.

13. Bellar. *Episcoporum jurisdictio in nullo verbo Dei fundatur. Prot.* Pastores & Doctores in genere à Christo ordinatos & constitutos in Ecclesia, probat Bell. c. 22. ex Eph. 4. ipse dedit, & c. 25. addit alterum locum, de constitutione eorum speciali, Act. 20. Spiritus Sanctus vos instituit Episcopos.

14. Bell. *Constituti dicuntur Episcopi à Spiritu Sancto, non immediate, sed mediate: quia Apostoli, inspirante Deo, & virtute accepta à Spiritu Sancto illos Episcopos constituebant.*

Prot. 1. Non igitur constituti fuerunt à Pontifice Romano. Neque potuit eorum iurisdictionis auferri aut mutari à Papa. 2. Non diversimodè igitur acceperunt potestatem ordinis, iurisdictionis internæ, & externæ: sed integri Episcopi constituti sunt à Deo, non minus quoad iurisdictionem, quam quoad ordinis potestatem. 3. Æquè immediatè est constitutio Pastorum à Deo, ac fingi potest constitutio Papæ. 4. Non latebat Bell. distinctio illa, quam Thomas tradit in 1 *dist. 12. q. 1. a. 3.* & contra Gentes, *lib. 3. c. 70.* de mediato & immediato, dici scilicet hæc vel ratione *virtutis* mediata, & immediata, vel ratione *suppositi*: immediatio (ut loquuntur) virtutis est, quando inter virtutem causæ & effectum, nulla alia virtus intercedit, aut alia causa propriè dicta illius effecti, quamvis intercedat suppositum aliquod tanquam instrumentum: hoc sensu, omnes veri Ministri vocantur & constituuntur in Ecclesia immediatè à Deo, immediatione scilicet virtutis. Ecclesia tamen intercedit inter Deum & Ministros in illa vocatione tanquam instrumentum ejus: & hoc sensu, mediatè vocantur à Deo per Ecclesiam. Bell. ipse *lib. 2. cap. 17.* non malè hoc explicat, si loco *Papæ*, ponatur in ejus verbis *Pastor*. In Pastore sunt tria: *Pastoratus ipse*, qui est quasi forma quedam: *Persona quæ est subiectum ejus*: & *conjunctio unius cum altero*. Prima est à solo Christo: secunda designatur ab electoribus, tertia est à Christo, mediante actu electorum: Electores igitur non dant potestatem, neque sunt causa potestatis illius quam habet Pastor. Cum noverit ista distinguere Bell. & hic tamen omnia confundit, prodit miseriam & causam, & etiam conscientiam suam.

C A P V T IX.

De temporali potestate Papæ, Lib. 5.

Quæstio prima est, an Papa, ex jure divino habeat ullam temporalem potestatem in Reges, Principes, Regna, Principatus, & alias personas ac res seculares vel temporales? Bell. affirmat: nos negamus:

T H E S I S I.

Bellar. *Papa non est Dominus totius mundi: non Orbis Christiani: neque habet ullam merè temporalem jurisdictionem directè, jure divino.* Protest: Verè quidem hoc dicitur à Bellarmino, sed contra sententiam & praxin Papæ: contra testimonium commune omnium Canonistarum, qui Papalis juris interpretes habentur consultissimi: & cōtra auctoritatem maximorum Theologorum Pontificiorum, sicut Alexander Carerius prolixè ostendit, de potestate Papæ. lib. 2. ubi etiam hanc opinionem Bellarm. operosè confutat, & ejus nomine ipsum Bellarm. inter *impios Politicos*, aut *Hæreticos* ponit, & cap. 5. *anathema* ipsi non dubitat denuntiare, approbante Cardinali cui librum suum inscribit, & ipso Papa cui palpum istum obtrudebat. Imo non desunt inter ipsos Iesuitas, qui publicis scriptis opponunt sese Bellar. hac in parte, tanquam Papæ minus æquo tribuenti. Sic enim Azorius, instit. mor. par. 2. lib. 4. cap. 19. *Concludimus, veram esse Canonici juris interpretum sententiam, Romanum pontificem habere utramque potestatem, spiritualem, & temporalem, &c.* Mihi non placet modus loquendi quo utuntur *Victoria*, *Sotus* (Bellarmin.) quia insinuare videntur, penes Papam solum esse unam potestatem spiritualem, non temporalem, &c. In jure enim Canonico, absolutè, & simpliciter dicitur, Papam utrumque gladium habere, spirituale & temporale, jure quidem & habitu, quamvis usu & actu, non nisi in certis quibusdam causis.

2. Bellarm. *Habet tamen Papa in ordine ad bonum*

*spirituale, summam potestatem disponendi de temporalibus rebus omnium Christianorum. Protest. Quod una manu abstulit Papæ Bellarm. id altera dat. Nam 1. Summa potestas coactivè disponendi de temporalibus, est Dominium in temporalia. Dum igitur hæc potestas tribuitur Papæ, constituitur Dominus in temporalibus, quod antea fuit negatum. 2. Si nulla in re differt potestas Papæ à proprio & directo dominio, nisi in fine, aut ordine ad finem, (quæ est unica distinctionis ratio quæ hic indicatur) tum formaliter, & essentialiter non differt. Papa igitur à Bellarm. fit Dominus orbis Christiani, quoad essentialem & formalem rationem dominandi. 3. Superioris finis respectus, ad quem collimat potestas Papæ, non minuit, sed auget dominium ejus: nam quo nobilior est finis, eo firmior debet esse potestas quæ ad illum finem est exercenda. 4. Temporalia multa ad bonum spirituale immediatè dirigere non magis potest Papa, quam Politicus aliquis Princeps: mediatè autem ad spirituale bonum omnia dirigere, non minus debet ac potest Politicus Princeps quam Papa. Nulla igitur differentia apparet, ne quidem in ipso fine. 5. Sine ulla ratione, restringitur ista potestas Papæ ad temporalia bona Christianorum. Nam 1. Christiani æquè completum dominium habent in sua bona, atque infideles. Christiani quia tales, ex ipsorum Pontificiorum Doctorum confessione, non subjiciuntur spiritualibus suis superioribus, puta Papæ, nisi quatenus professi sunt & sponderunt in Baptismo, cum Ecclesiam ingrediebantur. Thom. in 2. dist. 44. q. 1. Sylvester, in verbo *obedientia*: sed de subjectione bonorum temporalium dominio Papæ vel directo, vel indirecto, nihil spondetur in Baptismo. Quamvis igitur non rectius, aut verius, magis tamen congruenter universali potestati Papæ docent Canonistæ, & post illos Bozius, cum aliis, *Papam esse orbis totius Dominum*. Sunt verba Carerii, uti supra. Azorius etiam instit. mor. par. 2. lib. 4. c. 19. ostendit totum terrarum orbem esse aliquo modo subiectum Papæ sub ratione *ovilis Christi*, in quo alii sunt actu, ut Christiani, & alii potestate ac jure, ut Pagani. 6.*

Nimis

Nimis generaliter sine ulla determinatione limitante, etiam ex Pontificiorum Doctorum sententia, pronuntiat^{ur} hoc de temporalibus bonis: Nam patet (ait Cajetanus in 2. 2. q. 88. a. 12. Innumeras esse obligationes, quæ non subsunt Papæ ad nutum, ut patet in contractibus inter hominem & hominem. Quoad bona temporalia non subjiciuntur Papæ absolute sicut religiosi Prælati suis: & tamen de ipsis religiosis, affirmat Bonaventura in 2. dist. 44. 40. Si Prælat^{us} aliquid precipiat, quod sit supra votum, non teneri eos ad illud implendum. Vbi etiam egregiam regulam addit de obedientia debita superioribus spiritualibus: obediendum est omnibus qui in cathedra sedent, in his quæ ad cathedram spectant, & in præceptis legis, in aliis autem non mandatur.

Argumenta Bellarmini.

3. Bellarm. 1. Potestas civilis subiecta est potestati spirituali. Nam 1. finem habet subordinatum. 2. Sunt inter se hæ potestates connexæ, per dependentiam: sed spiritualia non dependent à temporalibus: ergo temporalia à spiritualibus pendent, illisque subjiciuntur. 3. Si temporalis administratio impediatur spirituale bonum, omnium iudicio, tenetur Princeps temporalis mutare illum modum administrandi. Protest. 1. Quin potestas civilis spirituali debeat esse subiecta, modo spirituali, id est, ut Sorbonici interpretantur, suasivè, directivè, & conformiter ad ministerii Ecclesiastici naturam ducenti, nemo Christianus potest dubitare. Sed inde nihil concludi potest vel pro Papæ, vel pro Ecclesiæ auctoritate, in pœnis temporalibus irrogandis. 2. His iisdem rationibus, æquè speciose probat Carerius, lib. 2. cap. 13. &c. Papam directè habere potestatem omnem temporalem. 3. Simili plane ratione probari possit, Medicos habere temporalem potestatem in pecuarios, olitores, agricolas, fabros, cervisiarios, & omnes illos quorum opera in iis rebus collocatur, quæ ad victum, vestitum, & vitæ conservationem spectant: quia sanitati ac vitæ conservationi, cui Medicorū est invigilare, subordinantur. 4. Quidquid ulla ratione tribui-

tur potestati spirituali, id spiritualiter non corporaliter intelligi debet, sicut Alexander Alensis quem Bellarm. ad suas partes vocat, par. 3. q. 40. m. 5. concedit: *spiritualis potestas iudicat secundum vindictam spiritualem, non corporalem.*

4. Bellarm. 2. *Respublica Ecclesiastica debet esse perfecta, & sibi sufficiens in ordine ad suum finem consequendum: sed necessaria est ad finem spiritualem potestas utendi, & disponendi de temporalibus rebus.* Prot. 1. Ecclesia, nisi una cum Christo spectetur, non est respublica perfecta, ne quidem quoad statum integralem. 2. Non sibi sufficit per se, sed suam sufficientiam per fidem apprehendit in Christo sitam. 3. Per media visibilia non potest omnes difficultates superare, ad finem suum consequendum, sed Deo ut fideli conditori, & protectori commendat sese bene agendo, ex illa vocatione qua est vocata. 4. Non est necessarium ut ipsa Ecclesia habeat potestatem de temporalibus rebus disponendi: quia Deus habet & exercet potestatem omnia in ejus bonum convertendi. 5. Sorbonici in libello de Eccles. & Polit. potest. sect. 18. rectè respondent, *Omnis sufficientia Politia Ecclesiastica, ab observatione mandatorum Dei, non à jure gladii, aut Monarchia temporali petenda est.* Matt. 28. 20.

5. Bellarm. 3. *Non licet Christianis tolerare Regem infidelem, aut haeticum alios pervertentem: sed judicare de talibus pertinet ad Papam: ergo etiam judicare Regem esse deponendum.* Protest. 1. Falsa est propositio, sicut Scriptura ubique clamat. 2. Falsam esse assumptionem antea fuit probatum. 3. Ex propositione & assumptione concessa, conclusio non sequeretur. Quamvis enim Monetarii sit judicare de moneta, non est ejus tamen judicium ferre in monetæ adulteratores. Bellarm. *Non licuit Judais eligere Regem non Iudæum.* Deut. 17. eadem autem est ratio apud Christianos tolerandi, aut non deponendi non Christianum, qua fuit apud ipsos eligendi non Iudæum. Prot. 1. Electio & depositio Regum non pertinebat ad Ecclesiam, sed Remp. Iudaicam: id est, non ad Iudæos quæ Ecclesiasticam, sed quæ Politicam societatem constituebant.

bant. Eligi non debent multa, quæ tamen licitè possunt ferri. 3. Illi ipsi Iudæi Cæsarem tolerare à Christo docentur. 4. Integra & propria ratio, quare solus Israelita debuit eligi in Regem inter Iudæos, non fuit periculum Idololatriæ, ut Bellar. fingit: nam Profelita etiam excluderantur. 5. Primi Christiani tolerabant multos Neron. Bellarm. *Hoc fuit quia tum Christianis deerant vires temporales.* Protest. 1. Ecclesia igitur per aliquot sæcula (ex Bellarm. sententia) non fuit respublica perfecta, neque vires habuit necessarias ad suum finem consequendum. 2. Si virium defectus fuisset causa hujus tolerationis, tum talium Imperatorum gubernatio non fuisset precibus Ecclesiæ iuvanda: ad quod tamen Paulus hortatur. 1. Tim. 2. 2. 3. Hac ratione subjectio fuisset ipsis præstanda, solum propter iram, non etiam propter conscientiam: quod idem Apostolus negat, Rom. 13. 5. 4. Carerius ipse, qui directam potestatem in temporalibus tribuit Papæ, hac in parte, modestior & sanior est Bellar. nam lib. 2. cap. 23. concedit, *Ethnicorum Principum Papam non esse iudicem, sed in civilibus causis omnibus, non minus quam ceteros homines illis subiectos fuisse, quia lex Christiana neminem suo jure aut dominio privat.* Bellarm. 1. Cor. 6. *Paulus jubet constitui novos iudices temporalium causarum.* Protest. 1. Idem Paulus, eodem cap. dicit, *quid ad me de his qui foris sunt iudicare?* Vnde etiam Carerius concludit, Papam non fuisse iudicem Principum Ethnicorum. 2. Iubet Paulus arbitros eligere ad lites componendas, non iudices Ethnicos deponere, & substituere Christianos. 3. Si vires habuerunt Christiani novos iudices ordinarios in omnibus urbibus ubi degebant constituendi, tum certè non defuerunt ipsis vires novos Principes constituendi. Bellarm. *Religio non debet exponi periculo evidenti.* Prot. Periculo exponit qui legitimam potestatem habet illud propulsandi. Petitur igitur illud quod est in questione. Bellarm. *Ius divinum est servare religionem veram.* Prot. Iustè, non injustè. Iterum petitur questio. Bell. *Conjux fidelis, non tenetur manere cum conjuge infideli, si ille nō vult manere sine injuria fidei.*

Prot. 1. Quælibet injuria aut periculum non tollit obligationem manendi. 2. Aliud est discedere extra ditionem Regis alicujus, aliud Regem deponere. 3. Ecclesiæ erga Regem, non est illa ratio quæ est uxoris erga maritum suum: Rex non est Ecclesiæ Rex: neque est Ecclesia sub eodem jugo cum Rege. Valet tamen & isthic quod Apostolus dicit, 1. Cor. 7. *Si infidelis sese separaret, separatus esto.*

6. Bellar. 4. *Reges & Principes omnes Christiani, pacto vel expresso, vel tacito, sceptrum suum subjecerunt Christo, etiam sub pœna regni perdendi.* Prot. Subjecerunt sua sceptrum & animas etiam Christo, sub pœna mortis, & omnis generis cruciatus: non tamen sequitur inde vel Papam, vel Ecclesiam posse istas pœnas illis infligere. Eadem ratione concludere possit Bellarm. Papam posse omnes suis bonis exuere, & postea mortis ferre sententiam in omnes Christianos non Christianè viventes.

7. Bell. 5. *Pastori necessaria est potestas lupos arcendi omni ratione qua poterit, arietes furiosos recludendi, & oves pascendi ita ut convenit eis.* Prot. 1. Cuilibet plebano pastori magis ista conveniunt quam Papæ. 2. Hæc facienda sunt à Pastore, ut rectè monet Bell. *omni ratione qua poterit*, id est, licitè & jure pastoralis poterit. Vel igitur nihil dicitur, vel petitur quæstio. 3. Potestas harum rerum non magis est necessaria Pastori, quam vires illam potestatem exercendi. Sed Petro, Apostolis, reliquisque pastoribus primitivæ Ecclesiæ vires hæc præstandi defuisse, audivimus modo à Bellarmino.

8. Bell. 6. 2. Par. 26. *Rex Ozia fuit ad arbitrium Sacerdotis separatus, & consequenter regnandi autoritate privatus, propter lepram corporalem: potest igitur Pontifex hoc facere, modo propter lepram spiritualem.* Prot. 1. Si agendum sit exemplis, ex Veteri Testamento petitis, antiquior & firmior est instantia quæ petitur à Salomone Rege, judicante & deponente Abiathar Sacerdotem summum, 1. Reg. 2. 27. 2. Ozia non fuit autoritate Regia privatus, sed usu ejus in ordinaria procuracione regni. 3. Neque facta fuit ipsa separatio ejus ad arbitrium Sacer-

Sacerdotis propriè , sed Dei. 4. Neque consequenter fuit Regno privandus , quia separatus potuit per alios regnare. Bell. enim hoc tribuit Papæ, quod possit per alios Episcopi munere defungi.

9. Bell. 7. *Iojada Pontifex iussit ut Athalia interficeretur, & Ioas Rex crearetur.* 2. Par. 23. Prot. 1. Athalia non fuit legitima Regina. 2. Non fuit à Iojada solo deposita, sed à tota congregatione confœderata. 3. Iojada quæ fecit hac in re præ cæteris, non fecit ex singulari potestate Sacerdotali, sed tanquam primaria authoritate pol- lens inter Iudæos, qui etiam ex affinitate qua regni hæ- redem attingebat, singularem habuit ejus tutelam. 2. Chron. 22. 11. 4. Conclusionis ex isthoc exemplo sequen- tis, pudet aliquo modo ipsos Pontificios. Non enim di- cere solent (quicquid sentiant ac faciant) licere Papæ pro arbitrio suo jubere, ut reges interficerentur: aut in- terficiendos esse Reges ad arbitrium Papæ.

Hactenus actum est de Potestate Papæ ingenita: sequitur alia potestas temporalis Papæ & Episcopis ejus ab aliis donata, vel ab ipsis acquisita, breviter expendenda.

Argumenta Bellarmini.

10. Bell. 1. Non repugnare, Pontificem simul esse Princi- pem spirituales, & temporalem alicujus Provincia: proba- tur exemplis Melchisedechi, Primogenitorum, Noe, Abra- hami, &c. Moysis, Heli, &c. Prot. 1. Princeps spiritualis, præter Deum, Christum, nullus est: nisi forsan Diabo- lus ita vocari possit, quoad spirituales nequitiam, Ephes. 6. 12. & Antichristus quoad spirituales usurpationem templi Dei 2. Thess. 2. 4. 2. Repugnantia hujusmodi rerum variam considerationem admittit. Quæ non absolute re- pugnant in essentia & natura sua, possint tamen repug- nantiam habere ex institutione Dei superveniente. Et quæ uno faculo, vel toto etiam illo spatio quod Christi adventum præcessit, non repugnabant, postea tamen possint repugnare. 3. De toto tempore naturæ, (ut ap- pellatur)

pellatur) usque ad legem latam, responderet Alensis par. 4. q. 2. m. 1. *Potestatem spirituales tum temporis non fuisse distinctam à potestate terrena, per solemnem hominum consecrationem.* Ex illis igitur exemplis ad Euangelii tempus, non sequitur argumentatio paritatis, cum omnia sunt disparia. Neque magis ex iis probatur temporalem potestatem convenire Episcopo, quam spirituales potestatem convenire Magistratui civili. Moses non fuit summus Sacerdos, sed in prima constitutione Sacerdotii Aaronici, extra ordinem illa præstabat quæ ex ordine ad Sacerdotem pertinebant. Heli fuit Sacerdos (quamvis non summus) sed extra ordinem excitatus ut populum iudicaret. Sic etiam postea Machabeï quasi in communi incendio vocati fuerunt, quasi extra ordinem ad remp. erigendam ac sublevandam, non ad eam constanter gubernandam, aut regendam. 4. In Novo Testamento, Ecclesiastica munera eorum qui in verbo & doctrina laborant, magis sunt spiritualia, magisque totum hominem postulantes, quam sub lege fuerunt. 5. Minimè omnium convenit hoc Papæ, qui directè præesse vult Ecclesiæ universali in spiritualibus, & indirectè Regnis ac Rebus publicis in temporalibus, qui tot negotiis districtus tenetur, ut per se nunquam possit concionari, aut aliis officiis Episcoporum propriis defungi, ut ille insuper directam habet potestatem Principis Politici & mundani. 6. Omnibus exemplis illis à Bell. allegatis, & plerisque insuper ordinariis, Sacerdotum illorum veterum, efficacius multo probatur, conjugium sine ulla repugnantia Ecclesiasticis hominibus convenire: quod tamen Pontificii negant.

II. Bellarm. *Potestas Ecclesiastica & Politica, non sunt contraria, sed utraque bona.* Proest. 1. Conjugium etiam est bonum: ergo hac ratione convenit Pastoribus Ecclesiasticis. 2. Non sola contraria illa quæ sunt bona & mala sibi in se invicem in eodem subiecto repugnant, sed & disparata bona, quæ uni & eidem simul non possunt convenire: ut Act. 6. 2. 4. *Durare in precibus & administratione sermonis & ministrare mensis*, opponuntur ut repugnantia, quamvis utraque sint bona. 3. Bona illa quæ
sunt

sunt imperfectorum, non conveniunt iis qui sunt in statu perfectionis: unde etiam inter Pontificios, qui Religiosi vocantur, abrenunciare tenentur, non tantum potestati omni civili, sed & propriis suis facultatibus. Sed potior & perfectior est status perfectionis Episcoporum, quam ipsorum Religiosorum. *Th. 2. 2. q. 184. a. 7.* Repugnat igitur etiam hac ratione, ut Episcopi & Prælati Pontificii potestatem politicam exercerent.

12. Bell. *Vnus Rex potest præesse togatis, & armatis, quamvis pax & bellum magis sint diversa, quam bona temporalia & spiritualia.*

Prot. 1. Diversitas rerum non est ratio repugnantiae in istis administrationibus, sed diversitas ipsarum administrationum, prout à Deo sunt ordinatae, & ab hominibus debent earum naturae congruenter impleri. 2. Pax & Bellum conveniunt in eodem genere: neque magis diversa sunt quam *exhortari in doctrina sana, & contradicentes convincere*, quæ etiam Episcopo quasi pax & bellum Ecclesiasticum optimè conveniunt: *Tit. 1. 9. 3.* Togatis etiam & armatis, temporalibus & spiritualibus rebus præesse debet Episcopus in Ecclesia sua: sed suo modo, id est, Ecclesiastico & Spiritualis.

13. Bellarminus. *Potest unus Rex gubernare diversissima Regna, & unus Episcopus plurimas Ecclesias, ergo unus homo potest regere unum Episcopatum, & unum Principatum.* *Protest. 1.* Hac ratione æquè concluditur, Principem posse esse Episcopum, ac Episcopum posse esse Principem. 2. Non est par ratio Regnorum duorum & Ecclesiæ, cum Principatu. Duo Regna sub una formali ratione comprehenduntur: sed administrationis politicae, & Ecclesiasticæ, varia est forma, essentia, & natura. 3. Ut unus homo plures simul Episcopatus retineat, fatetur Bellarm. de Pontif. lib. 2. cap. 6. *perniciossimi exempli esse.* 4. Fatetur etiam Bellar. lib. 3. cap. 24. Nulum tam exiguum Episcopum esse (intelligit autem Papalem) qui possit per se sufficere ad concionandum, & sacramenta administranda, in tota sua diocesi. Repugnat igitur maximè, ut aliis etiam negotiis semetipsum im-

plica-

plicaret, & sic novo onere suos humeros opprimeret, qui priori ferendo impares fuerunt.

14. Bell. *Pii homines fuerunt, qui Episcopis donarent Principatus temporales. Prot.* Pius etiam fuit David, qui inposuit Arcam plauistro devehendam: & pius Vzza qui manum suam eidem admovebat. 2. Sam. 6. hac tamen facta improbata fuerunt.

15. Bellarm. *Etsi absolute fortè præstaret, Pontifices tractare solum spiritualia, tamen propter malitiam temporum, experientia clamat, utiliter & necessario donatos ipsis temporales Principatus. Protest.* 1. Malitia temporum non mutat institutionem Dei. Adversus istam malitiam temporum, sic instruit Apostolus Episcopos, ut eo diligentius & magis instanter in officia spiritualia incumbant. 2. Tim. 3. & 4. non ut temporali potestate semetipsum munirent. 3. Degeneratio Ecclesiastici status in mundanum, & potestatum confusio, magna pars est malitia temporum & aliarum partium causa procreans & conservans. Hoc experientia ita clamat, ut ea de re piis quam plurimis jam olim extorserit gravissimas querelas, & Conciliis quibusdam sanctiones varias ruentem jam Ecclesiam aliquo modo sufflamantes.

Argumenta nostra.

16. *Protest.* Matt. 20. Vos autem non sic. Bellarm. 1. *Dominus hic solum instituit meros Principes Ecclesiasticos. Prot.* 1. Principatus Ecclesiasticus prohibetur, non instituitur hoc in loco: sicut antea fuit declaratum. 2. Ostendere debet Bellarm. ubinam à Christo instituti vel probati sunt Principes mixti, non merè Ecclesiastici, neque merè Politici, sed ex utraque potestate monstrosè conflati. Bellarm. 2. *Dominus non prohibet hic dominatum, sed violentum & tyrannicum dominatum: quod patet ex verbo κατακυριεύειν. Protest.* 1. Prohibet Dominus illud quod filii Zebedei petebant: illi autem non petebant licentiam tyrannice dominandi, sed principatum, aut dominatum. 2. Verbum illud significat dominatum, sicut patet ex Luc. 22. 25. ubi eodem sensu legitur κυριεύειν sine præpositio-

positione, & Gen. 1. 28. cum mandatur homini subijcere sibi terram, sine tyrannide, Græci eadem voce utuntur, κατακυριεύετε: sicut & Psal. 72. 8. ubi agitur de dominio ipsius Christi.

17. *Protest. Luc. 12. 14.* Quis me vobis judicem præfecit? *Act. 6.* Non est æquum nos derelicto sermone Dei ministrare mensis.

Bellar. 1. Posset responderi, Dominum in hoc mundo suscepisse personam Pontificis, non Principis temporalis & illius verbis monuisse simplices Pontifices, ne se misceant alienis negotiis. *Protest.* Posset igitur inde concludi. 1. Papam cum Episcopis suis in temporali potestate usurpanda non sequi Christi exemplum & admonitionem. 2. Suscipere illos id quod Christus non suscepit. 3. Non esse simplices personas, sed instar Gygantum, Gen. 6. 4. ex nefanda mixtura prognatos. Bellarm. 2. *Melius potest dici, generaliter in utroque loco admoneri Pontifices, & Principes, ne minutis & vilibus officiis ita occupentur, ut omittere cogantur majora. Protest.* Melior ista glossa est merum subterfugium, textum enervans, & semetipsum evertens. Nam 1. Non quaritur tantum qualis admonitio ex verbis illis possit deduci: sed quænam sit sententia verborum, & qua ratione nitatur. 2. Generalis admonitio non quaritur, sed specialis illa quæ proprie in istis locis continetur. 3. Sophistice, & falsa commixtione referuntur hæc ad civiles Principes, & Pontifices, cum ad Principes non spectent, & Pastores omnes respiciunt. 4. Minuta officia civilia non magis prohibentur Pastoribus Ecclesiasticis, quam grandiora. Nam *Luc. 12.* omnia illa pariter excluduntur, quæ sunt præter vel extra vocationem; & *Act. 6.* omnia quæ vocationem aliquo modo impediunt. Sed Bell. vult suum Papam, & Episcopos, grandibus & aureis vinculis onerari & constringi, non ferreis & minutis. 5. Omnia mundana βιωτικά κερτήρια ab Apostolo per comparisonem habentur pro minutis. 1. Cor. 6. 4. admonitio igitur, vel hac ratione, quoad temporalem jurisdictionem, est universalis. 6. Doctores ipsi Pontificii totum hoc telum in corpus suum admittunt.

mittunt. Sic enim Cajet. in Luc. 12. Docet hoc exemplo Dominus predicatorum, ut evitent secularia negotia, ut etiam quantumcunque requisiti, non se immisceant negotiis secularibus: quia scilicet impertinentia sunt hæc ad officium predicatoris. Dion. Carthus. in Act. 6. O utinam Prælati ista attenderent, quorum jam plures plus quam oportet, decet, aut licet, circa temporalia occupantur, in exterioribusque versantur, quia mente sunt frigidi, nec in spiritualibus exercitiis habent saporem: hinc offenduntur, negligentes seipsos, & sibi commissos.

18. Protest. 2. Tim. 2. 4. Nemo qui militat implicatur hujus vitæ negotiis. Bellarm. 1. Apostolus non prohibet regimen Politicum, sed nimiam sollicitudinem circa vitam corporalem. Cura enim victus parandi intelligitur per negotia secularia. Protest. 1. Quicquid propriè per negotia, vel negotiationes hic intelligitur in propositione hujus comparationis, quæ petitur à milite mundano, manifestum est, in redditione, qua ad Timotheum refertur, omnia implicantia, vel ministerium impediencia notari: atque adeo regimen Politicum (ut majus impedimentum) magis prohibetur quam cura victus parandi. 2. Non est nimietas sollicitudinis quæ prohibetur, sed ipsa sollicitudo. Omnis enim sollicitudo earum rerum quæ militiæ opponuntur, implicat militantem. Bellarm. 2. Dicuntur hæc à Paulo non soli Episcopo: sed omnibus Christianis. Protest. Quamvis proportionem quadam possint hæc verba ad omnes Christianos accommodari, exactè tamen non conveniunt nisi Ecclesiæ Ministris. Nam 1. Timotheus hic instituitur, non ut vulgaris Christianus, sed ut minister Evangelii. 2. Timoth. respectu ministerii, vers. 3. vocatur miles Iesu Christi. 3. Familiare hoc fuit Paulo, ministros Evangelii singulari ratione milites appellare. 1. Cor. 9. 7. Phil. 2. 25. quæ phrasis etiam fuit Veteris Testamenti, Num. 4. 3. & 8. 24. 25. 4. Si omnibus Christianis prohibeantur illa quæ Christiani officium impediunt tum etiam eadem ratione ministris omnibus prohibentur insuper illa quæ ministri officio sunt impedimento. 5. Bellarm. ipse, de Clericis lib. 1, cap. 19. contendit.

tendit, hisce verbis nuptias Episcopis prohiberi. Reipublicæ vero cura negotium est magis seculare, & magis implicans, quam nuptiæ.

C O R O L L A R I V M.

C Vm Bellarmini sententia, Papa habet summam temporalem potestatem disponendi de temporalibus rebus omnium Christianorum in ordine ad bonum spirituale, lib. 5. cap. 6. & propter malitiam temporum, non solum utiliter, sed etiam necessario donati sunt Pontifici, aliisque Episcopis temporales aliquot Principatus, lib. 5. cap. 9. & omnino expediat, si possit eo sine iniustitia & bellicis cladibus perveniri, ut omnes Provincia mundi ab uno summo Rege gubernentur etiam in rebus Politicis, lib. 1. cap. 9. & non repugnat Evangelio, quin aliquo modo possit fieri, ut idem sit Pontifex totius orbis, & simul etiam Imperator totius orbis, lib. 5. cap. 10. in fine. Nihil (ejus sententia) deest, præter occasionem, & vires, ut Papa semetipsum constituat totius orbis Imperatorem temporalem.

F I N I S.

СВЕТЛАНА

Ames, William, 1576-1633

Bellarminus enervatus in 4 tomos divisus

Bd.: [1]

Amstelodami 1638

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- Th S 2095
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11296057-1